Supracoperta şi coperta de *Petre Vulcănescu*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

13

PROZE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Cele cuprinse în prezenta carte se raportează la moravuri vechi care, desigur, au dispărut complect.

1 9 3 0

POARTA NEAGRĂ

PRELUDIU

Oraşule, pe care te iubesc, ce-ai să aduci tu ţărilor unite laolaltă subt putredul tău prestigiu? Ce-ai să dai tu milioanelor de oameni, care vin la tine ca la o cetate sfîntă? Ce miruri porţi în mîinile tale de noroi, ca să le ungi sufletul şi să li-l întăreşti?

Din închisoarea de unde te privesc peste cîntecul broaştelor din zmîrcurile ce mă despart de tine, îmi dau seama, oraşul meu de reverie şi de suferinţă, că tu n-ai avut ce face cu mine, că nu ţi-a păsut de inima mea, că nădejdile mele te-au ofensat.

Am fost în tine un locuitor supărător şi m-ai trimis între puşti, cu ordinul ca să mă gîndesc la trecutul meu ca la o greşeală, şi la visurile mele, ce te priveau, ca la o crimă. M-ai zidit aci, unde-ţi trimiţi escrocii, hoţii de buzunare, spărgătorii şi bandiţii, lîngă cimitirul unde-ţi trimiţi dricurile ca nişte caleşti de mireasă, în vecinătatea casei unde-ţi trimiţi nebunii; m-ai zidit în regiunea ta deşartă, în infernul tău, ale căruia munci le-ai învecinat cu o pustietate.

Trecutul meu, ascultă, nu am să mi-l tăgăduiesc, nici după ce un tribunal de popi m-a osîndit pentru ceruri, nici după ce o poruncă m-a pedepsit pentru oameni, nici după ce furia putregaiurilor tale s-a răscolit, ca să-mi aducă, în şoaptele sufletului, cuvintele de părere de rău.

Au putut cei de o seamă cu mine, lucrători și canoniți ai ideii, să se lepede de prizonierul tău, să-l alunge dintre dînșii, să-l blesteme și să-l bîrfească; oraș al încercării și al neputinții, insulă de liliac și de mătrăgună, baltă stătătoare a purulenței, în care se înneacă din zbor și se fac leșuri toate pasările ce vin tinere pe deasupra apelor și de printre munți. Cloacă de nenufari!

Dar mă gîndesc la viața ta, capitală a unei țări întinse, prin care trec astăzi, pe mijloc, Alpii și șerpii mari ai norilor negri. Cum te înfățișezi tu astăzi, cînd fruntariile s-au depărtat, și holdele noastre ating răsăritul, amurgite de apus? Ce suflet și ce puteri așezi tu la temelie? Ce sînge bate în vintrele tale?

Mă adîncesc în tine și caut, cetate cu gloată numeroasă, o elită care să-ți dea dreptul să te mîndrești că din tine a purces în cele patru unghiuri ale lumii cîntecul de adunare laolaltă a întregii odrasle. Tu ai vorbit cu înlesnire toate limbile drumeților și te-ai supus tuturor deprinderilor străine, trecînd de la unele la celelalte, ca de la o zi la ziua viitoare, încălțîndu-ți simțirea cu cizmele sau cu pantofii celui mai de curînd sosit. Sufletul tău e ca bucătăria ta: toți i-au lăsat cîte ceva, halvaua și stridiile, porcul și fazanul, sarmalele și pateul, Mavrocordat și Paul Verlaine, mastica și șampania « goût américain », tutunul turcesc și marylandul, papucii sultanei și tocul Louis XV.

Ai hipodrom ca Londra și Parisul, bătaie de flori ca Nisa, rulete ca Monte-Carlo, modiste pariziene, croitori englezi, băcani greci, grădinari bulgari, misiți armeni și evrei; ai cluburi și tripouri, automobile, covoare persane, dancinguri și varieteuri; ai o Academie à la Richelieu.

Dar n-ai avut, niciodată, niciun sfînt și niciun scelerat strălucit. Și tu n-ai dat nici pe Eminescu, nici pe Anton Pann, nici pe Creangă, nici pe

Veniamin Kostachi, nici pe Cantemir, nici pe Kogîlniceanu. Tu n-ai putut să dai un domnitor.

Ai o bibliotecă închisă cititorilor, pentru șoareci. Ai cîteva sute de biserici în care cîntă greierii de vecernii. Ai arhierei, negustori de acàtiste și de cadavre, ai episcopi care fac negustoreselor mă-ritate copii, și văduvelor lepădături. Ai profesòri fără studenți și studenți fără profesòri, și ai mulți copii fără tată.

Ai restaurante, hoteluri și o sumedenie de case închise.

Nu voi exagera nimic, orașul meu iubit și tică-los, de o ticăloșie minuscùlă. Mă voi duce însă din casă-n casă, în toate casele tale mari, din club în club, din local în local, și voi spune ce am văzut. Voi însemna cu o cruce mesele nume-roase la care mănîncă doi domni și o doamnă elegantă. Unul din ei e soțul doamnei, și celălalt e însoțitorul, care plătește restaurantul, teatrul, chiria, bijuteriile și echipajul nobilei căsnicii fără descendență. Soțul consumă mulțumit, și, în vre-me ce pierde la cărți, însoțitorul îi distrează pă-rechea într-un alcov împrumutat. Voi face, ia-răș, un cîrd deosebit din soții bătrîni, dregători în societate, care întrețin pe cheltuiala lor vigorile tinerilor inseparabili, prepuși la egalizarea tempe-ramentului soției tinere și luxoase.

O, Metropolă! Ziua nimeni nu stă acasă, și noaptea nimeni nu-i în casa lui. Fiecare bărbat îndulcește singurătatea voită a femeii prietenu-lui său, și femeile, adunate în casele cu perdelele groase, slujesc ritului tău pentru bani. Îmi este neuitată sinuciderea acelui bărbat frumos și de-o construcție fizică uriașă, care, ascuns cu vițiile lui într-un apartament cu tripoul în față și cu ca-merele spre curte, a dezmierdat fără să știe trupul fiicei lui, plecată la școală. Urîtul te alungă to-deauna într-altă parte, nomad. Medicul, omul de

știință, omul politic, advocatul, inginerul, profesòrul, își lasă vatra goală, și nevestele lor își lasă întîmplătorii copii pe seama unguroaicii.

Cu știrea soțului, femeia unui factor însemnat vilegiaturează în societatea unui șef de partid, care va înmulți onorurile cuvenite soțului. Cu știrea soției bărbatul se bucură de grațiile servitoarei. Începătorul se înrudește, noaptea, cu femeia șefului său. Bărbatul divorțează de nevastă și se căsătorește cu sora ei, cu care a concubinat, unind într-un acoperămînt, ca fii ai lui, pe verii născuți din încăierarea, cu un singur mascul, a două surori, — și-i cea mai înnaltă culme de cavalerism și moralitate, la care poate ajunge unul din cetățenii tăi aleși. Căci de obicei nu se simte nevoie nici de primul divorț, nici de a doua căsătorie: idila merge paralel.

S-au văzut în tine învățați măsluind cărțile, ca să poată sustrage zestrea proaspătă a unui partener, și apărători împărțind cu hoțul, drept onorariu juridic, bocceaua cu lucruri furate.

Mănîncă porcește, scumpa mea cetate, și te împreună ca muștele și gîndacii, din zbor sau între molozuri.

Șeful familiei deboșează pe verișoară, pe soacră, pe mătușe, pe cumnată, pe nepoată. Mă duc la un cunoscut și, dacă nu-i iau soția, mă provoacă ea să încerc. Vine prietenul la mine și-mi acostează nevasta, după ce, dezbrăcîndu-se de blană, a frecat cu spinarea țîțele servitoarei. Îl primești bine, și el se crede pensionarul autorizat al bunurilor întregii familii. Unchiul se informează la nepoată de cîte ori e strînsă în brațe în timpul unei nopți, și acest unchi s-a întîmplat să fie și mitropolit.

Cînd se întrunesc la ceai, în saloanele tale, soțiile cetățenilor tăi distinși comentează forma, lungimea și elasticitatea unui atribut la persoanele

încercate, după cum bărbații fac, în colțul lor, confidențe asupra facultăților secrete ale doamnelor măritate, din vecinătatea canapelelor pe care fumează agale.

Ceea ce mă revoltă la spectacolul tău neruşinat, de universală şi neîncetată streche, nu e în primul rînd tinerețea care se iroseşte pe canal, creşterea copiilor, nelepădați la timp în casele tale bogate, căci toate acestea le plăteşti cu bătrînețea precoce şi cu putregaiul. Mă revoltă consimțirea generală şi liniştea normală a monstruosului tău coit. Nicio dramă, nicio tragedie nu izbucneşte din zmîrcul, în care zeci de mii de broaşte zac încălecate.

Mă revoltă că nici măcar cuvîntul « înşelăciune » nu caracterizează starea de priapism dezgustător a cetățenilor tăi. Mă revoltă lipsa de pasiune, absența dragostei, absența inimii, a curajului şi a primejdiei din actele elitei tale presupuse. Soțiile nu-şi ucid bărbații, bărbații nu-şi ridică din pămînt coarnele ca să-şi împungă adversarul, fetele seduse nu-şi răpun seducătorul. Urăsc în tine indiferența care devine o carieră, urăsc în tine sfatul şi tactul prudenții. Fata sedusă, şi cu averi, îşi găseşte întodeauna bărbatul care să-i dea, în schimbul traiului comod şi al evoluției sociale, condusă de legăturile alianței, numele lui, tot aşa după cum fetele slute, cocoşate, foanfe şi cu albeață, îşi găsesc arhitecții, medicii şi profesòrii de care au trebuință.

Urăsc în tine tiparul după care situațiile cele mai complicate şi mai scîrnave se aranjează fără morți, ca o afacere între moştenitori libidinoşi. Urăsc în tine, oraş care făgăduiai reveriei mele trepte de ascensiune fără sfîrşit, identificarea sufletelor cu banul abject. Pasiunile tale sînt microscopice, nebunia ta e cunoscută numai în forma paraliziei generale, sîngele tău e păstrat cu îngrijire.

Asasinatele tale apar în forma minoră a pungășiei prudente. Morții tăi mor de indigestie sau de cantaridă, niciodată de un vîrtej de patimi, de o răscoală de suflet, de o vijelie. Și după cum năzuințele se liniștesc cu un scaun în Parlament și cu o sinecură, avînturile tale amoroase sfîrșesc printr-o socoteală cuminte. Ești o capitală care detestezi toate excesele: și în cutezanță, și în răutate, și în revendicare, și în bunătate. Ești un oraș cu măsură, un oraș intermediar, un oraș samsar. Nu crezi în nimic, nu nădăjduiești nimic.

În plină tragedie istorică, bărbații tăi de seamă, bătrîni și gîrbovi, se căsătoresc, vlăguiți, cu femei tinere, care știu că vor aparține altora. Cînd trupul nu mai ajută pe marii tăi cetățeni, sufletul lor nici atunci nu se vindecă de luxură. Obsedat de lubricitate, el a luat forma, încă demult, a unui singur organ.

Pentru simțirea ta degradată, o, cetatea mea, cînd se va cutremura pămîntul, ca să te doboare și să te învieze pură, ca pe Lazăr, în tinerețea, naivitatea și lumina pe care le merită țărîna ta binecuvîntată?

BOIERII

Temnița e plină de « boieri ». Hoții profesionali numesc boieri pe orice purtător de buzunare și de portofel, proprietate a purtătorului. Războiul a scos boierii la iveală și i-a vărsat în depou: foști miniștri și foști deputați, bancheri politici, restauratori, care au jucat un rol într-o culoare, într-un județ, într-o uliță sau într-o casă, ziariști, socialiști, samsari, — boieri de categorii numeroase, contradictorii și exclusiviste.

Rolul adeseori a fost presupus ori dedus. Niciodată modelul moral, ideal și mecanic, nu a funcționat mai prefect și mai unanim, și omul de sidef și de fildeș, ideea cristalizată, lipsită de păr și de sudoare, și de jurîmprejur lustruită, cu toate circonferințele matematic egal depărtate de centru, stau dinaintea noastră vii.

Oamenii politici, ca niște arhangheli metalici, purificați prin focul marilor argintării, sînt singurele inocențe ale momentului, dintr-o întreagă țară de oameni de suferință și de îndoială, frămîntați în gigantica fiertură de sînge și țărînă. Și alături de duzina lor infailibilă sînt considerabili numai morții, pentru că nu mai există ca să vadă, să cîntărească și să compare. Și mai rămîne valabil, pentru discursuri și presă, un singur cuvînt articulat cu trei unice silabe: «poporul». Oamenii în carne și oase, condensați în cuvînt, sînt cu toții

vinovați, la o rubrică oarecare, și, pe lîngă boieri, temnițele gem de țărani și muncitori.

Unui industriaș de fier i se aduc ouă fierte tari, pe care, din pricină că locuiește cu alți șapte-opt boieri într-un dormitor, fericitul posesor le păstrează încuiate în geamantan. Cînd i se face foame, peste zi și înnafară de mesele comune, el scoate un ou, îi sfărîmă coaja și îl mănîncă în singurătate, stînd pe pat ca un sătean pe buturugă. Ouăle lui au o valoare inexprimabilă și nu seamănă cu niciun fel de alte ouă de pe lume. Tovarășii de odaie își pun ouăle, dacă se întîmplă să li se aducă, la îndemîna tuturora, ca niște cepe, pe marginea ferestrei. Ouăle industriașului de fier par ouate de găini fenomenale, geniale, care vorbesc nemțește și ar fi învățat tabla înmulțirii. Ouăle au într-însele inimă și creier, tehnică și matematici, și posesorul lor, cînd le mănîncă, spintecate în două și în patru, are aerul că dumică ceva neînchipuit de personal și s-ar părea că le ouă el, Industriașul, subt plapumă, noaptea; că sînt ieșite din găoace personală, din orificiul lui, unic, delicat și rumen.

Nici pîinea lui nu e ca toată pîinea. Coltucul industriașului se cheamă franzelă, și franzela lui e mai albă decît oricare alta. Sorbind, mai mult decît mănîncă, ființa industriașului cu ochi albaștri subt ochelari și cu mustața ca fuiorul știuleților de porumb, participă la bucurii deosebite, al cărora mare trecut rămîne nespovedit. Vin din sticla lui nu bea, fiind un protivnic al băuturilor cu alcool și preferînd, cînd i se asuptă înghițitoarea, ca la rațele înnecate cu mălai, să se servească din vinul altuia sau să consume apă cu càna. De fumat, el fumează numai țigările vecinilor, de teamă să nu se învețe, purtînd țigările sale

proprii, și să nu-și strice sănătatea. E sănătos, și idealul lui este să întreacă, fotogafiat în pielea goală, estetica anatomică a unui oarecare Müller, inventatorul unui sistem de a se înfrumuseța mușchiulatura, semănînd pe pîntec cu rădăcinile de copac înnodate. El se cheltuiește în mișcări repetate, dimineața, la sculare; singura risipă care nu costă parale.

Și e un bărbat frumos, după estetica unei neveste, mutilată în formele-i scheletice și în portretul ei de cadavru, animat cu nuanțele carminului violet, de drogherie. Romanul lui este cu « zestre » și cu « văzut și plăcut ». Cînd ochii soției, în vizitele la penitenciar, se opresc, ca niște fluturi spălăciți, pe frizura mustăților lui cu scîrlionți, femeia are un spasm, care se rezolvă, evident, într-un supliment de umezeală secretă. Ea cade în reverie, pe scaunul tocit al cancelariei, și, în transa ei mistică amoroasă, seamănă cu un crocodil de menajerie, anemiat, pe o scîndură, de amintirile natale și de subalimentare. Industriașul se bucură de situația de « mein Schatz » și « Schatzli » al familiei, și se găsește mîndru cu ea, cînd, dis-de-dimineață, duminica, își face mustața cu fierul și își rade gușa de purcică, pentru primirea săptămînală a soției.

El se alătură strîns de nevastă, pe acelaș scaun, și îi șoptește ceva, desigur porcesc, în ureche, căci ea pîlpîie și se pierde, — și parcă i-ar spune confidențial: « Știi, meine süsse Kätchen, că a mai crescut »... Și focul subit, ca un chibrit, al privirii ei, repede stins, zice: « Fritz! », cu o langoare infinită.

Înnainte de a i se cunoaște patetica lui avariție, tovarășii de dormitor îi turnau bucuros în pahar din vinul lor. Mai tîrziu, ei au ajuns indiferenți la apelurile ochilor lui de cicoare, fixați pe clondire, și l-au lăsat să se mulțumească stăruitor

cu produsul robinetului, ridicat dintr-o găleată. Adeseori, el a făcut elogiul apei, cu privirea ţintă la dopul unei sticle cu vin.

Vinul cel mai mult şi mai bun îl aduce familia unui coleg de odaie, mare proprietar de bodegă şi care a fost în timpul ocupaţiei un căpitan fără sabie şi cu epoleţi. Personaj blînd şi timorat, însă adunat cu toate resursele lui morale în jurul tijghelei, ca zidul umed cu temeliile în mocirlă, smăltate de reflexe şi suveniruri de cer, dimprejurul închisorii, el caută să împace, cu zîmbetul şi moliciunea, iritaţia presupusă a tovarăşilor săraci, scuzîndu-se, în atitudini de cedare, că s-a îmbogăţit, nu din altceva, ci din vin cu sifon.

Băutura făcînd parte din beneficii, el a cheltuit-o, în primele săptămîni, fără mare economie. De ce-i închis, şi chiar de prietenii lui politici, nimeni nu ar putea să ştie.

Retragerea trupelor româneşti a lăsat capitala păzită de patru sute de jandarmi subt comanda acestui căpitan, care, pe lîngă o bodegă personală, trebuia să păzească şi două alte localuri de mîncat şi de băut, aparţinînd fraţilor lui. Stilul lui de ţal, format la mulţumirile însoţite de curbetă şi la numărarea restului tras pe marmură cu buricul degetului mijlociu, se împăca tragic şi trist cu uniforma de căpitan. Cu două zile înnainte de retragere, el studia telegrafia fără fir, care nu se ştia niciodată exact unde se găseşte, — în pălărie, în vîrful umbrelei sau în şoşoni, — şi se prefera să-i fie bănuită existenţa tot într-un fir oarecare. De cîte ori echipa noastră de cercetători n-a rămas interlocată, după un denunţ binevoitor al unui vecin, dinaintea unei frînghii de rufe dintr-un pod sau luînd contact cu cele patru sîrme care ţineau echilibrul unui burlan de fum! În momentul

de a primi ordinul retragerii, un ofițer își instruia ofițerii subalterni, mai informați decît el, cum se apără un oraș de pe balcon și dindărătul unei uși, servindu-se de patru cartoane murale în culori, aduse din străinătate.

Căpitanul de bodegă își cedase inamicului tesacul și revolverul și, umblînd încins cu o curea printre jandarmii lui figuranți, care purtau pe braț o inscripție nemțească, refuzată de mai mulți, s-a gîndit că nu ar fi rău, din punctul de vedere comercial, să se puie bine cu inamicul. Ia de acasă o cutie cu țigări de foi de cea mai fină calitate și face o vizită polițai-maisterului. Zîmbetul lui blajin, ochii lui cenușii, maniera lui extrem de îndulcită și un limbaj germanic depărtat de surse, sînt înțelese de-abia în momentul cînd căpitanul scoate cutia cu țigări, ca o consecință a tîrcoalelor precedente.

Șeful poliției sare de pe scaun, pune mîna pe cutie și-i aruncă țigările-n cap, afișînd a doua zi, pe toate zidurile orașului, o publicație care înfiera tentativa de conrupție.

— Așa mitocănie n-am mai pomenit! se plîngea bodegarul. Și se pretinde om civilizat! Putea să-mi spuie că nu fumează...

Într-o atmosferă de acuzație vagă, nedefinită, ca într-un păinjeniș, este cuprinsă toată lumea, și tot ce s-a putut expedia la închisoare în primele zile, pînă ce s-a luat un contact cu greutățile vieții, a fost expediat. Cine a rămas liber n-a mai fost închis niciodată, indiferent dacă avea ceva să i se reproșeze, sau nimic. Dar aceia care încăpuseră într-o închisoare, trebuiau conservați, dintr-un sentiment poate analog cu imposibilitatea și de a vinde și de a dărui o haină pe care ai purtat-o, sau o blană veche, de la bunici. Inter-

calarea în sensibilitate a orgoliului profesional și funcționarea sentimentului de simetrie te obligă, pe de o parte, să ții ceea ce ți-a venit fără motiv, și, pe de altă parte, sau cu atît mai mult, să echivalezi cu o activare din ordinea faptelor punerea în libertate, de pildă, a unui deținut. Căci situațiile intră atunci în legea gravitației, și se satelizează nimic cu nimic, și ceva cu altceva, minutul atrage ora, ora împiedică ziua, ceasul se face an, și intenția onestă parcurge codul penal, lipindu-se de fulgii arìpelor ei cît de puțin din făinișul prin care a trecut.

Codul penal e la fel cu tratatul de medicină universal, care se recomandă expres și sănătoșilor și bolnavilor să nu-l studieze, ca să nu devie mai bolnavi, și alții să nu fie contaminați de morbi imaginari. Examinate cu legile și cu patologia, toate societățile omenești ar trebui împărțite în două unice categorii, una destinată spitalului, și alta pușcăriei, și omenirea nu ar mai avea nici guvernări, nici curățitori de bătături. În vederea unei stări de spirit ideale, care ar desființa toate veleitățile de individualitate, ar reduce gîndirea la tip, și atitudinea la model, ar mai trebui ca legile să fie învățate pe dinafară, în tot timpul cursului primar și secundar, pentru ca insul să știe din vreme că toate clipele zilelor lui au un corespondent, fie la poliție, fie la primărie, fie la fisc, fie la balamuc, fie la tribunal, și că starea de libertate și de judecată proprie nu poate fi trăită normal, după erorile culturale, decît în lumea ceealaltă, pregătindu-se populația exclusiv pentru viața de Apòi. Probabil că numai în absența unui buget considerabil s-ar proceda cu lectura, educația și inculcarea. Într-o societate echilibrată din punctul de vedere financiar, stilul s-ar exprima convenabil, de la început, și cate-

goric, toți noii-născuți trebuind încadrați, după înțărcare, în niște închisori.

Închisoarea nu ar constitui, în sine, un mare dezagrement. Culcat la oră și sculat la oră, hrănit cît de puțin la oră, îmbrăcat de Stat cu cămăși cu ștampilă, strămutat din închisoare în închisoare cu ordin și gratuit, purtat cu baioneta, tratat cu o medicină simplificatoare, de toate bolile, cu sare-amară, viața devine aritmetică și organizată.

Să taci cînd ai voi să spui ceva, e o educație a gurii, și să nu gemi cînd te descurajezi, e o perfecționare a mecanismului sentimentelor dezordonate. Catehismul bunului deținut e și simplu și moralizator; gardianul, primul-gardian, grefierul, arhivarul, directorul general, vor fi primiți în poziția militară a drepților, cu un surîs unanim. «Mulțumit?» — «Mulțumit! Nu mulțumit, fericit!» — «Bun băiat!» Ochiul bunului deținut nu vede nimic, nu cîntărește nimic, nimic nu împletește, ca și al bunului cetățean... Dacă, paralel, informează ierarhic asupra gîndurilor tovarășilor lui de satisfacții... și născocește, cu un grăunte de imaginație, evenimente mici, accentuînd o stare de spirit exprimată vag, el începe să facă parte sentimentală și supranumerară din conducere, detașîndu-se progresiv din cîrduri, către elită. Conducerea pedepsește riguros nu numai tendința evadării, care-i o modalitate morală platonică și abstractă, dar fenomenul mai curent al calomniei, exagerat de susceptibilă la părerile pure ale deținuților. Dacă s-a zvonit că se fură în administrație, din pricina că acest zvon nerușinat e cotidian, se caută originea lui cu însetoșare. Închiși în genere pentru furt, deținuții trebuiesc scoși de subt influența nefastă a unei asemenea obsesii, afară din toate mărginirile ei. Un funcționar superior, mai ales la pușcărie, nu știe să fure și nici nu poate să fure: nu-l lasă inima.

S-a furat petrol? S-a furat de la bucătărie? De la îmbrăcăminte? De la rufărie? Trebuie să se dovedească. Şi dovada se face: hoţii sînt tot deţinuţii, pentru că a minţi este a fura, şi ce te poţi aştepta de la hoţi?

Închisoarea e un laborator în care se pot urmări în amănunte, pe o suprafaţă de acţiune redusă la minimum, în borcane și eprubete, năzuinţele curate și pasiunile triviale din viaţa reputată slobodă. Pe de o parte, conducători inspiraţi de la înnaltele principii fixe ale civilizaţiei, și pe de alta, o gloată de criminali și inconştienţi.

O singură neplăcere comportă închisoarea: că nu poţi ieși cînd vrei. Sau la uşă stă, noaptea, un lacăt cu zăvor, sau, în timpul zilei, porţile sînt păzite. Cîteodată, prin deschizătura porţii mari, se zărește drumul: o căruţă cu un cîine după ea trece la vale. Ai voi să fii ţăranul cu căciulă, din paiele căruţei, și ai atunci impresia că ţăranul e liber, că nu-l păzește niciun zăvor, că nu-l mărginește niciun zid și niciun gardian, și numai pe la toacă, atunci cînd începe numărătoarea, îţi aduci aminte că zidurile lui sînt doar mai depărtate și că zăvoarele lui se văd numai din cînd în cînd.

Un vîrf de pom scuturat își mișcă ramura din creștet, de după zidul al doilea al temniţei. Pînă la el, de la ziduri, e poate o jumătate de metru de pămînt. Pomul e dincolo, afară, și legile lui sînt cel puţin aceleași cu ale codrului, de-a dreptul, fără judecată și interpretare. S-a oprit o cioară-n ramura lui — și a zburat . . .

OASELE

Doi cîini s⸗au pripășit, mirosind boierii, la închisoare. Ei vin de două ori pe zi, la vremea mesii, după oase. Oasele scăpînd prevederilor legiuitorului, deținuții nu sînt obligați să le înghită. Ei pot să le arunce prin gratia ferestrei în curte, — oase mici de pasăre și ciolane de rasol. Căutătura de inele de aur a unui cîine flocos le așteaptă, cu botul în pămînt. Boierii nu mănîncă de la cazan și sînt, în porția neconsumată, vreo sută cincizeci. Tăcerea lor elegantă asupra capitolului de întreținere a unui număr de pensionari absenți din bucătărie și prezenți numai în registre, atrage surîsul necurmat al Direcției, mulțumită și recunoscătoare în numele Statului. Desigur că, la proces, procurorii militari vor argumenta, pentru răscumpărarea greșelilor deținuților abstinenți, cu meritele de economie dobîndite la penitenciar și cu sacrificiul lor pentru finanțele publice, relevate de Direcțiune.

Într⸗o seară, la îngînarea ceasurilor cu bătaia mînăstirească a orologiului clopotniții, se aude un zgomot precipitat de luptă. Dedesubtul ferestrei s⸗au încăierat două fantome: un deținut cu cîinele pribeag. Deținutul, un băiat vînăt și înfometat, dispută oasele cu dulăul. Cîinele l⸗a pus jos și⸗l măcelărește. Mușcat de obraz, flămîndul scapă printre lemne, tîrîș. Zăbrelele ușii sînt încuiate pe dinafară și nu i se poate da dușmanului cîine⸗

lui însîngerat niciun ajutor. Cum de se găsește slobod în temniță, după încuierea dormitoarelor? E un «servitor de la personal». Servise masa unui funcționar și se ducea la camera de gardă.

Atacul deținutului a fost pe temperament, reproducînd, în temniță, atacul din libertate. El putea să ceară, printre zăbrele, o bucată de pîine și friptură, — dar a preferat să-și merite mîncarea și să fie mușcat.

Emoționat de sentimentul ordinei sociale, proprietarul bodegii face demonstrația prezenței naturale a respectului de proprietate și de capital și la organismele cele mai înnapoiate, ilustrînd cu fapta cîinelui toată teoria drepturilor cîștigate. El dă dulăului, printre barele de fier, o bucată de carne, scoasă, cu osul ei, dintr-o cratiță cu varză.

— O să vedeți că mulțumește! zice bodegarul, întinzînd cîinelui bucata.

Asistenții ar fi dorit să fie teoria contrazisă, cîinele îmbucînd friptura dimpreună cu degetele și briliantele generosului donator.

Donatorul avusese dreptate. Cîinele i-a lins mîna respectuos.

— Acest simțimînt de recunoștință nu-l întîlnești la oameni, adaogă proprietarul bodegii. Cumnatul meu, pe care îl întrețin de douăzeci de ani, a umblat, pe vremea nemților, să puie mîna pe bodega mea.

Într-o lume de cîini, bodegarul ar fi întîlnit, neapărat, clienți punctuali și chiriași solizi pentru proprietățile lui, cu sute de apartamente.

— Chiar simțul religios, pe care păcătoșii de oameni îl batjocoresc, se găsește neștirbit la animale, mai zise bodegarul, dus cu gîndul într-o viață superioară. Vaca nu se culcă niciodată, — am văzut-o eu! — dogmatizează marele comer-

ciant, fără să facă semnul crucii, pe podină, cu copita...

Această descoperire, încă neutilizată în dovedirea sentimentului pentru biserică, este primită de tovarăşi cu un zîmbet subtil, care, tăgăduindu-i substanţa, îi afirmă conţinutul. Bodegarul are în geamantan douăsprezece sticle cu vin bun, şi în familie doi episcopi . . .

SEVER DIMITRIU

E un băiat cu figura deschisă ca o mînă cinstită ce ți se întinde hotărît. În palma figurii lui citești, pe linia albastră a ochilor depărtați de laturile nasului puțin ridicat, cu buza într-un circonflex de Pierrot, o fire profund onestă și o feciorie morală de mireasă crescută între plante și animale și zări. Tîmplar de meserie, foarte sărac, Sever a intrat în atelierul de haine al penitenciarului și a învățat croitoria. Plecat pe masa unei mașini de cusut, el lucrează toată ziua la uniformele ocnașilor, și a parvenit să confecționeze, subt direcția lui Stoian Dimitrof, patriotul bulgar, care, student, a ucis pe Mihăileanu, și care le croiește, douăsprezece costume pe zi. De la un leu, plata lui Sever a crescut, s-a întreit, s-a înzecit.

Ușa celulei lui deschisă, atrage prin simplicitatea sănătoasă a tînărului muncitor care o locuiește. Intri la el întîmpinat de zîmbetul de acuarelă al persoanei lui întrutot simpatică. Îi mulțumești pentru o reparație făcută, întrebîndu-l cît ești dator și silindu-te să-i învingi rezistența.

— Dacă nu vrei să primești bani, o să-ți dăruiesc o carte, îi zici.

— Bucuros, o carte da, răspunde Sever.

Și cum intraseși în celula lui, unde nu e loc pentru două persoane, Sever și-a pus mîna pe geamantanul de subt masă, îl urcă în pat, și, cu o expresie de confidență adîncă, șoptește:

— Am să vă arăt ceva. Ştiu că are să vă facă plăcere. — Şi deschide geamantanul, care se despică în două încăperi egale, şi înnainte de a i se putea vedea interiorul, Sever ridică o cămaşe nouă şi spune: Mi-am cumpărat o cămaşe nouă... şaptezeci de lei. Şi o păreche de pantaloni... şaizeci de lei. Şi două părechi de ciorapi. Şi trei gulere. Şi o cravată...

Ca un copil, el îşi arată darurile aduse noaptea din stele şi prin zăpadă, în traista uscată şi păstrătoare a lui Moş Crăciun.

— O să-mi cumpăr cu încetul tot ce-mi lipseşte... Vreau să intru în rîndul lumii şi eu... Nu aveam nimic.

Te despărţeşti de acest atentator la siguranţa Statului, condamnat la cîţiva ani de muncă silnică, fără să răspunzi decît printr-o strîngere de mînă mută şi cu o lumină în genele sufletului mişcat.

NOAPTE DE ARGINT

De cîteva nopți, miraculoase prin seninătate și profunzime, păzește soarele alb al lunii, pînă-n zori, cristalul eternității. Pușcăria, unde te întorci, cu zidurile ei albe, încremenește în sideful argintat al luminii, pare o vastă expoziție de ireală pictură. Clopotnița, biserica, spitalul, celulele, poarta, gardurile, sentinelele din curte, copleșite de culoare metalică; dovlecii albi, culcați pe burtă și comunicînd între dînșii prin vinele pleșuvite de foile mari ale tulpinilor tîrîtoare, ca prin niște tuburi de transfuzie; totul, și porumbii înfășurați ca niște steaguri, pare aci zugrăvit, aci sculptat, cînd sfînt ca poezia, cînd fermecător ca un vis. Și visul durează noaptea întreagă, în timpul mutării lente a lunii pe curba Tăriei. Și, închis în sînul acestui splendid mister, inspirator de intuiții și dăruitor de siguranțe secrete, omul, fericit că vede și cunoaște, se înfrățește, pe deasupra dușmăniei și ticăloșiei comune, cu ceea ce a fost întodeauna mai curat și mai frumos în conștiința uneori genială și cîteodată dumnezeiască a lumii.

IERARHIA FISCALĂ

Directorul general ia de la toți directorii și contabilii locali. Directorii și contabilii iau de la aprovizionare. Directorii mai iau de la primul gardian și de la portar, care își plătește locul ca și « primul ». « Primul » ia dijmă din cei douăzeci la sută asupra cîștigurilor realizate de hoți la jocul de cărți și « barbut », procente încasate de gardienii respectivi. Mai ia « primul » arendă pentru acordarea monopolului de cizmărie, de văcsuit ghetele, de bărbierit, de la un hoț care exploatează pe deținuții de meserie. Concesionarul general e deținutul Anghel al Chiranei. Mai ia « primul » de la ceauși, care iau de la hoții fără experiență, cîte o taxă de dormit: douăzeci și cinci bani, cincizeci bani de pat — o industrie de iarnă. Se mai ia de la vînzarea pîinilor prin fraudă deținuților cu patru-cinci-șase lei pîinea, fabricată în închisoare. Un funcționar registrator e asociat cu deținutul Botez, plastograful, care ține biurou de acte și advocatură în interiorul temniței. Acesta scrie petițiile a cîte cincizeci de bani și doi lei bucata și le înmulțește în așa chip că face petiția să fie prezintată la cancelarie în cîte trei-patru exemplare. Orice petiție adusă registratorului, scrisă de-a dreptul de deținuți, e respinsă ca nefiind « conformă », și deținutul e trimis la Botez. Plastograful Botez e și împrumutător pe amanete, bancherul închisorii. Dobînda e de doi lei la pol, pe

săptămînă. Botez mai vinde și cărți poștale, timbre și plicuri.

Portarul din poarta doua vinde hîrtie și « coale ». Gardianul Nuțu, cumnatul contabilului, vinde tutun și țigări cu preț ridicat.

Primul gardian mai încasează de la toți deținuții « cu situație » cîte o leafă lunară, echivalentă cu o chirie.

La sosirea noilor deținuți se face selecțiunea. Cei « cu situație » sînt trimiși, însă, cu toată turma, la deparazitare: baie, tundere cu mașina, raderea subsuorilor și a pîntecului, etuvă. În drum către etuvă, noul deținut « cu situație », disperat, cade la învoială cu conducătorul. Operația se cheamă « a mișca din urechi ». Scăpat de toaletă, el trebuie să-și asigure un pat cu saltea și un anturaj; într-altfel, e silit să doarmă la « carantină », pe scînduri, în societatea pungașilor și spărgătorilor de profesie, care, peste noapte, îl devalizează. « Mișcînd din urechi », i se dă ce cere.

Dacă noii arestați vin tîrziu, — drumul e lung și praful adînc, — ei cad în stăpînirea «primului» de noapte, care îi perchiziționează. Sumele și obiectele grămădite pe masă, se povestește că se înjumătățesc. Cei care n-au avut nimic, n-au lăsat nimic, din avariție sau timiditate, tot mai au ceva ascuns. Pe aceștia îi iau în primire ceaușii, instruiți. Locul de ceauș, — scutire de corvezi, amicalitate cu administrația, autoritate asupra dormitorului, — se plătește.

Din cînd în cînd, directorul se adresează unui deținut cu stare și-l buzunărește, subt formă de împrumut, de cîteva mii de lei. Alteori, amenințarea de a fi strămutat un condamnat cu dare de mînă la penitenciarul de destinație, dă acelaș rezultat. Amenințările, cînd vin de la Direcția Generală, se numesc « ordine precise » și se regulează înnafară de zidurile închisorii, nu se știe unde.

Destul că ordinul precis «se contramandează pînă la noi ordine».

Cantinierul încasează, — pe o marfă proastă, cu prețul înzecit asupra celui mai scump, la calitatea cea mai bună din comerțul liber, — în medie, o mie de lei zilnic. Lăptarul-iaurgiu vinde de cîteva sute de lei pe zi. Pe lîngă Direcția Generală, participă la beneficii, în progresie descrescîndă, directorul, «primul» etc. Cu acești furnizori zilnici nu există, niciodată, nicio nemulțumire, nicio plîngere, niciun scandal.

Magazinerul are beneficiile lui pentru costumele, cămășile și obiectele, — puține la număr, — pe care le poate furniza magazia lui. Găzarul își plătește locul și libertatea de a circula prin închisoare; de obicei loc mecanic, rezervat pentru șofeurii care au călcat un pieton și l-au ucis.

Hoții, la rîndul lor, fac liste de subscripție, ca și funcționarii, cărora le moare ritmic un membru al familiei.

Gardienii, pentru o sticlă de lampă, pentru un fitil, o mătură, o cutie de vacs, un săpun, o cutie de lapte, o pungă cu zahăr sau cu cafea, încasează de trei ori prețul plătit și așteaptă un bacșiș de minimum cinci lei la un obiect adus din oraș. În schimb, ei scad prețul mărfurilor, plătite uneori din buzunar, furnizate funcționarilor și date uitării.

Așa e viața unei închisori de corecție, distribuită, în numele Justiției și al principiilor de Drept, ca să păzească societatea de răufăcători, și, pe aceștia, să-i îndrepteze.

DOCTORUL CONSTANTINESCU

Client al unui birt de centru, medic de nevroze, terapeut al lui Alexandru Davila, fercheş, elegant, scurt, de o tăietură de chelner. Vesel întodeauna, falacios că practică medicina numai pentru somităţi, şi gratuit, ca medicii-fără-arginţi din calendar, prieten cu toată lumea, legat cu actorii, — slăbiciune de mare temperament. Citează pe Freud, ca pe un coleg în care n-ar avea toată încrederea, şi pe Kreppelin, ca un tiraj decolorat al celui dintîi. Are pentru « ştiinţă » un surîs de crai sceptic, căruia i se vorbeşte de graţiile secrete ale unei curtezane de hipodrom. Versat, pilduitor, expert, « Doctorul » trăia din reputaţia lui făcută printre actori, care, la masa de la « Continental », îi adresau cu timiditate întrebări relative la stomac şi intestine, conştienţi că asemenea probleme sînt nedemne de un savant.

— Ce face Doctorul?

— E medic la spitalul « Pantelimon ».

— Din ce trăieşte?

— E bogat.

— De unde vine?

— E foarte bogat. E un tip original.

Se povesteau despre el anecdote de mare învăţat, ca despre distracţiile lui Henri Poincaré, şi un respect general învăluia ființa lui aleasă, în mijlocul tenorilor, care, în faţa ştiinţei pure, cedează şi ei. Doctorul apărea în uşa restauran-

tului, cu foi de caiet în mînă, intra salutînd cu un deget, zîmbind ca un portret, înnainta ca într-un mare laborator și, dînd mîna cu cei de la masa artiștilor, se așeza în capul mesei și preda un curs.

Într-o zi, o rețetă pe care o dăduse el, a fost înnapoiată de la farmacie cu observația că « Doctorul Constantinescu » e necunoscut în indexul medical. Indignat, proprietarul rețetei aleargă la farmacie să puie la locul lui pe farmacist, — un conspirator, desigur, la metodele de vindecare ale Doctorului. Farmacista, o domnișoară blondă, afirma că dacă există un doctor Constantinescu, el trebuie să profeseze o altă știință decît medicina: dogăria sau biliardul, — pentru motivul că nu știe să scrie o rețetă. Cutare produs chimic, din care Doctorul dozase trei grame, se administrează cu centimiligramul, și rețeta lui ar putea ucide un elefant. Ochii se cască mari, rătăcesc și salută pe domnișoara.

Doctorul Constantinescu era un escroc cu obscurități sentimentale. Nici la «Pantelimon» nu exista un doctor Constantinescu, nici în spital, nici în laboratorul spitalului. De aceea « instrumentele » lui de lucru fuseseră « rechiziționate ». De aceea dialogul lui violent cu un ministru al Instrucției Publice, care, voind să-i ofere o catedră la Universitate, voia de fapt să întoarcă știința umană în apele politicei. Societatea lui cu actòrii, titlurile, erudiția, voiajurile lui de studii, averea lui, totul era un element, variat de o gentilă escrocherie. Te îndoiai că există și Wundt, cu care el a « lucrat », și chiar limba germană.

Întîrzierile lui la masă la « Continental », unde nu se adăpa cu vin niciodată, — higiena medicului stăpîn pe sine! — întîrzieri de cîte două ore, pînă la golirea restaurantului și a propriei lui mese, erau urmate de recriminările cu

lovituri de pumn între farfurii, ale patronului, care răcnea că nu mai poate lăsa să se lungească un cont de peste cîteva mii de lei. Doctorul era invitat să nu mai puie piciorul în restaurant. Birtaşul renunţa la datorie.

În ceea ce priveşte mîncarea, Doctorul nu era zadarnic psiholog. Intra în restaurant cînd mesele erau pline, dacă ieşea din el după ce se goleau. Patronul nu putea să-şi turbure o clientelă care plătea, interzicînd în public savantului să se aşeze. Zbierătul patronului el îl primea sătul, cu capul plecat, cu un surîs înţelegător, şi pentru ca, seara, să reapară în sacoul lui pe şolduri, în ghete de lac şi în jiletcă albă.

De atunci, de un an şi jumătate, Doctorul fu văzut la Văcăreşti; într-o seară, cu pălăria în mînă, dinaintea gardianului care-i punea chestiunea de rigoare:

— Ce-i cu tine, mă?

Venise pe jos, prin praful greu al şoselei, între baionete, în convoiul de servitoare şi servitori arestaţi pentru furtul unei părechi de ghete de la stăpîn. Pantofii lui aveau un număr mai mare decît piciorul, pălăria de paie era neagră de vechime, gulerul rupt, la o cămaşă jegoasă.

A doua zi, Doctorul se preumbla prin curte, cu foi de caiet în mînă, studiind... chestii de psihologie. Şi, a trecut o lună, au trecut două luni. . .

Doctorul vînduse, ca să trăiască pe trotuarul Căii Victoriei, mobilierul unei case ce-i fusese încredinţată de nişte refugiaţi în Moldova. Acum a devenit humorist. S-a împrietenit cu hoţii şi banditii puşcăriei, pe care îi admiră, cu falsificatorii de monedă, ca la « Continental » cu actorii.

Cîteodată e întrebat:

— Bine, dar ai stat prea mult aici. De ce nu cauţi să. . . pleci?

— Ce să fac în București? răspundea Doctorul, plictisit de țară, cu o voce care trecea dincolo de bine și de rău. Vreau de-aci să plec la Paris, unde am o rudă, pe marele fiziolog Babinski...

Doctorul are știința pînă și în sînge.

— Bine, dar, nu e cam puturos, să stai în pușcărie pentru ce stai dumneata?

Doctorul bîlbîie, clipește iute din ochi, uită cuvintele, își pierde marțialitatea. Totuș, pe un ton filosofic însă peltìc, adaogă:

— Stima... so-so-socie-tă-tă-ții, mă la-la-să re-re-ce...

— Cum asta, « mă Doctore », ca să zic așa?

— Păi, păi, păi... ce-ce-ce să fa-fac?...

Și Doctorul, care începe să creadă că mobilierul familiei reclamante îi aparținuse de drept, pornește într-o tiradă socială. A devenit maximalist. Cînd tribunalul, considerînd că Victor Constantinescu, zis și Doctorul Constantinescu, a vîndut scaunele, canapelele și bucătăria unei familii, îl condamnă la doi ani închisoare corecțională, Doctorul e în stare să ia poza și să strige:

— Trăiască revoluția socială!...

GENERALUL AVERESCU

Un soldat în gardă a ieșit din front la raport și s-a plîns colonelului că stă de zece ani subt arme și că și-a lăsat copiii mici și nu-i mai cunoaște, că n-are cine să-i lucreze pămîntul, cerînd să fie trimis pe front sau demobilizat, că, de unde nu, el și cu camarazii lui părăsesc cazarma și, cu arme cu tot, se duc la vetre.

E interesant mijlocul prin care colonelul și-a potolit soldații, hotărîndu-i să mai aștepte.

— Rămîneți pe loc, băieți, — le-a spus colonelul, — mai stați cincisprezece zile și se va alege cu voi. Așa vrea și generalul Averescu. Căutați să nu-l supărați.

Auzind de generalul Averescu, soldații s-au liniștit pentru răgazul dat. Proporțiile popularității generalului întrec și comicul și fantasticul.

Dar ceea ce arată, pe de altă parte, că rezerva generalului Averescu a început totuș să facă să șovăie speranțele, e următoarea întrebare, pe care a pus-o, ieri, un soldat de sentinelă cîtorva deținuți dintre « boieri ».

— Mă rog, ce credeți dumneavoastră, mai e cu noi ghinăraru, sau ne « vinde » și el?

LAMPA

Dimineața moare odată cu soarele pe turle, pe la nămiezi. O înserare precoce umbrește lumea și se îngroașe. La patru și jumătate ciorile țin sfat zgomotos în ulmii din fața celulelor, cron‑cănesc în cor, se ridică‑n aer grămezi și cad iarăș în arbori, ca într‑o groapă un pămînt aruncat în vînt, odată, cu o sută de lopeți.

Pe clopotnița plumburie, învelită de curînd, alte ciori se așează pentru noapte, pe reliefurile religioase ale frizei de sus, cele mai de sus, adă‑postite de streașina rece. Ele își caută atitudinea repaosului, ca niște bolnàvi, își găsesc cu greu cel mai comod echilibru, pe care și‑l părăsesc mereu protestînd, ca și cum îngerii pe creștetul cărora sălășluiesc se mișcă, le zmulg arìpile negre și le mușcă de ghiare.

Ca și ciorile, deținuții se pregătesc de noapte, încercîndu‑și ferestrele, prin ciurciuveaua cărora înfige vîntul săbii. Geamurile joacă‑n ramă. Multe din ele sînt improvizate din bucăți de sticlă, spînzurate unele de altele prin cîte un cîrlig de tinichea, strecurat ca un S între cioburi. Prin colțuri, geamul lipsește cu totul. Găurile pătrate ale ușilor, cu o poliță de o palmă, exterioară, dedesubt, uzate de timp și de vechea lor între‑buințare, răspund de‑a dreptul în ploaie. Bala‑malele, făcute pentru cercetarea exterioară a interiorului, țin slab în putregaiuri. Într‑o viață

trecută ochelarul lor a căzut, și la unele ghișeuri a mai rămas sprînceana de fierărie, intercalată în orbita ușii, ca să micșoreze și mai mult debitul luminii zilei. Odinioară, regimul celular consista în a ține închis pe deținut tot timpul, ca o fiară; a-i servi pîinea și apa prin grătarul ușii, a-l controla pe lucarnă, de proporțiile unui ceasornic deșteptător, la fiece oră din zi și noapte.

Acest grătar se învelește acum cu ziare, se căptușește cu cîrpe și trebuiește totuș ținut liber, într-un provizorat permanent, pentru că broasca deschide ușa numai pe dinafară. Ca să ieși din celulă, trebuie să scoți brațul prin lucarnă pînă la subsuoară și să cauți cu pipăitul capul de umbrelă al zăvorului cu resort.

Pregătirile de noapte au pus brusc pe program nevoia inexorabilă de petrol. Găzarul, care trece cu o găleată de lichid, e întins în toate părțile, chemat la spital, la celule, la secția femeilor, în acelaș timp. Mizeria lămpilor furnizate de administrație s-a complicat cu mizeria petrolului lampant, un petrol negru păcuros, care strică fitilul, afumă cilindrul cu o funingine grasă și-l sparge. Cîțiva au scăpat suferinții de a nu putea citi la fumul unei lămpi în agonie, aducîndu-și lămpile și petrolul de-acasă, și curățindu-și cu de-amăruntul lumina.

Lampa, cel mai bun tovarăș al singurătății, e pentru puțină lume zeul domestic ce trebuie să fie. În închisoare o iubești ca pe o soție devotată și frumoasă, făcîndu-i buzele, mîngîindu-i limba, ștergîndu-i nădușeala minerală din noaptea trecută, strecurată pe șoldu-i de verde cristal, purificîndu-i vitrina circulară de sticlă, în care își va expune încă o dată splendorile de aur. Vorbești cu ea, cu lampa ta, cu soția ta, ca unei bijuterii compusă cu inspirație și cu speranță de un argintar migălos.

Servitorul Marin Gureșoiu a învățat să aibă acest cult pentru « Păpușica », și în stima lui el cuprinde și pe mătușa lămpii de luminat, lampa de încălzit și de fiert, care, decînd și-a stricat crizantema flacării albastră, îl dezolează ca o floare ce se usucă în celulă și a căreia virginitate s-a ofilit.

UN ULCER IDEAL

Sîmbătă, a fost achitat de Curtea cu Juri, un frate rămas în viață al unui advocat, mic politic și escroc, sinucis. Sinucisul s-a substituit proprietarului unui imobil dat lui în păstrare, un oarecare Veleanu, refugiat în Moldova, i-a vîndut proprietățile și a trăit fericit cu fratele lui pînă la descoperirea romanului. Afacere vulgar trivială, cu intrigi de foileton de bîlci, asortată pentru emoțiile literare ale birjarilor și băieților de băcănie. Cel încă în viață trăia de la înnălțimea unui lux straniu, un gust funebru, afișat cu impertinența atîtor inepuizabili bandiți ai localurilor scumpe din București.

Sinucisul avea veleități și precocități de ministru. În afacerea lui era un capitol al cămășilor de mătase (trei sute de bucăți), un capitol al costumelor (vreo sută), un capitol de sonde petrolifere, de păduri miniere, capitolul unei gazete proiectate cu un escroc mai norocos și, în sfîrșit, capitolul vinurilor otrăvite. Suplimente: o nevastă adorată, plus un număr divers de femei adorate, exagerat, la activul incolor al unui advocat bolnav de bube stomacale și de hemoragii ale intestinelor, plus patima jocului de cărți. Individul, sărac și pus pe un permanent efort de expediente, cu ambiții care-i rodeau fizicul antipatic și-i nutreau focul de paie al deznădejdii, era complect și prezinta tipul

lacheului, care-şi însuşeşte blazonul, cravatele şi ţigările stăpînului în călătorie.

Individul şi-a tăiat vinele picioarelor în baie. Nu fără ca mai întîi să aranjeze situaţia juridică a fratelui nesacrificat, pe care l-a însărcinat să atenteze aparent la viaţa cîtorva persoane, dăruindu-le sticle cu vin, otrăvit cu sublimat. După o normă de mecanică şi rezistenţă a materialelor justiţiei, familiară unui advocat, crima absoarbe delictul, asasinatul covîrşeşte escrocheria şi se judecă la Juraţi.

Socoteala i-a izbutit. Moştenitorul băii de sînge, arestat acum un an şi jumătate, a fost instruit pentru crimă. Sîmbătă i-a venit în ajutor antipatia de maimuţă bolnavă pe care o exală, ca o duhoare, unul din procurori, un pianist, care s-a improvizat magistrat cu scopul de a se căsători cu o fată bogată.

Ca să fie judecat, inculpatul a fost scos din spitalul Colţei, unde izbutise două luni să fie internat de către justiţie, subt pretextul unui ulcer teoretic la stomac. Fratele lui, sinucis, suferise de un ulcer adevărat şi, reproducîndu-l mental pentru propria lui rînză, al doilea frate îi cunoştea din experienţă patologia, căreia îi veni ajutorul comicei lui fantezii.

Piesa trebuia jucată pînă la capăt şi a fost jucată cu îndărătnicie. Subiectul s-a culcat în pat, într-o celulă a spitalului din închisoare, a încetat să mai mănînce, a luat cu regularitate o băutură neagră, mucegăită la suprafaţă, preparată de un subchirurg local. Vărsăturile şi le-a obţinut abundente, compuse din bale lungi. Ca să convingă de necesitatea transportării lui într-un spital din oraş, unde regimul închisorii înceta şi bolnavul teatral era scutit de injuriile periodice ale diverşilor cercetători care vizitau închisoarea; ca să creeze o atmosferă de compătimire în închisoare pentru

nenorocirile lui fizice, măști ale nenorocirii mo-rale, invita, cu neglijență, din cînd în cînd, pe cîte un deținut, și se plîngea acestuia, « ca unui părinte ». Din întîmplare, bolnavul vărsase din amfora lui cu bale fabricate o cantitate mare de gelatină, pe care nu avea cine să i-o șteargă de pe asfaltul celulei. Pentru că figurantul era în orele lui de suferință și pictor, copiind flori ignobile pe mătase, după un model litografic, el își compunea vărsătura cu paleta, relevîndu-se pictor și mai prost. Probabil că balele și le pregătea din apă cu sirop, la mașina de spirt. În interiorul cîte unui clăbuc de asemenea imaginară vomitură, el doza cu pensula culoarea sîngelui abstract. Contras-tul dintre zeama apoasă a scuipatului și indivi-dualitatea vopselii în ulei, izbea numaidecît. La o vizită importantă, el exagerase, introducînd într-un scuipat confecționat un tub întreg de carmin, de un roșu imposibil, strecurat în siropul ulceros. Ochiul de icoană al pacientului făcea eforturi de vaporozitate, și vocea, aproape stinsă, cerea mîngîierea: spitalul Colțea.

Figură de Pierrot tîmpit, similimirat de ce i se întîmplă, și resemnat.

La vecerniile de sîmbăta, smerit în fața Născă-toarei de Dumnezeu, el își punea semnul crucii pe piept, pe umeri și pe frunte, cu o bucurie de flămînd care dumică spre gură miez de pîine albă, rupt cu vîrful degetelor din gaura unei jimble calde.

A fost scos din spital în ajunul judecății, vineri, cînd, cu figura lui de bolnav factice, se tîra prin curtea temniții ca un animal înjunghiat. Își fabri-case și un gest adecuat; strîngîndu-și stomacul cu brațul, în așa fel că încheietura interioară a cotului ajungîndu-i în dreptul buricului, era silit să se cocoșeze din șale, atîrnînd cu pieptul înnainte. Efectul stării lui maladive se mai manifesta prin

călcarea răscăcărată. În vederea ședinței de a doua zi, insul nu neglijase niciun amănunt și purta pantalonii cocoloșiți prin presiunea saltelei, învîrtiți ca niște burghie. La obiecția că un inculpat nu se prezintă așa judecătorilor săi, vocea lui extraterestră răspunse catacombal:

— Așa mi-a dat hainele de la spital. Au fost la etuvă.

Azi, achitat, escrocul a fost să se arate la închisoare. În două zile s-a vindecat ulcerul, s-a întărit vocea, figura s-a îngrășat; ochiul a redevenit obraznic, ca în societatea defunctului frate, și semeț.

P. S. Un alt advocat, care a izbutit pe calea sinucigașului prin rețete deosebite, a golit apartamentul mortului de cărți, mobilier și tablouri, și le-a însușit, și a ușurat și buzunarul văduvei, de cîteva sume de bani, cu ajutorul unui manuscris al sinucigașului.

O COMEDÌE

Magistraţii de la Curtea Marţială, uneori civili strămutaţi în uniformă, suferă de darul prieteniei cu devotament. Comisarul regal N. s-a distins întodeauna prin dragostea lui excesivă faţă de clienţi.

— Ei, ce mai faceţi, băieţi? Îmi pare bine că vă văd sănătoşi. N-aveţi idee cît sufăr pentru voi! Nu-i nimic: răbdare. O să vie vremea să vă spun totul. Iscăleşte, te rog, hîrtia asta.

Clientul iscăleşte.

— Mă rog, domnule comisar regal, ce am iscălit?

— Nimic... O simplă formalitate... Ştii... generalul... era nemulţumit de « calificare ». Să nu se spuie că v-am arestat degeaba. S-au mai adăogat cîteva articole din codul penal, la cele deja ştiute... Şi o să mai adăogăm... Formalităţi...

In ziua mandatului, lansat *după* arestare, şi care prevedea transportarea la închisoare.

UN ACUZAT: — Dar asta ce e, domnule comisar regal?

COMISARUL REGAL: — Nu e nimic, băieţi, o simplă formalitate... Aveţi răbdare... Sufăr îngrozitor. Dar aş vrea mai bine să fiu în locul vostru. Ieri am avut o scenă din pricina voastră. Am spus: Iată haina mea: v-o restitui...

Nu vă pot spune mai mult... O să vie ziua!

În ziua procesului:

Advocații pledează incompetența. Curtea deliberează într-un colț: membrii ei nu sînt de acord. Cu majoritate, Curtea se declară competinte. Bun.

PREȘEDINTELE *(un colonel)*: — Vă rog, domnule advocat, intrați în fond.

ADVOCAȚII: — Ne găsim chiar în fond, domnule președinte.

PREȘEDINTELE: — Da? Atunci continuați.

Advocații cer punerea în libertate a acuzaților. Curtea deliberează într-un colț: membrii ei nu sînt de acord. Cu majoritate, Curtea declară imposibilitatea punerii în libertate. Sentinelele fac o mișcare de arme că au înțeles.

COMISARUL REGAL: — Nu e nimic. E spre binele vostru. O simplă formalitate. Voi sînteți băieții mei scumpi și eu lupt pentru voi. Cît sufăr! nu vă faceți idee. Sărutări de mînă cucoanei.

La rechizitoriu.

COMISARUL REGAL: — Cer condamnarea la moarte.

După rechizitoriu.

COMISARUL REGAL: — Formalități... Nu e nimic...

Pauză de două ore pentru masă.

DEȚINUȚII: — Nu luăm o țuică?

— Păi, sîntem în stare de arest.

— Ce-are-a face?

— Sentinelele...

— Nu-i vezi că rîd și ei?

— Ne ducem la masă, băieți... La două sîntem îndărăt. Fiți fără grijă.

SENTINELELE: — Umblați sănătoși.

La băcănia din colț.

DEȚINUȚII: — Zece țuici și o măslină!

Curtea se găsea și ea la țuică.

DEȚINUȚII: — Poftim! E și Curtea Marțială.

— Sînt oameni detreabă: s-au întors cu spetele.

BĂCANUL: — Zece țuici!

CURTEA *(din ungherul de lîngă salon)*: — Noroc, băieți!

DEȚINUȚII *(din ungherul de lîngă brînza de burduf)*: — Să trăiți!

La sentință după-masă.

COMISARUL REGAL: — Fiți tari, măi băieți. Aș vrea să am o condamnare ca a voastră. Vă face onoare. Acum, duceți-vă la hotel cu soțiile voastre, am să viu și eu numaidecît. Veți continua să rămîneți la hotel... Și nici să nu vă mai gîndiți la *asta*. O formalitate. O bagatelă. Las', că vă voi spune eu totul la timp. La revedere! *Strîngeri cordiale de mîini, aproape îmbrățișări...*

SERGENTUL RĂICULEANU

Un om în uniformă străbate-n două cîrji curtea închisorii. Piciorul stîng, bandajat voluminos pe labă, stă îndoit între cataligele de lemn pornite din subsuoară. Trei circonflexe de aur brodate pe mîneca stîngă a tunicii ne fac să ne apropiem de el și să-l întrebăm. Omul poartă o beretă de marinar și vîrsta de patruzeci și unu de ani cu o tinerețe de treizeci; are o privire bine așezată, în figura de-o bărbăție tare și tăiată în două de diagonala unei puternice mustăți. Cu trei trese de rănit pe braț, prezența unui erou în pușcărie, — unde sînt mai mulți, — ne miră. Îl acostăm cu o țigară.

Să povestim liniștit și pe scurt pățaniile autentice ale acestui om, care nu se plînge și înfruntă împrejurările cu o bravură agresivă.

E sergentul de marină Răiculeanu Niculae, oltean din Tg. Jiu, fiu de medic, și care a intrat în războiul de front, nu de biurouri, dimpreună cu ceilalți unsprezece frați ai lui, în total: doisprezece flăcăi. Dacă toți vor fi fost chipeși, voinici și deștepți ca el, țara putea să plîngă trimițîndu-i în foc. Din doisprezece, nouă au rămas morți pe cîmpul de bătaie, iar ceilalți trei au ieșit din război măcelăriți. Sergentul din fața noastră, spînzurat de două lemne, a primit întîi o rană în mîna dreaptă, vindecată în exterior, dar estropiată pe dinlăuntru; a doua oară, o rană în piept; și a treia oară, două în piciorul stîng. A luptat la

Turtucaia, a luptat pe Valea Jiului, a luptat la Pietroşani şi a căzut la Mărăşeşti, în iulie 1917, pe ziua de 15. Are şase decoraţii: 1. Virtutea militară cl. I, 2. Serviciul credincios, 3. Luptă şi bărbăţie, 4. Avîntul ţării, 5. Crucea serviciului sanitar, 6. Cordonul militar sîrbesc.

Din batalionul de specialităţi de marină, comandamentul a constituit o trupă de elită de uscat, o legiune transcarpatină; iată cum se găseşte un sergent de mare luptîndu-se în munţi. Pricina pentru care a fost dat judecăţii acest brav, şi condamnat la trei ani închisoare, poartă o dată anterioară cu şapte zile căderii lui la Mărăseşti... Era în pădurea Nemţoaica, situată între Mărăşeşti şi Tecuci, cînd, pe la două jumătate noaptea, comandantul lui îi dete ordinul să invadeze linia inamică. Inamicul se găsea la opt kilometri distanţă, şi sergentul Răiculeanu, socotind timpul de atac, face atent pe ofiţer că se întreprinde o încercare necugetată şi că trupa nu va putea parveni la punctul de invazie înnainte de orele patru, în plină zi, cînd atacul ar fi fost o nebunie. Atacurile de asemenea natură se dau în plin întuneric, spune sergentul, la orele unu sau două din noapte. Repetîndu-i-se porunca, el refùză să se supuie ordinului « absurd ». În locul lui a fost trimis un alt sergent, a căruia trupă fu într-adevăr « făcută praf » fără niciun folos. Răiculeanu e dat în judecata Curţii Marţiale, şi între acest eveniment şi data procesului, care avu loc la 17 martie 1918, el e grav rănit la Mărăşeşti...

Procesul s-a judecat de o Curte Marţială din Chilia Veche, în Dobrogea, prezidată de comandorul Ciuchi, colonel de marină, care, spune sergentul, « a băgat mulţi oameni în pămînt ». Apărători: locotenenţii Izvoranu şi Chiriac. Sentinţa a fost dată « fără deliberare ». Stupefiat, sergentul Răiculeanu izbucneşte într-o protestare

injurioasă, își zmulge cele șase decorații din piept, le aruncă și le calcă în picioare. Curtea, cu liniște, dă în judecată din nou pe Răiculeanu, pe care vrea să-l condamne la moarte. Intervin însă doi medici militari, care asistau la proces emoționați, și izbutesc să facă din gestul sergentului un act de nebunie, și din sergent un dement.

Condamnatul face cerere de recurs, care i s-a judecat azi, sîmbătă, 5 iulie 1919, de către Curtea Superioară de Justiție Militară din București. Pînă acum, el a stat un an și jumătate la închisoarea din Galați, unde i s-a redeschis rana piciorului, s-a complicat și a gangrenat. Transportat la Văcărești în vederea recursului, i s-au amputat zilele acestea trei degete, însă fără succes; laba întreagă a piciorului va fi amputată.

Membrii Curții Superioare s-au arătat mișcați de romanul sergentului Răiculeanu și l-au invitat să șadă jos: o «favoare». Sentința Curții din Chilia Veche a fost casată, și sergentul retrimis în judecata altei Curți. El e ținut încă arestat...

ORGANIZAREA

A tout seigneur tout honneur... În capul pușcăriei domnește directorul, ales dintre funcționarii penitenciarelor din țară, de directorul general, inamovibil și subaltern al Ministerului de Justiție. El primește, seara, raportul primului gardian, care a primit înnaintea lui raportul tuturor gardienilor, adunați la trei lovituri de clopot, în gangul întunecos, dintre cele două porți ale temniței. Gardianul prim se prezintă, trîntește călcîiele militărește și, fără să surîdă, debitează o frază în care se plasează obligatoriu numărul deținuților găsiți la numărătoarea de seară, efectuată de el cu asistența funcționarului de serviciu al cancelariei și a ofițerului sau a sergentului din gardă. Directorul primește raportul cu o înfățișare de idol deranjat, și ochii lui, privind piezîș, măsoară vîrful mustăților urcate la nivelul pleoapelor, și încheie acest act de autoritate, primitoare de omagiul celor mici, cu blagoslovenia unui sacramental:

— Bine! poți să pleci.

La care, adeseori, el adaogă în șoaptă o dojană, referitoare la ceea ce se cheamă în stilul decent mama și capătă în genul apostrofal forma lexică « măti ».

Nevasta lui, care tocmai toarnă supa în farfurii, se oprește, respectuoasă în fața unei atitudini, expresivă de atîta putere concentrată și de atîta armonică ierarhie.

Directorul a parcurs ierarhia în întregul ei, de la funcția inițială de gardian și portar.

Imediat după director, vin doi funcționari cu autoritatea egală, dar cu atribuții deosebite, con⸗tabilul și grefierul, însărcinări care altădată se cumpăneau în mîinile unei singure persoane. Des⸗părțirea puterilor mulțumește principiul admis în dogme și asigură totodată directorului general, în ființa contabilului, un pion mai lesne de mani⸗pulat; căci dacă se detaliază însărcinările conta⸗bilului, dictator al aprovizionărilor, cumpărător de lemne, de petrol, de făină, de fasole, cartofi, ceapă, furnizate cu vagonul; receptor al ștofelor și încălțămintelor; depozitar al tuturor cantită⸗ților, supraveghiate de un cumnat sau de un nepot, se înțelege și mai bine nevoia ca subalternul să fie cu strictețe supraveghiat de șef.

Contabilul se bucură de o situație independentă în închisoare, și atîrnarea lui de directorul local este iluzorie. De altfel, el are familia cea mai bine, cea mai des și cea mai variat îmbrăcată, în timpul unei singure zile. Soția lui se arată în cîte patru⸗cinci culori deosebite, de la o apariție la alta, și cele două fetițe ale lor sînt proprietarele, cochete și ele, ale unei garderobe de curcubeu, din care lipsesc numai landoul și guvernanta engleză. Din zorii zilei pînă seara, închis în biuroul lui spe⸗cial, contabilul nu face decît să alinieze cifrele și să puie de acord facturile cu registrele și cu dispari⸗țiile lui în oraș, la Direcția Generală, unde se duce și de unde vine cu o mapă subsuoară, umflată de hîrtii strînse în cataramă.

Contabilul e un om liniștit, măsurat, care știe ce vrea și ce face, vîrît cu rîvnă profesională în celula lui de miere, pentru cheltuirea căreia nu e nevoie de nicio convorbire, de nicio distracție, de niciun moment pierdut. Contrariu tuturor funcționarilor, începînd cu directorul și sfîrșind

cu copistul cel frumos, prevăzut cu şapte scîrlionţi pe frunte şi cu o mustaţă redusă la două pensulări subt nas, contabilul n-are niciun păs, nicio dorinţă de comunicat. Trece cu nările lui mici şi groase, cu pantalonii lui de pepene galben, asortaţi cu o jiletcă albă, cu un sacou negricios şi cu o cravată albastră. Trece şi salută, de la biurou acasă şi de acasă la biurou, printre copacii închisorii, întodeauna pe acelaş drum, fără o abatere de un pas în dreapta sau stînga. E ca un proprietar de moşie, care a contractat cu Dumnezeu o recoltă constantă şi care se simte garantat.

Ceilalţi funcţionari se plîng cu toţii de insuficienţa lefii. Unii dintr-înşii recurg, în temniţă, de la hoţi, la împrumuturi, pe care nu le plătesc, la cereri aproape directe de bani, în schimbul unui surîs pe zi, al unei concesii de gratuităţi. Contabilul nu s-a plîns niciodată de nimic, n-a schimbat cu nimeni o singură vorbă, decît foarte silit. Abia i se cunoaşte glasul, şi o singură dată cînd a vorbit, din întîmplare, cei care l-au auzit au fost mişcaţi de stricta mărginire de rubrică în centime a intelectului respectiv.

Grefierul, administrativ vorbind, e un alter ego al directorului, pe care-l înlocuieşte în tot ce e formalitate goală, hîrtie, încarcerare, liberare, corespondenţă, comunicaţie telefonică, circulări, citaţii, parchet şi tribunal. Primul gardian, un şiret care-şi cunoaşte oamenii, a vorbit de el, lucru neobişnuit, admirativ, afirmînd cu satisfacţie că e « băiatul cel mai cinstit din închisoare »; ceea ce constituie un merit însemnat, nu s-ar putea să se spuie că şi în ochii Direcţiei Generale, de care atîrnă avansările lui viitoare.

Înnalt cît o scară de zugrav de faţade, cu picioarele imens de lungi, ras la faţă şi pletos în creştetul

capului, grefierul e un cumulard: iscălește registrul de ieșire, cîntă din mandolină și scrie poezii. Nesatisfăcut în ce privește arta, dar bun funcționar, sătul de meserie, sufletul grefierului simte îmboldirile academice și are impresia nestrămutată că ar putea să fie un mare poet sau romancier. Ca să dea o dovadă permanentă de extracția lui intelectuală deosebită, el și-a fixat și o estetică individuală a costumului. Haina lui, cu detalii prețioase la mîneci, se despică mult pe bust, prelungind gulerul pînă la stomac, deasupra cărui stomac reversul gulerului se unește în doi nasturi îmbrăcați în culoarea ștofei costumului, ca să fugă iarăș despărținduse, pe dedesubtul buzunarelor, pînă la spate, unde haina, modelată pe trunchi, comite cîteva fantezii de croială și de cute, necunoscute în arhitectura croitoriei comune.

Pantalonii largi pe pulpe, cad în strîmtoare pe genunchi și continuă strîmtîndu-se și adoptînd volumul piciorului, ca un ciorap, pînă la încălțăminte, în interiorul cărora dispare marginea lor misterioasă. Însă curmat aparent la genunchi și deasupra carîmbului de cîte o bentiță, cracul poartă pe desenul musculaturii, proeminent prin postav, cîte un șir de nasturi de ștofă. Buzunare curmezișe decorează oblic și haina și pantalonii, iar de gulerul cămeșii atîrnă o lavalieră de mari dimensiuni, ale căreia vîrfuri ajung la pîntec, și mai jos, ca àripele unei găini tăiate, atîrnată pe piept.

Personagiul întreg al grefierului, deloc incomodat în deghizamentul lui, pare un fante chemat de pe o carte de joc în pușcărie, sau afirmă o profesie pierdută, de astrolog sau de vînător prin cîmpiile Atlantidei, evocînd fluturi cu coarne, omizi cvadrupede. Raportat la timpurile noastre, grefierul înfățișează un prinț planetar, depus de un vis care continuă în realitate, în cancelaria penitenciarului central.

A citit două din poeziile sale; una de dragoste, *Vecina de peste drum*, și alta patriotică, populată cu atributele clasice ale eroismului: munții, ungurii, pieptul fără de moarte, tricolorul, codrii verzi, oștenii viteji, suferind însă de-o incorectitudine de gramatică, peste care critica literară a unui deținut e obligată să treacă lin și indulgent.

Culoarea tuturor costumelor grefierului este de pîine de secară și halva.

În cancelaria cu mai multe biurouri înșirate pe o sală lungă, muncesc toată ziua un număr considerabil de scribi, semiscribi și suprascribi, organe subalterne ale grefierului, de toate vîrstele, cărora situația de agenți ai pușcăriei încă din leagăn le-a surîs. Într-un biurou, stau aplecate pe cîteva mese triste cele cinci sau șase figuri ale registraturii, care compulsează enciclopedia temniței, ca niște savanți cu obrazul de capră. Mobilierul e la fel cu al tuturor biurourilor publice, adunat cu bucata, din vechituri, scaune contradictorii, mese de scris aruncate de alte administrații, care și-au reformat lemnăria, zdrențele cîte unui vechi așezămînt pentru construit arhiva vre unei parohii, vre unui regiment, sau registrele unui perceptor. Dulapuri de toate înnălțimile și culorile, pentru dosare, staluri fără fund, în cîte două picioare, în gaura cărora, ca să se așeze, funcționarul înțepenește o perină și un carton. Pe dedesubtul scaunelor atîrnă barba de pai despletită a desemnului milipoligonal, tocit de fesele încă în viață sau răposate, care, uzîndu-le, s-au uzat. Unele scaune gem și sar, apucate de un automatism, spontan ca niște strapontine, și te ciupesc; altele, debilitate, osificate de incurabile reumatisme și podagre, așteaptă cu resemnare moartea prin incinerare.

Cine poate scri cu de-amăruntul viața unui fotoliu decrepit, cu antice năzuințe de estetică și titluri, la care a renunțat! Cine poate reconstitui tinerețea unui biurou sau a unui dulap printre care funcționarii rod hîrtia cu un dinte de fier, ca niște șoareci, și se mută cu lenea inexpresivă a păduchilor de lemn? Scuipători stagnate, în care se înneacă mucurile de țigări aruncate cu regret din gură, cînd în focul lor sfîrîie mustața prăjită, apar ca niște piscine încremenite pe subt picioarele meselor strîmbe, mînjite de aruncătura artistică, gen guașă și èmail, a cîte unui albuș sirupos, bășicat și textil, vărsat ca dintr-o ceașcă cu clăbuc, din gîtlejul amar de mahorcă al copistului respectiv. De altfel, zgomotul particular de fabricație, în fundul gurii închise, cu colaborarea regiunilor depărtate ale nasului, a fleșcăitei gelatine, se repetă la intervale, cînd la un biurou cînd la altul, ca un efect firesc al muncii intelectuale.

«*Hîrr!*» face arhivarul, adunîndu-și conținutul nasului în gură. «*Flș!*» răspunde copistul, golindu-și gura de acelaș conținut. Și în zilele de toamnă ploioasă, pe care le cîntă poetul, în mìrosul de cîine al hainelor ude, aceste două voci și unice guturale sînt ca bătaia continuă a orologiului vieții de cancelarie.

Funcționarul cel mai armonizat cu acest cadru de vechituri sterile, din care este absentă orice preocupare de frăgezime și gust, miraculoasă pentru a face dintr-o amosferă moartă o vietate, este acel biet funcționar înnalt, și el ajuns pîn-aci în uniforma lui de război, verzuie decolorată, palid și imobìl la față, ca un strigoi, din mustața căruia atîrnă, curbă întodeauna, macaroana moale a unei țigări răsucite în degetele stacojìi. O privire ieșită de soare, ca un tapet de hotel de provincie mică, albăstrește nedeslușit ochii lui învăluiți în

pleoape veștede mari, de flanelă obosită. E un om în vîrstă de treizeci și cinci, de patruzeci și cinci, sau de cincizeci și cinci de ani, a căruia înnălțime, intimidată de a fi prea mare, în raport cu salariul, pecînd domnul director, pentru opt sute de lei pe lună, fără sporul de scumpete, poartă un trup pe jumătate cît al lui, se cocoșează artificial din spinare, din șolduri, din genunchi, din toate cîte puțin. Picioarele lui, înfășurate de spirala moletierei militare, sînt ca acele scoici lungi de piatră, în care pare să fi locuit odinioară niște burghie, și dau naștere închipuirii că sînt confecționate deosebit, cu strungul, și înșurubate în gaura piezișe a genunchiului. Înfățișarea lui integrală îți dă impresia că a fost conservat sărat și că singura lui hrană a fost fumul de tutun, ca pentru plantele nordice ceața.

Titlurile de slujbă ale acestor funcționari variază cu scopul luxos de a da aceleiaș însărcinări nume deosebite și din pedantul administrativ spirit fals de metodă, care desparte omogenitatea pe categorii și multiplică nula cu ea însăș. Gardienii-scriitori, gardienii-telefoniști, inspectorii, subinspectorii, copiștii, registratorii-arhivari, sînt denumirile unuia și ale aceluiaș lucru, plătit cu una și aceeaș leafă, indiferent de vîrstă și de profesiunea inițială. Șeful biuroului e un zugrav de case, care și-a reluat meseria, scările, șablonul și bidineaua. Telefonistul de zi e un băiat de optsprezece ani, un aventurier juvenil, în costumul de matelot care i-a servit în echipajul unui vapor cu escală la Toulon. Telefonistul de noapte, o păpușe cu mustăți, cu capul de faianță, se bucură de farmecul unui nume de insectă sau de societate anonimă medicamentoasă, « Mandravela », frate cu neguștorul de la răspîntia Văcăreștilor cu șoseaua. El

merge sărind ca un vrăbioi și te face să crezi că e purtat de niște picioare foarte scurte, a căror deschizătură măsoară un unghi egal, de o palmă. La telefonul, fixat în zidul cabinei, tălpile lui se înnalță cu greutate pe vîrful încălțămintei, ca pantofii unei baletiste, și gura lui, ridicată la nivel, cade din cînd în cînd din pîlnia aparatului, descurajată, ca să se ridice din nou, printr-un efort general al articulațiilor cu scîrțîitori, ca greutățile unui ceasornic de părete. Toți aceștia compun cancelaria, care ține la zi și la oră socoteala prizonierilor marelui așezămînt, în cifră mijlocie a șapte-opt sute indivizi. Controlează cu rîndul pachetele vizitatorilor, primesc și înmînează citații, transmit hîrtiile, notează liberații, noii-sosiți și morții.

Cît despre arhiva istorică a penitenciarului, construit cîndva și nu se prea știe de ce, mînăstire și reședință domnească, ea n-a existat și nu există. Și desigur că a trebuit inventată. Caligrafiată de un pensionar al închisorii, plastograf de meserie și în afinități cu știința istoriei, — și încadrată în cabinetul directorului, ca un tablou, se poate citi, e adevărat, o cronică scurtă a temniții, însă întemeiată pe singurul document al basmului, care trece din generație de pungași în generație de pungași, prin gura timpului, și circulă în zidurile închisorii.

Un bilețel cu care se prezintă cîte un condamnat de serviciu, de pe galeria cancelariei, îți cere, de obicei «pînă sîmbătă, la leafă », două lingurițe de zahăr, trei lingurițe de cafea sau «suma de un pol ». Iscălitura care termină textul, redactat în stilul subcomisar și grefă de ocol, merită singură sacrificiul cerut. Linia literii finale trece prin arabescuri studiate, se întoarce asupră-și de cîteva ori, descrescînd spre stînga, și construiește subt numele solicitatorului un brandenburg întortochiat, ca la cheotoarea paltonului sau la buzunarele

decorate cu arnici ale unui cojoc sau cioarec de gală.

Se zăresc figuri anonime în cîrdul funcționarilor. Ici, unul poartă un cap fără ochi, ca statuile, lătăreț la bărbie; colo, celuilalt, de o frumusețe de coafor, întreținută luxos, i se frizează părul castaniu de-a lungul cărării cu un puf umflat și creț pe o sprînceană; conștiința că e irezistibil dă atitudinii lui, hrănită cu două sute douăzeci și cinci de lei pe lună, călcătura monumentală a unui tambur-major.

Fidelitatea față de pușcărie a acestor oameni, care vînează o situație, leneș compusă în timp, miră; dar miră și mai mult situația de gardian decît a funcționarilor, care cîteodată pleacă răzbiți, după situații mai bune. Sînt gardieni cu cîte cincisprezece și douăzeci de ani de serviciu, cu cîte treizeci de ani slujiți zi cu zi, oră cu oră. Mult mai grea decît slujba propriu-zisă, care consistă într-o amiciție cu toți hoții puși subt priveghierea lui, în încuiarea și descuiarea ușilor, în comandarea curățeniei prin dormitoare și curți, e ofensa permanentă la care gardianul este supus din partea superiorilor lui, directorul, contabilul, primul gardian, grefierul, arhivarul, agentul sanitar, suprascribii, scribii, telefonistul, cu nevestele lor...

RELAȚII

Un ofițer sosit la comandamentul gărzii, a plasat sentinelele, desființate la venirea « politicilor » în penitenciar, de-a lungul sălii, unde se plimbă toată noaptea pașii de plumb, împiedicînd lucrul și lectura. Din timp în timp sentinela își manipulează încărcătorul cu zgomotul special, sau nasul i se zugrăvește turtit pe sticla ferestrei.

O răceală complicată cu guturai intens și cu tuse, te ține în pat cîte o zi întreagă. Seara, deținutul Ciobanu, întrebuințat de cinci ani la infirmerie, și care și-a pierdut oile în 1913, administrează cu mîinile lui de statuie un masaj fenomenal și decorează spatele și pieptul cu rotogoale vinete de ventuze, ca și cum te-ar îmbrăca de bal-mascat cu o piele de dominò cafenie.

El povestește, apăsîndu-și plastic degetele mari pe zgîrciuri, cum i s-a prăpădit măgarul, cum i s-au rătăcit berbecii, și oile cum i-au căzut într-o rîpă. Evocă mieii, și tîrla colindă în fiecare noapte peizajul lui sufletesc într-o pîclă de praf.

Oaia Gherghina și berbecul Dascălul făceau parte din sufletul lui și-l păzeau culcați lîngă el, ca niște cîini. Mîncînd niște căpățîni de varză, păscute într-o grădină de zarzavat, mioarele s-au umflat și au murit cu ochii la el. A fost semnul dezastrului adevărat.

După pierderea tîrlei, Ciobanu a dat în nebunie, și crezînd că Diavolul, care pe vremuri mai

fusese trimis în nişte porci, i-a răpit avutul şi poezia, el s-a pus să ucidă oamenii asemănători cu Dracul. O uitătură piezişe îi revela numaidecît prezenţa Necuratului în om, şi degetele lui, acum pricepute la masaj, se puneau pe beregata insului şi o sfărîmau ca o ţeavă goală de fluier.

— Mai încet, camarade Ciobanu! gîfîia pacientul la mijlocul povestirii, înnăbuşit cu pipăitul, care, trăgînd vinele cefei şi cerbicea genunchilor, ilustra basmul sentimental repetat al fostului baci.

— Bine că mi-aţi spus! răspundea Ciobanu, ca să mă opresc. Într-o zi, în spital, am strîns de gît un « prevenit », fără să mă gîndesc... Să-mi faceţi semn, de cîte ori vă doare...

VIZITĂ ACASĂ

Plecat în camionul-automobil al închisorii pe la zece, însoțit de un gardian și o sentinelă, un soldat din Teleorman. Drumul a fost o sărbătoare solară, cu muzica vîntului în spațiu și cu dansul solemn al copacilor, îmbrăcați în mătăsuri umflate, șuierătoare. Senzația libertății se compune la fiece pas, pe toate străzile, de-a lungul cheiului, în Piață, invadată de miile de culori în mișcare, din toate piedicile, relevate cu injuriile și observațiile de filosofie mecanică ale șofeurului, în fața mașinii. Căruțele țărănești, care țin îndeobște stînga, și valurile lor uriașe de colb înveselesc ca pe un copil jucăriile mobile. La răspîntia Văcăreștilor cu gîrla, într-o îmbulzeală imensă de animale, de roți și de oameni mici, așezați în căruțe, evenimentul emoționant, citit pe fețele martorilor îngroziți, al amenințării de-a strivi sub tăvălugii roților duble de cauciuc carul, plin de lume, al unor țărani cu căciuli și barișuri, a provocat rîsul și bucuria de pericol, în spectacolul vieții nereglementare, fără director, fără gardian și fără clopot.

În piață, în Piața Mare, am parcurs încet un teatru vast de popor și mărfuri, țesute unul cu celelalte ca într-un covor. Pătlăgele roșii, în movile și pardoseli, proaspete și noi, se întindeau în toată zarea Pieții, ca niște grămezi de purpură, vîndute cu cîntarul de mînă, pe trotuare, într-un iarma-

roc pentru împărați din Orient. Pepenii verzi, cu dungi întunecoase de acuarelă, și pepenii galbeni, cu coaja despicată simetric, păreau mitrele cu zmalțuri și zmaralde și capitonate cu velură, destinate suveranilor veniți să-și facă un echipament pe măsură și să se întoarcă în patria lor, în faetoane pe două roți, cu fîn, trase de un cal. Castraveții, ca niște cîrnați de satin, pătlăgelele vinete, îmbrăcate în faianță, cartofii în uniformă de postav, verzele de dantelă, dovlecii ca niște cobai, umpleau gheretele de scînduri, în adăpostul cărora, descurcînd barba pătrunjelului și cîntărind pe pîrghii de un cot catifeaua și lîna fasolelor verzi, negustoreau precupeții în șorțuri albe, despărțiți de public printr-o tribună de morcovi cărămizii și ridichi carmine.

Scoborînd din mașină cu însoțitorii, unul cu pușca încărcată și celălalt beteag de un ochi, cu ochiul încrețit în jurul unei sfori de muci, am pus piciorul pe scara unei grefe de tribunal. Am găsit acolo pe nevastă-mea. Un locotenent în plină explozie de personalitate, ca legumele pe lîngă care trecusem, își expunea, de la distanță, frecîndu-și coada mustăților, pozele plastice cu mîna pe șold, cu pieptul statuar, cu un dinte de aur, cu un zîmbet, ale bărbatului cu « fizic plăcut ».

După o formalitate care a fost amînată, ca să fie săvîrșită seara, și un ordin dat în consecință sentinelii, m-am dus cu simplicitate acasă, unde am petrecut toată ziua, cu familia și cu cîinii mei, consemnînd soldatul într-o cameră cu o canapea, cu țigări și hrană. Ostenit, l-am găsit peste cinci minute pe bravul meu paznic, adormit, după o întreagă noapte de gardă în penitenciar. E un sătean inteligent, de meserie rotar, încovoiat de zece ani de arme și care a stat un an încheiat pe frontul cel mai primejdios al Moldovei.

Trei generații înconjurau masa familiei. Bunicul, plugar, muncitor și cuminte; fiul, literat și pușcăriaș; nepotul, chipeș englezesc; și acest tablou, în care s-a servit mîncarea unei femei tinere, și harnice, și paharul cu vin, a mișcat ca o cină-de-taină.

S-a bucurat Pussy, care nu-și recunoaște stăpînul bine decît acasă, în mobilierul propriu. A dansat frenetic Fetița, cei doi cîini ai mei — și... a cîntat gramofonul pastorale elvețiene și coruri de rugăciuni.

Cînd mi-a sosit, pe seară, gardianul, căruia îi dădusem drumul, înlocuindu-i șapca penitenciarului cu o pălărie de acasă, ne-am întors cu camarazii mei, duși pe la casele lor și ei, în congediu de pușcărie, cu un popas pentru o ultimă cinstire a gardienilor cu bere și mititei, și alt popas în cortul de pînză al unui fotograf.

Vizită a directorului general însoțit de un pictor, căruia i-a luat mai tîrziu nevasta. Au stat în celulă un ceas. Nu mai văzusem pe acest « băiat bun » cu figura dulce și cu sufletul lăptos, de la proces, cînd a depus împotriva unui deținut și a plîns intimidat în ședință. De trei ori mai grasă decît atunci, făptura lui, plină ca o sedilă de caș, umple cu reliefuri grele și moi, atîrnate, niște haine de o culoare de sac. Doi ochi mari, cu expresia mălăiață a prunelor prea coapte, rivalizează în culoare cu cîlțăria neagră a unei bărbi de popă de țară, umflată pe fălci.

După o conversație, cu pauze imense, în care ne uitam unul la altul, ca să reînceapă întrebările sfîrșite și să se repete, ca un căscat egal de foarfeci, aceleași răspunsuri, ne-am ales cu impresia că am stat o întreagă oră într-o baligă unsuroasă. Tot ce a rămas din istorisirile vizitatorului, care-i un artist, a fost episodul unui butoi cu vin fraudulos, excelent, pe care l-a cumpărat întreg cu o sută de lei...

DOMNUL MINISTRU

— Poftiți, că vă cheamă domnul ministru!

Ieșim în grabă: din dreptul ușii, directorul și primul gardian ne arată cu brațul întins, la capătul sălii, pe domnul ministru. Facem cincizeci de pași pîn-acolo și ne primește cu o mînă cordială ministrul A..., care în Consiliul de Miniștri a fost de două ori contra punerii noastre în libertate...

— Ce-ai făcut?

— Ca omul, domnule ministru, am scris cu niște slove, pe niște hîrtie.

— Bine, dar ce-ai scris?

— Orice-aș fi scris, domnule ministru...

— Ce talent! exclamă ministrul, întorcîndu-se către doi însoțitori ai lui, un arhitect și un pictor miniaturist, aduși pentru repararea celor două biserici ale închisorii. Ministrul își însoțește exclamația admirativă, cu gestul, schițat între gură și piept, al unei reclame de muștar.

Ministrul ne măsoară și tace, tace și ne măsoară, ne măsoară și tace. E un ministru puțin elocvent și fără vocabular. Ar începe o serie de întrebări, dar nimerește numai o vorbă de la început. Cît... Cînd... Adică... Pentru... În sfîrșit, izbutește o întrebare întreagă:

— Cu cine mai ești?

— Cu cei cîțiva camarazi, pe care-i vedeți plimbîndu-se pe lîngă biserică. Îi auziți? tocmai

confecționează acțiunea unui roman de aventuri.

— Ăla e Dumitru Teodorescu?

— Da, ăla, care a pomenit numele lui Fustel de Coulanges.

— Eminent băiat! zice, universitar, ministrul școlilor, încurcat în superlative.

— Foarte eminent! precizează domnul ministru, după o pauză, în care a scotocit.

— Atlfel, nu o duceți rău aici... Desigur scriți... Uite, eu am îmbătrînit...

Ministrul scoate pălăria și-și arată părul alb.

— Sîntem cîteodată de invidiat...

— Ha-ha-ha! rîse ministrul. Mîine interviu negreșit la Consiliul de Miniștri, ca să vă dea drumul... Să știi că interviu... La revedere!

După strîngeri de mîini, ministrul și însoțitorii scoboară scara. Ministrul repetă, ca la o ieșire din scenă: « Ce talent! Ce talent! »

Imediat, toți reapar în curte, în dosul bisericii, din cerdac. Ministrul se întoarce către noi, arătînd biserica:

— Aici poci să faci studii...

Punem mîna la gură și strigăm, ca să audă:

— Am prefera să le facem mai la vale...

Și imediat, ministrul, rîzînd și salutînd cu mîna, mișcată ca o batistă:

— Negreșit!...

Ne înclinăm pe balustradă. Gardienii, directorul, Ion nebunul, nu mai pricep nimic. Nici noi nu ne prea batem capul.

LEGĂTORUL DE CĂRȚI

Atelierul de tipografie și cartonaje al închisorii e vast și pustiu. O lumină de mizerie se distribuie, cu praful, printre mese și mașini. Presa de strîns, din mijlocul încăperii, și subalternele ei, teascuri mai mici, mașinile de cusut cu ață de oțel și cele de tăiat, par, cu cîte un braț ridicat în aer, niște sentinele mute, cu pușcă.

Apropiindu-mă de o mașină, care amintea forma unei ghilotine, — subt impresia umbrei din atelier, tăcerea sălii imense mi se păru că are utilitatea ei, că face parte intențională, cu dinții și cuțitele aparente, puse în serviciul închisorii, inchizitorial, din procedură, coduri și princìpii. Și, cum, întorcîndu-mi capul spre sud, zării crucile cimitirului din dealul de peste drum, avui viziunea unei săli de tortură, în care se schilodesc fără vaiet picioarele, se laminează trupurile, se scurtează degetele și se scîlcìe în toate mădularele ei, pentru ivirea secretului pe buze, ființa omenească naufragiată.

Distrat, căutai urme de sînge prin măselăria roților de transformat cadavrele în sfoară și sîrmă și văzui podeaua vînătă și grasă de petrol. Un gîndac îmbrăcat în piele neagră nouă își ducea sarcina vieții cu greutate, împiedicat în picioare rigide, ca limbile de ceasornic. Împrejurul unui șurub unsuros, el părea meșterul mascat al acestui organ de mașină, pusă probabil în funcțiune de sforțările combinate ale unui întreg conclav de

gîngănii, slujitoare voinții administrative și Diavo⸗lului, împăratul insectelor.

Într⸗o tinichea cu cocă de lipit, descoperii ma⸗teria cerebrală a victimelor osîndite la stoarcerea capului și a oaselor de măduvă. Lămpi atîrnate de arcuri arătau că execuțiile au loc de preferință noaptea.

Dar silueta unui om în fundul sălii, mă aduse la realitate, cu un sentiment de plăcere. Omul lucra, cu spatele la mine, așezat pe un scaun la o masă, peste care sta cu luare⸗aminte aplecat. Ceafa lui galbenă și slabă, coatele lui cu coltuce uscate, indicau tuberculoză. Îl bat pe umeri și tresare, întorcînd o față uimită spre mine:

— M⸗ați *speriot!* îmi zice lucrătorul, cu o ros⸗tire afectată.

Acul lui împungea în cotoarele așezate la linie, ale unui vraf de cărți strînse cu șuruburi de lemn.

— Dumneata ești meșterul atelierului?

— *Io.*

— Deținut sau liber?

— *Deținot.*

Rostindu⸗și răspunsul, legătorul de cărți scoase un suspin de autocompătimire, care dovedea cît se iubește. Un pesimism factice se zugrăvea pe figura lui artificializată și exotică. Gura i se deschi⸗dea englezește, și fruntea lui încrețită de trei zbîrcituri dese și scurte, ce⸗i ridicau sprîncenile ca pe firul unui șular, înnodat la rădăcina părului și de nas, dădea ochilor aspectul că suportă cu încăpățînare lumina orbitoare a unui incendiu. Dinții lungi se strîngeau oblic în jurul unui punct gol din față, ca la rozătoare, și, vorbind, meșterul legător părea că suge o bomboană care⸗l silește să altereze silabele și să le dea o aparență de dialect.

— Cum ai ajuns aici? îl întreb.

— Pentru omor, răspunse cu gura închisă le⸗gătorul, și parcă vocea lui spunea: *borom⸗borom.*

— Ai omorît ca să furi?

—*No, den iobire.* — Vocea lui, împrumutînd un timbru romantic, rostește: *No, birim-birim.*

— Ți-ai ucis nevasta?

Legătorul ridică mîinile și, împingîndu-și fața-n palme, răspunde:

— *Em iobit o fata,* pe *chere* am *prens-o* cu *altol.*

Caut să-l mîngîi, sfătuindu-l să-și modereze remușcările, cu gîndul că l-a mînat o fatalitate, care uneori îți comandă să te scufunzi și să nimicești ce-ți este scump.

Preocuparea lui e alta:

— *Minimol* pedepsii e de *cenci* ani, afirmă legătorul de cărți cu pronunția lui, fără să-și descleșteze fălcile. Remușcarea încă nu se întîlnise cu sensibilitatea lui judiciară.

— Eu cred că o să te achite. E o crimă din gelozie.

— *Der* a fost *premeditato.* M-am *dos co coțitul en bozonar* la ea, *hotorut* să isprăvesc. I-am spus fetei: « *Em fogodoiești co* te *îndrepți?* » Și mi-a *res en fețǎ* și m-a *focut tompit.*

— Atunci ai dat cu cuțitul?

— *Coțit? oite,* era *cot brațol meo* de *long.* Trei *lovitori. Doue en pept* și *treia en* spate. *Oltima* i-am dat-o *dopă* ce *căzose* jos.

— Juraților o să le fie milă de dumneata, mă căznesc să-i răspund fără scîrbă.

— Dar mai eram și *insorat. . .*

Bruta se deslușise.

— Însurat cu o femeie, înjunghiai pe alta?

— *No* mai *troiam enso co nevesta. Decond* am cunoscut-o pe «*reposata*», acum doi ani, n-am mai dat pe-acasă, *no* am mai *avot* cu *nevesta* nicio *legotoră.*

Legătorul de cărți reducea legăturile soțului la o legătură de registru, și spiritul lui, astfel luminat, n-avea nimic să-și reproșeze.

— În limbaj judecătoresc, e o faptă de scelerat, ceea ce ai făcut dumneata, observ legătorului de

cărți, care pe-o voce căutată, de amintiri fericite, îmi spuse cu emoție:

— Eram *on böiat* detreabă. *No* m-aș fi *potot oita com* tai *o goină...* N-am *avot* vicii, *no* am *fomat*, n-am *jocat corți.*

— Îți plăceau însă femeile străine...

— *No* am fost *vițios, no* am *fomat...* repeta legătorul, obsedat de virtuțile cetățeanului nefumător.

Consolarea supremă a legătorului de cărți, în ceasul cînd asasinase, rămînea virtutea că nu fumase. Printr-o dispoziție de spirit, comună tuturor deținuților care au trăit în intimitatea îndelungată a crimei lor, legătorul de cărți pierduse noțiunea răspunderii lui principale și, din tendința, poate inconștientă, de-a și-o micșora, se înfricoșa de gravitatea amănuntelor, fapta lui se diviza și subdiviza, pulverizată, teama începea să se manifesteze aiurea decît pe terenul crimei, judecata se schimonosise, raționamentul devenea inadmisibil și absurd.

— E *en dosarol meo* declarația *onoi onchi* al *foetii*, pe care mi-e *roșine* să v-o *reprodoc...* Dar nu e *adevorat*, v-o *jor*. Nici *no* se *potea. Închipoiți-vo co* aș fi *encercat* și *co* aș fi *reoșit* să-i leg *feotii moinile* la spate, *com* declară *onchiul. Vo* întreb: n-ar fi dat din *picere?* S-ar fi *losat, dopă* ce aș fi legat-o? Pentru *co* ajunsese o destrăbălată care se întindea *co* toți bărbații, am amenințat-o, — *so* mă scuzați, — *co* voi *cumpera on* salam... Dar *atot* a fost, o amenințare... *No* e adevărat că aș fi făcut ceva *co* el, *no-i* adevărat! rage legătorul, ușurat de mărturisirea părții din crima lui, care îi apăsa mai greu cunoștința.

— La urma urmei ai ucis... Ești dator să-ți primești osînda cu resemnare... Te-ai simți bine, achitat de crimă?

Un fulger de speranță străbătu privirea legătorului de cărți.

— Credeți *co mo* achită și de *acozarea co salamol?*

— De cîtă vreme ești arestat?

— De *doue loni*... *Regimol* de-aci *mo slobeşte, no dorm*, am *ajons on schelete*... *Mo gondesc* la fetița mea de un an și jumătate.

— Mai ai și o fetiță? De ce nu te-ai gîndit la ea înnainte de asasinat?

— Și eram un *böiat* așa de bun... *Coştigam doo* sute de lei pe zi... *no* aveam *vițiuri, no jocam* cărți, *no fomam*... *Oite* ce am *ajons: nomai osol* și *pelea*...

— Dar nevasta dumitale ce zice?

— De *chestia* cu *salamol?*

— De crimă, dobitocule! zbierai la legător. De crimă, nătărăule! Nu de salam, nici de fumat, nici de calitățile tale monumentale. Ce zice nevastă-ta, că ai părăsit-o ca un măgar? Ce zice că te-ai înnădit cu alta, ca un porc? Ce zice că ai trăit cu asta doi ani, fără să te mai îngrijeşti de casa ta, și că ai omorît-o? Ce zice nevastă-ta că ai ucis pe femeia care nu te iubea, pe care ai voit să o silești să te iubească? Spune-mi, dobitocule, spune-mi, canalie, spune-mi, blestematule, ce zice nevastă-ta de asta?

Și, crescendo, lipii două palme pe figura lui îndulcită de o blîndețe îngerească.

Legătorul s-a sculat în picioare, respectuos în fața ofensei.

— Ce *so zico, so* trăiți? Vine joia și *dominica* la *penetenciar* și-mi *adoce* de-ale *moncorii*. Și-a luat casă și ține pe fata *reposatei* la ea, zise legătorul de cărți, tremurîndu-i buza și bărbia de descurajare și plîngînd.

El credea că zicîndu-i pușcăriei « penetenciar », închisoarea putea să pară o instituție de binefacere. Și, liniștindu-se, adaose:

— *Io* cred *c-o so-mi* dea *dromol*...

COMUNITATE

Supărătoare în captivitatea noastră e promiscuitatea gravă a cîrdului. Ne vedem acuzați laolaltă cu un soi de confrați care n-au din profesiune decît porecla, și cu mulți necunoscuți de noi, puși să ne grupeze. Personaje tamponate de coada unui tren de marfă abjectă, născute în cîrciumă, căzute dintr-o ladă ambulatorie de gunoaie, stîrpituri poetice, tocite linguri vechi de lemn literare, vase grețoase, cu un zmîrc de conținut artistic pe fund. Un ibric soios purtător de barbă, o damigeană cu ochelari, etichetată bombastic. Avem sensația că sîntem purtați, legați, fără să ne putem degaja, pe o căruță cu imondice, către un depou de fecale comun. Un miros va face explozie din butoiul cu noroaie grase, cînd i se va scoate astupușul anal.

Seriozități ridicule, voci pribege, cîntate pe un ison milog, cerșetori mîncați de viermi, ciupiți de molii, canalizați de cîrtițe, cu organele sufletești cuprinse subt colonii cenușii de raci de umezeală, cuirasați, multipezi ca niște stele lungi.

Ființe fără creier, ca dopurile de plută, fără trup întreg, avortoni, schilozi. Unuia scund, cu gură de englezoaică bătrînă, contractată într-un surîs permanent, i se cocoșează, între doi ochi cu pleoape de găină, un nas de care ai vrea să tragi ca de mînerul de lemn al unui sertar cu șoareci. E autor delicat de feminități palpitante și dezleagă

într-o limbă odioasă problemele sufletești din căsniciile alambicate.

Altuia i s-a lipit de jgheabul gurii o perucă de barbă, prin rariștea căreia se văd, ca prin zăbrele, conturele unui cap, sărac de materiale. Glasul lui clocește lung pînă să sune, și se arată ca din paie și țoale, trăgănat sufletește. E stricat de lecturi nemestecate, izmenit cu sinceritate, ca un pelerin învățat să mănînce din mirosul bucătăresei, și i-a rămas ticul de a se apleca unsuros la lucarna de la subsol. E critic de artă și nuvelist. Critică muzica, pictura, tipărește volume și traduce. De aceea și-a lăsat și cîlții. Toți pictorii sînt admirabili pentru capacitățile lui, și toate tablourile admirabile, sau minunate sau foarte expresive, sau de-o artă... «cum foarte rar se întîlnește».

Altul e lung ca o sfoară, de care spînzură o păreche de ghete cu jambiere, — și înnodat în trei-patru locuri moi. Merge sucit și în acelaș timp jumătate de față și jumătate de profil. O cuvîntare neînțeleasă, bîlbîită, care se rezolvă continuu în sunetele *hur*, *fulă*, *goaie*, *mistă*, amestecate înnainte și îndărăt. Și aceste nenorocite cuvinte stropesc din articulațiile labiale un necurmat excrement bălos, de care trebuie să te ștergi pe ochi, pe haine, pe pălărie. E critic dramatic și Don Juan artistic, are puncte de vedere și... *cfonccepții*.

Ne-am rezervat o latrină. Ca și cum criticul ar purta în intestin un pulverizator, păretele, după trecerea lui, e stropit zilnic fin de sucul lui roșu. Individul e todeauna palid. Seamănă sînge. Anusul lui e o floare ce-și pierde polenul lichid.

Venim la reportajul politic, făcut de un zăbăuc puțin mai mare ca o broască, și care ridică spre ascultători o privire diagonală de cîine corcit și o frunte zbîrcită des. Salută ciung, trimițîndu-ți o guriță. Degetele nu ajung să prindă țigarea,

picioarele nu se pot întinde să calce un pas întreg, broscoiul umblă în romb și se mișcă în trapez și unghi ascuțit. Ca și cum buzele l-ar frige, gura lui se repetă în sorbituri repezi și dese, ca în vîrful unei lingurițe cu ceai fierbinte. Natura l-a făcut să ronțăie nuci și ghindă în vîrful unui copac. Scrie și ține țara în curent cu gîndirea politică a directorului C.F.R. și-a ajutorului-de-primar.

Seara, scoaterea ciorapilor. Unul nu-i scoate niciodată. Ciorapii șchiopului sînt cei mai ostentativi, cu toate că șchiopul e și un mare crai, care afirmă că « nu poate fără femeie ». Ciorapii lui, de două ori mai lungi ca laba piciorului, poartă petice, ca niște continente în cleiul sudorii, și atîrnă de căpătîiul patului, în vreme ce picioarele se bucură, cu noduri și incalculabile înmuguriri, de o libertate refuzată intelectualului lor posesor. Fața șchiopului exprimă atunci o bucurie de curmală care și-a evacuat sîmburele ce-o ințepa. Sînt cele mai fericite momente ale vieții sale, în care ar primi cu satisfacție o scrisoare de dragoste, ca să o citească uscîndu-și tălpile și jucîndu-i pe călcîie baiera jegoasă de la izmene. Cînd rămîne dezbrăcat, ca să-și tocmească hainele lîngă ciorapi, șchiopul pare un monstru marin ieșit cu coada între picioare pe uscat. Umblă; și e cînd mai înalt, cînd pe jumătate; dispărînd și apărînd printre paturi.

Șchiopul n-are rufe, are însă pasiuni. Innafară de pasiunea sexului, patima cărților îl devoră, și a măsluirii. Felul cum își linge degetele înnainte de-a distribui popii și așii, echivalează cu o ejaculare din zece penise ungulate. Ochii i se strîng și spiritul lui devine zglobiu și turbulent, calamburul face apel la buna lui stare sufletească, monosilabe entuziaste scapă gîtlejului, acoperit de-o coajă verzuie de bube dulci, — și cîte o înjurătură. Șchiopul e proprietarul unei impertinențe de

accente și mișcări, al unei ușurințe de-a intra în intimitatea răscăcărată a jucătorilor lui, comparabilă cu indisciplina porcului. Seara, el prăjește la sobă, pe o farfurie de fier, ceapă și cîrnați pentru miròsul delectat de fumul seului prost, al celor cincisprezece conlocuitori din « salon ».

Grupuri de cîte trei-patru inși, atrași prin afinități, se desfac din total. Pe șoptite, ei își împărtășesc impresiile și stupiditățile, izolat, și la masă grupul se ceartă pe o firimitură de salam.

Bătrînul J. face « pipi » într-o sticlă, pe care o ține subt pat, și din cînd în cînd o bagă în plapumă cu o destoinicie exemplară. (El zice duios « pi-pi », cu nevinovăția puilor de vrabie fără fulgi, și explică pentru ce între sticla lui și sticlele de apă, din care beau oaspeții acestei menajerii, nu se poate face confuzie nicidecum. La rigoare, continuă să explice, fără răutate, bătrînul, conținutul se poate cunoaște după gust.

Bătrînul are un milion avere și-i avar ca un smochin uscat. Obișnuit să nu cheltuiască, el e rezervat și-n consumarea articolelor gratuite. Cuvîntul *puțin* e singurul de care face risipă. El zice: « m-am plimbat *puțin* »; « mă duc să iau *puțin* aer »; « să beau *puțină* apă »; « să citesc *puțin* »; « împrumută-mi cartea dumitale *puțin* ». Poate că aerul să devie exigent și apa să-i încarce conștiința cu o datorie pe care ar fi silit să o plătească. Milionul bătrînului s-a fătat cu încetul, împuiat din economii fabuloase, aliat unui mic capital moștenit. Timp de treizeci de ani redactor fidel la o foaie liberală, el a trăit « de ma plume », și tezaurizînd informațiile, articolele, într-o memorie monumentală, care știe englezește, franțuzește și nemțește, el a strîns mușuroi, alături de grămada aurului său, o întreagă cultură de *Weltspiegel* și

Times, fără să-și improvizeze opinii personale. Venitul banilor lui s-a adăogat an cu an la capital, iar călătoriile anuale și le-a făcut pe socoteala Statului național-liberal. Bătrînul poliglot mai cunoaște chestiunile economice, chestia țărănească, și cîntă la pian ca o blondă cu ochii de safir. O juvenilitate comică scutură organele lui bine conservate. Pentru că e scump tutunul, el fumează două-trei țigări pe zi, frînte, dintr-o singură țigare fără carton, preferînd retezarea exactă pe care o face cu un cuțit, ca să nu piardă niciun praf, dimineața. A fuma mai mult, e nesănătos. Acest principiu nu se aplică țigărilor căpătate, pe care higienistul le golește de fum cu un sălbatec apetit.

Subiectul lui idilic de conversație consistă în cele două operații ce i-au fost făcute nevestei sale, în Elveția, « din care una cezariană ». Cuvîntul « cezarian » îi împrumută parcă un prestigiu, de care-i conștient. El intră ca incident periodic în toate frazele lui. La vîrsta de șaptezeci de ani, operația nevestei, o doamnă venerabilă cu ghete bărbătești, ai căreia ochi din profil poartă două perdele păroase de piele cu ciucuri, lăsate pînă la pleoapa inferioară, e o dată comparabilă cu civilizația egipțiană. Ca să economisească tălpile ghetelor sale bărbătești, doamna vine să-și vadă soțul o singură dată pe zi, pe la patru, între cele două mese, și calcă încet. E poate că și o nouă economie de mîncare. Însoțită de o fetișcană rumenă, purtătoarea unui coș acoperit, în care se găsesc mai multe șervete decît alimente, ea trece solemnă ca un cal de dric mascat și cu panașul negru în creștetul capului. Servitoarea se plînge căprarului din coridorul hotelului, că nu se satură niciodată; doamna e scandalizată că servitoarele mănîncă mult, — o intimitate pe care o destăinuiește zilnic soțului jignit.

« *Vous savez, ma dame est une femme très instruite* », afirmă soțul. El îi citește articolele sale în locul cafelei cu lapte, asupra petrolului și a porumbului, pe care doamna le găsește suculente, — articole scrise dis-de-dimineață; căci culcîndu-se, din motive de sănătate și consumație electrică, devreme, bătrînii sînt foarte matinali. Dacă dorm, se cheltuiește lumina soarelui în deșert: « *il faut en profiter* ».

Familia nu are copìi. Soții au adoptat o nepoată, care nu se știe încă dacă va moșteni, întrucît testamentul depus la o Bancă își schimbă materia anual. Soția își administrează singură averea, și soțul, aparte, averea lui. În vederea morții, ei s-au aranjat ca unul să moștenească pe cellalt și, cu fiecare an nou, el își freacă palmele, electrizat de o tinerețe nouă de o zi, constatînd că a mai cîștigat un an.

Bătrînul povestește cu plăcere, cum s-a îngrijit de mormîntul lui și al nevestei, încă demult, și cum a reușit, grație calității lui de « ziarist », să realizeze o economie de șapte-opt mii de lei în paguba cimitirului israelit, plătind groapa în care va fi scoborît « numai » o mie de lei, reducere folosită și în străinătate, întodeauna, la tariful căilor ferate. Bilete gratuite, scrisori de recomandație, omul nostru nu neglijează nimic ca să se instruiască, să vadă Roma, Parisul, Londra, Berlinul, Viena, localitățile de munte și termale, « *toujours accompagnè de ma femme* ».

Dimineața, bătrînul ziarist își face toaleta într-o cămașe scurtă și în chiloți pînă la genunchi; economie: doi coți de pînză. Cîteva mișcări gimnastice, — nu prea multe, — și apoi se tunde... El se tunde după cum se linge cîinele, singur. O lungă experiență i-a dezvoltat pipăitul în așa fel, încît la inspectarea cu buricul degetelor a capului, de jurîmprejur, el descoperă firul care

a putut creşte peste noapte mai lung şi, prinzîndu-l la ceafă şi ţinîndu-l cu mîna stîngă pe loc, apropie cu mîna dreaptă foarfeca de punctul fixat, deschide foarfeca şi taie. Taie *puţin;* numai atît cît trebuieşte...

Pentru «cucoana» lui, bătrînul are cultul Madonei, recompensat printr-o autoritate severă. Făt bătrîn, spiritul lui, de un ramolisment agreabil, dă tîrcoale de motan cu coada ridicată. Stăpîna, placidă, tronează, în mers şi pe scaun, cu gravitatea unei divinităţi caricaturale. O parte din veneraţia soţului se datoreşte averii personale a soţiei.

Masa lui, pe care şi-o plăteşte el, e de-o frugalitate păsărească. Laptele şi-l însoţeşte, pe la orele unsprezece dimineaţa, cu zgîrieturi de brînză, din care ciupeşte, pe subt un ziar, ca să nu ispitească vecinii, cu un vîrf de linguriţă. Cu mîncarea străină bătrînul intelectual e mult mai puţin indiferent. Aşa, descoperind odată, depus în balconul odăii lui, la răcoare, un castron cu mezeluri ce nu-i aparţineau, cu toate că erau orele nouă dimineaţa, cînd nu se mănîncă toba sau cîrnaţii, el a devorat lacom, în cîteva minute, un volum de carne, ca de două kilograme. Şi cînd proprietarul pachetului, găsindu-l îngiţind cu frenezie, îi atrase delicat atenţia că mezelurile fuseseră ale lui, bucuria pe care a încercat-o îi alterase într-atît echilibrul, încît bătrînul ziarist, jucînd o isterie convulsivă a stomacului, de vreme îndelungată nesatisfăcut, răspunse bucuros şi fericit: «*Mais c'est bon, c'est délicieux*».

În capul bătrînului se petrecuse un fenomen de semnalat. El ştia că pachetul vecinului fusese depozitat cu învoiala lui, decuseară, pe betonul balconului. Ştia că pachetul din stînga, foarte voluminos, separat de bunurile lui mici, aparţinea unui vecin. Nu ştia însă ce se găseşte în castronul

acoperit cu pînză și ziare. Dimineața, cînd, împins de curiozitate, ridicase acoperămîntul, spectaco-lul șuncii și al tobei provocă la el o eclipsă, o violentă obsesie, incitată de aroma cărnurilor afu-mate și de dorința, continuu înfrînată, de a se hrăni o dată bine, și-i prinse ochii în farfurii. Gura i se deschise mașinal, brațele lui mașinal transportară, de pe balcon pe masă, castronul întreg, în care își scobori mașinal o mînă crispată. El făcea un salt, involuntar uriaș, de la habitatul lui la șuncă și tobă. Cu burta la pămînt, el înghiți ca un șarpe, toate bucățile apetisante ale vecinu-lui. Instinctul fu atît de puternic la acest căpcăun gentil, binecrescut și cu o educație de formă excesivă, încît la sfîrșit, beat de satisfacție, econo-mistul își șterse, fără să-și dea seama, gura unsuroa-să cu mîneca jachetei, un costum scump, de o sută douăzeci de lei, făcut acum șaisprezece ani.

Faptul s-a petrecut ca în vis, un vis din care, căzut apoi în amorțire și prudență, bătrînul nu s-a mai trezit niciodată, cu toate aluziile crude, în circulație zilnic prin odaie, în auzul lui.

Tot așa, hipnotizat, bezmetic de flacăra unui rug de aur și bijuterii, omul cinstit o viață în-treagă, sparge vitrina luxoasă și fură.

Noaptea, lampa din mijlocul tavanului pune o vagă sinistră gălbinare pe pereții, vopsiți, pînă la înnălțimea omului, cu catran. Extremitățile vastei odăi fug departe, în două nopți interioare, în care nechează șobolanii. Un fum greu de tutun prost și acru de mirosul mîncărilor, amestecate, în urma căruia picioarele prizonierilor oferă un desert gratuit, urzește atmosfera. Unul mai gîn-dește la o aventură a lui, întins pe scîndurile dure ale patului, aproape să adoarmă. Orchestra sforăi-turilor e în preludiu. Vioara însoțește basul, și

cîte o lovitură de trombon sau de tobă mare deșteaptă brusc pe concertist. Cineva se torturează să taie, subt paltonul ce-l învelește, un buștean cu un fierăstrău uriaș. Unii vorbesc în somn, altul scrîșnește din măsele ca și cum rumegă sticlă. Gura unuia care își scoate dinții și doarme cu gingiile goale, face un zgomot plescăitor, de sugaci, căruia îi scapă țîța și-i fug buzele ca să prindă bumbul din nou.

La ferestrele de sub tavan, armate cu bare perpendiculare de fier, viscolește. De patru zile, sînt momente de tăcere, în care ne surprindem cu toții ascultînd talazele zăpezii, clătinate ca niște draperii de postav peste noi. Și fără să ne mirăm de tăcerea noastră, ne uităm unul la altul și înțelegem că fiecare din noi se gîndește la ai lui... E unica singurătate trebuincioasă, de care ne folosim, această pauză adîncă în zgomotul zilei. Din cînd în cînd, vocea sentinelei, zmulsă din gură, de uragane, strigă sentinelei următoare, ca într-o izbucnire nestăpînită de bucurie:

— Număruu șaaaptee biiineee!...

Liniștite, ploșnițele, înțelese cu moartea, cu justiția, cu pușcăria și cu eternitatea, apar pe cearșafurile celor cu cearșafuri, ca să ospăteze. Consumatorul șuncilor vecinului le poate oferi, de noapte, un sînge mai gustos. Și deasupra celor cincisprezece oameni adormiți laolaltă, nu se oprește nicio viziune alta decît a ploșniței suverane, stăpînitoarea închisorii, și nu apare decît umbra palidă a celor trei grații locale: tifosul, variola și foamea, în zăbranice grele.

Dincolo, în firida spitalului, așteaptă să fie ridicate mîine șapte cadavre nude, ronțăite de șobolani.

HOŢUL ŞI VRABIA

Un condamnat din rîndul celora pe care Statul îi îmbracă în uniformă de zebră, ca să ispăşească un temperament rău orientat, şi-i hrăneşte în locuri păzite de ostaşi luaţi de la brazdă, — cu scopul unic de a-şi curăţi păduchii, de a mătura închisoarea şi odăile, în aşteptarea sfîrşitului osîndei, — un condamnat tînăr ţinea în mîna lui groasă un pui de vrabie, căzut dintr-o turlă a bisericii, din cuib. Pe faţa deţinutului, aplecată spre convulsiunile arìpilor puiului de vrabie, se zugrăvea o milă şi o bunătate, pe lîngă care surîsul suav al Giocondei părea o murdărie. Toată fiinţa lui, concentrată ca un elan într-un singur gest, se grupase în scînteile senine ale ochilor.

N-aş putea spune cine era sufleteşte mai inocent din cei doi copii, ocnaşul şi puiul de vrabie, în momentul cînd i-am descoperit.

— Săracul! spune ocnaşul arătînd biserica. A căzut din pacostea asta de casă. Se zbate şi suferă şi, căzînd, uite că şi-a strîmbat şi grumazul.

Într-adevăr, puiul de vrabie sta răstignit în palma lui, ca un bolnav care vrea să vadă lumea din targă şi nu poate să-şi ridice capul îndeajuns. Ochii puiului, negri şi fixaţi cu tenacitate în ochii mei, nu puteau să exprime durerea cîrcelului ce-i încleştase mica făptură. Romanul acestui zburător care şi-a rupt arìpa în ziua cînd s-a bizuit să

încerce unda aerului și a luminii cu ea, m-a emoționat și am rămas subt sentimentul meu de tristețe toată ziua. M-am gîndit ce am putea face puiului de vrabie, ca să i se dezlege mădularele, și mi-am dat seama că nimic. Intervenția pipăitului omenesc era impracticabilă, și misterul durerii lui prea mare ca să cutezi a i-l cerceta.

STOIAN DIMITROF

Am găsit într-o celulă pe asasinul lui Mihăileanu. După optsprezece ani de muncă în ocnă, individul prezìntă o figură energică, și în capul puternic o minte lucid agresivă. Scurt, rumen, cu o privire ca un sigiliu, bulgarul macedonean pare, în costumul vărgat, de pușcăriaș, din care se impun o jiletcă cenușie și o cravată corect înnodată, un englez din coloǹii. Deloc sfiios, dimpotrivă, concentrat ca un acid, el pare stăpînul pușcăriei și al societății, și pentru fiecare categorie, condamnați, funcționari, oameni politici, el are o părere izvorîtă dintr-o lungă convorbire cu sine însuș. Se supără cînd un gazetar îl întreabă dacă munca silnică pe viață echivalează cu o perioadă de douăzeci și cinci de ani, răspunzînd că e de mirare să nu se cunoască ceea ce trebuie în primul rînd să intereseze un ziarist, administrația justiției...

Cineva găsește că bulgarul are tip « lombrozian » și nu-și ascunde antipatia. Dimitrof spune, cu o satisfacție vindicativă:

— Sînt victima patriei mele.

— Dar Statul dumitale nu face nimic pentru dumneata? întreabă alt ziarist, care pune obișnuit la contribuție registrul măturătorilor primăriei, cassa sergenților de oraș, calitatea de agent acoperit al Siguranței Generale și subvențiile de critic dramatic al teatrelor particulare.

Dimitrof răspunde:

— Să cerşesc ţării mele ceva? Se poate? Îmi cîştig existenţa muncind: am învăţat croitoria şi sînt mulţumit. Ce-mi datoreşte mie Statul bulgar? În 1913 am evadat ca să mă duc pe front să-mi apăr patria, şi am fost prins: un fost lucrător al meu în atelierul central al penitenciarelor, m-a vîndut: mă refugiasem în satul lui şi era aproape să trec Dunărea. Drept răsplată, după această evaziune, am fost retrimis, patru ani, la salină.

Stoian Dimitrof se joacă zîmbind cu anii, ca şi cum n-ar stăpîni numai închisoarea şi toate ocnele, dar şi vecia.

TREI IEZI

Două figuri discordante şi simpatice ale puşcăriei, iezii castanii, cu spinările bălţate de o pată albă. Îşi plimbă ziua întreagă printre răzoare picioarele păroase, terminate cu o spintecătură în părul labei, şi urechile ascuţite cu vîrfurile încovoiate în sus. Iezii ţipă, pînă la scăpătatul soarelui, după o mamă nevăzută, ca şi Iancu nebunul, care pe a lui a ucis-o. Îngrijeşte de ei un copil condamnat, pe care iezii îl cunosc. Cîteştrei dorm noaptea în sala minorilor, într-un pat, ca nişte fraţi, ca nişte gemeni, copii de capricorn, ai aceluiaş ţap vînăt, pămîntul, şi ai aceleiaş capre, cu ugerii plini de lumină, bălana pădure pestriţă.

VIAȚA ÎN OCNE

Mărăcineanu e un sculptor în lemn fără educația meseriei, dar de o precizie manuală uimitoare, condamnat la muncă silnică pe viață pentru a fi manifestat trăgînd în judecătorii care-i dăduseră o pedeapsă cu mult mai mică. Acul lui de oțel taie din abanos cutìi de mînuși, tabacheri, țigarete și obiecte de biurou, înfrumusețate cu chenare, volute și împletituri, întortochiate ca literele de capitol din vechile cărți bisericești.

Vinovăția lui Mărăcineanu a rămas nedemonstrată pînă în ziua de azi, și singura dovadă a crimei săvîrșite asupra unei bătrîne ar fi fost o cravată punctată, pe care un om oarecare, întîlnit în preajma imòbilului unde se petrecuse asasinatul, o purta la cămașă, identică, după mărturisirea inconsistentă a unui trecător, cu cravata lui Mărăcineanu. Era un timp, într-adevăr, de justiție romantică, moștenită de Curțile Marțiale, cînd un nasture vorbea mai bine decît o minte, și o cravată putea să se lipsească de îndoială și de psihologie. Mărăcineanu a fost atît de sigur că în cele din urmă va fi achitat, încît verdictul de osîndă la cîțiva ani de ocnă l-a scos din fire, și nefericitul a tras cîteva focuri în blazonul aristocratic al Înnaltei Curți de Casație, care nu a voit să anuleze hotărîrea instanței osînditoare.

Sînt mii de secunde, în care un om își poate mărturisi ispràvile, fără greutate. Timp de o

viață, osînditul a fost cercetat și în somn, ca să se surprindă o similitudine de cvasi-afirmare. Concentrat în individul lui, resemnat, corect în purtări și migălos de cinstit, funcționarii numeroaselor penitenciare prin care trecuse aveau despre deținutul lor convingerea integrală a nevinovăției, ca și toți ocnașii cu care a viețuit. Și cînd un vechi pușcăriaș jură pe ceva, el nu jură zadarnic. Totuș, dubitativul se înfățișa ca un sentiment corectiv în mintea și a celor ce-l prețuiau mai exact: cine primește ideea întreagă, fără izbucnire sau fără groază, că un om nevinovat expiază păcatul unui asasin necunoscut?

I s-au întins toate cursele și a fost destrămat în toate firele lui. Inocența lui a rămas tuturor evidentă și toți directorii de închisori au ținut, pentru că sînt români și pentru că românii sînt esențialmente buni și adversari ai excesului, să răscumpere povara justiției printr-o pomană românească. Intervențiile pentru grațierea lui au fost nenumărate, și probabil că numai însuflețirilor în atmosfera cărora a trăit se datorește optimismul fundamental al lui Mărăcineanu, mai energic decît amărăciunea lui și tinerețea unui fizic de o putere de basm.

Mărăcineanu a făcut optsprezece ani din osîndă, din care șapte în sare.

În timpul ocupației germane, a fost grațiat de generalul Mackensen, s-a însurat, are o soție italiancă acortă și un copil frumos. Gustase libertatea doi ani de zile. După retragerea armatei de ocupație, Mărăcineanu a fost arestat și readus în închisoare subt acuzarea de lèse-patriotism, că nu trebuia să primească grația de la nemți...
El fusese pus în libertate la Doftana.

Se auzeau, povestește Mărăcineanu, împușcăturile tot mai apropiate ale războiului, și soldații din gardă se îngrijorau că nimeni nu mai venea

să-i schimbe. În urmă, soldații au plecat, au părăsit pușcăria gardienii, funcționarii, o zi și o noapte, de a rămas ocna fără pază, și deținuții au plecat și ei cu traista-n spate, cîte unul.

— Dumneata vii Mărăcinene?... îl întrebau ocnașii. Dacă rămîi, te las cu bine.

Mărăcineanu sta pe loc și nu-i venea să « fugă ».

În ocne, condamnații, tăind în stînci, se opresc uneori și latră: hau-hau! ca niște cîini, și urlă ca lupii, de cîte ori unul din ei face o glumă. În ocna veche a Doftanei, care, înnainte de clădirea « castelului », părea un cavou, condamnații munceau și dormeau în sare și ieșeau numai de Paști și de Crăciun la lumina zilei, ca să-și vadă atunci rubedeniile. Mulți din ei au orbit.

Un preot vizitator, scoborît într-un lătrat general al ocnașilor, în salină, s-a rugat să fie scos, înspăimîntat că a intrat în Iad de viu.

Deținuții fumează tot ce întîlnesc, foi de cărți, scrisorile, rogojinile. Unul își fuma părul, învăluit în petice de ziar.

Deținuții aduși de la ocne, unde trăiesc laolaltă sau individualizați în celule, se tem de singurătate și au halucinații. Deținutul vede un cîine cu clopoțel umblînd prin celulă și dispărînd la primul semn al crucii, sau o femeie care-l trage de picioare jos din pat; sau simte un genunchi că îl strivește prin pătură și țoale.

Unii au simțit genunchii Necuratului apăsîndu-le, de-a rîndul, coșul pieptului, coastele și pîntecul, și s-au luptat să scape, rămînîndu-le între degite și părul sălbatec, de maimuțoi sau de urs, al monstrului care i-a călcat.

Între condamnații Curților Marțiale era un căpitan de carieră, din cavalerie, osîndit pe viață la ocnă pentru o lipsă imperfect stabilită, din cassă, de o sumă de zece mii de lei și cîteva zeci de centime. Ofițer bogat, el lăsase la moșie o nevastă

muzicantă şi trei fetiţe de o distinsă frumuseţe. La ocnă, el a trăit în celulă cu trei bandiţi dintre cei mai autentici. Unul, cu desăvîrşire bestial, povestea cum şi-a violat fetele, la intervale, aducînd elogii celei mai mici, în vocabularul lui, pentru sensualitatea ei: fetiţa avea opt ani! Fostul ofiţer venindu-i să plîngă, şi camarazii lui de celulă observîndu-i tristeţea şi descurajarea, l-au ameninţat cu rămgile de fier, dacă nu participă la veselia lor şi dacă nu rîde. Şi fostul ofiţer a rîs... Să nu insistăm nici asupra consecinţelor condamnării ofiţerului, dar în treacăt putem face însemnarea că, graţiat şi pus în libertate, el şi-a regăsit soţia într-un balamuc, fetele prostituate pe trotuar şi moşia vîndută de cămătari...

Un miracol. Azi la ora douăsprezece jumătate, Mărăcineanu, după optsprezece ani de temniţă, a fost pus în libertate! A ieşit pe poartă escortat de boieri, de socialişti, de gazetari şi de o ceată de deţinuţi, specialişti în buzunare şi spargeri. E o bucurie generală, ca într-o zi frumoasă de Paşti. Graţierea şi libertatea definitivă ale lui Mărăcineanu coincid cu onomastica directorului Stănescu, sfîntul Mihail, impresionat şi el ca de un dar. Funcţionarii, gardienii, deţinuţii, toţi fac ovaţii celui liberat, care, copleşit de fericirea ce-l izbeşte, păşeşte strîmb, palid, concentrat în linia aspră a capului energic şi cu profilul de bronz.

Peste un ceas va fi acasă, lîngă copilul lui, lîngă nevasta lui, o italiancă blondă, cu figura martirei Tatiana, ostenită de suferinţe şi care nu-l aşteaptă... Mărăcineanu are numai treizeci şi şapte de ani şi e de o rezistenţă fizică şi morală de mare clasicism.

La unsprezece şi douăzeci de minute nu se ştia nimic. La unsprezece şi jumătate intră automobilul ministrului de Justiţie, trage în curte, şi din el coboară vreo şapte personagii, printre care ministrul, procurorul general Miclescu, un

justițiar simpatic, și primul-procuror. Directorul « dă raportul » pe cele trei trepte de la intrare, și convoiul se îndreaptă spre celula lui Mărăcineanu, celula nr. 20, fostă celulă politică timp de șase luni.

— Mi-a purtat noroc, spune Mărăcineanu, mulțumit că celula a putut contribui cu o moleculă la schimbarea influențelor misterioase astrale.

La urma urmei, în confuzia esențială a înțelegerii noastre, pusă în fața spectacolului de taine ale existenței, superstiția are drept la un loc și merită să fie respectată ca o credință.

Reprezintanții magistraturii n-au voit să-i dea drumul condamnatului fără o ceremonie. În curtea interioară a temniții au fost adunați în careu toți hoții și li s-a ținut un discurs în care li s-a spus că « Societatea nu vrea moartea păcătosului, ci îndreptarea lui », și, citindu-li-se decretul de grațiere, intercalat în discurs, măsura regelui le-a fost prezintată ca o recompensă a purtărilor bune ale celui grațiat.

Înspăimîntată de rigorile unui destin violent și tenace, inocența lui Mărăcineanu se transformase în frică de oameni și autorități.

Mărăcineanu și-a făcut bagajele într-o legătură. Un socialist, un tipograf inteligent, izbit de o criză de entuziasm infantil, trece printre picioarele oamenilor pe scară, ca să ajungă să-l felicite întîiul. Directorul se oprește grav, primește urările de ziua lui, și, emoționat, își face un merit personal din grațierea fostului pensionar.

Încercări de a cere grațierea lui Mărăcineanu au fost des repetate. La fiece vizită de magistrat, cu o tenacitate, în umilință, împietrită, deținutul s-a înfățișat cu pălăria în mînă la poarta interioară; povestea problemei lui juridice a fost expusă cu o regularitate devenită monotonă, reexpusă, reluată, comentată, adăogită, prescurtată, după împreju-

rare. De optsprezece ani, Mărăcineanu își reeditează « chestiunea », în sute și mii de exemplare grăite, cu o eleganță și acuratețe de mașină de fabricat chibrituri, și asupra lui « Floratos », singurul lui comparativ în carne și oase, Mărăcineanu nu are decît o inferioritate: că nu știe să scrie « memorii » și « motive de casare », cu care cel din urmă a mobilat arhivele tuturor instanțelor pe unde a trecut: treizeci și șase de dosare în patru ani de arest preventiv: volumul Enciclopediei.

Unii ocnași pe viață se îndrăgostesc de femeile de prin satele dimprejur, și pot dobîndi libertatea să se vadă cu ele prin vecinătatea ocnei. Alții își dispută condamnații tineri, pentru tovărășia cărora intră în luptă. Condamnatului tînăr i se oferă foloasele meseriei ce-o are fiecare deținut, e luat în celulă, învățat să meșteșugească. Sînt tovărășii care durează ani de zile și se sfîrșesc cu divorțul... E momentul tragic, în care cel ce părăsește căsnicia își împarte, cu cel ce rămîne, sculele și marfa lucrată.

Un deținut a voit să evadeze într-un sac, luat în spinare de un gardian, care-l denunțase, după primirea prețului de vehiculare...

MĂRIA NICHIFOR

Pîrîtă de către stăpînii ei, de furt, olteanca Măria Nichifor, cu fire semeață de cucoană, a intrat în pușcărie gravidă. Fără dovezi, dar din prìcina presupunerii că tăcerea ei naturală, de lacăt încuiat, era un început de dovadă, Măria s-a pomenit în mìjlocul « secției femeilor » ca un mînz într-o cireadă de bivolițe mînjite cu nămol. Intrînd, ea s-a dat un pas înnapoi, strîngînd pumnul, ca și cum ar fi trebuit să lovească. Domol, gardianul a împins-o în curtea cu femei, și ea s-a ferit să intre, ținîndu-se pe lîngă uluci, ca pe malul strîmt al unei mocirle, în care pasul trebuie făcut cu băgare de seamă.

— Haide, apropie-te, mironosițo! au îndemnat-o femeile profesiunii. Dacă nu ți-a fost rușine să furi, aici rușinea e de prisos. Ia stai colea și spune-ne cum ai făcut...

Încolțită de herghelia muierilor din curte, așezate la rîd la curățitul fasolelor de păstaie, și al cărora fizic abject se succede între hibrid incolor și bestialitate pronunțată, Măria dete boceaua gardiencii. În legătură, ea strînsese portul gorjan cu năframa de borangic, care-i da duminica un aer de împărăteasă, scoborîtă dintre căprioare și mistreți, în ziua slugilor din București. Și degetele ei începură să depene boabele de fasole din păstăi, ca niște metanii. Și s-au deșirat toate fasolele, pînă s-au isprăvit, și a sosit vremea verzei, a

pătlăgelelor roșii, a murăturilor, și la curățirea tuturor legumelor de iarnă Măria a luat cu inimă parte.

— Ai furat au ba, Mărio? întreba careva din cînd în cînd. Stăpînii tăi s-au plîns de niște haine.

— Țoale eu? Aleagă-se praful! blestema făcîndu-și cruce Măria.

Și a trecut toată toamna. Și a trecut toată iarna. În primăvara anului următor, Măria dete născare unui prunc, cel dintîi prunc născut în temniță. Era de șapte luni închisă preventiv și nu fusese chemată la nicio înfățoșare. Știrea că un fiu al omului a văzut lumina zilei în închisoare, trecu prin sufletul celor opt sute de hoți prizonieri ai dreptății cu o emoție nemaiîncercată. Erau între ei tîlhari temuți, cu lanțuri de mîini și încătușați de picioare, tîrîndu-și de ani de zile, ca niște Prometei, sculați din stînca de sare și clătinați în mers, povara de fier. Spărgători fioroși, asasini, pungași de buzunare, escroci, zlătari și găinari, în uniforma cu tichie și cu tunică vărgată, toți au simțit la venirea ciudată pe lume a unui copil fără vină, în mijlocul lor, o căldură în inimi, o toropeală surîzătoare a încruntării lor, și ființa lui ca un ajutor trimis de Dumnezeu.

Botezul s-a slujit, după liturghie, în biserica temniții, călugărească, și hoții, prezenți în unanimitate, au dat răspunsurile la ectenii, au cîntat Axionul, Sfinte Dumnezeule și, cu voci catifelate, Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pre noi. Singur preotul periferiei era un cetățean liber, venit la biserică din oraș; restul: corul, țîrcovnicii, cititorii, canonarhii și publicul aveau de la un an închisoare pînă la munca silnică pe viață, toate calificările pravilei penale.

Darurile primite de copil au fost numeroase. El a căpătat linguri de lemn scobite la ocnă, picioare de ouă cu încondeieri arse, metanii de

păr de femeie bălană, mărgele de miez de pîine, colorate cu scursoarea burlanelor de pe acoperișurile vopsite. Mitică lăutarul i-a dăruit o vioară nouă cu sunetul bun, fabricată în cinstea lui. Mărăcineanu un țigaret și un sfeșnic, iar un falsificator de bani, un ban de argint adevărat, agățat cu un ciucure de mărțișor, ca să-i poarte noroc.

Către Paști, Măria Nichifor, care căpătase drepturi în urma îndoielilor administrației că ar fi putut să fie vinovată, se putea preumbla prin curtea temniței, cu pruncul la sîn, ca o Madonă. Un respect îngrijorat pentru maternitatea ei, făcea cancelaria atentă, și hoții, la ivirea ei printre plantații, aveau o sfiială care venea din instinct.

A trecut un an și jumătate și ar fi putut să treacă o viață dacă direcția temniții nu căuta, pe căile lungi ale ierarhiei, să aducă aminte arhivarilor, care o uitaseră, că în pușcărie se găsea o femeie nejudecată și un copil fără mandat de arestare. Repede, de astădată, Măria Nichifor fu citată, judecată și, în fața unui dosar gol, condamnată la cincisprezece zile închisoare. Era într-adevăr greu de pus în libertate simplă o femeie bănuită de furt. Și, după condamnare, s-a putut afla că stăpînii își găsiseră boarfele furate, într-un dulap, în care, distrați, le puseseră într-o seară de dans.

Măria și-a ascultat verdictul de osîndă cu ochii la țîța din care sugea cu poftă, plescăind, un mare dolofan de băiat, cu privirea adîncă albastră, — și mulțumită că peste cincisprezece zile va putea să-și poarte copilul din flori, dincolo de bolțile cu broaște și chei grele ale pușcăriei. Într-a șaisprezecea zi, ea își luă rămas bun de la hoațe, de la hoți, sprijini copilul cu capul pe un umăr cusut cu figuri de mătase, își reluă bocceaua cu năframa și se îndreptă spre cancelarie.

— N-a venit încă mandatul de punere în libertate, femeie! îi zise funcționarul. Mai stai, că trebuie să vie.

Măria mai stete un ceas, mai stete un prînz.

— N-a mai venit, cum îi spuseși?

— Încă n-a venit.

Și mai stete o cină și mai stete o zi și mai stete douăsprezece zile, cînd copilul, care i se îmbolnăvise, muri. În a treisprezecea zi, pruncul ieși singur, dus de căruța morților, trasă de un cal, la cimitir, — și Măria rămase cu bocceaua ei și cu darurile copilului în temnița închisă. A cincisprezecea zi sosi și mandatul. Ea mai fusese uitată o dată.

Pe poarta cea mare, dinafară, a temniței, Măria Nichifor șovăi să iasă, palidă, neputincioasă să facă pasul detot. Și se opri dinaintea zidurilor cu turle de sentinele, deasupra cărora se ridicau celelalte turle, ale bisericii, și, mai sus, turla mare a cerului alb de toamnă. Peste drum, mai departe, se vedea cimitirul. În dreapta, în jos, scobora drumul la oraș. . . Capitala.

SOCIALISTUL NISTOR

Sînt pe o sală cu ziariştii, în cinci celule, cinci socialişti. Unul e croitor, natură vătămată, voce aspră de cuţit ştirbit în sticlă, ins în apogeu de stupiditate, îmbrăcat « mai bine » decît ceilalţi, după un jurnal mexican, cu pantalonii lărgindu-se ca o pîlnie pe ghete. Are ochii urduroşi, gura uscată ca o pilă şi se simte preşedintele societăţii viitoare. Pensiunea închisorii şi condamnarea politică l-au aristocratizat şi au dat acestei calfe cu acul şi cu maşina de călcat, un dispreţ suveran pentru tot ce-l înconjoară şi pentru camarazii lui. E sentenţios şi infailibil. I se cuvin toate drepturile şi şi le reclamă. Societatea viitoare îi pare în funcţie de croitorie, cu sclavi intelectuali. Un profesor are să-i curețe ghetele, un bancher îi va spăla ciorapii, iar un director de minister are să-i poarte sufertaşul de la depoul social la nevastă şi înnapoi.

Lenin e, după părerea lui, un tovarăş care lucrează la maşina de cusut şi care dă croitorului aţă. Revoluţia însă i-a deşteptat intelectul şi l-a învăţat să excludă cu desăvîrşire din societatea viitoare inginerii, chimiştii, pictorii, scriitorii, gramatica şi abecedarul — putregaiuri. Revoluţia lui Nistor va inventa ştiinţe noi şi va renunţa la cultura de pîn-acum, burgheză. Istoria nu există, căci laudă isprăvile popoarelor, ale oamenilor politici şi împăraţilor; ori ce-i aia popor, de vreme ce toate popoarele sînt rude, şi ce-i aia om politic

și rege? Astronomia se ocupă cu stelele și planeții, cînd el cere opt ore de lucru și două-trei duminici pe săptămînă. Chimia servește la fabricarea pastelor de dinți, a parfumelor, a pudrei și a săpunurilor, a culorilor de zugrăvit tablouri, covoare — articole prin care stăpînește capitalismul. Școlile fac burghezi, bibliotecile îi întrețin, cărțile... prea multe cărți!... O singură carte există: *Capitalul* lui Marx, care-i însă prea gros de citit, și *Bazele social-democrației*, tradusă de tov. Gherea și publicată într-un extras de 25 bani. Filosofie, economie politică, finanțe, drept, istorie, religie, toate acestea s-au suprimat odată cu capitalismul. Dreptul e unul, al croitorului. Religia? Noi sîntem atei. O să ne batem joc de Dumnezeu ca de un animal primitiv, și pe popi îi vom pune la jug și la spălatul privăților social-democrate. Pentru ca să nu se redeștepte niscai apucături burgheze în societatea noastră viitoare, vom arde tot ce s-a scris și tipărit în capitalism. Căci atunci adevărul va fi unul singur, al Statului pur. Destrăbălarea de azi, cu credințe contradictorii și obiceiuri, va înceta. Va fi o credință-tip și un obicei-model, un costum rațional și o încălțăminte rațională. Moda? Adio modă! Mi-e scîrbă de varietate: într-o internațională exactă toți oamenii vor fi, și la fizic și la moral, absolut la fel.

Vom suprima, între altele, și muzica și teatrul, ca infiltrații burgheze, care nu mai au niciun rost. Afară de imnul Internaționalei, nu văd ce ar fi dat muzica omenirii. Cît privește teatrul, întemeiat pe averi, pe ranguri, pe psihologìi, pe conflicte, el rămîne o amintire parșivă. Conflictele, deşì nu vor mai exista, se vor regula în fața tribunalului corporațiilor, compus dintr-un magazioner, cu tovarășele lui soțìi. Cine va trage o palmă unui fost burghez va binemerita de la Internațională, iar proletarii între dînșii nu vor ști să se ia la

palme pentru că sînt frați și egali, brațele și mîinile lor, de o lungime egală, nu vor ajunge la obrazul tovarășilor.

Croitorul meu are un drum drept de urmat, și-l parcurge iute. El mai ține de societatea burgheză prin aceea că-l servește în închisoare o slugă, că a învățat să joace șah la închisoare, și că-l hrănește partidul, pentru care a suferit, strigînd la o întrunire: « Trăiască revoluția socială! » și atît.

Croitorul e croitor. Un guvern a știut să facă însă dintr-o calfă un reformator, a identificat creierul lui cu o idee, la izbînda căreia lucrează inteligențe alese, condamnîndu-l la șapte ani de muncă silnică în calitate de socialist.

PĂDUCHII POETULUI

Suavul poet al brațelor întinse din întuneric la lumină pentru culegerea buchetelor impalpabile de rouă și zăpadă selenară; cîntărețul tuturor corindoanelor, al vălurilor delicate, pe care le desfășoară azurul; sufletul de rubin și ametist purta întodeauna o neagră pomadă subt unghiile voluminoase, cîteva luni o cămașe, dormea în-todeauna și luni întregi îmbrăcat, încălțat cu aceeaș părechе de ghete și cu aceiași ciorapi. Întodeauna ființa lui exala un mìros tare de lături cu ardei, și-ți închipuiai cu groază regiunea lui anală, ca un peizaj deranjat, în unda lui cleioasă, de mișcările profunde ale mormolocilor misterioși. Întodeauna dinții lui au fost negri ca abanosul, cu rădăcinile sempitern îngropate în mîzga groasă, și verde ca un mucigai, a fostelor alimente, măcinate cu cîțiva ani înnainte. Carnația de ivoriu a poetului gingàș al ceții și al capelurilor lui Watteau și Fragonard, întodeauna a pușit a hoit și a saci cu viermi. Pantalonii lui au atîrnat întodeauna în noroi, rupți pe margini ca o țoală, lăbărțați din fese ca o traistă. Și s-a remarcat cu oroare fructul abundent al pîntecului, constipat de lene cîte două săptămîni, deșertat în calîpuri compacte de cîte zece kilograme, cîte cinci și șase calîpuri în porcelanul latrinii. Erau ca niște mase mari de smochine pietrificate, cărămizìi, fără forma clasică, lenitivă; căzute ca dintr-un sfincter rupt. Între

tovarăşii de promiscuitate, tovărăşia merge pînă la latrină. Toate acestea au fost întodeauna, şi mai toată lumea care a cunoscut această privighetoare nocturnă a artei poetice şi pe acest bijutier de acurateţi cristaline, le cunoaşte. Dar poetul să aibă păduchi, nimeni n-ar fi cutezat să afirme.

Fuseseră, este drept, bănuielile din iarna trecută, cînd confraţii aceluiaş dormitor evitau patul lui, o saltea grasă, acoperită cu o pătură pătată, ca nişte drumeţi care nu vor să se odihnească în mămăliga unei balegi ospitaliere. Se şoptea că poetul se scarpină-n sîn, se scarpină-n cap, şi colegii se fereau de sînii şi de capul lui frumos, îmbrăcat cu plete splendide.

Directorul a chemat în cancelarie trei camarazi şi le-a ţinut următoarea cuvîntare:

— Domnilor, mă vedeţi sfiios în faţa dumneavoastră, dar dacă v-am rugat să veniţi aci, este ca să vă fac atenţi asupra halului de murdărie în care se găseşte unul din colegii dumneavoastră. E vorba de domnul Coleg care-i plin de păduchi şi care a umplut de păduchi pe... servitorul de la celule. I s-a căutat în pat, şi în pat s-au găsit păduchi. Ca să-mi evit neplăcerea de a comunica direct Colegului dumneavoastră, — directorul apăsa drăceşte pe acest cuvînt de « coleg », — că trebuie să se spele şi, ca să nu se nască vreo susceptibilitate profesională la dumneavoastră, din faptul că-l chem la respectarea regulamentului, care, în lipsa unei concepţii personale în materie de curăţenie, interzice păduchii, vă rog pe dumneavoastră să interveniţi ca domnul Coleg să ia o baie, să-şi trimită aşternutul la etuvă, să-şi cureţe celula. Îi pot da rufe noi, aşternut nou, pătură nouă, şi dacă nu are, — după cîte văd, — şi haine noi.

Cînd i s-au transmis dorinţele directorului, poetul s-a supărat pe colegi, ca pe nişte instigatori. Dar cum la dorinţele directorului s-au adăogat

recomandațiile lor, foarte exprese și amenințătoare, poetul de safir, de azur și de argintul lunii, s-a supus. Cîțiva gardieni i-au transportat păduchii la baie și la etuvă.

Poetul s-a întors de la etuvă întinerit cu zece ani: tocmai timpul decînd trupul lui nu se mai spălase.

MARIN GUREŞOIU

De cîteva zile, camaradul bolnav doarme în celulă singur, fără supraveghierea servitorului, un băiețandru achitat de Curtea cu Jurați. Crizele lui pot izbucni în mijlocul nopții, lipsite de asistența altei puteri decît a lacătului exterior de la ușă. Lampa cu petrol stă toată noaptea aprinsă, deasupra patului bolnavului, iar vecinul lui, de care îl despart numai scîndurile cu intervale luminoase ale unui dreptunghi în zid, fost vreodată un leagăn de ușă, se teme de singurătatea vecinului și de pericolul unui incendiu.

Marin Gureșoiu a fost convins să doarmă la el lîngă sobă, la căldură bună. El a primit propunerea cu bucurie. Și-a luat păturile subsuoară, și, escortat de patru camarazi, s-a îndreptat pe întuneric către odăi. Pe drum, Gureșoiu a fost instruit pentru eventualitatea unei crize. El avu atunci o dezamăgire, făcută să fie înțeleasă cu atît mai puțin cu cît boala se concepea mai greu. Se opri din drum și întoarse capul către gazda lui de peste noapte, pe care o vedea aparent sănătoasă. Ideea că e bolnav de un beteșug curios, cu întoarcerea ochilor pe alb, cu bolborosiri și inconștiență, întîi l-a mirat, apoi i-a pus stăpînire pe creier. Din momentul acesta bolnavul îi apăru în continuă criză. Ajungînd la ușa lui, Gureșoiu, țăran din Vlașca, îndesat ca un brotac și purtînd un cap ridicul, urît și amuzant ca de pui de cîine,

pe mutra căruia se desinează, strînsă și diformată prin concentrare, caracteristicile viitoare ale dulăilor ciobănești, avu o ezitare neremarcată exact. Tocmai i se spunea:

— Dacă vezi că-i vine rău, nu te speria, întoarce-te cu spatele la el.

Acest îndemn sfîrși prin a înmuia cu totul echilibrul lui Gureșoiu, care se simți clătinat, la fizic și la moral. Gura lui de plugar mut, se fortificase într-o tăcere dură. Ochii i se încruntaseră subt fruntea lui mică, turtită pe linia părului tuns cu mașina. Nu îndrăznea să-și arate nici frica, nici curiozitatea de a se lămuri asupra răului descris, și intră cu bolnavul în odaie. Lacătul fu închis definitiv de cheia gardianului, în belciugele ușii.

— Noapte bună, Marin Gureșoiu!

— Sărut-mîna! bombăni el, cu un accent de înjurătură.

De-acum Gureșoiu știa că va rămîne pînă a doua zi între patru ochi cu bolnavul, și din spusele generale pricepuse rău, că în timpul nopții se va întîmpla neapărat fenomenul inexplicabil, pe care căuta să și-l imagineze. Se întreba cum va fi? o luptă cu el, o muncă lungă și silită, o spargere de lucruri prin odaie? Nu știa. Agitat de această problemă gravă, Gureșoiu își așternu fără inimă păturile lîngă sobă, cuprins de o sudoare rece, și își urmări tovarășul de odaie cu o atenție minuțioasă. Bolnavul și-a dezvelit patul cu liniște, s-a dezbrăcat și, vrînd să-și facă toaleta, îi spuse lui Gureșoiu, terorizat:

— Tu întoarce-te cu spatele, că vreau să mă spăl...

Gureșoiu nu mai auzise că un om se spală cînd se culcă, și crezu că începe criza. El n-avu decît puterea să-l întrebe pe cel ce se pregătea de spălat, cu lacrimile în ochi:

— Domnule, sărut-mîna, nu-mi dai voie, te rog, să fac o țigare?

Tremurîndu-i degetele, Gureșoiu răsuci tutun într-o foiță, cu ochii mai mult la bolnav decît la degetele lui paralizate în tabachere, și gata să urle, îndată ce va fi sigur că a început criza. Oftînd adînc, el trase din țigare suspine mari de fum, în vreme ce își imagina că se petrec, în spatele lui întors, scenele unei formidabile nebunii.

Zgomotul apei din lighean l-a speriat, și toată pielea i-a înghețat pe broboane. Pocnetul săpunului alunecat pe scînduri, i s-a părut o dată ca o detunătură de pușcă, și a doua oară ca unghiile unui țap ce s-ar fi pus să sară prin odaie. În tăcerea de după baie, trecură prin capul lui Gureșoiu toate nălucile cîte se puteau singure naște, din împreunarea variată a întunericului cu lumina, și mintea lui înțelese că e la mijloc o diavolie înspăimîntătoare.

Dar Gureșoiu ședea așa, cu fața la pärete, și nu avu nici curajul să-și arunce mucul de țigare ce-i sfîrîi pe buze și pe care-l sugrumă între degete, păstrîndu-l frecat în palma închisă, ca o muscă.

Un zgomot nou. Rîcîiau parcă picioarele patului podeaua. Gazda se culcase. O gheață nouă se coji pe spinarea lui Gureșoiu. Apoi auzi foile unei cărți răsucindu-se și, după o altă pauză, își auzi vocea lui răgușită, ca venind dinlăuntrul sobii, îndrăznind să întrebe:

— Pot să mă întorc, sărut-mîna?

Distrat de lectură și uitînd de noul său musafir, patronul nu auzi întrebarea. O tăcere de cavou se instala în odaie, în care inima lui Gureșoiu bătea ca un clopot. Atunci, el își făcu proiectul să se întoarcă, și își împărți proiectul în mai multe părți: va scoate întîi o mînă pe care și-o strivea subt șale, apoi, încet, un picior amorțit, apoi va zgîrci piciorul ca să se ridice, și numai după ce

se va fi sculat pe vine, va executa ultima parte din proiect, întorcîndu-și capul, să vadă. I se părea că boierul stă mut în spatele lui, gata să-l pocnească-n cap cu un lemn, pe care-l ținea, pesemne, ridicat: asta era criza. S-a înghesuit, repede, pînă la frunte, în pătură, ca un pui subt cloșca lui. Și mai stete așa cîtva timp și iar își amărunți proiectul.

Cînd izbuti să se scoale pe vine, răzimat de soba caldă, Gureșoiu găsi pe cititor culcat în dosul unei cărți în care se aprofundase, și-l privi o secundă, pitit în problema lui. Punctele care continuau să tulbure mintea lui Gureșoiu erau îndeosebi două: cum se arată boala gazdei și cînd începe criza; a început, și bolnavul să găsește în plină aiureală, sau începe mai tîrziu? Și dacă a început? cînd a început și ce fel de faze vor urma de aci înnainte? Spiritul lui Gureșoiu se găsea nepregătit la complicațiile neprevăzute ce trebuiau să aibă loc, și simțurile falsificate de fantezie erau halucinate.

Mișcarea unui picior ce-i amorțise trezi pe cititor din lectură și-l făcu să-și scoată pieziș o parte a obrazului din carte.

Era ceasul decisiv. Gureșoiu, fără să-l slăbească din ochi, și țintind singurul ochi ce se vedea al boierului, se întări din toate mădularele și își dete drumul în sus, frecîndu-și spinarea de sobă. Privirea lui exprima teroarea uriașe a unui iepure încolțit. Gureșoiu ar fi voit să se deschidă soba ca să fugă de-a-ndaratele pe coș. Ochiul fix al celui din pat, împăinjenit de imaginile paginii pe care o citea, contempla fără să vadă, orientat către Gureșoiu. Acesta pipăi pe la spate rezistența ușii, din părete. Desigur că acum criza începuse, și el se putea aștepta la cele mai monstruoase forme ale boalei, pe care nu voia să le cunoască, neputincios, ca un copil care-și mărturisește înfrîngerea prin lacrimi. Gureșoiu începu să plîngă și să se roage, inconștient de zădărnicia rugăminții lui.

Lacătul ușii fusese încuiat de temnicer de două ceasuri.

— Lăsați-mă, sărut-mîna, să-l chem pe Oancea! zise Gureșoiu.

— Ai înnebunit, mă Marine? l-a întrebat stăpînul.

— Mi-e frică, sărut-mîna. Lăsați-mă să-l chem pe Oancea, că n-o să-mi mai fie frică.

— Ce Oancea, mă?

În loc să răspundă, Gureșoiu, deschizîndu-și ochii și mai tare, amuți cu gura căscată, și un leșin l-a moleșit. S-ar fi zis că ființa lui se dezumfla ca un balon care se strînge, așa se cocoloși deodată în colțul sobei, stupefiat. Buzele lui voiră să articuleze ceva, oprite de înnec. Bolnavul dăduse cartea la o parte și își arătase toată figura. Gureșoiu nu-l mai recunoștea. Vasăzică, boala consista în transformarea omului într-alt om, un om necunoscut, cu care el nu se mai putea înțelege. Vasăzică, atacul bolii însemna strămutarea în trupuri noi a bolnavului, și metamorfozarea de-a lungul nopții va fi infinită. Mereu se va culca în pat unul, ca să se ridice din așternut un altul. Această magie sinistră îi apăru în toată fantastica ei putere, atunci cînd boierul, înțelegînd spaima servitorului, izbucni într-un mare hohot de rîs. Rîsul lui îi păru atît de hidos, încît Gureșoiu, disperat și pe jumătate nebun, s-a vîrît în pătură, singurul lui refugiu, și-a dispărut cu iuțeala unui șobolan, zguduit de gemetele unui plîns, dezlănțuit ca o cataractă.

Cochet, cu toate crizele lui, manifestate o dată pe lună, bolnavul obișnuia ca, la culcare, să-și puie, în toate serile, mustățile într-un bandaj agățat de urechi.

ALFONSO

Alfonso, deținut politic, s-a făcut culpabil, de fapt, prin nimic alta decît prin temperamentul lui de îngîmfată impertinență, amestecată cu o mare lașitate. El se umflă și îngălbenește în aceeaș secundă, plînge și scrîșnește din măsele, amenință și cere iertare.

Ordonanța de dare în judecată îl arată tocmai pe el, cel chemat la o situație socială și politică, pregătită încă din scutece și oala de noapte cu blazon, « nedemn și slugarnic, cu spinarea veșnic încovoiată ». Procurorul a avut, fără să-și dea seama, o expresie croită pe măsură. Pentru ce un necunoscut, martor în proces, face cu mîna pe cruce depoziția, care nu era de cadrul procesului, că l-a văzut repezindu-se din pragul unui teatru strălucit de becuri electrice, ca să deschidă ușa unui cupeu cu autorități? Pentru ce tocmai la acuzat o asemenea mărturie stranie, pare adevărată?

Personagiul a fost achitat pentru aceleași motive, răsturnate, pentru care alții au fost osîndiți.

După achitare, Alfonso a dat o reprezintație de triumf. A luat un automobil și a parcurs, singur pe canapeaua mașinii, Calea Victoriei toată, distribuind saluturi inutile, provocînd luarea-aminte a trecătorilor șic, gesticulînd, demonstrînd:

— Eram nevinovat! Uitați-vă la mine! Sînt Alfonso!

Entuziasmul lui Alfonso a indispus și pe indiferenți.

Jubileul a durat de la Poștă la Șosea și înnapoi, neîmpărtășit. O sîngeroasă umilință pentru orgoliul autorului. El înțelege să se umilească singur, socotindu-și bucuriile și expansiunile ca o probă de artă politică în conduita vieții, însă în patru ochi.

El înțelege să-și silească muma, — o mumă excepțională și o nefericită bătrînă, — să urce scara doamnelor de onoare, ca să i se închidă ușa de un fecior tot atît de trufaș ca și propriul ei fiu. El înțelege să joace o scenă de dramă și de descurajare intensă în fața bătrînei, pentru ca această biată femeie, indirect determinată de ticălosul cabotin ce-i posedă ca un duh necurat copilul, să-i aducă cinci sute de lei într-un plic. Înțelege să cadă în genunchi, cînd intră în odaia lui procurorul, ca să-l întrebe de sănătate. El înțelege să sugereze foarte lăturalnic îndureratei mame preocuparea constantă de a nu lipsi din colțul străzii la nicio ieșire din ședințele consiliului de război, a prezidentului, penibil impresionat de această insistență. El ține ca din gura familiei Curtea să afle de cîte două ori pe zi că genialul ei produs nu va fi condamnat.

Și, pezevenchiul, cîtă furie factice dezlănțuiește, cînd bietei mume, neatentă la menajamentele pe care și le prepară singur fiul, îi scapă mărturisirea suspinată a unui demers nedemn, a unui gest rușinos, a unei cereri ce trebuia să izbutească dacă putea să fie formulată.

Mama lui e ceea ce-i calul flămînd și ostenit subt biciul căruțașului beat, regele animalelor; e ființa lui de tortură, aceea care-i știe viața, căreia nu-i poate nimic ascunde și căreia totul îi poate fi cerut confidențial; să se tîrască, să fie disprețuită, să sîngere pentru el. Cîte mișelii se petrec între acest copil, disperat de fațadă și de glorie,

și muma lui, se zărește cînd surprinzi colțul de perdea ridicat. O lacrimă e ștearsă ca o greșeală în momentul cînd ai intrat prea repede în mij-locul actului, o privire în timpul convorbirii, ridi-cată cu o muțenie patetică și moartă, către ce-ruri, un oftat în punctul psihologic al unei fraze.

Ea îl iubește cu o pasiune, pe care el o știe în stare de crimă. E fiul adorat, licheaua strălucită a pîntecului ei. Eforturile ei în tot timpul deține-rii și procesului, — luni de zilnică trudă, de inter-venții, — păreau drumul Maratonului, la capătul căruia, eroina, ajunsă ca un cadavru, pe care sin-gură ținta finală îl mai ținea în picioare, erai sigur că se rostogolește. Iată o femeie care și-ar fi cîști-gat veșnica odihnă glorios.

Alfonso trăiește cu o femeie cu buzele groase. În fața mumei lui, care suportă falsul menaj, ca o renunțare mai mult în folosul tiraniei fiului teribil și adorat, ei se rostogolesc ca doi porci în pat, în patul odăii rechiziționate de autorități pentru deținuții lor. Acolo trăiesc cei doi porum-biei toată ziua, toată noaptea, columba stînd în pat și cerînd farfuria cu cîrnați, columbul fumînd țigările și aruncînd mucurile pe jos. Dar Alfonso se ațîță și se simte ofensat cînd hotelierul îi aduce aminte că e prizonier. Atunci el se dedă unui scandal înfiorător. Orgoliul, micșorat de luni de zile în promiscuități rușinoase, se răzbună, și răz-bunarea lui Alfonso e zgomotoasă.

O slăbiciune surprinsă determină la Alfonso o prăbușire, de care se apără vociferînd, îndată ce sînt mai mulți spectatori de față. În prezența unuia singur, care face o aluzie oblică și sigură, Alfonso abdică, arătînd ce poate mistui el alături de un om căruia îi datorește vre una din spetezele fațadei sale.

El s-a născut cabotin și parazit. Cu o naturalețe perfectă, mănîncă la masa tuturora și cere să fie

servit. Joacă pentru ca să cîştige parale şi calculează ce a cîştigat. Trăieşte cu femeile de moravuri, fără să dispuie de bani, şi mai ales cu moravurile fe-meilor; şi intrînd în linia lui sufletească să nu se supere dacă e înşelat, el glumeşte.

Alfonso deţine monopolul tuturor informaţiilor şi relaţiilor. O veste adusă pe altă cale decît canalul lui, îl aruncă în agonie morală; el se crede atacat, învins şi desfiinţat, — şi, evident, ştirile străine nu pot să fie adevărate. Lui întodeauna lumea îi era închipuit favorabilă, cu el fenomenul vieţii se petrecea excepţional. Şi avea veşti pentru gura mare şi informaţii pentru şoptit la ureche, pe care le debita individual tuturora. Cîte o ştire sau ob-servaţie care te privea personal, ţi-o încredinţa ceremonios: o intrigă, o porcărie.

Indiscret ca o muscă, Alfonso se îmbolnăvea cînd doi camarazi găseau oportun să vorbească la o parte. Ochii lui se rotunjeau de invidie; nările i se umflau. Scos din fire, te aştepta singur şi, nebun, te întreba brusc:

— Ce ţi-a spus Ionescu? Spune drept.

Perplexitate. Răspunsul potrivit la această injonc-ţiune îl ruşina cumplit, şi Alfonso suferea ca o insectă străpunsă şi fixată cu ac, în jurul căruia îi înnoată picioarele. Era cu neputinţă ca Alfonso să bănuie că se poate vorbi, fără el, altfel decît împotriva lui. El se credea făcînd parte din toate cuvintele, ca aerul, şi se muncea să reducă toate convorbirile la stricta lui individualitate, să izoleze pe camarazi, să-i puie să joace într-o intrigă vastă, ca nişte mosoare, depărtate, ce s-ar depăna pentru îngroşarea unui singur fir. Îi era ciudă că-ţi mîn-gîiai cîinele, că te întreţineai într-un colţ de odaie cu nevasta, fără participarea lui.

Ceea ce compensează această natură e o faci-litate de hazuri, un torent de giumbuşuri, un ta-lent reproductiv sensaţional. Seara, Alfonso imita

cu brio pe unul din camarazi sau vorbea ca Maiorescu, ca I. Lahovary, ca Alex. Marghiloman. Acest băiat, înzestrat cu toate resursele pentru a distra o societate continuă şi numeroasă, e totuş tuturor antipatic. Figurile de teatru care operează şi pun în mare ilaritate o întreagă adunare, se sfărîmă lesne, la o mişcare a sufletului, care trece prin splendidul decor al verbiajului, ca o gînganie murdară.

Alfonso nu-şi poate menţine în opinia celui care împărtăşeşte viaţa cu el, o fizionomie stabilă; de la o zi la alta, impresia nu durează, nu se suprapune în sensul ei propriu. Broderiile lui dispar de la o cusătură la alta. Ai sensaţia că umbli pe un teren de făină. Îi făgăduieşti ceva şi e primul om care îţi înlesneşte obiecţia:

— Trebuie într-adevăr să mă ţin de cuvînt? Pobabil că nu.

I se aduc lui Alfonso acuzaţii publice de felul acesta: a insultat armata, a insultat pe rege, a calomniat pe regina. Nu-i acuzat de o critică adăpostită de o judecată, de o idee. Nu! Se zice: Alfonso a insultat pe regină. Şi cine zice, ştie cum ar fi putut Alfonso să o insulte. Din lichelism, din nevoia de a se arăta spiritual, din pricina unei trăncăneli uşoare.

Alfonso dovedeşte că nu a insultat armata, nici ţara, nici Coroana. Aduce documente din care se vede că el nu a fost atît de vinovat cum s-a spus. Ce-are a face! nu-l crede nimeni, enervează genul lui, nu culpa lui. Nu gluma supără, dar sentimentul că gluma e a lui. Un martor a afirmat că Alfonso e capabil de « orice », fără dreptate materială, dar cu o justificare intenţională minunată, fără să fi fost întrebat asupra capacităţilor morale ale acuzatului. A fost o izbucnire naturală. Şi nu seriozitatea atrage pe oameni. Nu! dar sentimentul că un om anume poate

într-o împrejurare dată să fie concordant cu exigențele ei.

Alfonso e un nenorocit. Tezaure de scîntei ies pe coșul lui, și totuș crezi că focul lui nu arde și coșul lui scoate fum fără vatră. El nu-și va schimba niciodată situația, căreia îi e predestinat, de a amuza, pe secundar, lăsînd în urmă un depozit de plictis gros.

DEGETUL

În camionul-automobil s-a petrecut un accident. Un gardian era transportat de la gară la penitenciar. Stînd în picioare, răzimat în interiorul camionului, gardianul fuma privind cerul albastru. Verigheta însă, de la mînă, i se agăță de mașină, prinsă într-un interval de scînduri, îi fu zmucită brusc și părăsi degetul, dezbrăcat și de carne ca de o teacă. Degetul rămase în verighetă, și verigheta în automobil. Leșinat, gardianul e dus din drum la spital.

Istorisind accidentul și dînd amănuntul că scheletul degetului a rămas intact, șofeurul scoase din buzunar un petic de hîrtie în care era înfășurat un deget cu verighetă. Asistenții impresionați au întors capul. Unii sînt palizi, alții scuipă. Aspectul unui deget al cărui os s-a descălțat de carne cu violență, enervează și doare într-adevăr, iar ideea că obiectul accidentului poate fi purtat în buzunarul de la jiletcă, înfășurat în hîrtie de ziar, e stranie și macabră. Trebuie adaos, pentru obținerea efectului, șofeurul, un om bătrîn și slab, neras de cîteva zile, cu ochii cenușii, cu straiele murdare, liniștit în manipularea corpului delict; ca și cum ar fi explicat, desfășurînd și înfășurînd la loc îmbrăcămintea moartă a unui deget viu, purtat în buzunarul de la ceasornic, modelul nou al unui șurub cumpărat pentru garaj.

GREVĂ DE OCNAŞI

Doi oameni expediaţi aci din Ocnele Mari, ca şefi de revoltă, ca de-aci să fie trimişi în pedeapsă disciplinară de trei luni la Doftana, s-au baricadat într-o celulă şi refuză să iasă. Doftana e o închisoare celulară, cu celulele zidite în sare, şi de unde, după cîteva luni, un condamnat nu mai poate ieşi decît cu picioarele înnainte.

Se apropie ora de plecare. Ofiţerul aduce garda şi cere telefonic avizul comandantului de corp, care-i răspunde prin vocea generalului-comandant să se puie la ordinele direcţiei. În faţa gangului interior al temniţei armata pare adunată pentru asediul unei fortăreţe. Soseşte din oraş directorul, cu pălăria tare. Exerciţiul funcţiunii într-un moment atîta de grav îi cere autoritate, şi directorul trimite să i se aducă şapca neagră cu tresele de aur, pe care o pune cu ceremonialul de gesturi şi atitudini al unui prelat. Figura lui exprimă o energie gata să izbucnească. După un moment de tăcere, la care asistă ziariştii, socialiştii şi soldaţii, recules, directorul rosteşte, dînd comanda şi cuvîntul istoric:

— Morţi sau vii, trebuie să iasă!

Simte că-i lipsesc prestigiului său un cal arab şi un steag de mătase albastră cu albine de aur, — dar neavînd nici armăsar, nici drapel, înnaintează la atac, dînd năvală pe jos.

Ce s'a petrecut în temniță? Hoții, ridicați pe gardurile căzărmilor respective, au huiduit pe director. Un zgomot de lanțuri se apropie; camionul-automobil care va transporta pe cei doi ocnași, trage în fața gangului. Iese directorul victorios, care adresează parola:

— Vă rog, domnilor, retrageți-vă.

Dar socialiștii Diaconescu și Himson au fost prinși în temnița interioară și trîntiți la gherlă, pentru a fi instigat pe ocnași să refuze de a părăsi închisoarea. Gherla va dura douăzeci și cinci de zile, dictată de la Direcția Generală, și ea coincide cu ziua în care primii deputați « socialiști » intră, aleși fără candidatură, în Parlament.

UN PROIECT DE ZIAR

Floratos expune « planul financiar » al unui proiect de ziar, care consistă în a cîştiga cît mai mulţi cititori, pierzînd cît mai multe parale.

Să-i dăm cuvîntul în materie de specialitate:

— Fiecare exemplar al tuturor numerelor va purta un bon. Sînt trei sute şaizeci şi cinci de numere pe an?

— Desigur, şi din cînd în cînd chiar trei sute şaizeci şi şase.

— Perfect. Acum: Plăteşte cititorul douăzeci şi cinci de bani de foaie?

— Certamente, preţul unei foi fiind acum douăzeci şi cinci de bani.

— Mă urmăreşti cu atenţie, nu este aşa?

— Cu cea mai încordată atenţie.

— Ei bine, la finele anului cititorul îmi aduce trei sute şaizeci şi cinci de bonuri, şi-i restitui de trei sute şaizeci şi cinci de ori cîte douăzeci şi cinci de bani, adică tocmai atît cît a plătit el ziarul, plus cinci la sută dobîndă — în total nouăzeci şi şapte de lei. Iată combinaţia!

Floratos a înnebunit. Geniul lui financiar a descoperit tocmai nasturele de încheiat pantalonii.

— Vezi dumneata, domnule Floratos, preţul unui abonament e astăzi de şaizeci de lei anual, iar dumneata, ca administrator, vinzi cu şaptesprezece bani foaia pe care peste un an vei plăti-o douăzeci şi cinci; ceea ce nu înţeleg, este că mai

plătești și o « dobîndă ». Eu găsesc mult mai comod și mult mai odihnitor să nu scoți nici-un ziar. Pune un redactor în balconul hotelului « Continental » și roagă-l să arunce pe fereastră cîte un milion de lei în ziua de Paști. Vei avea mîngîierea că ai făcut ca și cum ai fi scos și un număr în culori.

Dacă ăsta ți-e proiectul financiar, o să-mi dai voie să te felicit cu rezervă.

— Bine, dar e admirabil! răspunse totuș Floratos.

Atunci s-a propus un ziar în patruzeci și opt pînă la o sută douăzeci de pagini, cartonat zilnic cu marochin flexibil, purtînd pe cotor numele incrustat cu aur al cumpărătorului. Acesta va fi obligat să plătească chioșcarului prețul ziarului într-o monedă de douăzeci și cinci de bani, la care va primi un rest de un leu și patruzeci de bani plus o păreche de ghete. Iarna ghetele vor fi ambalate într-o păreche de șoșoni sau galoși.

Cine va aduna primăvara la redacție zece părechi de șoșoni tociți, va primi o vilă la Sinaia cu mobilierul complect și menajeră tînără, plătită pe doisprezece ani.

Cu acest proiect tirajul ziarului va crește sigur și va depăși tot ce se poate închipui. Toată chestiunea este să știi cu cîteva zile mai înnainte, numele cititorilor care vor cumpăra succesiv gazeta, ca să le fie imprimat cu aur pe scoarțele de marochin flexibil.

Ca să cîștige averi fabuloase, omul devine inventiv.

PETRE GATUI

A murit în spitalul penitenciarului țăranul Petre Gatui, după un efort de energie remarcabil: paisprezece zile de post integral, fără pîine și fără apă.

Registrul închisorii cuprinde următoarele date: « Născut în Sofia — Bulgaria. Etate: 58 ani, căsătorit, soția în viață împreună cu 7 copii. Domiciliați în județul Ilfov, comuna Grădinari. Părinți: Ilie și Ileana, morți. De naționalitate bulgar, supus român. Decedat în spitalul închisorii Văcărești, pe ziua de 9 mai 1919, ora 13,30, de melancolie. »

Melancolia defunctului s-a manifestat din momentul depunerii lui. A șasea zi s-a raportat spitalului că un om de la rezervă își dă pîinea de pomană și refuză să se hrănească. Spitalul a căutat să se convingă:

— Am auzit că nu vrei să mănînci.

— Nu vreau să mănînc; de ce m-ați închis iar?

— Cînd ai mai fos închis?

— Un an și jumătate, înnaintea războiului, am stat în arest preventiv, și nemții m-au pus în libertate.

— Ce-ai făcut?

— Îmi omorîsem soacra, care mă supăra.

— Dacă nu mănînci, dacă nu bei, ai să cazi la pat și ai să mori.

— Atît aștept și eu.

— În ultimele zile, povestește agentul sanitar Rădulescu, care l-a studiat pînă ce și-a dat duhul, Petre Gatui putea îngrozitor... Știți... mațele alea fără sucuri, stomacul ăla care se usca, explica științificește agentul sanitar, gesticulînd ca un fiziolog și silindu-se să se facă înțeles ca un savant vulgarizator.

PROCESUL ZIARIȘTILOR

Un episod caracteristic a fost instituit în procesul ziariștilor de advocatul « Ștefan Antim », un nume derivat din Wexler. E un om inteligent și cinic, negricios ca un țigan, cu gura umflată subt o mustață țepoasă, tunsă și rară ca o perie de unghii, uzată la lustruitul mașinii de gătit.

Argument: « Am fost lăsat în teritoriul ocupat, pentru a servi Statul român, mobilizat la Siguranța Generală ».

Un advocat a precizat sarcinile date clientului său de către Siguranța Generală mai bine, documentîndu-se cu un certificat special, emanație a ministrului de Interne, pe care l-a depus confidențial, fără să-l citească, pe masa Curții. Curtea ia cunoștință de misteriosul act, cercetează fizionomia lui Antim cu surpriză, căutînd parcă să confrunte trăsăturile sensaționale de agent provocator, cu modelul în carne și oase: puturoasă carne, puturoase oase.

Certificatul e înnapoiat, strîns pe cele patru muchi ale hîrtiei și dispare în buzunarul fericitului proprietar, care își păstrează, fără să se uite nici în dreapta nici în stînga, o atitudine de vită înjunghiată însă asigurată. Textul confidențial impune președintelui, un colonel incolor. Președintele s-a sculat și-l salută. Ochii camarazilor îl ard în spate și în ceafă, pe Wexler. El iese din sală cu capul

plecat, ca un cîine țărănesc, legat subt căruță și cu ochii închiși.

Wexler Antim a scris, după mărturia lui, articole care concordau cu campaniile duse de presa guvernului, în Moldova.

El a fost primul ziarist care a scris și a publicat în teritoriul ocupat, și fondatorul primei gazete apărute. La cîteva ceasuri după ocuparea capitalei, el s-a înfățișat nu se știe unde și s-a instalat în redacția ziarului *Bukarester Tageblatt,* care în primele timpuri a apărut în două limbi, cu textul identic. Antim Wexler a recrutat și primul personal al ziarului, și directorul succesor, care a « fugit » în streinătate nu se știe cu ce sprijin, la înnapoierea trupelor, și s-a întors mai tîrziu, nesupărat de niciun fel de cercetare judiciară, a fost o emanație a lui. El a insistat luni de zile pe lîngă redactorii și colaboratorii succesivi, ai gazetei, să ia contact cu foaia, cu o camaraderie tenace, a cărei origine suspectă apare abia în proces. Agentul provocator trebuia să-și justifice însărcinarea.

În proces, Wexler Antim s-a bucurat de menajamente stranii. Atunci cînd trebuia să fie arestat cel dintîi, numele lui apare în dosar pe la finele lui ianuarie, la trei luni după arestarea redactorilor și a colaboratorilor teatrali sau literari externi, și cu totul evaziv, cu prilejul unei declarații laconice, de trei rînduri. Numele lui fusese de atîtea ori citat de unii din cei « instruiți », încît nu se putea ca personagiul să fie absolut înlăturat, măcar de formă, din proces. El n-a fost niciun moment arestat, și la judecată s-a prezintat cu liniștea și libertatea unui agent în funcțiune, poate adus pînă la ușa Curții cu automobilul chiar al Siguranței.

Instrucția procesului a fost o comedie, ca tot procesul. Niciodată, niciun prevenit n-a fost întrebat de articolele pe care le-a scris și cu ce

nume semnase. Certitudinea cu care instructorul a afirmat în rechizitoriu, amplificînd acuzația din ordonanța de urmărire; faptul de a fi lucrat cu inamicul și nimic mai mult, cu învinuiri de doctrină politică, nesprijinită de niciun articol în dosare, — proprietatea articolelor și a pseudonimelor, — se întemeiau pe informații înnafară de dosar, și infor- matorul fusese agentul Antim Wexler, advocat.

Singura circumstanță, de care s-au folosit cei mai mulți implicați, intenționat introdusă în inte- rogatoriu, pentru a li se așterne tuturor o punte de trecere, atîrna de o întrebare și un răspuns.

— Ai scris? suna întrebarea.

— N-am scris, a răspuns marea majoritate.

Cum în acest proces nu s-a găsit niciun coacu- zat, care să tăgăduiască afirmațiile folositoare și să dea mărturie contrarie, majoritatea, adică toți cîți au tăgăduit, au fost achitați.

Într-un elan de lichelie, care la unii a mers pînă la lacrimă, n-au lipsit nici aceia care au manifestat viguroase sentimente filoantantiste, gata să cînte, în ședință, marșul englezesc cu cimpoiul scoțian.

Au fost condamnați cinci ziariști. Ei au răspuns:

— Am scris!

Și s-au justificat.

— De ce ați spus că ați scris, dragă? reproșa o autoritate.

— Pentru că nu putem minți, au răspuns con- damnații.

Curtea, în proces, a osîndit sinceritatea și ade- vărul.

PROCESUL SOCIALIŞTILOR

Din ziua de 13 decembrie 1918, cînd au fost uciși cu mitraliera vreo șaizeci după unii, peste o sută după alții, și aruncați în depozit prin curțile și gangurile din dosul Teatrului Național, socia-liștii, aleși dintre șefi, fură arestați, fură duși la poliție și bătuți la exterminare. Barba lui Mosco-vici și spinarea aceluiaș, picioarele și coloana verte-brală a tovarășului Frimu, mort de pe urmele bătăii primite pe șale și rărunchi, și Cristescu, plus mădularele numeroase ale comitetului executiv, au fost îndelung îngrijite la spitalul Văcărești. Socialiștii au cunoscut atunci faza de propa-gandă revoltată și starea de spirit ostilă necesară. Totul în guvernul liberal era consacrat putred și abuziv.

Vizita așa-zișilor socialiști ardeleni Jumanca și Fluieraș a fost primită la închisoare cu o ridicare războinică de brațe, iar auzul ministrului de Justi-ție Buzdugan, venit întru tîrziu ca să se asigure de « starea sanitară » a închisorii, avu de suportat o mitralie furtunoasă de grindină sistem Marx.

Faza intrase, e adevărat, cel puțin din partea guvernului, într-o transformare care nu întîrzia să rodească. Se și făcuse propunerea ca doi socia-liști să încapă în guvern, onoare pe care șefii au refuzat-o. Din spital, ei au fost mutați în sala antropometrică, din curtea personalului, pentru ca două zile mai tîrziu să fie așezați într-o încăpere

și mai agreabilă, în biurourile direcțiunii, eva-cuate brusc.

Duși la Curtea Marțială între baionete, pentru cercetări, socialiștii cîntau în cor, la ieșire și la intrare, imnuri revoluționare.

Socialiștii fură aduși la hotelul « Modern », fiind hotărîtă data procesului lor. Păziți de o gardă numeroasă, ca garnizoana unei cetăți, puși în imposibilitate de a comunica, fie cu ziariștii, fie cu familiile; primind merindele cu autorizația de fiece farfurie, a ofițerului comandant al etajului lor, din mîna jandarmilor înghesuiți în mansardă; escortați individual pe săli, de cîte doi și trei jandarmi cu baioneta la armele încărcate; porniți de la hotel la Curte în interiorul unui cordon puternic de arme, socialiștii erau obiectul unei severități, care cu ziariștii, aproape liberi și în timpul procesului cu desăvîrșire liberi, nu se practicase.

După cîteva ședințe, doi dintre socialiști că-zură bolnavi... Se făcuse înțelegerea necesară cu guvernul.

La întrebările ziariștilor, puse de la o fereastră la alta, peste curtea dintre galeriile hotelului:

— Ce aveți?

se răspundea, zămislind cuvinte:

— « Comedită ». În cîteva zile sîntem liberi!...

La una din ședințe, procurorul regal propu-se disjungerea procesului. Autorii principali fură scoși din cauză și lăsați în proces numai « compli-cii », care se văzură condamnați la muncă silnică.

Guvernul, adoptînd tîrziu procedeele amicale impuse de situația socialistă internațională, a iz-butit, — cum era de așteptat, — să înmoaie mișca-rea și să arunce peste membrii comitetului exe-cutiv umbră și suspiciune. Un disident e acum zilnic la Ministerul de Interne și vine în inspecție la închisoare în automobilul ministerului. Disidenții

sînt gata să primească orice loc în minister, cu riscul de a părăsi chiar partidul, în calitatea lor de disidenți. În sînul partidului se remarcă o obosire a flamurii roșii și o trecere către un socialism cu două culori suplimentare. Programul alcătuit de congresul recent, a fost complimentat ca operă pacifică, de către însuș guvernul care a împușcat manifestația din 13 decembrie.

Perspectivele celei mai bune colaborări se deschid pe zi ce trece mai mult. Se repetă manevra din prima mișcare socialistă, înnăbușită prin procedee de colaborare. Însă numai pe jumătate. Colaborarea e numai o speranță excitată de guvern . . .

Trebuiesc adaose la *Procesul ziariștilor*, din 1919, următoarele două articole apărute în revista *Hiena*, nr. 6 și 7, din 25 iulie și 1 august 1920:

LEPĂDAREA SOCIALISTĂ

La clubul socialist au fost descoperite bancnote românești din tezaurul de la Moscova. Bine informată întodeauna de evenimentele din sînul secret al filonului socialist, poliția a mers de-a dreptul la pachetul bancnotelor ascunse. Un membru al partidului s-ar putea întreba uimit: Cum se face că taina strictă a celor doi-trei inși care au participat la dosirea comoarei, a trecut cu atîta elegantă înlesnire din conștiința lor la cunoștința Siguranței Generale? E o chestiune în care nu avem ce căuta, de resortul exclusiv al partidului, pus în situația supărătoare de a-și suspecta conducătorii.

În urma descoperirii, au circulat, după zile și ziare și uneori în aceleași ziare, mai multe versiuni contradictorii. S-a spus

că bancnotele au fost introduse, într-adevăr, cu consimțimîntul normal al autorității casieriei, în lada de fier. S-a mai spus că introducerea lor acolo e opera de poliție a unui agent provocator, actul unui complot al Siguranței împotriva partidului de muncitori. Pentru că ne dezinteresăm de materialitatea faptului, ajunge să înregistrăm și, mai mult ca umplutură a unui teren găunos, aceste sigure versiuni.

Prezența bancnotelor din tezaurul de la Moscova, în tezaurul clubului socialist din București, poate că ar avea importanța documentului doveditor că între bolșevicii ruși și socialiștii români există raporturi diplomatice serioase, cu toate că socialiștii din București nu și-au ascuns niciodată legăturile celelalte, mult mai tari și mai decisive, sufletești. Este materie pentru arestări și sentințe, apreciabile în fața oricăror magistraturi, — și poate că șefilor socialiști din România nu le-ar fi prea displăcută crearea de la sine a unei fabule, după care ei ar fi lucrat, în țara noastră, în înțelegere cu leniniștii. Senzaționalul e un element scump și romanului socialist.

În afacerea bancnotelor, un punct izbește mai ales: o atitudine neașteptată; și surprinderea-n sinceritate deplină a unei atitudini într-o împrejurare dată, interesează superior istoria ideilor. Întrebat în primul moment ce crede despre afacerea bancnotelor, domnul Ilie Moscovici s-a lepădat cu lepădarea lui Petru de fapta camaradului său, cu dezgustul burghezului plin de morala clasei lui, care spune « ești un scelerat dacă furi », — pentru că hoțul fură clasa.

Domnul Moscovici avea reputația unui revoluționar integral, și ochii lui albi, reflex al unei oțeliri morale ipotetice, au putut să înșele. Acest profet al socialismului românesc declără că un singur socialism există, al preoților consacrați ai partidului, al clubului socialist, al ziarului partidului și al automobilului partidului. Înnafară de partid e numai eroare și întuneric, — credință împărtășită, în ce o privește, cu mai multe veacuri înnaintea deputatului, de Biserica Romei și de toate Bisericile cîte au putut fi întemeiate în creștinism. Ca un prefect în slujbă, domnul Moscovici se apără în auzul lumii că disprețuiește și condamnă toate luptele clandestine

ale socialismului, toate actele ce depăşesc arhiva şi ştampila partidului din strada Sfîntul Ionică.

Să-i spunem pe nume: atitudinea domnului Moscovici poate fi oportună, însă e urîtă şi de o burghezie măruntă. Ea ironizează cu o cruzime nebănuită temerile pe care le profesează clasele noastre burgheze că puterea socialiştilor e rezultatul puterii şi rectitudinii convingerilor mai mult decît al numărului şi al massei. Sărăcite în izvoarele morale care le făceau tari atunci cînd credeau în misiunea lor socială, apărată cu toate armele mînuite de o convingere, clasele conducătoare româneşti, abdicate de la misticismul lor, vedeau monopolizată energia convingerii şi a credinţei de socialişti.

«Cel mai bun» dintre socialişti, iată însă că la cea dintîi întîlnire cu poliţia, se scutură şi se dă înnapoi. «Ne credeţi în stare să aprobăm toate mijloacele de luptă ale cauzei noastre? Vă înşelaţi. Cînd unul dintre noi se vădeşte mai îndrăzneţ, sîntem de părerea poliţiei: el trebuie arestat şi dat judecăţii, căci e un mişel. Şi dacă mişei din aceştia s-ar încumeta şi ar izbuti să provoace revoluţia socială în România, noi, socialiştii oficiali, cu timbru, cu registre şi cu arhivă, vom fi cei dintîi ca să intrăm în rîndurile poliţiei, ca să-i prindem şi să-i ucidem.»

Astfel vorbit-a Ilie Zaratustra. El a născocit o zgardă nouă şi un nou nepotism.

Ce vă mai temeţi dumneavoastră, aşadară, reprezintanţi ai bunei burghezii? De ce atîta emoţie şi atîta îngrijorare? Socialismul, ca teorie şi ca evanghelie, poate să fie unul şi acelaş, dar socialismul viu e, ca şi creştinismul, considerat peste texte, e după naţie şi latitudini. Ideile se naţionalizează şi participă în aplicarea şi conturele lor de la sînge, de la rasă, de la climat şi ambianţă. Un Trotzki românesc s-ar fi comportat ca domnul Moscovici, care nu are cu Moscova decît o asonanţă de nume.

Oricît ar stabili justiţia vreo legătură între bolşevicii ruşi şi socialiştii români, ea n-ar putea să fie decît o legătură de

superficialităţi. Fără doar şi poate că oamenii ca Lenin nu s-ar fi lepădat în nicio împrejurare de un camarad al lor; l-ar fi apărat, dimpotrivă, cu hotărîrea cu care armatele roşii apără şi azi, în formă revoluţionară, prestigiul vechi al poporului rus.

Sovietele şi partidul socialist român? Lenin şi Moscovici? Ecuaţii copilăreşti, comparaţii de vodevil. « Oligarhie » română, Ilie Moscovici e unul din nepoţii majestăţii-tale! Fii blîndă cu el, căci din partea lui poţi dormi liniştită.

PROFESIA DE SOCIALIST

Domnul Ilie Moscovici, rabinul atitrat al partidului socialist cu zgardă, ştampilă şi ierarhie, s-a supărat peste măsură. În *Socialismul*, domnia-sa răspunde articolului nostru liniştit, din *Hiena*, cu o rîgîială multiplă şi precipitată, care n-aş putea preciza dacă vine din creier sau dintr-o regiune osificată mai puţin.

Domnul Moscovici mă întristează: l-am socotit mai inteligent. Domnul Moscovici mă uimeşte: l-aş fi crezut mai demn. Domnul Moscovici mă mulţumeşte: este aşa cum l-am întrevăzut — burghez.

De ce s-a supărat domnul Ilie Moscovici?

Nu-i adevărat că domnia-sa s-a lepădat, printr-un interviu acordat *Adevĕrului*, de camaradul său, care introdusese bancnotele în cassa de fier a partidului? Înţeleg să se fi supărat dacă i-aş fi adaos că şi domnia-sa şi alţi tovarăşi ai domniei-sale de Corpuri Legiuitoare, sînt amestecaţi în afacerea bancnotelor, dar că, magnanim, guvernul i-a scos din chestiune. N-aş fi spus un lucru fals, dar aş fi făcut o indiscreţie jignitoare. Această indiscreţie nu am comis-o şi m-am ţinut la simplele declaraţii şi lepădări ale deputatului socialist.

S-a supărat poate de calificativele mele, care manifestau îndoieli asupra virtuţilor revoluţionare ale domnului Moscovici. N-am ce-i face; totuş putea să se supere mai puţin, fiind vorba, ca să zicem aşa, numai de impresii.

Domnul Moscovici își intitulează răspunsul *Arghezi înjură*. S-a supărat domnia-sa pentru că l-am înjurat? Domnul Moscovici și-a pierdut pînă și poza: nu am înjurat pe domnul Moscovici, l-am definit, — și l-am definit destul de vag și destul de în treacăt. Mai mult mă nedumiream decît îl defineam. E foarte ciudat, într-adevăr, că solidaritatea revoluționară a șefului Moscovici încetează odată cu descoperirile poliției. Pe cine a voit să flateze domnul Moscovici, renegîndu-și camarazii? Siguranța, guvernul sau partidul? și pe cine a voit să scape?... E atitudine de revoluționar aceasta?

Știm de ce s-a supărat domnul Moscovici; știam că are să se supere înnainte de-a-l fi provocat în termenii blînzi și evazivi în care ne-am înfășurat îndoiala. Domnul Moscovici, ca și clerul superior al partidului nostru socialist, are tot interesul să nu se știe în public că partidul este zguduit de două curente opuse: unul al comitetului executiv în majoritate, — boieria partidului, — și celălalt al massei din partid. Între aceste două tendințe, una moderată și alta revoluționară, barba domnului Moscovici se strecoară cum poate mai bine, cînd aprobînd în particular, cînd renegînd în public.

Domnul Moscovici nu tolerează să i se spuie: precizează-ți atitudinea. El evită orice discuție care ar grăbi fie ruperea partidului în două, fie măturarea conducătorilor, funcționarii satisfăcuți ai socialismului actual.

Mă rog, în legătură cu aceste două tendințe, manifestate înnaintea congresului Internaționalei a III-a, care s-a ținut la Moscova, nu ne-ar putea răspunde domnul Moscovici, — dar știi, colea, neted, — de ce partidul socialist român și-a amînat participarea la el?

Oricît de mare și de sîngeroasă ar fi supărarea profetului biurocrat, nu ne putem împiedica de-a ne aduce aminte, în sprijinul îndoielilor noastre exprimate, trecutul imediat recent al conducătorilor partidului socialist român, care sînt la remorca guvernelor și a Ministerului de Interne încă din începutul anului 1919, — să nu mergem mai departe, — adică exact în epoca sovietelor ruse.

Închiși în urma evenimentelor din 13 decembrie 1918, bătuți și trimiși să se vindece în spitalul penitenciarului Văcă-

rești, membrii comitetului executiv, afară de Frimu, mort în închisoare, au fost dați în judecata Curții Marțiale a Corpului II de armată. Procesul era la începutul lui, și de la hotelul « Modern », unde fuseseră transportați socialiștii, ca să fie mai la îndemîna justiției militare, se urmau tratative cu guvernul.

Precursori-precursori, revoluționari-revoluționari, toate bune; dar șefilor li se urîse la închisoare; mai aveau pe-acasă neveste, saltele neisprăvite și copiii: nimic de zis. Făuritorii societății viitoare doreau să mai ia aer pe Calea Victoriei, în automobil, și cîte o cafea la « Capșa ».

Într-o bună zi, șefii căzură bolnavi de-o stranie migrenă: pactul se făcuse: Ministerul de Interne consimțise. În douăzeci și patru de ore, ei fură puși în libertate.

Tragicul meșteșug începe aci. Întîi, o primă renegare și o primă ticăloșie: părăsind temnița, șefii socialiști au lăsat în mîinile justiției trei tineri muncitori, din rîndurile obscure ale partidului, ca să fie masacrați în schimbul libertății lor. Aceștia primiră, pentru faptele șefilor puși în libertate, osînda de cinci, de opt și de zece ani muncă silnică. Ei se mai găsesc și astăzi în pușcărie, și șefii îi consolează, sau punîndu-le candidatura anodină pe cîte o listă socialistă, sau inspirîndu-i că nu e de demnitatea unor socialiști să ceară grație de la un rege necunoscut domnilor Moscovici et Cie.

Ceva analog i s-a întîmplat într-o iarnă grea și unui popă autentic, care, ajuns din urmă de o haită de lupi, și-a aruncat lupilor copiii, și a zburat, fericit și teafăr, cu sania, în satul lui.

Lepădarea, renegarea a devenit de-atunci o dogmă de înnaltă morală a conducătorilor socialiști: ei s-au purtat după aceleași norme cu așa-numiții Vitaniști, — și au avut în tot timpul atitudinea cea mai cuminte, recunoaștem, pe care niște « revoluționari » pot să o practice față de guvernele ce se succed.

O probă ni s-a dat, despre marile facultăți de adaptare ale conducătorilor socialiști, în Parlamentul actual, mai cu seamă de la descoperirea bancnotelor din tezaur.

MITICĂ LĂUTARUL

Un țigan tînăr, croit cu o demnitate fizică solemnă, de amforă înnaltă, care se risipește, ca un vas de cioburi lipite, la contactul cu apa fiartă, îndată ce te însuflețește mila de el. Dacă ar fi rămas mut și cu mîna stîngă înțepenită din născare subt bărbie, Mitică ar fi un invalid admirabil. Profesează dintre hoții, pe cea mai disprețuită, după găinărie: Mitică e borfaș. Pîndește hainele și rufele întinse pe frînghie și fuge cu ele în brațe, pe nerăsuflate... pînă la Văcărești. Recidivist multiplu, rentabilitatea specialității lui e mediocră. Banii pe care îi capătă din vînzarea unei părechi de ghete furate ar putea să fie cîștigați văcsuind-o o singură dată. Recidiva lui, mai mult pasională decît tîlhărească, se naște și se consumă a doua zi după punerea în libertate, după o condamnare de doi ani, și chiar pe drumul de ieșire dintre penitenciar și oraș. Cînd vede un crac de pantalon, o mînecă sau un cearșaf, Mitică își pierde și amintirea și echilibrul, se repede, înșfacă și fuge. Pînă pe seară se întoarce de unde plecase, la penitenciar.

Acest ridicul devastator al ordinei sociale are însă un dar muzical dumnezeiesc. El se deosibește de profesioniștii zgomotului prin totala lui inconștiență artistică, de vițel naiv și de copac. Vioara face parte din mădulările lui, ca somnul și ca pofta de mîncare. Țiganul cerșește cu ea, înzestrat de

neputința lui sublimă, sporul de pîine, redusă la porție reglementară și ciugulită de condeiul con‑tabilității, trebuincios animalului său înfometat și elastic.

Plouă. Cîntărețul e desculț în ștofa rece a pămîntului ud, și cîntă. Ochii lui, neliniștiți, se așteaptă, din dreapta și stînga, la ivirea regula‑mentului, care nu‑i dă voie. Capul lui joacă din resortul gîtului, necurmat, de jurîmprejurul curții plantate cu porumbi înnalți. Și în punctul de întretăiere al sentimentelor zbuciumate de nesiguranță, arcușul se taie cu suspinul viòrii. Lăuta lui scapă intuiții și preștiințe, și ți se pare uneori că au clipit ochii de piatră ai lumii necu‑noscute și că o secundă au rămas deschiși.

Arcușul destrămat cuprinde, la atingerea lui cu coardele informe, improvizate din zdrențe de sfoa‑ră, silința, stilul și amărăciunea unei biblioteci. Apare primul gardian; totul se face ghem, — și suspinele și fulgerii și lumea, — și Mitică Lăutarul se ascunde tremurînd, cu vioara, subt zeghea vărgată a Statului uniformist.

Cînd, insensibil, pașii primului gardian ajung pînă la urechea lui beată de emoții, vioara îi stă subt bărbie. Cîntecul se încheie brusc, cu agonia viorii, trîntită de un stîlp de piatră și despicată în țăndări și surcele. Primul gardian e antimuzi‑cal, ca și regulamentul închisorii, care concepe exercițiul muzicii ca un viciu, ca o pederastie a sufletului, ca o evadare nepermisă din zidurile temniții, grele.

Țiganul își contemplă mîhnit osemintele sfărî‑mate ale viorii, și, cu cîteva palme puternic ștam‑pilate pe figură, se depărtează lent, dar totuș preocupat să‑și fabrice o altă vioară. Ca vechii artiști, pe care vocația îi făcea ingineri și indus‑triași, ca Leonardo Da Vinci, Mitică Lăutarul își construiește singur uneltele, cu briceagul, din

cîteva scîndurele. De obicei, o cutìe de țigări de foi dăruită de un fumător și o ramură de salcie îi ajung ca să înjghebe vioara și arcușul. În buzele lor, el orînduiește firele unei șuvițe de păr, din coada calului palid, bolnav, care trage, din spital, căruța morților la morgă. Vioara lui de două șchioape, arcușul lui de o palmă, sînt proporționate pe statura unei pisici.

A doua zi, se apropie Mitică din nou cu subsuoara zeghii umflată și scoate iarăș din sîn cutìa lui cu bijuterii abstracte. Mătăsuri moi de deapănă dintr-însa, furtuni de stele se iscă, dansuri de fluturi și icoane cerești se învîrtesc în jurul magului, care le farmecă și le stăpînește. El ghicește conținutul fiecărei muzici pe care o aude urechea lui inspirată, fredonată întîia oară.

Îi fluieri o arie, o uvertură, un motiv, încă la începutul ei nesigur, și lăutarul Mitică a și reconstituit întregul, pe care-l cîntă cu o intuiție impecabilă. Ne uităm la figura lui netulburată, la mîinile lui, care se joacă și fac miracole fără să știe, și încercăm un sentiment de absurditate complicată și rîdem, loviți de o ilaritate divină. Țiganul nici nu bănuiește că a descoperit pe Wagner, că a inventat pe Beethoven, că a refăcut pe Gounod, cu degetele lui triviale, care-și permit luxul vulgar de a fura izmenele de pe garduri și de-a sparge dulapurile cu fracuri.

Auzul țiganului știe să desfacă sunetul, să pulverizeze tonul, să oprească din ființa lui de polen brut numai atîta cît îi trebuie pe coarde; știe să amestece aromele ultime ale unei note cu nuanțele degradate ale alteia, cu măestria simplă și cu simplicitatea incultă și delicată a păianjenului, faur de giuvaere pentru muște . . . Mîngîierea velurii, licărirea aurului, străluciul cristalelor, trec rînd pe rînd și combinate pe strunele de cîrpă ale meșterului Mitică. . .

Un singur gardian îi acordă artistului protecția lui, magazinerul Stegaru, un oltean care poartă-n inima lui, străină de meserie, orchestra Jiului tumultuos. În « Magazia cu efecte », în care lucrează cîteva ore pe zi, Stegaru se închide cu Mitică, pe dinlăuntru, cu cîrligul, și, făcîndu-și socotelile cu creionul, înmuiat pe alocurea în gură, ascultă lăuta, ale căreia sunete mai înnalte, străbat din cînd în cînd afară, ca din fundul unui cavou, în care s-a deșteptat veșnicia. . .

Cînd va ieși, peste alt an, din pușcărie, în care zace de un an și jumătate, Mitică Lăutarul n-o să aibă nici haine negre, nici ghete de lac, ca să apară în localurile unde muzica se plătește; și nici vioară. Sufletul lui încovoiat între două îmboldiri opuse, va trece de partea furtului de boarfe, și patru zile Mitică țiganul va purta pălărie și pantofi de ciocoi, ca un țigan aristocrat. Poliția va pune mîna pe el încă o dată, și o dată mai mult el va fi judecat de niște domni cu încălțămintele cumpărate și în costum de comandă.

— Ce-ai făcut, mă țigane? De ce ești închis?

— Ia, pentru niște haine, boierule. M-a pîrît unul, care le-a furat. . .

Puțini la număr sînt hoții care să-și mărturisească vina.

Cei mai mulți au intrat în temniță din întîmplare. Mai toți au fost pîrîți că au furat, de unul care umblă în libertate. Dacă această imagine a martiriului lor de deținuți vine din tendința obișnuită de a desființa sau micșora cauza detențiunii, răspîndind-o printr-o neostenită reclamă și un permanent afiș, sînt foarte numeroase cazurile cînd imaginea e justă. Judele de ocol suferă tot atît de tendința de a osîndi pe nevinovați, ca și hòții de a se socoti condamnați pe nedrept. Închisorile ospitalizează mulți inocenți și, cu aproxi-

mații, evidente inocențe. Cel mai lesnicios act este să ții luni întregi și ani întregi oamenii luați de la treburile lor, în închisoare, pentru ca la judecată tîrzie să le dai o osîndă de cinciprezece zile, foarte des mult mai mică decît « preventa ». Cine ce răspundere are că răpește muncii și datoriilor pe un cetățean?

Cine controlează? Ce organ de supraveghiere a felului cum se judecă sau se păstrează în temniță un prevenit, există? Niciunul. Dacă presa se ocupă de aceste stiluri, personagiile de Stat înfierează și vorbesc de calomnie, presa e numită « tulburătoare a ordinei de Stat » și tratată cu termenul rușinos de « revoluționară ». Și unele guverne cer unui judecător nou să-și înscrie în carnetul activității lui, pentru avansare, cît mai numeroase condamnări. Cînd nenorocitul de magistrat nu are sprijin politic, și pentru ca ordinea socială să nu fie cîtuș de puțin tulburată și toate acțiunile să se acorde, condamnările cad, în orașe, asupra oamenilor de muncă, și la țară, în conflictele dintre proprietar și țăran, de preferință asupra celui din urmă. Procedînd într-altfel, magistratul care a intrat în carieră cu o doză de visuri și cu o conștiință neștirbită de amestecul în politică prematur, se vede mutat din locul lui la plîngerea primului negustor de vinuri alegător din parohia județeană.

— Să-ți fac un cîntec, boierule, propune țiganul.

— Fă-mi un cîntec!

Mitică țiganul e un băiat de optsprezece sau douăzeci de ani, voinic și frumos, cu o gură puturoasă de usturoi, gătită cu mărgăritare. Are în temniță o reputație de « lingău », și propune, cui i-a cîntat de mai multe ori, plăcerile pe care pipăitu-i labial expert se recomandă că știe să le procure în schimbul unei hîrtii de cinci lei.

Se povestește mai mult despre viciul îndoit al lăutarului Mitică. Buzele lui spurcate și limba lui negricioasă printre dinții de fildeș, cad uneori în rugăciune în fața unui hoț care le-a plăcut, cerînd cu pasiune să fie lăsate să guste din fructul întărî-tat al bărbăției.

Sensualitatea țiganului este primită. În temnița plină de scrîșnirea surdă a stăpînirii de sine silite, tinerețile oneste ale atîtor flăcăi cu organele puter-nice, a cărora crîncenă virilitate de brută prizo-nieră, respiră printre gratii sudoarea ardeiată, adusă de vînt din închisoarea femeilor, pot fi fără greutate seduse de ochii galbeni de șarpe ai ticălosului lăutar, cînd mai ales ele se găsesc singure într-un loc ascuns cu flacăra lor dezmier-dătoare. Împotriva rigorilor administrației, care pe-depsesc fără cruțare pederastia și masturbarea în-tovărășită; împotriva corecțiunilor aspre; împotri-va bastonadei și a izolării îndelungate în beciuri, pervertită prin răzbunările juridice ale societății, și răsculată, natura izbutește să-și cucerească drepturile ei, de multe ori cu efracție și violență. S-a petrecut cazul acelui minor evreu, urît ca un diavol, roșu ca un țap și murdar, violat, tocmai la reînființarea Palestinei, de potența exuberantă a unei brute creștine, spre indignarea și ofensa prevenitului Alcalay, un ortodox din Israel, a-restat, mijlocitor de grîne, chel și buzat, care numără în permanență boabele mari ale unui șir de metanii, purtate cu mîna la spate, deasupra feselor groase.

O VIZITĂ CU OCHELARI

O vizită a unui ins cu ochelari și moletiere, în figura căruia, construită, — s-ar fi zis, — din cîrpe lipite, se recunoaște parcă un individ care-și complică stupiditatea cu titlul de scriitor. Mă întîmpină pe galeria cancelariei cu niște ochi rotunzi de Pierrot jigărit. Prima mișcare este să fug.

— Pe lîngă că am dorit să vă cunosc, am venit să vă fac și o rugăminte, zise.

Odată, un asemenea vizitator, un poet cu fizionomie de cal, mi-a cerut parale...!

— Am venit să vă cer o colecție complectă din revista dumneavoastră, zise personajul.

Am avut sensația interioară că ochii mei și atitudinea mea întreagă exprimă o alienație mintală subită. Nu-mi venea să cred că am auzit bine. Venise pe jos ca să-mi ceară în pușcărie colecția unei reviste. Mă uitam la uimitorul meu vizitator cu teroare, cu admirație și cu ură.

— Și ce vrei să faci cu ea?

Insul lasă ochii în jos, cu o pudoare jucată, și răspunde cu buzele îmbălate de un surîs caramel:

— O să vedeți cînd o apărea... Îmi trebuiesc niște... Am căutat la Academie și nu sînt toate numerile... Lipsesc.

Cînd « o apărea ». Prin urmare individul vrea să scoată o « lucrare ». Individul « prepară » ceva și vrea să administreze elogii. O nevoie greu stăpînită mă împingea să-l rog să se puie de-a

bușile jos și să-i dau cu picioarele în cap. Simții că îngălbinesc.

« Retrăgîndu-se » individul, ostenit de drumul prin àrșiță făcut pe jos, și pe care acuma îl va face înnapoi, are un cuvînt potrivit cu împrejurarea:

— Mă iertați că v-am deranjat. . .

PICTORUL ŞTEFAN LUCHIAN

Un actual ministru plenipotențiar bogat e un amator de artă de merit. Acum vreo șaisprezece ani, pictorul Luchian, găsindu-se « fără franc », viitorul domn ministru numai de Justiție, i-a înlesnit lucrul, punîndu-l să-i zugrăvească apartamentul. . .

Să nu ne închipuim că artistica excelență cerea, aprinsă de o pasiune medievală, de Papă sau doge, fresce sau picturi adevărate pentru pereții domiciliului său. Nu; Luchian trebuia să execute o simplă lucrare de chivuță, șablonînd o friză și trăgînd cîteva linii simetrice peste spoială.

În mijlocul travaliului său, care consista, credem, și din curățirea parchetelor, după ce zugrăveala fusese efectuată, Luchian fu lovit de paralizie și silit la răstignirea pe pat. El scrise estetului său mecenat, rugîndu-l să-i plătească cei trei sute de lei cît i se cuvenea pentru cheltuielile bidinelei.

Generosul protector îi răspunse că a fost nevoit să dea cei trei sute de lei zugravului care a continuat opera întreruptă.

Au mai trecut șapte ani. Excelența-sa luă cunoștință, într-o zi, cu adîncă revoltă și compasiune puternică, de situația lui Luchian, care zăcea, tot paralitic. Acest om trebuia ajutat, și degrabă. Nu poate să fie lăsat, un artist, victimă nepăsării sau ferocității epocii. Sufletul viitorului ministru plenipotențiar se simțea culpabil de indiferența

lui involuntară de pînă atunci, față de artist, și se scuza de distracția în care trăise, ca de o crimă. Acest act odios din partea unei conștiințe artis-tice, care admiră frumosul ca pe un element eminamente cultural, trebuia reparat numaidecît. Ministrul căzu pe gînduri, medită mult, și ieși din reveria lui cu un pachet subsuoară.

În chiar ziua aceea, Luchian primea, printr-un servitor, pachetul și o scrisoare de la excelența-sa.

Servitorul îi puse artistului pachetul în pat și îi dete în mîinile slabe scrisoarea. Luchian încercă să despoaie de hîrtie pachetul.

Degetele lui pipăiră, nesigure și curioase, niște ștofă, și apoi desfăcură scrisoarea.

« Domnule Luchian, îi scria ministrul. În ne-fericirea care te lovește, m-am gîndit la dumnea-ta, că ești lipsit de mijloace, și datoria mi-a porun-cit să te ajut. Îți trimit aci alăturat o păreche de haine nu prea uzate. Te rog, folosește-te de ele, și nu te socoti prea obligat. Al dumitale: V. A. »

Excelența-sa trimitea cele mai intime ale sale daruri, ofrandă artistului sărac și omagiu artei picturale; ceva rupt din ființa lui: pantalonii, în care jucaseră sînii caritabilelor sale buci.

Se înțelege că aducătorul primi îndată și nă-dragii și scrisoarea ministrului în cap, plus o imprecație vulgară, în care se vorbea retrospectiv, în vederea unei reinstalări, de pîntecul ce lepă-dase României un așa ministru plenipotențiar.

PICTURA LUI LUCHIAN

Am abordat astă-seară cu Floratos un punct jenant în profesia de publicist, întîlnită cu cariera lui de amator de tablouri și eliminat cu îndărătnicie pînă azi, din conversația cu el: punctul Luchian.

Într-unul din ultimele numere ale unei publicații, consacrate artistului, mort în urma emoțiilor provocate de un judecător de instrucție, care în urma plîngerii lui Floratos privitoare la autenticitatea contestată a unui tablou, — *Flori galbene,* — iscălit Luchian, voia să aresteze pe pictor, paralitic de nouă ani în pat și pe scaun, fusese, cum se zice, înjurat Floratos. Nu uitasem articolul morții lui Luchian, iar Floratos își aducea aminte de el. Din timp în timp, el vorbea de articol, elogios. Alteori, cîte un vechi număr al revistei apărea din întîmplare, bine vizibil, pe o masă, pe un dulap. Situația era delicată. Floratos aștepta explicații.

Fără să se vorbească de revistă, discuția porni de la pictură. Floratos credea să fie un cunoscător plastic expert.

Povestirea tabloului contestat s-a intercalat de la sine și, cu dezvoltările ei juridice și artistice, a ocupat întreaga seară. În dreptatea pe care și-o arogă argumentînd în materia proprietății operii de artă, Floratos e ajutat, cu o parțialitate voită, de oaspeți.

Deci, i s-a oferit, de către negustorul Pascu Finkelstein, lui Floratos, un tablou de Luchian, pe care l-a plătit trei mii lei. Toți pictorii care îl frecventau, — Floratos era cel mai frecventat om politic, după Take Ionescu, — au admirat tabloul. Floratos și-a dat însă seama, — afirmă el, — neinspirat de nimeni, că între tabloul lui Luchian și tablourile pictorului Cornescu sînt asemănări izbitoare. Se știe că ucenicul Cornescu a fost legat de aproape de Luchian și că i-a servit adeseori de șevalet. Chemat, Cornescu a afirmat că tabloul era de Luchian. Chemați, alți pictori au afirmat că tabloul lui Luchian era de Cornescu. Atunci Floratos chemă pe negustorul Pascu, îi arătă asemănările, și Pascu afirmă că, într-adevăr, tabloul era de Cornescu. Conform unei învoieli anticipate, Pascu își reia tabloul, rămînînd să numere cumpărătorului cei trei mii de lei cu care fusese plătit. Cumpărătorul așteaptă, telefonează, trimite vorbă, somează. Peste două săptămîni, Floratos depune plîngere împotriva lui Pascu, nu a lui Luchian, — aceasta e apărarea lui Floratos, — și judecătorul numește o expertiză, pe care Floratos o și plătește cu trei sute de lei, ceea ce nu mai vine în apărarea lui. Ce s-a mai făcut, el nu știe, căci colonelul Verzea, directorul general al poștelor, închis și el acum în acelaș penitenciar cu Floratos, subt o acuzare mai gravă, ceea ce vine de astădată în apărarea lui, a pus să-l aresteze, și de atunci contactul lui cu lumea încetează.

Prin urmare, F. nu e vinovat de nimic din cele ce s-au petrecut cu Luchian; el a depus o plîngere de escrocherie și fals contra lui Pascu Finkelstein. Ce interesant sună atari substantive în atare împrejurare!

Că lucrurile s-au întîmplat exact așa, pare plauzibil. Însă Floratos nu l-a socotit pe Luchian

inocent de fals și escrocherie; ceea ce reiese din argumentarea lui generală, privitoare la un caz de escrocherie, la care ar participa și autorul eventual al unui tablou. El nu primește ca întemeiat răspunsul că paternitatea unei opere de artă, împotriva oricărei expertize, o mărturisește irefutabil declarația autorului interogat. Luchian, odată, întrebat de mine, despre tablou, mi-a răspuns că tabloul e de el. Alt criteriu nu există pentru autentificarea unei lucrări, atîta timp cît autorul trăiește. Controversa începe după moarte, ca în chestia Rodin, de actualitate acum la Paris. Poți să crezi pe pictor sau nu, e însă absurd să nu-l crezi pe cuvînt. Floratos pune chestia pe terenul Dreptului și al Cumpărătorului, pecînd în speță ea se pune pe terenul artei. Cumpărătorul, presupus artist în gusturi, își plătește plăcerea de a avea un tablou, indiferent cine l-a iscălit și indiferent de preț.

Dar cum stă lucrul cu negustorul de tablouri, care îl cumpără ca să-l revîndă (și să cîștige 1000°/₀), se întreabă F.? Tot așa, exact ca la amatorul de artă, care, subt sugestia familiei și a cunoscuților, ajunge să nu-i mai placă tabloul și cade în considerente secundare, de autenticitate ș.a.m.d.

Iarăș ceea ce jignește principiile de Drept ale lui F. e paternitatea incontestabilă a operei de artă executată subt supraveghierea, indicațiile și intervenirea finală a artistului. Cornescu era un auxiliar al lui Luchian, care îi ducea mîna pe trei sferturi paralizată. Ucenicul umplea unele spații cu culorile compuse după ordin, sprijinea propria mînă a maestrului, pentru schițarea unui efect.

Lumina unui znop întreg de albăstrele era obținută, la sfîrșitul lucrării, cu adaosul unui singur punct de culoare. Acest impalpabil zbenghi, de dimensiunile unui ochi de șarpe, trebuia fră-

mîntat pe paletă de însăș mîna maestrului și transportat în tablou de însuș pipăitul lui. Ca să-l capete, între sforțare și neant, pictorul își încrunta puterile ca natura, care scrîșnind profund și dramatic, din toate epocile și materialele-i brute, izbutește să puie pe àripa unui fluture aproape microscopic, un sfert de centimiligram de țărînă selenară. Și ca să-și ducă pensula pînă în dreptul peticului de pictură ales, și ca să poată împunge, o dată, cu pensula pînza, artistul avea nevoie de biruința cumplită, de o secundă, asupra neființei și răstignirii.

Autenticitatea operei de artă nu mai trebuiește stabilită juridic.

— Vine un moment, spune Floratos, cînd colaborarea auxiliarului crește pecît scade a maestrului. De cine-i tabloul astfel lucrat?

Incontestabil că de maestru lcare a privegheat lucrul auxiliarului, a primit să fie iscălit el în colțul tabloului și afirmă, — afirmă mai ales, — că tabloul e opera lui. Și dacă mîna lui bîjbîie, ochiul potrivește și măsoară culoarea. Luchian era mai ales un colorist, și atîta timp cît a mai putut împinge pensula între patru petale, purtată de mîna ucenicului și lovită de maestru în coadă, pentru nimerirea efectului căutat, pictura semnată cu numele lui era pictura lui. Principiile de Drept autorizau pe judecătorul de instrucție să facă abstracție de mărturisirea artistului și să caute să deosibească în conștiința lui o parte de individualitate condamnabilă, supusă expertizei și sustrasă proprietății artistice. Luchian nu va fi crezut cînd va confirma că tabloul e de el, și vor trebui crezuți negustorii, amatorii de artă, deputații, senatorii, directorii și secretarii generali.

Să presupunem că după moartea lui Luchian, care și-a însușit paternitatea tabloului contestat, se documentează că a mințit: ce-i de făcut? Răs-

puns: să te îndoieşti de valoarea expertizei, ale cărei motive nu le cunoşti, şi să te menţii cu orice risc la recunoaşterea artistului. Dreptul se bagă în toate bucatele, indiferent dacă le face greţoase. Independent de profitul mai mare sau mai mic al negustorilor de tablouri şi de caracterul de marfă, pe care îl capătă opera de artă în momentele vînzării, ceea ce se cere să fie ţinut în seamă e scopul final al vînzării: iubirea de artă, plăcerea ultimului cumpărător de a-şi odihni ochii pe un tablou, pe care cumpărătorul l-a găsit conform cu gusturile sale. Plăcerea estetică e un scop final. Plăcerea estetică e convenţională în toată arta; ea preţuieşte numai întrucît o încerci.

Tangent pe punct a venit în discuţie proprietatea indefinită a unui tablou, care, vîndut de artist subt imperiul necesităţii, cu o sută lei, se vinde peste cincisprezece ani cu o sută de mii de lei. Artistul sărac, vede cum simplii paraziţi ai picturii se înnavuţesc cu opera lui dată pe nimic. Ce-i rămîne autorului? Gloria, se răspunde. El nu are niciun drept asupra unei proprietăţi, care se vinde cu preţuri fantastice din pricina semnăturii? Pierde el orice legătură materială cu invenţia lui, brevetată cu numele lui şi numai cu el?

El e în cazul unui proprietar care şi-a vîndut locul, fără să ştie că un cumpărător va descoperi, săpîndu-l, o mină de aur. Exact. Însă traficul cu lucrările de artă e organizat după cele mai stricte reguli ale exploatării prin asasinat. Negustorul cu « flair » monopolizează toată opera unui artist din anii de mizerie, o tezaurizează, o ţine ascunsă, şi-i dă drumul cu ajutorul presei şi al tuturor mijloacelor unui cămătar profesionist.

Artistul în plină vogă se vede cenzurat pe piaţă de propria lui operă trecută, pe care exploatatorul o debitează la intervale în prăvălia lui. Însă dobîn-

da la capitalul învestit în tablouri cine o plătește, întreabă advocatul? Recunoașteți că relațiile dintre artist și cumpărător sînt dezordonate și că ele trebuiesc supuse unui contract, care pînă azi nu există nicăieri.

Asupra acestei ultime chestiuni nu ne-am putut înțelege nicidecum.

NOAPTEA ÎN ÎNCHISOARE

În tăcerea de după miezul nopții, păzită de nemișcarea bolții cerești, se aude glasul de piculină al cucuvăii și oftatul chiuit al simpaticului huhurez, care se înscrie în grafica auzului ca o broderie aurie pe un cîmp de catifea. Din caierul negru al nopții, se desprind, ca niște fire și șuvițe pestrițe, țînțari și fluturi, grăbiți să danseze pînă la moarte în jurul unei proaste lămpi de petrol. Un fluture îmbrăcat ca o panteră, așteaptă pe părete, cu àripile strînse, și pare o emanație locală, în mimetism cu desenul și culoarea costumului condamnaților. Noaptea este întreruptă de vociferările violente ale unui deținut, la oree trei, nebun sau înnebunit.

După o ceremonie întreagă de sentinele, de gardieni, de flacări mișcătoare, nebunul a fost scos din sala comună și transportat la gherlă, pecît se pare, de unde i se aude vocea, — un tenor puternic, — cîntînd parcă imnul acestei nopți extraordinare, prima noapte fără ploaie, desfășurată ca o perdea de aur, deasupra lumii și a pridvorului celular.

O REVOLUȚIE RATATĂ

Răspîndindu-se știrea că partidul socialist are de gînd să manifesteze în număr mare subt zidurile Văcăreștilor, închisoarea a fost transformată astăzi, pînă la trei după-amiază, în fortăreață puternic apărată. Încă de aznoapte, mai multe compànii de armată și de vînători-de-munte, au luat în stăpînire terenul, pentru o luptă sîngeroasă. Mai mulți ofițeri, un procuror, un comisar regal, directorul general, — simpaticul și perfidul Ionescu-Marița, — au și luat masa de prînz în curtea penitenciarului. Au fost date instrucții severe. Circulația, din închisoare în curtea personalului, a fost oprită, și interzise de asemeni au fost și vizitele la « vorbitor ». Era să se oprească și împărțirea pîinilor în penitenciar.

Totul luase expresia de gravitate a unei ore solemne. Ofițerii inferiori se prezintau, după scurte dispariții, șefilor, raportînd, în poziție, evenimentele secundei. Gardienii umblau meditativi, ca niște berze cu șapcă; în cuprinsul autorității lor copacii păreau profund preocupați, scrutînd impenetrabila mască a directorului, care, cu chipiul oficial în cap și cu mîinile la spate, măsura trotuarul interior.

Se pregătea de atac întreg personalul. Armata era retranșată între ziduri. Mitralierele fură puse la punct. Procurorul își repeta mental somația, de care avea să atîrne viața sau moartea valurilor

socialiste. Directorul a fost surprins în privată, făcînd repetiție viitoarelor mișcări patetice, din frunte, din brațe și din mușchii picioarelor, pe care nu le putea executa dinaintea autorităților prezente.

Ziarele deținuților politici fuseseră supuse fericitei măsuri de a fi oprite în cancelarie. Santinelele înnaintate pîndeau mișcările inamicului. Portarul închisorii respingea scurt pe oricine voia să intre, pentru ca nu cumva în pălăria nevestelor să se introducă tunuri, și în fustele lor cete revoluționare.

Așteptarea fusese lungă. De la opt ore dimineața pînă la douăsprezece. Zarea se întindea liniștită în dogoarea fertilă a soarelui fierbinte. Apărătorii ordinei și ai citadelei încercau sentimentul decepției celei mai grele și al nemilosului ridicul. La douăsprezece jumătate-unu, toți paznicii Statului se așezară la masă, unde mîhnirea lor căuta compensații în inima paharelor și-n blidurile concave.

Toată ziua n-a venit nimeni. Valoarea ostășească n-avu să se măsoare decît cu plìctisul. Soldații intonară în cor: « Țațo, nu te supăra ». Porțile închisorii fură deschise vizitatorilor. Ziarele se distribuiră. Niciun dușman, niciun revoluționar, niciun picior de « bolșevic ». Închisoarea își recăpătă, pe la patru, fizionomia obișnuită, și toată lumea, militară și civilă, a rîs, trebuindu-i un concret, de domnul director.

CURȚILE MARȚIALE

Romeo e numele unui locotenent arestat, nepot al unui mare general de luptă și front. Fiind mobilizat la Cartierul General și venind în București, avu un diferend banal cu un căpitan, de la Comenduirea Pieții, pentru o femeie. Căpitanul îl ia cu el la Comenduire, îl dă în judecată pentru insulta superiorului, pasibilă de cinci ani de închisoare, și-l arestează la închisoarea militară, unde stă șaizeci de zile și este achitat, pe motivul că la data insultelor era demobilizat, și prin urmare civil: unchiul lui, generalul, îl demobilizase cu efect retroactiv. Achitatul e pus în libertate și, pregătindu-se să plece la țară, la moșia tatălui său, fratele generalului, nepotul e arestat din nou, pentru. . . fals.

În ce consista falsul?

Înnainte de insulta superiorului, locotenentul dăduse ordonanței sale un congediu de patru zile, iscălind un bilet de voie fără ștampilă. Soldatul, întors la serviciu cu o întîrziere de paisprezece zile, e arestat. Căpitanul insultat, de la Comenduire, află că ordonanța locotenentului e la închisoarea militară, îi cercetează biletul și se duce la Curtea Marțială, arătînd că, fiind demobilizat la data biletului și prin urmare civil, și data biletului așezîndu-se între data demobilizării antidatate și data insultei, locotenentul nu avea dreptul să semneze un bilet de voie unui soldat. . .

P.S. — Generalul s-a prezintat personal la Curtea Marțială în ședință, la judecarea nepotului său, și juriul militar a putut înregistra, pentru sine, cel mai injurios rechizitoriu de bună-cuviință și inteligență, pe care un acuzat nu l-a auzit niciodată.

Germanul Badt, un broscoi cu ochelari, e ținut în prevenție de șapte luni, acuzat că a fost văzut în zepelinul care venea noaptea să bombardeze capitala. . .

Băcanul Zografi, un albanez, a fost ținut arestat pentru că la intrarea trupelor de ocupație în București a salutat cu pălăria.

Un atentat la viața unui general. Jandarmul X din batalionul din București a fost victima acestei acuzații, extrem de gravă pentru un militar, în urma denunțului chiar al generalului. Jandarmul, în timpul opririi trenului în care călătorea și un general, a ieșit pe peron și, în așteptarea pornirii din nou a locomotivei, — era în epoca întîrzierilor, din lipsă de combustibil, — a început a se distra prin vecinătatea gării, trăgînd cu pușca.

La judecată, jandarmul recunoaște a fi tras în gară, cu pușca, însă nu într-un general, ci într-o cioară.

O fată s-a certat cu un flăcău « pe vremea nemților ». Trei luni prevenție. La proces, fata e achitată.

PLUTONIERUL

Custodele închisorii militare era un luptător de circ, fioros, uriaș, Sonda, care cu un pumn putea să spargă zidul. Indiferent, el bătea pe toți deținuții, cel puțin o dată, la sosire. Dacă deținutul avea spectatori, Sonda lua cu sine pe deținut, ca un păianjen o muscă, îl tîra într-o odaie depărtată și acolo tăbăra pe el, cu pumnii și cu varga. Cei de jos înțelegeau îndată situația, după torentul de urlete ce se auzea, și intra într-înșii o spaimă de moarte.

Într-o seară, luptătorul Sonda s-a înscris la luptele de la « Alhambra », unde un atlet mai puternic decît el l-a făcut de rușine. Revenind trist la cazarmă, s-a sculat decunoapte și a bătut, ca să se răzbune, zece deținuți, cum ar fi mîncat un birjar zece *mititei*. Dintre alte fapte de arme ale celebrului bătăuș, se citează o ucidere din bătaie și nebunia unui deținut bulgar, căruia i-au sărit mințile subt pumnul lui Sonda.

Plîngerile împotriva lui înmulțindu-se la exces, Comenduirea a delegat, ca să-și achite conștiința, un maior pentru anchetă. Anchetatorul se înfățișează, însoțit de Sonda, prin toate sălile închisorii. Răspunsul deținuților a fost invariabil, ca și întrebarea maiorului.

Întrebarea maiorului: « Cum? Se bate aci? »

Răspunsul deținuților: « Vai, domnule maior! dar cine să bată? ».

Maiorul a plecat din închisoare și mai încredințat decît trebuie să fie un magistrat militar, că arestații calomniază.

Deținuții sînt în orice caz niște biete brute lașe. Într-o sală, erau închiși optzeci și șase deținuți, din care numai doisprezece, culcați transversal și gură lîngă gură, puteau să doarmă în paturi. Ceilalți, pe un spațiu extrem de redus, se distribuiau, lipiți unii de alții, pe subt cele două paturi din odaie și pe jos, jumătate din trupul unuia culcat pe jumătate din trupul vecinilor. Celor optzeci și șase deținuți le era interzis să părăsească odaia, închiși cum erau cu lacătul pe dinafară. O singură dată aveau îngăduință să iasă cîte unul, între sentinele, dimineața, și, după ieșirea fiecăruia, pînă la întoarcerea lui, lacătul era din nou încuiat. Ceremonia dura cîteva ore, și niciodată nu ajungeau cei optzeci și șase de arestați de toate vîrstele să se evacueze în latrină. Cizmele și bocancii multora serveau în odaie, grele dimineața, ca niște ciubere, pline.

Făcîndu-se scandal de către socialiști, tratamentul celor optzeci și șase deținuți ajunge la urechile plictisite ale autorității militare, care orînduiește o anchetă, anunțată, evident, din vreme. Camera fu repede descongestionată, arestații fură distribuiți cîte mai puțini de odaie. La sosirea unui colonel, totul era în ordine relativă.

Socialiștii deținuți, indignați, săriră înnaintea colonelului.

— Domnule colonel, în camera aceasta am fost pînă ieri optzeci și șase.

Colonelul ia notă și întreabă pe unul din cei optzeci și șase, mutat acum într-altă odaie:

— Cîți erați ieri în odaie?

Intimidat, deținutul încă privindu-l în ochi pe Sonda, pe care nu era sigur dacă cifra lui îl va satisface:

— Eram... eram... patruzeci...
Un socialist:
— Nu-i adevărat. Eram optzeci și șase!
Colonelul se adresează altui deținut, care, stăpînit de aceeaș lașitate, dar încurajat puțin de negarea socialistului, răspunde, adăogînd zece :
— Am fost cincizeci... domnule colonel.
Socialistul:
— Vă afirm, domnule colonel, că au fost optzeci și șase.
Atunci colonelul se întoarce către un al treilea deținut, un negustor, care mai sporește numărul deținuților din odaia din ajun:
— Eram, domnule colonel... vreo șaizeci, vreo... șaptezeci...
Și cum deținutul voia să continue și amenința să se urce pînă la cifră, colonelul, contrariat, întoarse spatele și se depărtă, lăsînd restul nerezolvat.
Sonda obișnuia să supuie pe toți noii-veniți, întîi unui interogatoriu și pe urmă corecțiunii cu pumnul. La sosirea socialiștilor la închisoarea militară el procedează la fel, și socialiștii îi atrag atenția că interogatoriul e treaba judecătorilor de instrucție.
Autorizat, fără de dovadă, să procedeze după cum l-o tăia capul, Sonda răspunde:
— Aici se face adevărata instrucție, și cine vine aici vine ca să fie bătut... Crucea și Dumnezeul măti de socialist!
În sfîrșit, plîngerile curgînd cu miile la autoritatea militară, luptătorul Sonda e scos din slujbă și « retrogradat », numindu-se în funcția de grefier la Curtea Marțială... Acolo, într-o seară, a așteptat pînă la orele opt și jumătate, cînd se goliseră toate cabinetele Parchetului și, în deplină siguranță că nu-l aude nimeni, a luat cu sine doi țărani deținuți, i-a băgat în privată și, pe un spațiu de trei metri pătrați, i-a bătut pe amîndoi, pînă i-a leșinat.

Să fie Sonda un pervers înnăscut, care nu poate trăi, ca un Neron devenit plutonier, decît în spectacolul schilodirilor și în vaietul suferinții? Să fie un caz de sugestie colectivă?

L⸗am cunoscut pe Sonda. Un om puțin la trup și slab, politicos afară din cale, cu vocea sfiioasă, blînd și prietenos. Răsfoia o carte de versuri și avea preferințele literare cele mai delicate...

În 1913, la întoarcerea trupelor din Bulgaria, am fost adus să scriu un șir de articole împotriva unui colonel, întemeiat pe mărturiile, impresionante prin culoare de adevăr, ale unui întreg tren de soldați, ale căror nume și adrese fuseseră cu de⸗amăruntul consemnate în caietul meu de buzunar.

Chemat la Parchet, mi s⸗a cerut numele informatorilor, pe care am refuzat să⸗l comunic. Pus față⸗n față cu colonelul, oribil de brutalizat, — în numele drepturilor și al oamenirii, — mi⸗a venit să mă spînzur. Colonelul plîngea și mă găseam dinaintea celui mai blînd și părintesc om detreabă. Nu știam ce să fac. Am voit să⸗i sărut mîna. M⸗aș fi băgat cinci ani slugă la el fără simbrie, numai să pot să⸗l împac. Nu fusesem niciodată într⸗o stare sufletească atît de contradictorie, și acest eveniment a constituit primul meu mare dezgust de presă și de meseria de preslaș...

Colonelului i⸗a fost de⸗ajuns cea mai ieftină dintre compensații și cea mai stupidă, după o calomnie abjectă: o dezmințire.

Dar am căutat și eu o compensație morală, umblînd timp de două luni, în tot județul Argeș, de unde erau soldații, ca să găsesc pe cîțiva din ei. Privirea lor fusese atît de înflăcărată, accentul lor atît de veridic, tempo narațiunii atît de logic în plastica lor povestire de suferinți îndurate, încît aveam dreptul să le fac cel puțin imputarea că s⸗au servit dolosiv de măștile tragediei.

Toate numele și toate adresele erau false...

TECLA ŞVAB

Am pomenit odată, nu-mi aduc aminte unde şi cînd, numele acestei bătrîne frumoase, a căreia căutătură domnească trebuie să fi mucegăit demult şi să fi fost sorbită, albastră şi acvilină, de lutul străin, — dar cred că încă nu am povestit evenimentul care mi-l recheamă. Memoria faptelor nu m-a slujit niciodată şi nu aş putea număra, pe verigele ei, cheile din tumultul de chei adunate, pe care le-am întrebuinţat. Un sentiment al memoriei însă nu-mi lipseşte. Uit faptul şi înregistrez semnificaţia lui, sensul faptului, grupul în care s-a intercalat. Aş fi în stare să-mi aduc aminte fotografia unui personagiu, şi nicidecum figura lui. Aş putea spune în ce cutìe se găseşte, în rafturile mele mintale, perfect ordonate, un material anumit, aruncat în dezordine, laolaltă cu alte materiale, fără să pot, cu toate acestea, şti răspunde la întrebarea: ce se găseşte într-un anumit sertar şi cîte mărfuri eterogene îl ocupă. Obişnuit să iau cunoştinţă de lucruri indirect, mi-am compus o memorie indirectă sau contrariul. Dintr-un ins îmi aduc aminte cravata sau negul de subt ochi, şi individul intră în memoria mea ca omul cravatei, sau ca omul negului de subt pleoapă; din evenimente reţin un punct, evenimentul dispare, detaliul esenţial cuprinde întregul, care poate fi reconstituit cu greu, enunţînd numai detaliul.

Acestea sînt considerații care n-au cu Tecla Șvab decît un raport cu totul indirect, spuse plutonierul. Tecla Șvab mi-a rămas însă cu numele ei, ca o efigie de aur, înconjurată de o legendă din două cuvinte.

Ne aflam la tribunale, șase soldați cu baionetele la armă, îndărătul celor șase deținuți: cinci bărbați și o femeie bătrînă. Deși izbucnise de cîteva zile războiul, acuzații erau judecați pentru acte anterioare războiului, de către magistrați civili; însă în atmosfera de concentrări și incertitudini a războiului dezlănțuit, vinovăția fiecărui acuzat își lua înțelesul din orientarea momentului, după cum temperatura unui bolnav, normală pînă-n ajun, crește brusc din pricina unui abces de peste noapte. Müller curelarul, notabil respectat al cartierului, în care își avea atelierul de hamuri și geamantane, devenea un vinovat, exclusiv pentru motivul că se numea Müller. Dacă l-ar fi chemat Mulea sau Muloiu, nimeni nu s-ar fi gîndit să-l acuze de altceva.

Noi eram niște soldați întîrziați, îmbrăcați acum întîia oară în uniformă, care supune voința și încovoaie personalitatea unui ordin primit. Capelul cu două coarne de postav, ca mitra episcopală a papistașilor, venea destul de curios capetelor noastre, tunse la piele, cu proeminențe de gulii de fantezie. Ca să ne identificăm cu el, cu arma, cu bocancii și cu mantaua, ne-au trebuit vreo trei săptămîni, pînă ce mișcările și ținuta automatizată s-au armonizat cu meșteșugul măcar decorativ al artei militare. Un ofițer ne-a dezghețat mădularele pe un cîmp de exerciții, fost cu cîteva zile mai nainte o grădină de zarzavat. Construindu-ne «măștile» rapide de apărare, adeseori scoteam pe latul lopeții cu coada scurtă oloagă, țelina și morcovii grădinarului dispărut și luam atitudine în dosul unei căpățîni de var-

ză sau al unui dovleac. *A la guerre comme à la guerre.*

Ivindu-ne de gardă în tribunale, pasul nostru se şi făcuse, şi palma noastră era o continuare a organelor de la puşcă. Escorta noastră, de-a lungul sălilor justiţiei, cu arma orizontală în spatele deţinuţilor, şi apoi ridicată vertical în sala de şedinţă, ca o lance, era impresionantă şi purta în rigidităţile ei puterile de moarte ale Statului organizat.

Tecla Şvab avea voie să stea jos, fiind foarte bătrînă. Surîsul ei îngeresc, de mare cucoană, învăluind sentinelele tinere cu o bunăvoinţă părintească, bătrîna se făcuse vinovată de un delict pedepsit cu închisoarea, neîmplinind formalitatea controlului impus cetăţenilor străini, adversari cît şi aliaţi. Tecla Şvab, voiseră sorţii războiului să fie printre adversari. Cazul ei era cu atît mai bizar cu cît bătrîna trăia la noi de treizeci şi cinci de ani şi nu învăţase cum se zice pe limba noastră nici bună-ziua. Întrebările prezidentului rămaseră deocamdată fără de răspuns, dar pentru că vorbea bine nemţeşte, prezidentul o cercetă în limba natală; ceea ce ferici frumuseţea de icoană a bătrînei, furată de un extaz. Dar nici în nemţeşte bătrîna nu ştia să spuie destule lucruri, şi jumătatea întrebărilor se rezolva în blîndul ei surîs de rumenă bunică. Tecla Şvab se aşeză din nou pe bancă, pînă ce un rînd întreg de acuzaţi ai speciei fu interogat şi clasificat. Cînd se dete sentinţa, Tecla Şvab îşi auzi numele osîndit la un an închisoare, — şi surîse cu o pură sinceritate şi, întorcînd capul către sentinelă, ca la un nepot, îl salută, ca pe un om care trece cu trenul prin faţa gospodăriei.

— *Ain iar*. . . zise codindu-se căprarul şi ridicînd un deget, dar simţind că acum are dreptul să vorbească nemţeşte oricît de stricat.

Tecla Şvab nu înţelese întîi. Apoi, înţelese niţel. Cînd înţelese detot, avu un leşin pe bancă şi ceru, făcînd semne, să iasă la aer. Prezidentul văzuse subita îngrămădire de sentinele şi public în jurul bătrînei şi pricepu mai bine. El ne dete ordin să conducem prizoniera la privată. Doi din noi se deteră jos cu bătrîna pe scară, sprijinind-o de mijloc: bătrîna mergea împiedicată de reumatisme şi varice umflate, şi şoapta ei suspina din cînd în cînd:

—*Mein Gott*...

Ajungînd la privată, soldaţii o lăsară, delicat, să intre, şi se deteră respectuoşi deoparte. Era o latrină fără scaun, ca pentru public mult şi variat, construită dintr-o groapă de fontă cu două tălpi. Tecla Şvab puse picioarele pe ele şi nu putea sta aplecată, braţele-i bătrîne fiind în nestare să ţie fustele ridicate. Soldaţii se uitară unul la altul cu o căutătură de milă, şi întorcînd capetele, ca să nu jignească feminitatea bunicii, îi deteră ajutorul trebuincios, ca nişte buni infirmieri, şi stătură lîngă bătrînă, aşa, jumătate pe vine şi ei, pînă ce Tecla Şvab, silită de o neputinţă cumplită, dete emoţiei de a se vedea la închisoare, un derivativ. Ştergînd-o cu ziare, ei ridicară bătrîna în picioare, îi aşezară poalele fustei la loc, şi, încet, o conduseră, printre grămezi, mocirle, zmîrcuri şi lapoviţe, afară din privată. Şi cum pretutindeni se prăvăleau oştiri întregi pe fronturi, şi popoarele îşi pierduseră minţile şi suvenirea în măcel, actul soldaţilor căpăta, într-o latrină, o semnificaţie sfîntă.

SCENĂ LA JILAVA

Se anunţă inspecţia unui general, şi deţinuţii sînt puşi pe două rînduri ca să-l primească. Deţinuţii socialişti se grupaseră laolaltă. Generalul apare în capul frontului, care izbucneşte, la sfîrşitul liniei, într-un imn de bună-sosire. Generalul e mulţumit. Înaintează salutînd şi surîde. O închisoare atît de disciplinată, cu deţinuţi atît de bucuroşi de vizita lui, îl măguleşte. El încetinează pasul şi se opreşte în dreptul fiecăruia.

Deodată însă generalul păleşte, şi ochii lui încruntaţi se îndreaptă către corul de la coada coloanei. Urechile lui aud tot mai distinct cuvintele imnului cîntat; se supără, dă ordine; maiorul comandant al închisorii se grăbeşte să se scuze, primeşte cu amărăciune un potop de insulte, gesticulează de disperare.

Liniştiţi, socialiştii cîntau, în onoarea generalului inspector, *Internaţionala.*

BUBI

După reprezintaţia de adio, dată într-o seară de duminică, strălucita trupă zilnic ovaţionată frene-tic, s-a retras în viaţa privată, prin apartamentele ce înconjoară circul şi fac un singur corp cu el. E o curte îngustă, cu strîmtori, circulară, gîtuită între colţurile ieşite ale edificiului şi gardul împrej-muitor, şi subt învelitorile treptate, de pagodă, cu streaşini adînci, căsniciile personalului, cu fe-restrele joase, par nişte cuiburi de cîrtiţe şi şo-bolani, în care un meşter păianjen ar fi introdus, pe fire, lumina. . .

Raţele îşi leagănă mingea pîntecului ca nişte crapi ieşiţi pe uscat. Gîştele populează cu mişcări de preotese curtea de noroi şi gunoi pe lîngă uşi, pardosită cu bolovani rotunzi ca pepenii stricaţi.

Cîteva găini urmăresc, ciugulind pămîntul, liniile unui desen imaginar şi, bucuroase că au descoperit un tezaur, acolo unde nu se găseşte nimic, zgîrie cu entuziasm pămîntul cuminte, pecînd ochiul subit inspirat al lebezilor de ogradă se surprinde contemplînd de-a curmezişul, cu o atenţie mistică, cerul în care se ascunde Dumnezeu, deasupra circului vopsit cu catran şi terminat cu un minaret pitic. Contemplarea intermitentă a gîştii sfîrşeşte repede printr-o aplecare pe burtă, urmată de aruncarea instantanee a unui scuipat mocirlos şi de o fericită bătaie din pene. E stilul

ei de-a-și exprima impresiile, primite cu gîtul ridicat în ipoteză.

Trei porci tineri, murdari, din care unul creț, cu o simpatică privire de voie bună, în capul lui satiric, rătăcesc de jurîmprejurul templului cu paiațe, cu coada înnodată strîns deasupra ochiului fesei și cu cheotoare, ca sfoara unui pachet de cîrnățărie.

Ilustra călăreață de școală înnaltă, care a recoltat de-a lungul stagiunii urale, cît zece deputați, cînd, cu un picior pe șeaua calului și cu cellalt în vînt, zbura pe subt ochii lungiți ca niște migdale ai elevilor din galerie; cuceritoarea de inimi, abia înveștmîntată într-o fustă diafană, cu zeci de volane și petale, umflată ca o crizantemă, trece acum drumul în papuci și broboadă, purtînd pe farfurie o bucată de brînză, cumpărată din colț. Seducătoarea călăreață și baletistă e cocoșată, are un nas zbîrcit, un păr aspru ca fînul și trei copii. . .

De la fereastra de hotel, care ne servește de închisoare, urmărim viața familiilor tăbărîte de jurîmprejurul circului, ca într-un bazin cu apă deplasarea mormolocilor și a vioaielor lipitori.

Fiecare membru al familiei, amestecată acum cu gîștele, cu tapajul bariton al rațelor, cu basul porcilor și cu găinile, e un număr cunoscut din circ. Stareța căsniciei din față, e băbuța cea mică, o domnișoară de un cot, cu bărbia ceva mai ridicată de la pămînt, ca a unui rățoi. Figurează de obicei la spectacol, într-un șir de șapte « liliputani », bărbați și femei, o scenă pastorală elvețiană, însoțită de Doina Vacilor și de refrenul ei gutural. Mi-aduc aminte de o atitudine a trupei, în care băbuța, bătînd ușor din palme, cu brațele înclinate deasupra capului, ridica și piciorul, într-o schiță de dans pe loc. Acum o cunosc în aspectul ei gospodăresc zdrențuit. Ea conduce

întreaga gospodărie, cu o autoritate evidentă. E o persoană harnică, nervoasă și sîcîită, ca o vrabie în neîncetat neastîmpăr. Învîrtită pe creștetul craniului, aparent prin păinjenișul părului pleșuvit, ea nu poartă o cosiță mai groasă decît coada porcului ce se fudulește cu această mustață de carne deasupra buzei anale. Cochetăria contrastînd cu șorțul soios, o reține dimineața cîte puțin la oglindă, pentru ca domnișoara să-și vîre subt cosița capului o turtă mică de păr străin, bălai, încîlcită ca perina de călcîi a unui papuc.

Sculată de dimineață, domnișoara iese cu un pumn de grăunțe în poala ei cît un buzunar și hrănește animalele, printre care se pierde ca o pasăre clocitoare. Ea poate intra în cotețul găinilor ca un cocoș, fără să-și plece capul. Înfășurată într-un șorț lung, rigidă pe șolduri și pe umeri, grasă subt bărbie, domnișoara pare un copil artificial, în vîrstă de patruzeci de ani, care se mișcă grație unui resort întors o dată pe zi. Subt comanda ei se găsește, afară de animalele bătăturii și de o servitoare cu gleznele groase și cu pielea picioarelor roșie ca sfecla, un cățel, un copilandru de cățel. E un pui stîngaci, vînăt și gălbui, de dulău de neam prost. Capul mare și fălcos a luat-o înnaintea trupului cu cel puțin două luni, așa că puiul de cîine și-l poartă cu oarecare greutate, îngrijorat de echilibru și cu o seriozitate comică, ridicat pe încheietura gîtului. El pare îmbrăcat pînă la umeri ca la circ, cu un cap artificial, de cîteva ori mai voluminos decît capul lui adevărat.

Între cățel și domnișoara pitică e o alianță și un conflict permanent, care umple toată ziua cu manifestările lor. Încă neobișnuit cu paza regulilor de bună-cuviință și încrezător cu naivitatea unui neofit în libera funcțiune a organelor sale,

cățelul își depune uleiurile pe covoarele din casă. De mai multe ori pe zi, se aude stridența glasului ascuțit, de fluier, în care se zbat alternativ pitpalacul și ocarina, și cînd îți ridici ochii de pe carte și te uiți într-acolo, îl vezi părăsind odaia cu o grabă scîlcie, cu un pas întrerupt de insuficiența picioarelor, prea strîmbe pentru fugă, sărind și urmărit de nuiaua cît un băț de chibrit a domnișoarei, care apare, în ușe, cu ochelari. Nuiaua se agită fără să-l lovească, amenințătoare în aer, ca bagheta de polcă a unui șef de orchestră. Cățelul însă a înțeles că nuiaua nu-i un obiect de desfătare și, închipuindu-și că-l ustură, dacă-l ajunge, se simte obligat să puie efectul înnaintea cauzei și țipă cît îl rabdă gura, căznindu-se să treacă pragul ușii cu cea mai mare velocitate pe care i-o permite corpul caricatural. Ca să i se modifice rasa, cățălandrul a suferit operația tăierii cozii și a urechilor și pare deghizat într-o formă grotescă, mijlocie între pasăre, pește și cornut.

Duminica, domnișoara, îmbrăcată cu haine noi, stă pe un scaun scurt, cu spate, construit anume pentru domnia-sa, și citește, subt gutuiul înflorit, o carte nemțească. Toți ai casei au plecat de acasă: dresorul de cai, călăreața de înnaltă școală, baletistele și clovnul August, un domn înnalt, blond, grav ca un inginer, ocupat în timpul săptămînilor de vacanță cu țesălatul porcilor ce vor intra mai adînc în sînul familiei, subt formă de cîrnați și cărnuri afumate pentru iarnă.

Vasele stau șterse în dulapuri, furculițele în cutìa lor, servitoarea a plecat și ea la plimbare. Singură domnișoara și cățelul, ghemuit la picioarele ei, încălțate cu pantofi albi de copil, sînt acasă. Ușa de la bucătărie e închisă, ca dulapurile. Pasările și porcii sînt în cotețe. Domnișoara se bùcură de o stăpînire integrală a domiciliului și are orgoliul unui camerist de jurnă, care se plimbă,

în zilele de sărbătoare, pe coridoarele Băncii Naţionale.

Figura ei curată exprimă o satisfacţie cinstită. Mai citeşte puţin, se mai uită puţin la pomi, toţi înfloriţi, la liliacul albastru peste garduri, şi cînd cîinele, ireverenţios, îşi plimbă botul ca o maşină de tuns în jurul şezutului, cu piciorul ridicat la umăr, ca să-şi prindă puricii şi să-i toace pe loc, domnişoara se apleacă, îi scoate capul, de urechi, din intimele lui preocupări, şi, mustrîndu-l cu degetul, gros cît un bob de ghindă, ca un preot protestant, îi vorbeşte românește:

— Bubi, de *tce* nu stai *fromos?*

FLAŞNETARUL

Cît mi-e de drag bătrînul flaşnetar care-ş aduce flaşneta, sicriul, subt fereastra mea, mă salută şi cîntă. Între flaşneta veche şi flaşnetarul bătrîn şi repertoriul lui, compus din şase arii, pe care nimeni nu le mai cunoaşte, s-a întemeiat o solidaritate, ca şi cum s-au născut gemeni împreună. Aceeaş culoare îi îmbracă pe cîteştrei. Pălăria bătrînului e roşcată ca flaşneta, şi flaşneta lui e cenuşie ca pălăria, cele şase cîntece s-au descompus ca forma hainelor, ca încălţămintea; un material ciudat, uniform, a rezultat din transformarea lentă şi din pătrunderea unora cu celelalte a lemnului flaşnetei, a tovalului ciubotelor, a pielei flaşnetarului. Singur ochii foarte albaştri ai bătrînului pun două pete de mozaic în acest grup de vechituri turnat ca dintr-o bucată de fontă.

Cîntecele flaşnetei s-au uzat în concordanţă cu lemnul, marşul se aseamănă cu valsul, şi mazurca aduce cu romanţa, aşa cum ajunge de seamănă leiţi, într-o coabitare îndelungată, baba cu moşul şi cu ei amîndoi pisoiul, şi cum se identifică după o logodnă depărtată, cînd unul din soţi a şi murit, inelul căsniciei cu degetul ce-l poartă...

Vehiculul cu care îşi împinge unchiaşul flaşneta, e o împărechiere totuş eterogenă de organe. Roţile au slujit cîndva unui cărucior de copil, care poate că de atunci a ajuns general sau ministru şi poate chiar să se fi întors în ţărînă... Legată

cu o frînghie ce și-a schimbat consistența, pe postamentul inform al roților și dedesubtul flașnetei, zace pîntecul unui fost violoncel, cu gîtul rupt acum o sută de ani. În compunerea monstruosului instrument, — o căruță care cîntă, — bătrînul a cugetat că o vioară moartă poate da sonorități unei flașnete în agonie.

Muzicalitatea flașnetei a rămas ca niște voci de tinichele aruncate, de sticle ce se sparg, de amnare scăpărate, de chei multe, de scîrțîiri de uși, — și toate aceste glasuri împărechiate se urzesc unele cu altele, într-o armonie, la ale căreia semitonuri strîmbe, se adaogă tonuri noi care nu aparțin niciunei game vii și par suvenirea ultraterestră a unor ființe demult defuncte, scheletele imateriale ale unor vibrații dispărute din zgomotul lumii, unde totuș, de la veac la veac, trecute de pe o vioară pe alta, cîntecele se mențin și se păstrează, ca niște diamante exacte.

Flașnetarul face înconjurul orașului într-o săptămînă, și diminețile de sîmbăta, cînd sosește cu barba lui afumată de mohîrcă și surîde balconului meu, de unde îi va zbura taînul, înfășurat în hîrtie, ca un fluture alb, el pare că vine de departe, din Italia cu monumente cenușii ca și flașneta, din Napoli, din Veneția, din Roma, unde poate că mai cîntase subt fereastra unui prelat din Vatican. Între el și mine, care-l privesc învîrtind manivela lui cu imnuri în putrefacție, s-a legat o prietenie mută, în care vorbește, mai expresiv și mai adînc decît cuvintele cele mai bine găsite, limba peltìcă a flașnetei, într-un stil de monumente risipite. El mă cunoaște, poate, de treizeci de ani, ca un tovarăș cu care am trăit, mi-a zîmbit la toate ferestrele pe unde m-am mutat, și acum la închisoare, ca un Dumnezeu cu barba albă, egal de bun pentru toți argații lui pămînteni.

Deasupra flaşnetei, în colivie, stă bosumflat un cobai cu ochii rotunzi şi negri ca două mărgăritare. Lîngă el cutìa cu noroace, din care iese pentru spiritele neliniştite un bilet tipărit, galben, verde sau alb, după sexul şi după vîrsta cercetătorului, ispitit de intenţiile misterioase ale destinului. Ce a putut înfrăţi muzica şi norocul în mintea bătrînului flaşnetar?

Plecat cu ploile toamnei şi cu cocorii, retras departe, poate schimbat în Moş Crăciun, ca să pregătească, poate, jucăriile copiilor, de iarnă, bătrînul meu se întorcea odată cu rîndunelele, acelaş de anul trecut, cu aceeaş trăsurică şi acelaş repertoriu. Zîmbetul lui surîdea ca şi cum nu ne văzusem din ajun. Îl aşteptaseră caişii ca să înflorească subt binecuvîntarea cîntecelor lui vechi, ca psaltirea. Îl aşteaptam eu cu ochii în fîşiile albastre ale azurului... arborate la toate etajele cerului ca să-l primească.

Anul trecut au înflorit grădinile fără ca flaşnetarul să fi venit. A trecut vara toată. A trecut toamna, au plecat cocorii, s-au scuturat penele copacilor în aşteptarea lui. Şi s-au întors rîndunelele încă o dată. Şi au înflorit caişii, salcîmii, fără prevestirea lui de bine, şi sărbătorile Paştilor au trecut, iarăş fără să i se audă caterinca, deasupra căreia sta pitit un cobai alb cu capul roşu şi cu ochii de mărgăritar...

TORTURA

Toți copiii fură, cum fură cîinii, mîțele, maimuțele, cărora instinctul de proprietate, produs de civilizație, li-i necunoscut. Eu cînd furam cîteodată un pumn de zahăr sau cîteva bomboane, se dezlănțuia în mine și peste mine o întreagă dramă, ca o cataractă, și niciodată n-am fost mai nefericit ca după realizarea unui act, care îmi făgăduise o plăcere. Dulcețurile furate îmi ardeau mîna în care le țineam ascunse în buzunare, și preocuparea mea tenace consista în a duce la loc ceea ce dosisem, pîndind momentul de a nu fi surprins în vinovăția mea îndoită.

Sensațiile, scrupulele încercate cu bomboanele, au rămas la maturitate în ce privește femeia. O iubești, te învierșunezi, și în ceasul cînd îți aparține, te-ai întristat. Ai mistuit-o.

E ceva care îți turbură toate plăcerile presupuse, pe cale de a fi realizate: ceva inexplicabil, ca și cum pe lespedea sufletului, așternută pentru mulțumire și odihnă, o mînă satanică a gravat sentința, pe care o citești de cîte ori vrei să te așezi cu o carte sau cu o amantă: « Tu nu ai acest drept ».

Ce neam nesfîrșit de sclavi îngenunchie în tine, cînd vrei să te bucuri? Din ce iobăgie seculară apare azi sufletul tău, cînd vrei să-l împărtășești cu o mulțumire? Te-ai născut solidar cu senti-

mentul că ai numai datorii și că trebuie să le suporți pe cele mai grele, cu atît mai docil cu cît jertfa se prevede mai grea.

Tu nu vei fi nici bogat nici sus așezat, pare să dăscălească o voce interioară. Tu vei purta jugul unei conștiințe de rob și vei robi, făr-a te plînge, familiei tale, femeii tale, copiilor tăi, și mai ales unui trecut, pe care nu-l cunoști, ivit în idei și sentimente; nu din plăcere, nici din neplăcere, dar pentru că așa trebuie să fie. Duminica ta nu va fi duminică, pentru că atunci vei fi chemat la o muncă mai aspră. Grădina ta nu va fi o grădină parfumată și un așternut delicat de culori, pentru că nu vei avea timpul să vezi și să simți. Tu vei cugeta mereu la altceva decît la ceea ce faci, absent de pretutindeni unde gîndești că ești. Ospățul pe care ți l-ai pregătit nu mai are gust, odată ce ți l-ai întins pe fața mesii. Pendula cu sunetul adînc, pe care ți-ai cumpărat-o, încetează de a te mai zgudui cu glasul ei, îndată ce-ți aparține. Ajunge ca un lucru să fie al tău, ca să-și piardă și gustul și ființa. Toate în tine dispar, într-un mormînt.

Și totuș viața îți place — pentru că nu o trăiești; cu toate că în toate bucatele și suculențele, ți se oferă, odată cu arta care le-a pregătit, o muscă sau un fir de păr. Tu aștepți cu solemnitate ca să-ți treacă toate pe dinainte, pentru consolarea de a te gîndi, după ce au trecut, că au stat o secundă dinaintea ta.

Îți place viața nu pentru tine, ci pentru alții și pentru dînsa. Asistent neputincios la spectacolele care te domină sau te revoltă, vei răsfoi cărțile ei cu imagini necontenite, în tăcere. Fiece clipă vine cu o imagine proprie.

Din cînd în cînd concorzi două imagini sau încrucișezi două idei, și-i singura ta răzbunare, de a fi sclavul veșnic și misterul impenetrabil al capriciului divin sau vulgar, grație căruia te-ai ivit.

GÎNGĂNIILE

Noaptea năvălesc în lumina lămpii mii de insecte, pe care o mînă invizibilă pare că le aruncă pe fereastră, ca niște confeti. Vin din ceruri, din cuiburile lui luminoase, sau sînt ele însile stelele, ale cărora stoluri adînci trec în vîrteje multicolore pe deasupra noastră neîncetat?

Insectele zboară și ies, orișicum, din întunericul care le fabrică și le dă drumul ca unor imense valuri de sămînță de mister. Din tiparele lor pînă în lampa mea arzătoare, în a căreia dogoare arìpile impalpabile, de pulbere dantelată diafană, se topesc în scrumuri de aur, ele s-au țesut din cele mai fine și mai provizorii materiale din cîte a descoperit natura, și fiecare e lucrată ca o bijuterie de geniu. Zmalțului verzui și transparent, catifelei cărămizìi, pieilor ce le alcătuiesc, unse cu lacul capricios al pensulei aeriene, artistul din întuneric le-a adaos cîte un corset de mătase, cîteva fire nervoase ale picioarelor și elitrelor, și în toate aceste compoziții microscopice a pus esența și mai ușoară și mai tainică, a unui suflet de sine stătător, care le îngăduie să se înnalțe, să se miște, să se poarte dintr-un loc într-altul, să-și aleagă flacăra ce le va mistui.

Trei fluturi de aceeaș mărime, tăiați cu foarfeca după un model identic într-un atlaz de o culoare necunoscută, stau ca trei triunghiuri echilaterale pe păretele meu. Capul lor e o minune. În

puful palid mărunt și bogat ce-l acoperă, sticlește ca două rubine, focul sumbru, cu amintiri de metal, al ochilor desinați în orbita lor auriferă cu precizi-unea și amănunțimea florilor de cîmp. Cei trei fluturi stau ca niște echere. Cîte trei dungi brune și în zigzag le acoperă transversal aripile, largi la bază, iar ștofa lor poartă în țesutul ei linii de relief imperceptibil, sute de raze geometrice întîlnite în punctul ascuțit ce ascunde capul, ca un vîrf.

Noaptea îmi trimite mai întîi cîte un model din fiecare zburătoare, pe care apoi îl repetă. Cele mai frumoase sînt și cele mai puține. Într-o ninsoare de țînțari, de sute din acești purici înnaripați, care intră pe fereastră sărind, sînt numai trei fluturi de aur și numai două imponderabile mă-runte libelule. . .

Risipirea nopții risipește și insectele care, îngî-nîndu-se noaptea cu ziua, se duc la cuiburile lor necunoscute, strînse, în împărăția lor miraculoasă, la un apel. Și, noaptea viitoare, altele le în-locuiesc, alte forme, alte culori, alte tempera-mente, de la domnița de gheață, încremenită ca o fantomă în mantia-i albăstruie în ungher, pînă la gîngania nebună, în luptă cu umbra ei pe tavan.

În timpul zilei insectele zburătoare sînt mai puține, și poezia părăsește spațiul, ca să lase să bîzîie musca.

Poezia obscură și lină a nopții priește mai mult păstrării intacte a comorilor mișcătoare. Ziua aparține insectelor încălțate și căpușii devorante. Specii noi, uimitoare, inventate instantaneu, îm-puiază văzduhul și iarba. Unele imită racul, al-tele contrafac în proporții infinitezimale atitudi-nea păunilor, rapiditatea cailor, grația lebezilor cenușii, săritura broaștelor în rugă de ploaie.

Dar în mijlocul horelor de fluturi încinse în jurul lămpii, apare, să-și expuie plosca infectă de sînge, ploșnița, matroana cu șoldurile umflate, țața pușcăriei. Tîrtița ei trivială e mistuită însă în focul luminării cu care am urmărit-o de aproape: facla adevărului arzător.

MUȘTE TINERE

Muștele sînt cuprinse în iulie de o formicațiune îndrăcită. Numeroase părechi călări străbat aerul, ca niște zmei în plină streche. Pe cîte o muscă feminină cade fulgerătoare pasiunea cîte unei muște bărbătești, care o violează pe neașteptate, într-o îmbrățișare instantanee. N-am văzut încă muscă refuzînd un bărbat. Sensualitatea lor e un veșnic consimțămînt de împărechiere.

Și pecînd această voluptate a celei mai dezgustătoare insecte se etalează cu cinism pe toți păreții, pe toate lucrurile casnice, apar, de două-trei zile încoace, puii de muște, mînzații, pe care inexperiența îi face să bîzîie cu stupiditate, să zboare fix în acelaș punct din aer, să provoace mătura sau cîrpa care îi sacrifică, unul cîte unul, cu turbare. Musca e una din rușinile creației și umilința lui Dumnezeu, care a dat și viermilor àripi.

DANABASY

Danabasy a fost condamnat de un fost prieten, la un an și jumătate închisoare, pentru o schiță de palmă. Prietenul era de profesie judecător. A fost aproape numai o intenție de palmă, căci l-a atins în diagonală; fostul prieten refuzase martorii trimiși pentru cererea unei, cum se zice, satisfacții. Prietenul e un maniac și titlul lui de căpetenie l-a constituit o închisoare de cîteva luni dată de nemți, care au găsit mijlocul să-l facă, subt ocupație, glorios. Există oameni liniștiți, care n-au păcătuit împotriva fricii de moarte cu nimic și care își asumă și meritele florilor de pe mormîntul Eroului Necunoscut.

Fostul prieten, fiind la cenzura scrisorilor la poștă, deveni un rafinat al spionajului, pe care îl descoperea și la muște, și își începu cariera de dictator profetic denunțîndu-și colegii. El a « prins » o carte poștală a lui Danabasy, mobilizat și el la cenzura scrisorilor, carte în care se pomenea de o doamnă X. Danabasy fu pîrît în toată forma și arestat. La percheziție, s-a găsit asupra lui un carnet cu inițiale, cu adrese și cu o cifră de bani înscrisă în dreptul fiecărui rînd: dovadă certă a spionajului. Era însă o listă de nume prescurtate și adresele cîtorva persoane, profesioniste sau amatoare, însoțite de tariful respectiv. . . Danabasy se vede a fi fost un Don Juan cu contabilitate în regulă și care, dintr-o noapte consacrată poeziei, reținea

costul, lăsînd altora, mai prozaici, colecționarea adevăratelor corpuri delicte, bucle de păr și panglìci de la cămășile de noapte. Prietenul, în aplicarea instinctului său subit de agent și detectiv diletant, dăduse un greș lamentabil, răscumpărat mai tîrziu prin revenirea la judecătorie, unde s-a petrecut răzbunarea tardivă a celui condamnat la un an și jumătate de închisoare pentru o palmă.

Danabasy, pentru schița lui de palmă, a fost chiar arestat și ținut șapte zile în închisoare preventivă, pînă azi. Capul nipon, cu ochelari, adus între baionete, pe o lapoviță imensă, și galoșii plini cu noroi, dau atitudinii lui un aer de stampă, în care personagiul și-a pierdut uneltele de bambùs și undița, într-un lac măsliniu.

UN VIZITATOR DE MARE LITERATURĂ

Şi miercuri o vizită cumplită. Un tînăr cu pleoapele înnodate de o uşoară conjunctivită, care-i pune în jurul ochilor două cercuri de jumări. Faţă leproasă, păr mare unsuros, de culoare dubioasă, dat pe ceafă. Din cînd în cînd, floaca frontală se lasă pe ochi ca o perdea, ceea ce nu displace tînărului estet, care şi-o aşează la loc, scuturîndu-şi capul de jos în sus, fără să puie mîna, ca un acrobat care mănîncă o plăcintă cu mîinile la spate, din tavă direct. Ca să-şi reia părul atitudinea comandată, tînărul face o mişcare, ca de refuz, bruscă, mai întîi de fachir care se concentrează, însoţită de o tremurătură a umerilor, apoi capul şi-l repede în sus ca un înnotător care spintecă valurile: valurile sînt pletele lui ce-şi restabilesc astfel direcţia spicului. Detaliu odios, gura plină de frumuseţi, de formule şi de dinţi stricaţi a tînărului vizitator, pute ca şi cum ar vorbi o brînză stricată, aninată. Ghiceşti în gingia putredă a vizitatorului abcese în funcţiune şi o burtă fără intestine, în care fermentează aromele fecalelor, începînd din înghiţitoare.

A venit să mă vadă pentru că nu mă văzuse demult, şi în ajunul unei călătorii pe care o întreprinde. Admiră, recunoaşte, sprijină şi comentează cu un spirit critic ambarasat de etichete, în articole publicate subt un titlu general care începe cu « Noi. . . ». Însă băiatul nu vrea să-şi piardă

independența artistică și intelectuală și te tratează pe ici pe colo cu o democratică egalitate. Poate că numai atitudinea ta rău interpretată, posomorîtă, de victimă disperată, îl împiedică să-ți ofere un « mă », să-ți dea cu « tu », ca de la monument la monument, împietrite în aceeaș glorie împreună. Suporți, cu o politețe mîrîită, bagajul de boarfe ce ți se descarcă în cap din cufărul cu zdrențe al tînărului tău coleg de imortalitate. În precocitatea lor filosofică, fesele lui să tot aibă douăzeci de ani. Dar uneori o injurie vulgară ți se strînge în gură ca o flegmă de tuse pe care abia o împiedici să scape... Idolii, îți zici cu scîrbă, trebuie să fie răbdători, — și rabzi. Rabzi pînă ce vizitatorul binevoiește să-și isprăvească repertoriul.

Starea mea sufletească e ca de cerb prins într-un coteț de găini. Cu neputință să mă mișc, aștept, și toată activitatea mea se rezumă în gestul de a fuma, de a-mi mîngîia fundul pălăriei așezată pe genunchi.

Întreb uneori:

— E noroi?

Sau alteori:

— A plouat ieri și în București?

Și tînărul răspunde cu întrebarea îngrozitoare:

— Ce ați mai scris?

Odată, acest camarad pe terenul muzelor, mi-a adus la hotel, unde eram întîile luni închis, o serie de « portrete » ca să mi le citească, și între ele se găsea și portretul meu, cu care ar fi voit să înceapă.

— Pîn-aci! am răcnit, — și tulburarea mea ațîțată a făcut atunci un gest deznădăjduit, de acar în primejdie de a fi călcat de tren, de o elocvență pe care autorul portretului meu moral și literar nu a înțeles-o, dar căreia i s-a supus. O singură linie din portret — și aș fi făcut o crimă. Cracii criticului

admirativ ar fi ieșit agitîndu-se de la etajul al doi-
lea pe fereastră.

Povestind sentimentele de contradicție și de exasperare în care te pune o asemenea situație, ai sensația că ai căzut într-un butoi cu clei, din care nu mai poți ieșì cu nicio opintire. Ești mîzgălit și mortificat.

BALABAN

Noaptea și dimineața s-au petrecut de veghe în zguduirile cu zgomot ale ocnașului Balaban, un « vieţaș » nebun. Celula lui se deschide pe o galerie în continuare cu galeria celulelor politice; galeriile sînt despărțite cu o ușe ușoară de magazie, care nu se încuie niciodată.

Ieri, Balaban ceruse directorului general, pe un ton imperativ, să fie strămutat la ocnă, de unde a fost scos fără voia lui. S-a plîns de mîncarea din penitenciar, provocînd din partea directorului general răspunsul deconcertant: « N-ăi vrea să-ți dau pui fripți? ».

Pînă astă-noapte, Balaban s-a mărginit să-și manifeste nebunia prin cîntece în mijlocul nopții. Balaban e un Hercule tînăr și măruntel, cu mușchii umflați, ca niște saci cu nisip, la pulpe, la umeri, la brațe. O linie formidabilă conturează trupu-i de taur, terminat printr-un cap de Napolèon, cu ochii albaștri, închiși în litera exotică a sprîncenelor negre.

Intenționat sau sincer, — medicul crede că Balaban e un farseur, — la orele douăsprezece noaptea, după un somn liniștit, repertoriul lui ciudat începe să se desfășoare. Cîntece cu ìson bisericesc, urmate brusc de un fluierat de gară, urmat de monoloage. Uneori, Balaban apostrofează în întunericul celulei pe cineva, pe care-l dă afară cu strigătul: «Pleacă, îți zic! du-te, du-te! »

răstit cu o voce afectată de actor de provincie, și această scenă dintre un ocnaș nebun și marele întuneric durează cîte un sfert de oră, după care începe cîntecul:

« Nu pot crede, nu pot creeede
Nici nu eeeste de crezut... »

și urmează un ropot de aplauze bătute cu palme ca de fier.

Vecinul de celulă al lui Balaban, un inginer cadaveric, al căruia cap transparent, cu ochelari, plutește pe sfoara interminabilă a unui trup imens, răsucit ca un cearșaf ce se stoarce, te gîndești că trebuie să fie în agonie.

Pe la orele trei din noapte, trezit și el, Iancu, nebunul reputat al temniței, intră, de la gratiile spitalului, într-o polemică violentă cu Balaban, care prin întunericul nopții, tăcută ca un cimitir, îl așteaptă să-și termine toate frazele, ca să răspundă și el revoltat, pînă la capăt. Între cei doi nebuni atenția pune o înțelegere tragicomică, aceea de a urma o luptă verbală disciplinată. Înjurăturilor pornite din spital ca un torent, Balaban le răspunde ca o umbră istorică: « Ciiineee... ești tuuu...? ».

Spre dimineață, armat cu capacul de fier al privății celulare, Balaban întețește loviturile pînă atunci rare, cu care încerca rezistența ușii.

Pe la cinci ușa, cedează. Arma nebunului a prăvălit-o, și Balaban iese pe galerie. Sentinelele fug, gardienii fug! Balaban scoboară scara răcnind, circulă gesticulînd prin curte și, făcîndu-se deschiderea temniței întregi, hoții se grămădesc în perspectiva spațiului și-l urmăresc. Balaban se întoarce, sparge ușa altei celule, zmucește și rupe din rama de piatră a balconului paraclisului grilajul decorativ de fier. El strigă pe socialiști, pe ziariști, care se strecoară cîte unul pe scară și se retrag, în papuci și cămeși, în curte, în așteptarea unui

atac, însoțit de asasinat. Ca de vînt, ușa celulei nr. 23 e zmulsă din loc, deși încîrligată pe dină-untru, și... apare verde și aproape în pielea goală, o nouă specie de nebun, creată instanta-neu, un coleg. Balaban se îndrepta spre celulele noastre. Socialistul Sever a mîncat o palmă. Socialistul Coniț, un tipograf, socialiștii Nistor și Bogdan, croitor și tapițer, mai prudenți, măsoară de o jumătate de oră distanța, prin curte, care-i separă de poarta temniții, evoluînd cînd înnainte, cînd înnapoi, după pericolul ce se apropie sau se retrage. Socotind că tactica cea mai bună consistă în a nu se arăta pe cerdac, așteptăm înnapoia ușii, lîngă un ciocan.

Garda militară, cu puștile încărcate, dispăruse, ca și gardienii, la prima scrîșnire uriașe de dinți, cu care se ivise în gura-i strînsă Balaban pe cerdac. Temnița prezinta aspectul unei revoluții. Cei șapte sute de hoți din închisoare puteau să plece liniștiți pe porți, fără să-i întrerupă nimeni. Dispăruse întreaga ierarhie, stratificată la direcția unei închisori.

Puterea fără margini a lui Balaban e numai fizică. Privirea care-i rezistă îl intimidează. Ieșindu-i înnainte nebunul Iancu, hotărît să-l înjunghie cu un briceag de scobit urechile și dinții, Balaban e apucat de groază.

În sfîrșit, hoții se hotărăsc să-l astîmpere pe Balaban, în momentul cînd nebunul, răzimat de umerii unui copil, pe care-l mîngîia, începuse să-l amenințe cu o privire încruntată. Eroul zilei e banditul Lache, vestitul șef de bandă, care după optsprezece ani de ocnă a fost adus să-și sfîrșească osînda de douăzeci de ani aci. Lache e un țigan mărunt, stropit cu găuri de vărsat, nervos și slab, cu o căciulă mare, al căreia moț e vîrît cu o ele-ganță specială înnăuntru. Agerimea de maimuță a ochilor lui și mersul lui cu călcătura felină, pe

vîrful degetelor, ca și cum încheietura călcîiului i-ar sta în mijlocul tălpii, aduc aminte lupul și hiena. Darul lui de comandă îl face ascultat și stăpîn asupra tuturor hoților care îl privesc cu admirația terorizată a tinerilor începători pe poetul mare, încă în viață, trecînd pe bulevard. Lache ia deodată atitudinea tigrului ridicat în două picioare ca să sară, urcă scara iute, iese înnaintea lui Balaban, care în plină vociferare se oprește speriat, holbează ochii și, paralizat, se lasă apucat de mînă și strîns de tălpile de fier subțire ale banditului Lache.

Stăpînit, Balaban îl urmează pe scări, e scos din curte. Atunci reînvie bărbăția soldaților și gardienilor, care apar cu funii. Se apropie hoții și socialiștii. Balaban e răstignit pe pămînt, spre cea mai mare părere de rău și a lui Lache, silit să-și arate autoritatea, și a celorlalți hoți de carieră. Nebunul Iancu stigă:

— În lanțuri! La gherlă!

Hoții, adresîndu-se socialiștilor și ziariștilor, clatină din cap:

— N-are, bietul, cu dumneavoastră nimica. Urăște pe gardieni.

Un lanț leagă un braț de un picior al lui Balaban, închis la gherlă, unde, în așteptarea curierului care îl va transporta în patria lui plăcută, la ocnă, el și-a sfîșiat hainele și își întinde lanțul pe mușchii goi, de Hercule despuiat.

Deținutul Bogdan, care protestează și cînd e soare și cînd nu e, și cînd îi e bine și cînd îi e rău, se supărase teribil că Balaban nu-l lăsa să doarmă și îi amenința existența. Acum, el se revoltă de ce Balaban e în lanțuri. Logică de tapițer.

Primul gardian, Negoiță, i-a răspuns:

— Atunci să-i dăm drumul prin curte.

— Mă opun! a replicat Bogdan.

Balaban asasinase lent, cu rari lovituri de cuțit și cu progresive strangulări, o bătrînă că-lugăriță, care refuza să-i spuie unde ținea banii ascunși.

Iar ca să poată pătrunde în chilie, a imitat noaptea vocea și zgîrîitul pisicii în pragul ușii...

HAINELE DOMNULUI DIRECTOR

Domnul director e un bărbat mijlociu, negru la faţă, cu pielea albăstrie, ruptă şi dreasă peste tot, ca un ciorap cîrpit cu ghemuri deosebite. Pe obraji, pe bărbie, pe lîngă buze, masca lui pre⸗zintă găuri reprizate pe dedesubt, sau nodurile su⸗perficiale ale unei înseilături grosolane, executată cu un ac prea mare şi cu un bumbac prea gros, de o mînă nepricepută. Faţa lui pare îmbrăcată în⸗tr⸗un tricou cu două găuri pentru ochii perma⸗nent înflăcăraţi. Pleoapele poartă rînd pe rînd umflătura vînătă şi roşie a unei invizibile ţepi de viespe, cu care s⸗a luptat peste noapte, în timpul unui vis urît, de blefarită. Într⸗adevăr, dimineaţa domnul director se deşteaptă, fără să fi avut simp⸗tome decuseara, cu privirea îndoită, un ochi normal şi cellalt scoborît către nară, ceea ce dă capului o atitudine de ochitor fără puşcă.

Ceafa domnului director mai todeauna supu⸗rează dintr⸗o plagă neagră cu conturul neregulat de mocirlă şi trandafirie în mijloc, ca şi cum ar fi primit, deasupra gulerului lustruit de la cămaşe, flegma cu miez, sfîşiată din plămînul unui tuber⸗culos. Dar acest cap, acoperit cu mitra directori⸗ală, — şapcă neagră cu trese de aur pe catifea vişinie şi cu două chei încrucişate pe frunte, — e conştient de importanţa lui şi semeţ. Mătura unei mustăţi aspre se zbîrleşte cu vîrfurile în sus, deasupra buzelor violete, proeminente, prin ume⸗

zeala cărora organul gros și posomorît al domnului director grăiește. Acest organ rostește înjurătura cu o înlesnire care-i aproape o politețe. Domnul director știe că e o persoană energică și o mînă de fier.

O întreagă carieră de pușcărie se boltește ca o zare în perspectiva trecutului pe care l-a străbătut pînă la treapta superioară, de unde acum comandă fulgerii ca un zeu, grad cu grad, tresă cu tresă: « Sînt Directorul Unei Instituțiuni », repetă el ca un ecou al destinului, de cîte ori i se pare că nu s-ar ști îndeajuns cît e de însemnat rolul lui social. Și această declarație o face de două ori pe zi, cu pălărie sau cu șapcă, în apartamentele deținuților săi, ajutîndu-se cu gestul mîinii drepte, la ale căreia degete strălucesc inelele mari cît bobul de măslină și mai cu seamă unul cu inima neagră, înconjurată de briliante, și de proporțiile unui lacăt de pușculiță.

Domnul director e însă cochet. Costume cenușii, costume cernite și bleu-marin îi mîngîie trupul fălos. Croitoria de subt direcția lui Dimitrof e în permanență ocupată, ca și cizmăria închisorii, cu împodobirea personalității sale, pășind majestuos în încălțăminte subțire, galbenă sau neagră. În mijlocul curții, pavată cu bazalt, ființa lui se contemplează, singuratecă, în obiecte, și își zice, privind clopotnița, legătoria de cărți, biurourile, brutăria, și dincolo de ziduri: «Toate acestea sînt ale mele. Cum aș face să mi se simtă autoritatea și puterea și mai mult? » Din cînd în cînd un deținut se strecoară cu căciula în mînă prin fața lui, și, la fiecare marcă de respect, bărbia lui de stăpînitor se ridică puțin.

E în costumul lui gri. Domnul director se măsoară cu mulțumire și își scutură mîneca hainei inutil, de o umbră, își alungă o cută. Cele două degete ale mîinii drepte prind marginile manșetei

și, acordat cu acest gest, întregu-i corp se mișcă rigid și face o piruetă. În cracul stîng al pantalonului se rotunjește, mereu, atributul virilității, ca un mușchi suplimentar, acoperit în interior cu mătasa cămășii de culoarea foii de porumb, vizibilă la guler și piept.

Domnul director pleacă în oraș. E seară. Își pune cu migală mînușile de ață cenușie, interesat, la fiecare deget, de forma splendidă pe care o capătă încălțat, frecîndu-le cu un lung masaj satisfăcut, de la vîrfuri la rădăcină, și beat de plăcere, ca și cum s-ar masturba la cinci organe deodată, înrădăcinate, ca bananele, pe un singur ciorchin.

În inima lui, domnul director își zice orgolios: «Cine ar fi crezut să ajung ce sînt? ». Și în spiritul lui triumfător și fermecat, se topesc Napolèon, Bismarck și Regele, ca niște stîrpituri.

O FATĂ PLÎNGE

A mai înnebunit în închisoare o fată bătută la comisar. În spațiul tăcut al închisorii, în faza de liniște și nemișcare, nebunia fetii izbucnește într-o plîngere tristă de agonie, care, fără tranziție, devine cîntec melancolic tărăgănat, strigăt de: ajutor! ajutor! ca și cum în celula în care e închisă și unde, sfîșiindu-și hainele, virginala-i pudoare a rămas cu totul goală, ar locui patru ființe cu patru firi și patru voci deosebite. Viziuni de groază se succed cu viziuni simpatice care atrag în feluri atenția nebunei.

După cîntec, fata pare să fie o țărancă. În vocea ei se străvede cîmpul, cîntă ciocîrlia, trec boii și carele și praful dureros al satelor pustii.

Trebuie aflat de ce a fost dusă la poliție, de ce și de către cine bătută și de ce închisă la Văcărești, această femeie tînără, despărțită pe vecie de cîmpul ei și de oameni, prin brutalitatea fără răspundere a unui funcționar.

PRUNCII

Am văzut azi un copil de nouă ani, condamnat la cincisprezece zile închisoare pentru crima inocentă de a fi poftit la o cutie de rahat și de a fi furat-o. S-a găsit un negustor destul de legalist ca să-l denunțe, și o autoritate destul de senină ca să-l aresteze și să-l osîndească.

Consecință: copilul a fost sedus de către un individ de patruzeci de ani, un oriental, cedînd foamei, pe care străinul i-a astîmpărat-o cu o bucată de brînză. Actul s-a petrecut de cîteva zile. Copilul s-a sfiit pînă azi să se plîngă. Anusul lui e cu desăvîrșire rupt și o gangrenă s-a declarat în punctul violentat.

E un copil naiv și cuminte, pe care Codul, răzbunătorul prestigiului social, a ținut să-l amelioreze. La gherlă, unde a fost izolat făptașul, ar trebui aruncat în fiare și rahagiul.

O ÎNCERCARE DE EVADARE

Pe la orele nouă seara, după închiderea temniței, la opt, cînd nu mai sînt liberi pînă la zece decît deținuții politici, o goană de picioare face auzul atent și un ropot are loc într-un colț al curții personalului, către primul gardian. Se disting cuvintele: « fiare », « să vie garda », « evadare », dintr-un ghem de mùrmure. O lună curată albește păreții de var printre petele gălbui ale arborilor goi, după o ploaie care a curs trei zile și trei nopți dintr-un cer plumburiu.

Primul gardian, luat de un gardian de noapte și de infirmierul Rădulescu, se îndreaptă în pas alergător către interiorul temniței. La nouă jumătate, în tăcerea profundă a nopții, căreia lumina lunii îi dă un ton de eternitate, începe clopotul să sune. Pentru întîiaș dată liniștea nocturnă e tulburată. Semnal. Se face numărătoarea deținuților din nou.

Sublocotenentul gărzii, un ofițer înnalt, străbate umbra curții pavate, cu luciul cozorocului de lac: salută. Mai mulți soldați trec în grabă, spintecînd cu baioneta de argint întunericul albastru al spațiului întunecat de copaci. Curtea de piatră și bolta celor două porți consecutive ale temniții. Celulele temniții din fund. Lucarnele lor de-a lungul galeriei, stau luminate simetric, ca niște aștri de aur pătrați.

Un deținut care trebuia să fie închis în dormitor la ora lui, a fost zărit umbrind păretele alb al spitalului, — așternut cu o încremenită velință de atlaz, — și tupilîndu-se în catifeaua ascuțită a celor cîțiva molifți. L-a văzut Slavici, și mai de aproape a fost văzut de un țigan, închis într-o celulă vecină și care, necăjit de ploșnițe, scosese nasul prin gaura cu gratii a ușii, ca să miroasă noaptea și să contemple stelele din dreptul ochilor, zăbrelite.

Iată directorul, care, tocmai sosit din oraș, cere lumină și cere să fie însoțit. Grup de patru. Se încearcă poarta de fier, croită-n semicerc, la gura boltită a pivniții de subt spital, și cineva spune că cercetarea s-a făcut. În odaia cimentată a morților nu e nicio urmă de evadare. Primul gardian de noapte arată locul pe unde presupusul evadat ar fi putut ieși, — și pe lîngă care puteai trece de nenumărate ori fără să-l bănuiești. Totuș, semnele evadării sînt distincte și dovedesc inteligența celui care a fugit sau stă pitit undeva pe aici, în vre un păinjeniș. E o fereastră de beci, care răspunde și în pivniță, și printr-un capriciu de arhitectură, și «între ziduri». Ea scobește zidul la nivelul solului și se arcuiește pînă la înnălțimea unui om. Gratii foarte rare îi împărțesc lumina, țesută cu sîrmă ghimpată împletită des. Sîrma a fost desfăcută pe un dreptunghi spre pămînt, și un gol a fost practicat dedesubtul barei orizontale care desparte fereastra în două și pe subt care evadatul a putut să se strecoare. El a fost cu picioarele goale, căci ca să nu se înțepe apăsînd cu talpa în mănunchiul de ghimpi ai sîrmii, pe deasupra căreia trebuia să alunece, prevăzător și pregătit, pusese peste sîrmă doaga de nuiele a unui coș împletit, pe care picioarele lui s-au sprijinit, în efortul executat de corp ca să treacă printr-un

vid îngust, ca pe o pedală. A izbutit să fugă? Cine poate să spuie?

Fapt este că nu a fost prins. Fapt este că un om umbla tupilat prin curtea spitalului, în lumina lunii, după ce dormitoarele fuseseră închise.

Zăvoarele ușilor din spațiul imens de dormitoare sînt date acum rînd pe rînd înnapoi cu bătaia ciocanelor care le face să funcționeze de două ori pe zi. Deținuții sînt vizitați unul cîte unul și identificați. Zăvoarele sînt iarăș bătute cu ciocanul la loc, și lacătele, trîntite în verigele lor, reîncuiate. După un ceas de control la flacăra roșie a faclelor urmate de șepci, de capèle, de baionete și de convoiul zmeilor pe care-i deșteaptă feștilele de-a lungul, pe păreți, zgomotul se potolește. N-a lipsit din cifra totală nimeni. Și totuș unul a rămas afară, în dogoarea rece a lunii.

În tăcerea restabilită a nopții, din curtea argintată a spitalului sperie tunetul brusc al unei voci:

— Cațaveico, adu-mi geamantanul!

E strigătul familiar al lui Iancu nebunul, pe care luna, fermecătoarea somnambulilor, îl împiedică să adoarmă.

Proiectul de evadare este îndeobște descoperit la timp, și cîteodată chiar în momentul anterior conceperii lui. Apanajul bunei vigilențe consistă tocmai în a urmări un gînd și o acțiune înnainte de a se fi ivit. Orișicine știe să audă clopotul după ce a sunat: meșteșugul este să-l percepi cu o clipă mai devreme. De aceea unui funcționar al ordinei i se cere prevederea, ca un asociat al chibzuinții. Neavînd ce chibzui, el prevede ca să parvie să chibzuiască, și lipsindu-i elementul pentru prevedere, chibzuiește ca să-l facă existent.

Autorul proiectului de evadare este supus unui interogatoriu imens și « descusut », și, ocolit de

logica urzitoare a personalului superior, el simte cum i se strînge năvodul împrejur și-l sufocă. Un hoț integral și sincer, care mai conservă ero-ismul și romantica de a se lăsa văzut și prins, apare în societatea noastră ca un pește gigantic, împins de naivitate în apele nămoloase și dulci.

Pentru o cercetare autorizată, directorul își lasă pălăria în mîna gardianului și cere șapca de amiral. Îndată ce capul se simte acoperit cu tiara marilor simbole, piciorul calcă sigur și documentat, și persoana directorului se îndreaptă către infractor ca un fierăstrău circular cu motor.

Față de eveniment, cancelaria intră în febrili-tate. Subalternii circulă des între dormitorul celui anchetat și între un punct în spațiu, — poarta mare sau cișmeaua, — ca niște căutători de soluții. Ei se simt însărcinați să complice cazul și să con-struiască. Arhivarul a inventat o idee care trebuie verificată. Grefierul vede mare și cu orizont. Con-tabilul calcă-n tocuri, ca un cancelar care ezită un moment să semneze un tratat internațional; copiștii sînt consilierii intimi. În mijlocul curții surîde, cu buzele întoarse, gura deschisă a sanita-rului răscăcărat: ajutorul de medic nu cunoaște evenimentul, întreabă nerod și primește răspunsul de universală pricepere și publicitate al grefieru-lui-ajutor, ajustat bărbierește, în colțul buzelor, de-o mustață redusă la virgulă, și-n cap la căra-re, cu valuri ondulate spre tîmple. Dacă vre unul dintre funcționari, mai simplificator și mai puțin pasionat de carieră, și-ar permite să puie la îndoială ipotezele și fanteziile camarazilor, el ar fi exco-municat ca lipsindu-i patriotismul profesional.

Pentru orice act neregulamentar se analizează, ca o complicație esențială a fiecărui caz, complici-tatea. Desigur că infractorul are complici, complici între hoți, complici în personal, complici între sentinele, complici în București și în toate capita-

lele de judeţ, şi o complicitate mare, organizată în străinătate.

Competinţa normală a unui funcţionar de închisoare nu poate niciodată admite ca unui deţinut să-i vie de la sine o idee, şi ideea fugii. Pe cale naturală, hoţul nu poate să cugete. E dinafară, pentru ca hoţul să capete un punct de vedere; cine poate şti ce se ascunde înlăuntrul forţelor secrete care l-au pus să evadeze! Onoarea meseriei cere ca misterul să fie demascat şi comandă o dezlegare deplină şi rapidă. S-ar primi ipoteza că puşcăriaşul a fost plătit cu bani străini ca să evadeze, să evadeze la o zi fixată, care ar fi coincis, dacă planul nu era contrariat printr-o neaşteptată descoperire, cu cine poate spune ce perturbări.

Măsurile cele mai întinse şi mai radicale au fost luate numaidecît. Ca să se curme semnalizările posibile, ceasornicul din clopotniţă a fost oprit cu limbile-i de aur lipite pe cadranul de chinoroz. Trompeta nu va mai cînta stingerea, la corpul de gardă. Se spoiesc trotuarele cu lapte-de-var. A fost închis robinetul de apă cu cheia cea lungă, din pămînt: se poate evita o sosire de bilete şi materiale pe ţevi. Tonul general este şoapta. De zece zile funcţionarii se salută francmasonic, fără cuvinte, trecîndu-şi repede mîna pe cozorocul şepcii, ca şi cum ar izgoni o muscă ce-i ciupeşte de trese. Gunoaiele din cîmp sînt aduse înnapoi şi li se face o cercetare în interior.

— Se petrece în mijlocul nostru, îşi zic funcţionarii, o acţiune clandestină.

Dacă la anchetă deţinutul răspunde:

— Să trăiţi, domnule director, nici n-am avut de gînd să fug,

judecătorii îl opresc răstit:

— Minţi! avem dovezi.

Dacă răspunde:

— E-adevărat, am dat să fug,

magistrații cancelariei îl pun la locul lui:

— Minți! Nu ție ți-a venit să fugi. Spune cine te-a învățat, dacă vrei *să scapi.*

Dacă inculpatul tace, conclavul formulează:

— Avem de-a face cu un pervers, care ascunde adevărul și caută să inducă justiția în eroare.

— Spune tot ce știi, îndeamnă directorul; dacă nu spui, știi ce te așteaptă! — și degetul lui arată spre Infern. Îți dau o noapte să te gîndești. . .

Ieșind de la anchetă, directorul pare copleșit ca de o povară universală. Ca Jozué, opritorul de soare, el și-ar întinde mîna în sus și ar porunci: « Stingeți-vă, stele! ».

S-au luat la examinare, în mod științific, antecedentele deținutului, ascendența lui. Degetele de la mîini i-au fost comparate cu degetele de la picioare, podul palmelor cu călcîiul, umărul fesei cu umărul obrazului, amîndouă stropite cu alunițe. Medicul legist a descoperit în palmă o linie tulburătoare, și îndărătul craniului un nod ca un cartof. Urechea, prea depărtată de tîmplă, se găsește lipită mult dedesubt.

— Unde ai fost tatuat, întreabă medicul brusc, dezvăluind deasupra țîții stîngi un inel de logodnă și numele Margaretei întipărit în piele.

— Face parte dintr-un comitet! încheie medicul legist. E un subiect *foarte* primejdios.

Răpiți de conjectură, funcționarii s-au strîns în mijlocul curții, pe lîngă medicul legist, care reeditează ticul cugetător fotografic, al ținerii-n palmă a bărbiei.

— Dacă se primeau ideile mele de către diversele guverne demagogice și timorate, nu am fi ajuns aci, se plînge legistul. Totul merge din ce în ce mai rău, nu mai sîntem siguri nici în închisori, unde

altădată domnea perfecţiunea. E clar că ne aş⸗teaptă un cataclism.

Şi, profetic, el încheie, deocamdată, ca un Iisus:

— Cine are urechi de auzit să audă!

Rugat şi îndesat de curiozitatea respectuoasă a directorului şi funcţionarilor, doctorul îşi expune ideile zădărnicite de miniştrii demagogi.

— După toate rezultatele ştiinţifice experimen⸗tale, se cere ca fiece individ ce se naşte să fie repro⸗dus din profil, din faţă, din ceafă şi în diversele lui atitudini fiziologice, o dată pe săptămînă pînă la vîrsta de un an; o dată pe lună pînă la şapte ani; o dată pe an pînă la optsprezece ani, şi o dată pe zi de la această vîrstă înnainte. Cu începere de la vîrsta serviciului militar, individul trebuie obligat să poarte toate crochiurile şi fotografiile cu el, pretutindeni, pentru a face dovada concor⸗danţelor şi a continuităţii şi pentru a se stabili, fără greutate, filiaţiunea, consecinţa şi similitudi⸗nea fenomenelor sociale şi penale. După cod, fiecare nou⸗născut este un viitor infractor, pe care organele de ordine trebuie să⸗l aibă în vedere şi să⸗l urmărească.

Orice nou⸗născut trebuie numerotat pe pulpa piciorului stîng şi obligat ca, de la optsprezece ani, să poarte intercalat în ştofa pantalonului şi în dreptul numărului de ordine, un geam de sticlă sau de celuloid transparent. Evident, numărul este trecut în registrul Controlului General, şi orice agent al forţei publice poate să noteze cifra indivizilor suspecţi, aplecîndu⸗se puţin şi citind⸗o prin pantalon.

Un rol important îl joacă în viaţa juridică sem⸗nele particulare. Cui nu are semn particular, tre⸗buie să i se pricinuiască unul, conform indicaţiilor respective din registru, vizibil şi uşor de identi⸗ficat. Pentru clasificare penală, copiii este de dorit să fie însemnaţi după avere. Sărăcia fiind unul din

marile drumuri penale, pruncilor săraci detot li se va rupe, de pildă, piciorul între șold și genunchi, prin îndoirea înceată a mădularului înlăuntru, pînă la troznire. Se bandajează și se lasă delicventul să se vindece. Apoi, i se va repeta ruptura, frîn-gînd piciorul invers, pentru ca în viitor individul să șchioapete negreșit. A fi șchiop, ciung, cocoșat sau olog, constituie și un remediu social preventiv, întrucît îngreuiarea mișcărilor și dificultatea de a se tîrî către crimă, fac să tacă pornirile asasine ale clasei de jos.

Copiilor de hoți li se va crăpa lumina ochilor cu vîrful unui briceag, operație ce ar intra în competința proprietarilor de imòbile urbane, în casa cărora se va naște delicventul. Muncitorii cu brațele vor fi obligați să poarte în spinare o tablă pătrată de tinichea cu bretele (1 m/1 m). Muncitorii intelectuali vor purta-o de mucava. În ce privește adversarii guvernelor cuminți, ei vor fi împușcați.

Dă-mi toate acestea, exclamă medicul legist, și îți garantez o administrație ideală.

— E-adevărat, punctează directorul. Exact aceleași opinii le profesează și nașul meu, care m-a cununat. E doctor în poliție științifică de la Universitatea din Grenoble.

— De àltfel, poliția științifică o au în sînge toți oamenii detreabă, toți oamenii cinstiți, cu un venit net de la cinci milioane în sus. Ca doctrină, ea prescurtează și confundă toate celelalte științe vasale. Pentru poliția științifică toți cetățenii sînt delicvenți deopotrivă, afară de Directorii Generali, de Directori, de Subdirectori, de Agenți și de Inspectori, modelele statornice ale omenirii civilizate. Idealul nostru este să substituim ordinei capricioase a naturii o ordine rațională, demnă de gradul de cultură pe care l-am atins. Animalului-om i se va substitui chitanța, recipisa, cărțulia, certificatul și pașaportul. Pe mine nu mă intere-

sează problematicile virtuţi morale şi facultăţi intelectuale. Cînd mă voi întîlni cu Da Vinci, îi voi spune « arată-mi întîi actele, şi pe urmă stăm de vorbă »; iar dacă îi lipseşte numărul sau biletul de identitate, pe Da Vinci îl trimit în arest preventiv, pînă la clarificarea situaţiei lui generale. Repet, Statul ideal nu va fi realizabil decît atunci cînd fiecare ins va purta în cîrcă o raniţă cu legitimări, dovezi, bilete colorate, tipare digitale, numere de intrare şi de ieşire, verificate la fiece control, fie de chelneri, fie de portarii de hoteluri, fie de către crupieri, dansatori şi alţi adepţi ai poliţiei ştiinţifice. Poliţia ştiinţifică este idealistă.

În concepţiile noastre, care nu se vor putea realiza decît cu timpul şi într-un stadiu de perfecţiune, dat fiind că o ştiinţă întîmpină întodeauna dificultăţi, intră toate măsurile de siguranţă. Aţi văzut cu toţii în ce dezordine trăieşte colectivitatea. Orişicine poate ieşi din casă, fără justificare, şi se poate întoarce acasă, atît în timpul zilei cît şi al nopţii, oridecîteori *voieşte*. Acest agent de destrăbălare, al voinţii, trebuie anulat. În anarhia actuală, autorităţile, orbite de teorii false şi de sentimente bolnăvicioase, încă nu au înfiinţat biletul de voie de ieşit în oraş, emis la poartă de un agent călăreţ. La încrucişarea străzilor nu funcţionează niciun cordon de jandarmi şi niciun ghişeu pentru eliberarea permiselor de trecere de pe un trotuar pe altul şi dintr-o mahala într-alta. Aţi văzut însă trecătorii uitîndu-se aşa, în sus: mă rog, este nevoie ca trecătorul să se uite în sus? Alţii se opresc în loc: de ce se opresc în loc? Dimpotrivă, alţii circulă prea iute: este admis? Cetăţenii cată să aibă o ţinută cuviincioasă.

Cum să calificăm şi cealaltă dezordine, a costumului, croit fără viza poliţiei ştiinţifice? Noi ne străduim, actualmente, să obţinem la un congres

uniforma bunilor cetățeni, care vor putea să fie deosebiți de la distanță.

Pînă la descoperirile adevărurilor și noțiunilor sistematizate într-o enciclopedie științifică, administrația se făcea sălbatec, empiric și intuitiv. Se vorbea de *tact*, de *inteligență*, de *talent*, de-o sumedenie de calificări neconforme și absurde. Se numeau prefecți oameni cunoscuți prin dibăcia și buna lor echilibrare socială. Noțiuni fanteziste și obscure. Tehnica noastră este fără greș. Iau pe cine-mi place și îl fac într-o lună de zile savant în poliție științifică, și el se comportă admirabil. Îi pun în față registrul cu locuitorii numerotați, și pe aceștia îi împing să defileze la vitrină, printr-un coridor îngust, ca la cassa de bilete; adeptul îi confruntă cu registrul pe baza celor 12.521 de acte indispensabile oricărui locuitor. Pe lîngă registre, îl prevăd pe profesorul de energie științifică cu o brigadă de savanți mai mici, armați cu funii și cauciucuri, ca să adune lumea; cu un beci și cu un automobil de mare viteză, pentru transportarea suspecților mai departe. Inșii cu hîrtii puține vor fi, evident, expediați la ocnă.

Și nu ți-am vorbit încă nimic de vederile poliției științifice în interiorul căsniciilor și în așa-zisa viață privată, care pentru noi este o eroare: nu există viață privată, viața e publică și deschisă. Trebuie să parvenim ca în toate casele cu doi inși, soț și soție, cu doi sau cu mai mulți frați, jumătate din aceștia să învețe poliția științifică, pentru a face controlul celorlalți; altfel zis, noi vrem nația științifică. Și trebuie să izbutim să avem de partea noastră, din fiecare număr de cincizeci de profesioniști, cîte douăzeci și cinci printre profesori, popi, ingineri etc.

Cuprindeți dumneavoastră cu mintea toată însemnătatea efectelor obținute într-o societate atît de minunat organizată? Poliția științifică nu mai

aleargă să prindă hòții și bandiții, care astăzi refuză, cum ar fi moral, să se predea. Ea știe din eternitate cine va făptui o crimă, fără să se frămînte în ipoteze, căci ține rubrică specială de suspecți. S-a făcut o spargere? Suspecții sînt chemați după registru și spînzurați, cu certitudinea că unul din ei este făptuitorul.

Dar, vă mai spusei, totul se găsește încă în stare de ideal. Imediat ce Statul ne va putea destina o subvenție de zece miliarde, puterea noastră se va manifesta în toate aplicările ei, matematic.

VISUL CROITORULUI NISTOR

Croitorul Nistor, ambetat de foarfecă și degetar, a trecut, într-o seară de april înflorit, pe la club. Acolo, un tovarăș cu barba de cîlț auriu și cu ochii de un albastru rece, de cuțit, vorbea de pe tribună necăjiților sociali, adunați într-un miros cu origini exprimate. Respirau subsuorile, picioarele și tainele păroase ale întregului trup, de acord, și toate nuanțele aerului închis în jurul oratorului contribuiau la o armonie olfactivă comparabilă cu un jazz de miasme. Văzduhul de tramvai și de sală de așteptare de gară, se îngreuia cu aroma de mahorcă și ceapă, cu adieri de usturoi și cu emanația caprină a hainelor, plouate de bura monotonă a străzii, dintre reverberele de gaz.

Încet-încet, sala se umplu de figuri sclipitoare, care după o zi de treabă veneau să se împărtășească liniștite cu vorbele sufletești ale noii religii. Aplauze mari acopereau, ca o surpare de pietre în prăpăstii, aluziile mai tari ale neobositului tribun.

Nădejdile călătoare ale omului, devenit omenire, se înfățișau de astădată în formă concretă, și auditoriul putea să le facă o socoteală pe ceasornic, opt ore de cîte trei ori pe zi, însemnînd în dreptul lor un salariu și un tarif. Precizia idealului și a dorului de mai bine, făcuse un progres evaluat aritmetic.

Croitorul Nistor se simți minunat de bine în această mare colegialitate, în care figurile surîdeau

între ele, și el își amintea ca un vis urît înjurăturile din timpul zilei, primite de la patron și clientelă pentru o păreche de pantaloni tăiată pieziș. Cînd oratorul zise, întru tîrziu: « Jos burghezia! », croitorul Nistor, fără să priceapă tocmai sensul exact al acestor cuvinte, dete un strigăt intuitiv și, răspunzînd: « Bravo, tovarăşe! », se simți dintrodată ridicat în primele rînduri ale luptătorilor sociali.

La sfîrșitul conferinței pe care o ascultase cu o confuză beție a sufletului, s-a înfățișat secretarului și, plătind cotizația de neofit, se înscrise în rîndurile noului partid.

De atunci el a participat la toate manifestațiile, cumpărînd și citind broșurile de propagandă antiburgheze. Cunoscu, pe cîte unul, pe toți fruntașii mișcării, pe care îi întîmpina colegial, cu « tovarăşe », cărora le zicea pe nume, și se adresa, liber, cu « tu » și cu « mă », mai ales acelora dintr-înșii îmbrăcați mai bine, cu oarecare distincție burgheză, ale cărora mîini, neînțepate la înseilat, nefripte la fierărie, purtau unghiile curate, ca niște domnișoare, și mînuși de piele. O suspiciune generală plutea asupra acestor cîțiva fruntași: advocați, profesori, « intelectuali » și doctori în medicină. Ei păreau niște uzurpatori, niște transfugi incapabili ai burgheziei, adăpostiți, cu scopuri ascunse, în bordeiul muncitorilor, și destinați să compuie clientela partidelor de exploatare.

Mai ales că, de la un timp încoace, numărul acestor pui de burghezi creștea în sînul mișcării, pe măsură ce în societate alții mai ageri, mai bine înrudiți sau mai lingăi, ocupaseră locurile rîvnite. Cîțiva ingineri cerură înscrierea colectivă, chiar din închisoare, în partid. Cîțiva ziariști se alăturară partidului. Mai mulți condamnați politici trecură ostentativ, ca să pedepsească societatea, subt

steagul roșu, pentru care nu există inamic național, ci inamici de clasă.

A fost caracteristică pentru croitorul Nistor trecerea la socialism a unui fiu de boier, care profesase pînă-n ajun doctrina conservatoare pură a boierului, a jandarmului, a biciului și a împăratului, și străbătuse mai multe partide burgheze cu o neliniște politică egală. Și aceluia îi zicea « tovarășe », cu o vădită agresiune, care se adresa batistei lui parfumate, țigărilor lui scumpe, automobilului ce-i legăna ființa, între închisoare și judecătorul de instrucție, tripoului de unde va veni în viitor la club cu tînăra lui soție, după cîteva ore în șir de pocher sau de bridge.

Boierul era socialist după cum unele puști sînt de salon. Socialismul lui îl făcea boierilor mai simpatic, pentru că mai artistic primejdios, și cucoanelor mai dorit, din pricina sîngelui revoluționar, care-i va stropi, într-o zi de baricade, cravata și plastronul. La masa verde de la clubul sportiv ca și la ceaiul de la patru dat de doamna Stîrcu, unde se întrunea tot ce sexul sensibil avea mai ales, Vulpișor Potache, dăruit cu o abundentă obrăznicie și posedînd lecturi literare, desina, în suspinele feminine ale auditoriului decoltat, conturele grevei generale, și expunea, pe un fotoliu Louis XV, dictatura proletariatului, încruntîndu-și pumnul și figùra și îmbucînd, după aceea, cu un surîs satisfăcut, o bomboană de ciocolată cu sîmburele de ananas.

Toate acestea, croitorul Nistor le simțea însomnorat și, neputîndu-și exterioriza sentimentul sigur că intelectualii partidului umblă după scaune de deputați, într-o critică susținută își permitea cu dînșii numai limbajul unei camaraderii exagerate și atitudinile servitorului care-și provoacă stăpînii. Picior peste picior, el cerea « tovarășului » o țigare aurită, pe care boierul socialist i-o oferea

dintr-un buzunar de piele, incrustat cu marca familiei, în argint, — și se lăsa să-i fie țigarea și aprinsă.

Uneori, cu capul lui din întuneric, croitorul înjgheba «o chestie» în care «tovarășul» trebuia «prins». Îl întreba ce l-a determinat să devie socialist, să se amestece cu robii de pe moșiile părinților lui, tocate la cărți. Și atunci, Vulpișor Potache, în picioare, în fața croitorului răsturnat și sceptic, îi făcea o profesie de credință socialistă arzătoare și exagerată, îi vorbea îndelungat despre supravaluță, despre mașinism, despre regimul capitalist, condamnat să dispară, îi definea mizeriile uzinei și crizele de producțiune, armata de rezervă a proletariatului, cum s-a format proletariatul, ce viitor îl așteaptă. Și stabilea, ca niște corolare absolute ale conservatismului, principiile socialiste, căutînd o dată mai mult să se autosugestioneze că întreaga aristocrație și democrație nu-i decît un moment: atitudinea în care te culci și socoteala cu care te scoli.

Croitorul Nistor rîdea în hohote la această demonstrație matematică și, gîdîlat de tămîia pe care i-o aducea boierul la picioare, el îi arunca în nas, ca niște pumni, fumul țigărilor lui încălțate cu aur. . .

— *Qu'il est embêtant cet animal-là!* observa Vulpișor Potache în auzul discret al soției lui, la ieșirea din vorbitor. Și, enervat, ochii lui Vulpișor se umpleau de lacrimile contrarietății. . .

—*Ne pleure pas, Voulpichor, c'est le progres social qui le veut. Tu seras député, je t'en assure. . .*

Cît despre croitorul Nistor, credințele lui erau definitive și lapidare. Lumea începea de la Karl Marx, care se rostește cîteodată pe oltenește, Marsc. Pînă la Marx fusese întuneric, și, ca să păstrăm cuvintele lui, « încurcătură de meațe ». Toată omenirea era alcătuită din vite mai mari sau mai mici. Toți umblau după ceva pe care nu-l găseau. Dacă nu venea Marx, și astăzi omenirea s-ar fi găsit tot în aceeaș stare de plîns, ca un ac fără

ureche sau ca un mosor fără ață. De la Marx încoace există mașina de călcat și mașina de cusut. Căci pînă la Marx pămîntul era locuit numai de burghezi și nimic nu-i mai de disprețuit decît « burghezîia ».

Burghezii erau un popor burtos, cu favorite, care a născocit astronomia, chimia, dreptul, literatura, matematicile, pictura, pentru apăsarea muncitorimii. Burghez e sinonim cu asasin, cu vierme, cu mucegai, cu excrement. Iisus Cristos a fost un burghez nebun. Dumnezeu: un temnicer pentru stăpînirea croitorilor, a tinichigiilor, a tîmplarilor, a tipografilor, a tapițerilor, a proletariatului.

Homer, Sfîntul Pavel, Goethe, Balzac: niște intelectuali scîrboși. Școala: o fabrică de burghezi. Universitatea: o porcărie. Numai porcării burghezești. Istoria lumii e istoria burghezimii. Popoarele sînt frați și surori, oamenii egali, nu poate exista un om mai inteligent ca altul. Această invenție a « burghezîmii » a dărîmat-o Marx. Cine știe să citească e intelectual și se pricepe în politică și în conducerea Statelor. Dacă citești pe silabisite și scrii un cuvînt într-un sfert de ceas, sau nici nu citești nici nu scrii, e egal: alfabetul e o cursă a burgheziei, cu toate că nu e rău să-l știi. Învățătura lui Karl Marx nu are nevoie de știință: o afli la club și din « ixperință ».

— Noi, muncitorii, avem toate drepturile. Înțelegem prin muncitori pe toți aceia care lucrează cu cotul și cu genunchiul. Restul nu sînt muncitori și trebuiesc desființați. Profesorii, inginerii, arhitecții, pictorii, scriitorii, filosofii, vor fi în prima zi a revoluției sociale împușcați sau trimiși să măture mahalaua, în vreme ce proletariatul, expulzîndu-i din case, se va muta în ele el. Vom sparge bisericile și vom face săli de întrunire. Teatrul va fi gratuit. Restaurantele vor fi degeaba. Cofetăriile și cîrciumile, de asemenea; și cinematograful.

În ziua revoluției sociale croitorul Nistor își va pune hainele de duminică și va ieși în Piața Teatrului, își va alege un automobil și va zice: acest automobil e al meu. Se va duce la palatul regal și, trimițînd garda acasă, va zice: casa asta e a mea și a nevestii. Cu nevasta la braț, se va duce în prăvălii și îi va alege cîteva costume pe sprîn⸗ceană, după care va da pe negustori afară, luînd cheile magazinelor în buzunar. Apoi își va duce acasă trei piane electrice, care cîntă singure, zece gramofoane, și va dizolva consiliul comunal, numind tovarăși ca să dirijeze. Ministerul de Externe va fi desființat, și diplomația anulată. Va fi suprimat tot Statul burghez. De la ceasornicar va lua șapte⸗opt ceasornice cu două capace și un deșteptător, ca să aibă; de la negustorul de ghete, douăzeci de părechi de încălțăminte de toate culorile și o păreche în trei culori, cu bizeț de lac; se va aproviziona cu cămăși, cu ciorapi și în sfîrșit și cu batiste.

Și după ce va fi regulat treburile orașului, va ieși la țară și va spune țăranilor:

— De azi înnainte nu mai mîncăm porumb, nici pîine neagră; cultivați grîu pentru cozonaci și cornuri.

Și cînd îl vor întreba țăranii:

— Cine ești dumneata, boierule?

el va răspunde:

— Nistor; atît. Cîmpul nu mai e al vostru, ci al Statului, adică al vostru și al nostru, al croito⸗rilor, tinichigiilor, vopsitorilor, tapițerilor...

Și se va sui în automobil și va pleca mai de⸗parte, vestind țăranilor că a venit la putere și împărțindu⸗le cocarde roșii.

Nistor crede cu emoție și sinceritate și cu căl⸗dură în aberațiile lui personale, și trăiește ca să le împlinească.

FLOAREA ŞI GENERALUL

Venind sîmbătă în inspecţie, generalul coman⸗dant a văzut un deţinut cu o crizantemă la buto⸗nieră.

— Ce va să zică asta? întreabă generalul pe grefier.

Grefierul are ideea să scuze pe deţinut:

— Vedeţi, domnule general, deţinutul nu e un condamnat, e numai un prevenit.

Încurcat în raporturile care trebuie să existe între condamnaţi şi botanică, între crizantemă şi prevenit, grefierul se pierde în pauze îngînate, încearcă să facă definiţia condamnaţilor, a preveni⸗ţilor, şi a florilor, şi termină încetul, pe subt cu⸗vinte, construind cu gesturi anapoda o circonfe⸗rinţă, două circonferinţe, o întreagă spirală, şi salutînd în sfîrşit prin încovoierea insului său înnalt, ca un biciclist care a trecut călare, în goana pedalelor şi cu ochii închişi, pe subt o boltă joasă, frecat cu spinarea de cărămizi.

Răspunsul colonelului V., la o altă întrebare a generalului, adversar pesemne al florilor lui Dum⸗nezeu şi care văzuse pe masa pregătită de cină, a socialiştilor, un buchet într⸗un vas, a fost mai bun:

— Sărbătoresc, domnule general, victoria lui Bela Kuhn.

INFIRMIERUL POKORNY

Mărunt, incolor, cu privirea fostă cenușie și grupată în colțurile ochilor către nas, fostul bancher, condamnat pentru bancrută frauduloasă, prigonit pe vremuri de un ziarist democrat, se agită ziua întreagă foarte grăbit, cu varii îndeletniciri, de mai multe ori pe ceas, între spital și cancelarie și de la cancelarie la spital. Ieri și-a făcut și ultimele salutări de-a curmezișul curții, cu familia lui, din care cea mai sentimentală era o femeie bătrînă, de statura lui, desigur maică-sa, cu buzele intrate într-o gură goală de dinți și cu o particularitate caracteristică a figurii. Ascuțită cu exagerare, bărbia ei avea proporțiile unui biet cioc.

Infirmierul Pokorny ține socoteala scrisă a tratamentelor ordonate de doctor, pe un registru, asistă la bandaje, notează purulența și temperatura, scrie și iscălește bonuri, distribuie medicamente și umblă, umblă cu o eternă foaie de hîrtie în mînă, pe care o transportă de cîteva ori pe zi din spital la cancelarie și invers.

Funcțiunile din închisoare, atribuite deținuților, sînt ca un joc de copìi, în care băieții sînt medici, șefi de tren și ofițeri; suluri de hîrtie și celuloid, goale pe dinlăuntru, limitate pe un spațiu de cinci sute metri pătrați.

În spital sînt vreo douăzeci de tuberculoși, hrăniți de la cazan și tratați de medici cu tonice

și aperitive. Pentru acest sistem de însănătoșire medicul vine cu regularitate pe bicicletă, se arată plin de profunzime profesională, un soi de Păcală diplomat, foarte respectuos cu ordinea stabilită și care pentru trei-patru sute de lei pe lună salariu nu se revoltă, nu se plînge. Vine, clopotul vestește vizita medicală, deținuții se grămădesc, Pokorny scrie, registrul se umple, bolnavii mor, și furgonul Morgii circulă intens: cel mai ocupat dintre autorități.

Între tuberculoși, unul e izolat într-o celulă din regiunea spitalului, un inginer, al căruia hoit va aparținea în curînd, pe vecie, Curții Marțiale care l-a depus. E o caricatură înnaltă, despre care nu se mai poate spune înnaltă; un imens manechin, cu o distanță între ghete și șapcă, acoperită de mațul unui corp de mai mulți metri dubli. Corpul poate să rămîie în loc încă o bucată de vreme după ce picioarele s-au ridicat de pe scaun, și au pornit, chemate, de un vizitator, la cancelarie, de obicei tatăl, un domn, și acela lung, dar mai spătos, care intră pe poarta temniții cu un geamantan. Sînt oameni pentru numărul cărora s-ar părea că nu există nici pătură de culcat, nici uși de intrare și care par destinați să doarmă de-a-n picioarele în umbra bisericilor, răzimați cu capul de turlă și să profeseze meseria de stingători de stele. Oameni-sfori, oameni-catarge, oameni-telegraf, care cînd se opresc pe loc par niște plopi uscați, îmbrăcați civil și cu pălăria basculînd în vîrful ramurii celei mai subțiri, ca o cioară. Pasările i-ar lua drept niște fantome vegetale, în care găsesc loc de cuiburi vrăbiile și liliecii, și dacă ar fi pasionați după călărie ei ar fi siliți să alerge pe girafe și echinozauri.

Bolnavul de la spital e ca un șarpe ambulant și mai are și ochelari pe figura lui galbenă-cantalup. Picioarele lui în mers sînt încrucișate ca un

semn de multiplicare, ce se descompune şi recompune continuu, înmulţind la infinit inutilitatea vieţii cu pătratul rădăcinii neantului.

Doctorul, etern ocupat să ronţăie seminţe de floarea-soarelui şi dovleac, puse în buzele lui mari, în serviciul unei frunţi înguste, scrie diagnosticul: tuberculoză de gradul al treilea şi tuberculoză la intestine. Şi Curtea Marţială instruieeşte. . .

FETICA

O fată de unsprezece ani a furat bani. Un judecător a anchetat-o și arestat-o, și o Cameră de punere subt acuzare i-a confirmat mandatul. Din suma furată, a cărei importanță variază, după informator, între doi poli și patru mii de lei, — în momentul arestării copila își cumpărase obiectul dorințelor ei celor mai vii: doi castraveți, ca să-i mănînce cu sare.

Am văzut-o escortată de soldați ca într-o gravură de propagandă. Numai că și soldații și gardienii și gardiencele care o însoțeau la « secția femeilor», mai inteligenți decît autoritățile, și surprinși cu toții de micimea noii arestate și atrași de figura ei extrem de simpatică, o escortau ca la un botez, cu glume și cuvinte mîngîietoare, care arătau copilei că pușcăria e un loc mai bun decît se povestește, preferabil în orice caz stăpînului legalist, de la care a furat cu naivitatea și instinctul unei mîțe, și care a trimis-o la închisoare.

Cineva a chemat copila și a pus-o să-și povestească isprava. Copila a produs o schiță inocentă a furtului săvîrșit, gingàșe ca un pastel.

— De data asta, am să te iert, îi răspunse cineva, ca un judecător suprem, de care atîrnă soarta tuturor hoților din București. Dar dacă ai să mai faci o dată, am să-ți tai o mînă, și dacă mai faci și a doua oară, îți tai și un picior.

— Nu ți-e milă? a întrebat copila.

— Ție nu ți-a fost milă, cînd ai furat?

— Nu e totuna, a răspuns cu vioiciune hoața mică. Dacă tai piciorul, curge sînge și doare.

VORBITORUL BOIERILOR

Cancelaria era plină, de-a lungul pereților, de familii tăbărîte la grefă și deosebite unele de altele prin grupuri, fiecare în jurul cîte unei singure persoane, punctul de atenție al ochilor și de orientare al capetelor, ridicate sau aplecate. Un tată, un frate, un soț închis, prizonier al unui dreptaș interpret al unei acuzații, organizată pe schema unui text de lege sumar, surîde și gesticulează evocațiilor de libertate. Femeia unuia cu capul mare, de cîine cîrn, pe niște picioare ca două buzdugane, buzată, cu măselele de aur, frizează cu pipăitul ei mărunt și distrat, în prezența copiilor îmbrăcați în alb, părul ridicat și încremenit pe creștet ca o cremă de șocolată, al soțului ei, negustor de cereale, om cu dare de mînă, respectat și dușmănit în orașul provinciei lui, și cu minte. Mai tînără, mai frumoasă și mai elegantă pe șoldurile-i înnalte, blonda nevastă a celuilalt a străbătut ziua caniculară de astăzi, cea mai fierbinte din vară, pînă la penitenciar, cu pleoapa unui ochi umflată pe pupila albastră, ca mușcată de o viespe. Soțul ei, cocoșat pe un taburet cu picioarele scurte, o fixează prin gheața ovală a ochelarilor de aur, prinși de nasul cu vîrful subțiat și prelungit înnainte și puțin în sus, ca un bot de tapir, și cu barba roșcovană.

Un fost vînzător de mătăsuri, acuzat de tentativă de dezerțiune și condamnat la douăzeci de ani de

muncă silnică, și care a făcut doi în ocnă, domina, lîngă două femei negricioase și zbîrcite, basul numeros al vocilor armonizate, cu sopranul lui neobișnuit de subțire, de sticlete. Capul de filosof al unuia, chel, gros, apare lîngă pălăria nevesti-sii, ca o lună în umărul idilic al unei îndrăgostite.

În colțul din dosul ușii așteaptă silueta germanică, vastă, a unui copil bălan, care nu are decît cincisprezece ani. Privirea lui sigură și clară, carnația lui sănătoasă, abundentă înnăuntrul gulerului de la cămașe, desfăcut și răsfrînt peste gulerul hainei, iradiază onestitatea și un curaj liniștit. Tatăl lui, de o înfățișare viguroasă și energică, intră cu luleaua în colțul gurii și încruntat pe cadrul de metal al sticlelor de la ochi: domnul Tenhof. O strîngere de mînă scurtă, o sărutare rapidă,—una singură, — pe obrazul fiului, și urmează un dialog, abreviat de expresia privirii, în care tatăl comandă grav, numerotînd seria dorințelor lui pe degete, de patru ori, și fiul afirmă, după fiecare punct, printr-un gest și o mișcare a capului, că a priceput și va face întocmai. Convorbirea sfîrșește prin remiterea geamantanului cu alimente, printr-o sărutare identică primei, și fiul iese, salutînd cu o politețe de bronz, rezervată, adunarea.

Ea s-a petrecut repede și în picioare.

NEBÙNII

Nebunul Balaban a fost întors de la Mărcuța, unde era internat de cîteva zile. E slab și se plînge că a fost foarte bătut. Vorbește curent, dar deodată pasul cugetării lui alunecă pe cîte o coaje de portocală, și mintea lui Balaban se răstoarnă. Cere o muscă. . .

— Dați-mi o muscă în mîna dreaptă.

Sau pretinde că vorbește englezește.

A spart o celulă, a mai spart una, și a umplut pereții cu sînge. Medicul, psihologul închisorilor, un oarecare domn Stoenescu, un cap fără mutră, cercetează și pune diagnosticul: « nebunie simulată ».

Nebunul Iancu se ceartă toată noaptea cu cucuvăile, pe care le ia drept niște femei adunate în copaci ca să-l ocărască. E curios că și cucuvăile, în strigăte, la rîndul lor îi răspund. Ele strigă: « cu-cu-ea », și Iancu silabisește: « ca-ța-vei-co ». În limbajul nebunului, cațaveică e sinonimul femeii.

Iancu are preludiile crizei de epilepsie. Inconștient, el nu mai recunoaște, amenință. Un psihiatru în arest preventiv, afirmă că într-o asemenea criză epilepticii ucid.

Toate acestea n-au nicio importanță. Alienistul Stoenescu e neclintit în concluzia lui: simularea — și universal. Înnainte de a-i retrimite la

ocnă, de unde au fost aduși pentru maladie mintală, i-a pus cu toate acestea « în observație ». În acest scop a fost izolat cu gard un șir de odăi. Într-o celulă, cu pari într-un colț, a fost închis Balaban. Într-o cameră e un biurou și un scaun. Observația medicală o face lacătul de la ușe, scaunul, sau biuroul, sau un infirmier. Bravul medic a preparat doisprezece ani pasta de dinți și pudra de orez într-un laborator, știe să puie ventuze și scoate măselele, poate că mai bine decît cu cleștele, cu ciocanul. Observațiile a șapte sute de deținuți și ale tuturor cîți, în oarecare măsură, pot să deosibească un nebun de un om normal, nu sînt științifice, deși ei au trăit luni de zile și zi și noapte laolaltă cu nebunii care simulează. Savantul Stoenescu însă decide. Stergîndu-și ochelarii cu batista și scobindu-și nasul, bărbatul de știință al Direcției Generale, din lună în lună, cînd își plimbă, la iscălirea statelor, silueta prin închisoare, răspunde invincibil: simulează.

Într-o bună zi, nebunii se vor azvîrli cu capul în jos din cerdac. În fața cadavrului lor, eminentul neurolog va nota, surîzînd: « Nu v-am spus eu că simulează? ».

CONVOIUL

Pe la șase își face intrarea convoiul, între ba-ionete, al noilor deținuți. La rîndul celor ieșiți în fiece dimineață pentru a fi cercetați la Parchet sau judecați, se adaogă, seara, numărul aresta-ților din ajun. Unii dintr-înșii intră cu călcătura sceptică și distrată a celui care a mai fost și a mai văzut. Zîmbetul lor afirmă o familiaritate ceremo-nioasă cu portarul Ilie, care de cincisprezece ani păzește în acelaș loc, cu obrazul fraged și mustața încolăcită scurt, cavoul uriaș al fostei mînăstiri. Ochii revăd, satisfăcuți, zidurile, bolțile ce se succed, pe drumul podit cu bazalt, clopotnița cu ciori negre pe capete albe de heruvimi de tencuială — și pe pardoselile curate dintre atîtea clădiri, văruite proaspăt, recunosc cu o ușurare, un confort nebănuit în mahalaua de mlaștină cu mortăciuni, de acasă.

Alții au intrat aci, acum întîiaș dată. Demo-ralizați de cîteva nopți petrecute la poliție și de înghesuiala prin zmîrcurile îndelungate ale distan-ței, între gardieni și soldați, au ajuns inconștienți și ridiculi. Ei sînt ca dopurile zmulse de la sticla lor, care a conținut șampanie și coniac, și tre-buiesc potrivite pe sticle de oțet și gaz. Sosesc ca niște fantome, bolnave de o nebunie tăcută. Înșirați ca pe sfoară, grupul lor merge cînd pitit, cînd sculat mai sus decît îngăduie statura, și în obscuritatea care-i deformează, ei par schițați cu

cărbune, cenuşii şi mîzgăliţi, după inconografia bizantină, pe un părete foarte vechi şi fără di-mensiuni, de biserică ruinată, fără turle.

Datina cere ca, intrînd, procesiunea să se desco-pere, ca în faţa unui altar; neofiţii unui cult, care se închină la ceasornic. Noii-sosiţi sînt chemaţi la realitate de vocea injurioasă a «prrimului de noap-te». Cuvîntul, rostit cu dublu *r*, indică puterea şefului gardian. «Primul de noapte» e un personaj încălţat cu jambiere, fudul de ghetele lui cu nas-turi şi cu tocuri înnalte, subţiri. În veriga lui sună o sută de chei, şi, ca un simbol, prin verigă trece biciuşca. «Primul de noapte» are toată înfăţi-şarea mîndră a unui călăreţ descălicat. Călcîiul lui înnaripat joacă mărunt, solidar cu agerimea panta-lonului croit pe reliefuri, şi biciuşca îi bate pulpa, ca o flagelaţie de trufie. În faţa lui stă dimpotrivă, răscăcărată, arătarea molîie a unui gardian bălan imberb, cu pleoapele bătrîne, cu gîtul pîntecos, cu şoldurile dărăpănate, care suge în obrocul mîinii ţigara, trecută, pe la spate, din gura sălcie a unui deţinut în gura lui de spîn.

Cînd «primul» începe să ia « în primire », la lumina unei vîlvătăi imense de şomoioage de grăsimi, prestigiul lui imens se ştirbeşte pe regis-tru. Paginile catastivului sînt scrise cu o caligrafie gătită de mîna cu unghii răsfăţate, ale grefierului cu zulufi, indescifrabilă pentru «prim».

Geniul grefierului lucrează iniţialele ca nişte broderii, inventînd în text gulere, picioare şi căciuli de fantezie. Litera *B* în registrul Cance-lariei se răsfaţă ca un mitropolit cu două burţi. *M* dansează cu pene de struţ la cap, într-un stol de fluturi, realizaţi din zboruri de puncte. Singura care refuză să se supuie ingeniozităţilor artistice ale grefierului e litera *O*, ca o gaură şi ca un colac — şi tot ce poate complica simplicitatea covrigului acestei majuscule, e o pulverizare exterioară de

molecule de susan, care-i dă înfățișarea bizară de verigă cu păr.

Ca să izbutească lectura numelui lui Gheorghe Trișcă, zis șmecherul, zis Napolion, «primul» repetă silabele și le gîngăvește, în ilaritatea depărtată a grefierului, din ușa cancelariei, care, cu un ìfos, răzimat, ironic, de Adonis, își freacă un cîrlig de păr, lăsat pe frunte mai lung. Iar ca să puie cruce numelui strigat, căruia îi răspunde un « zent » de curs secundar, venit cu volubilitate din grupul prizonierilor, «primul» duce la gură și înmoaie, de mai multe ori, buricul unui creion aplecat pe registru, rămînîndu-i gura violetă și amară, ca și cum ar fi mîncat unsoare de copite.

Mișcare generală. . . După ce s-au așezat rîndurile și a început strigarea, iată sosind la lumina pîlpîie, dintr-un întuneric de uși zguduite, capul unui amiral, cu trese late de aur. Deloc grăbit, însă energic în pasu-i artistic, se apropie directorul, bosumflat și țanțoș. Fascinați de metalul sclipitor al șepcii, noii-sosiți au o viziune despre cum ar fi să se petreacă Judecata din Urmă, în ceruri închise cu zăvoare și cu apel nominal. Ei trăiesc o repetiție generală de Apocalipsă, străbătuți de-o emoție sfîntă, care le dă intuiția că toți au avut dreptate, și Popa de-acasă, și Jandarmul și Subcomisarul și Judecătorul de Instrucție. Prin urmare, din veac, totul e ticluit, iar Poliția și Parchetul merg mînă în mînă cu Infernul și cu Dumnezeu. Și fiecare își zice, fără cuvinte și numai în sentiment, stupefiat de acest mare acord universal:

— M-a luat dracul!

Și cînd gardienii, din spatele frontului de arestați, șoptesc, zărind pe director și îndreptîndu-și repede ținuta:

— Vine Țiganul!,

noii-sosiți mestecă reflecția că și îngerii profesează porecla și calomnia.

DIRECTORUL

Directorul se înfățișează ca un țigan adevărat. La culoarea buzelor și a pielii, care nu dă loc la nicio îndoială, se adaogă expresia, tonul, grimasa de parvenit. Ochii lui refuză să se uite, gura lui refuză să stea sau să se miște normal, nasul lui refuză să primească ideea că ar avea două nări și că răsuflă cu organele identice de primprejur. Figura, în genere și în detaliu, exprimă o nemulțumire fără motiv și fără scop. Parcă aerul îi pute, îi înțeapă ochii și îi otrăvește limba. Parcă directorul ar voi și să fie și să nu fie, plictisit că este și dezgustat că n-ar mai fi. Persoana lui se pare mai presus de cunoștință, ca într-o filosofie — și carnea lui, înnecată de puroaie, ce se vădesc la pleoapele umflate de-o conjunctivită neagră, la colțul vînăt al gurii, la grumazul constelat de buboaie variate, are sensațiile unei plămădiri superioare, ceva cam între patriarhul Constantinopolei și regele Italiei.

Ființa directorului face ocolul într-adins al curții pe lîngă ziduri și apare din fund, între cele două rînduri de deținuți, ca să guste o intrare triumfală de dramaturg. În cor, deținuții strigă:

— Trăiți! . . . iți. . .

Unele glasuri au rămas în urmă, pentru că au început să vocifereze, prin surprindere, mai tîrziu. Urechea directorului e supărată, ca un auz de șef de orchestră.

Acum directorul se vede de la cap pînă la vîrful picioarelor, cu trupul scump întreg.

El vine să facă însuș cercetarea.

Directorul își proclamă gulerul lustruit, hainele călcate cu dungă, ghetele de lac, ce-l strîng îngrozitor, inelele gigantice din degetele înmuiate în briliante cu aur.

Cercetarea domnului director privește « mai ales » două categorii de oameni: recidiviștii și neofiții. Vocea lui mustră deopotrivă, în cuvinte nescrise, evocatoare de Dumnezei, de mamă, de organe anatomice și sexuri, și pe cei care au mai fost și pe cei abia sosiți. Interogatoriul lui e nemilos, relativ la familie, la rangul ei social, la studii și funcțiuni, cu scopul de a stabili contrastul cu pușcăria și o lecție individuală de morală. Indiferent dacă răspunde sau nu, indiferent de ce răspunde și de felul cum răspunde, noul-venit este în sfîrșit bătut, în calitate de nou-venit, iar recidivistul în calitate de recidivist.

Bătaia consistă într-un asortiment de palme ajustate, trimise în figura clientului cu îndoitul efort al brațului și al pieptului ce-l împinge. Întîia palmă este expediată cu o mare putere mecanică, pentru motivul că individul se găsește sosit în închisoare. A doua palmă e puiul viguros al celei dintîi. A treia palmă este dată pentru că pălmuitul s-a ferit. A patra palmă rectifică pe a treia. A cincea palmă este chemată de a patra. A șasea palmă stabilește ritmul, și cu douăsprezece palme se obține simetria.

Inelele directorului au jucat rolul boxului blindat. Victima rămîne vînătă, însîngerată și strivită. Închisoarea are și o infirmerie.

UN PREVENIT CONTABIL

Un tînăr zvelt, îmbrăcat corect, chiar cu oare⸗care lux, într⸗un costum de mătase cînepie, se afirmă, la interogatoriu, contabil într⸗o Bancă și își arată, în termeni politicoși, mirarea că este arestat. La primirea celei dintîi palme figura lui fină, încadrată de procesiunea lungă a hoților de buzunare, exprimă o stupefacție negrăită. Crezuse că e o eroare. După a doua palmă, dată cu răga⸗zul necesar indicației că nu trebuie să se înșele, el izbucnește în hohotul de plîns al uimirii dez⸗nădăjduite, și în acest moment cumplit, și ca o su⸗premă chemare de leagăn, sufletul lui, strîns pînă la pruncie, îngînă:

— Mamă!

Domnul director dă drumul palmelor urmă⸗toare. Etica lui e revoltată. Un bărbat în toată firea, incapabil să suporte bătaia, cheamă ca să⸗l ajute icoana măsii.

Observația directorului are succes. Hoții îl aprobă cu veselie; ceea ce iscă o atmosferă de colegialitate de clasă între convoiul deținuților și funcționari.

Deținuții, în mare parte desculți, sînt încăl⸗țați de noroiul cenușiu al șoselei străbătute. Cîte o pîine jumulită de coajă pe drum, iese din cîte o subsuoară peticată. Ferfenița pantalonului a

ajuns pe un picior gol, la genunchi, iar pe celălalt a rămas la nivelul unei încălţăminţi abstracte. Cîţiva ţărani, netulburaţi în muta lor gravitate, privesc şi ascultă cu un aer de prinţi liniştiţi, în opinci, scufundaţi în căciuli.

FEMEI

Două femei fac un grup osebit în convoi. Una e urîtă, cu înfățișarea de brută monstruoasă a tuturor muierilor din închisoare, lipsite de grație, și la care sexul, comparabil cu o rană, cu o gîlcă, cu un zgîrci, sau cu un intestin, nu comunică fizicului lor nicio atracție, ochilor nicio scînteie, pasului, mișcărilor, nicio poezie. Burdufuri de hoit prost, saci de vicii și de atrofii, femeile închise, recrutate din slugile hoațe, nu prezintă interes; perversiunea lor aparține întodeauna cre⸗tinismului și niciodată însușirilor de rafinament feminin.

Cealaltă, e o fată de vreo șaptesprezece ani, pe jumătate goală în cîrpele sfîșiate, în care este ipotetic îmbrăcată. O privire aproape frumoasă, animată de un accent halucinat, se strecoară prin genele prinse în gălbenușul umed al permanentelor urdori. Gura ei, spintecată ca de brici, e îngropată deasupra bărbiei. Cînd surîde cu cochetărie, prin⸗tre gingiile vinete fără dinți, i se străvede limba, ca un limbric în cuibul bălos. Părul, galben ca pole⸗nul, contrastează cu figura murdară, pestriță pe po⸗mete. Ochii ei caută atenția absentă a primului gardian, cu moletierele verzi și tocurile subțiri.

Sculați în zdrențele pieptului, bumbii sînilor dau, într⸗o duhoare de vechi spălături de vase, im⸗presia virginității trupului ei neastîmpărat și hidos. Răspunsurile⸗i sînt recitate cu o aiureală zîmbitoare

și cu cinismul candid al unei inocențe primitive. E ca un mînz degenerat, care gesticulează artificial și s'a trezit vorbind. Se deduce din povestirea ei, că a servit cinci ani gratis familia numeroasă a unui cîrciumar bătrîn din Balcani, ca fată'n casă, ca bucătăreasă, ca spălătoreasă și ca guvernantă, și că în gospodăria stăpînului ei, s'a simțit fericită. Domnișoara cînta la piano *Tosca*, și ea o asculta, transportată, cu lingura de supă în brațe. Văzîn-du'i carnea înmugurită, instinctele peninsulare ale bătrînului evoluau libidinoase. Într'o seară, pecînd familia era la cinematograf, ea s'a văzut silită să'l refuze, în vreme ce, gîfîind, patronul îi strecura în palmă darul, scos din tijghea, al unei hîrtii de doi lei. Însă nobilul orgoliu oriental rănit, s'a răz-bunat. Acuzată de furt, copila fu arestată. Într'un avînt de tinerețe inconștientă, buzele ei, arse de mizerie, fac o destăinuire. Deținuta ar fi preferat pe fiul cîrciumarului, un tînăr frumos și elegant, cu părul creț de berbec și care scrie poezii.

Directorul o ascultase cu șapca lui de amiral dată pe ceafă, fără să o «pleznească» măcar o dată... La o fereastră de sus, luminată, apar cu-lorile unui papagal. Și o voce leneșă, de sirenă, cîntă din cadrul ferestrii:

— Mișule, vino la masă...

E doamna directoare, groasă, în capotul de catifea verde cu pieptul galben și cu o creastă roșie de mătase în cap, gravidă de șase luni. Atenție respectuoasă, vocile tac, atitudinile se'n-dreaptă. Directorul se întoarce transfigurat către fereastra dintre frunze. Sirena s'a ascuns cu o intenție de farsă inocentă, și din pervazul cu sto-rul tras, îngînă:

— Cucu!... Mișule!... Cucu!

Și cînd directorul deschide ușa, ea, de pe scară, împunge cu deștiul și face din întuneric:

— Bum!

ÎNCARTIERUIREA

Pîlcul întreg și-a luat porțiile de palme, apelul e terminat, noii-sosiți încep să se dezmeticească și o comandă îi clatină din loc și-i duce-n fața porții a doua, a temniții adevărate, o poartă imensă, de lemn gros, încadrată de bolta cu ceasornic. O poartă mai scundă se deschide din poarta mare înlăuntru, ca un fund de cutie, și deținuții intră în negura ei, ca pe gaura cheii. E gangul de subt clopotniță, unde convoiul face al doilea popas, pentru percheziții, gang închis între două porți, poarta pe care convoiul a intrat și poarta încă nedescuiată, prin care deținuții se vor scufunda definitiv în temnița mare.

La o masă cu lampă uriașă și registru, așteaptă în coate un alt gardian, a căruia menire este să înscrie conținutul buzunarelor. Alți gardieni caută buzunarele. Un rînd de lanțuri monumentale și de cătușe decorează umbra uriașă a gardianului de serviciu.

Interogatoriul reîncepe. E amuzamentul suprem al celor ce primesc. Și prima întrebare, după un discurs de injurii colective, retușate de înjurătura individuală, așezată sau după cuvîntul întrebător sau la mijlocul frazei sau la sfîrșit, dacă întrebarea e scurtă, este monoton aceeaș:

— Cînd ai mai fost pe-aici?... Pe tine te cunosc...

Că a mai fost, că n-a mai fost: fiecare nou-sosit spune că vine întîia oară, și fiecare iese, la percheziție, bătut din nou.

Contabilul pălmuit de director și-a calculat situația și a luat hotărîrea să se acomodeze. El și-a formulat speranța timidă că procedînd ca la Bancă, prevenitor și gentil, nu ca față de un client ce-și preschimbă polița, dar de un deputat care intră să-și încaseze un comision, calăii lui se vor simți obligați la o atitudine ceremonioasă. Ceea ce-l preocùpă evident este să dea acestor psihologi impresia că el nu e un hoț ordinar, că nu seamănă cu niciunul din tovarășii lui de drum, cu care contrastează panamaua și costumul lui de *soie écrue*, și că în definitiv el nu e cîtuș de puțin vinovat; că o năpastă l-a copleșit pe neașteptate, ajutată de pizma unui director de serviciu, din pricina unei dactilografe.

E de altfel punctul de vedere, sincer sau prefăcut, dar îndeobște sincer, al tuturor deținuților. Niciunul nu-și explică arestarea și deținerea, și noțiunile tuturora sînt obscurate, fie din cauze morale congenitale, de paralizie a unui sector de sensibilitate, fie din cauza convingerii exacte că dacă ei au furat ceva, alții au furat și fură mai mult, fără să-și piardă libertatea. În mintea lui dezorientată, fiecare hoț citează hoțiile mai mari, autorizate de onoruri și de situații sociale, și se mîngîie cu concepția că furtul e starea normală vie a societății. Și faptul că judecătorul îl întreabă numai despre furtul lui, cu excluziunea oricăror altor furturi binecunoscute de el, pe deținut îl bucură ca o viclenie secretă, cu care se găsește de acord.

Contabilul, voind să degajeze personalitatea lui adevărată, cade în exces bombastic, vecinii lui îl batjocoresc, iar gardienii îl privesc chiondorîș. Onoarea unui gardian de pușcărie consistă

întru a nu face impresia că poate să fie prostită, şi se apără de o asemenea eventualitate cu palmele, cu picioarele şi cu pumnii. Un marxist din convoi atrage violent atenția contabilului că nu toți cei de față sînt pungaşi sau vinovați, şi că în închisoare stau şi deținuți de altă extracție decît a celor ce măsluiesc registrele contabilității, deținuții politici.

Contabilul îşi cere scuze, cu desăvîrşire năucit de suma neroziilor ce-şi închipuie că a făcut şi de terenul pierdut în stima pungaşilor, cu care din acest moment va trebui să vieţuiască. Se bîlbîie, se împleticeşte şi ar voi să retracteze.

Cînd îi vine rîndul, scoate din buzunar un portmoneu de mătase albastră, cu o monogramă de aur.

— E caramagiu, definesc doi pungaşi de buzunare.

— De unde l-ai şterpelit? întreabă altul, cu observația că în tramvaie portmoneele sînt de obicei de proastă calitate şi că numai în marile restaurante circulă asemenea giuvaere.

Pipăindu-l, gardianul întreabă, ca să înscrie în registru:

— Cît ai în el?

— Nouă sute de lei, mă rog, răspunde dulce vocea contabilului de Bancă.

La numărătoare, gardienii au găsit însă suma de o sută douăzeci lei, şi cheamă pe contabil mai aproape.

— Dumneata, de-acolo, fă-te-ncoace. Vasăzică şi minți?

Contabilul de Bancă încă nu a înțeles. El afirmă sus şi tare că are nouă sute de lei în portmoneu. Un torent de stoluri de palme cade pe obrajii lui, uşor umflați de atingerile domnului director, şi hoții participă cu aprobări unanime la bătaia « Domnişorului ». Perchezitorul s-a sculat

din coate, de la masă, ca un boxeur în ring. Convoiul se retrage la păreţi şi lasă arena liberă în mijlocul încăperii, pardosită cu piatră, ca unei partide de luptă, pecînd, din turla de deasupra, bat orele de bronz lente, ca un semnal solemn de gong.

Cizmele gardianului perchezitor şi-au şi pus de cîteva ori botul în stomacul, în şalele şi-n spinarea tînărului contabil. Pumnii lui l-au ajuns de repetate ori în fălci, cu duritatea silexului colţuros. Înnebunit, contabilul se aplică la necesităţile cele mai urgente şi se opreşte o secundă din cursa ce-l poartă într-un vîrtej de picioare şi de ghionţi, ca să scuipe un albuş sanghinolent. Ochii lui spăimîntaţi caută zadarnic loc de scăpare. El ar voi să zboare, să se arunce de sus, ar voi să facă explozie ca o bombă, pentru ca botul cizmelor domnului gardian să nu-l mai întîlnească, ci să treacă prin el ca printr-un fum. Convoiul, înşirat la zid, surîde. Cînd cade într-un părete, martorii îl aruncă înnapoi, ca pe o minge, cu picioarele, şi contabilul, în orice direcţie ar nimeri-o şi în orice punct s-ar afla, se izbeşte neapărat de cizmele celui ce-l preumblă.

Şedinţa se încheie cu o formă legală. Contabilul a recunoscut că portmoneul lui conţinuse suma de o sută douăzeci de lei.

Sînt orele opt. Ultima poartă a temniţii se deschide şi ea, în faţa bisericii din mijlocul fostei mînăstiri. Se procedează la « deparazitare ». Contabilul ar vrea să zacă la pămînt. În două ore fiinţa lui s-a transformat cu totul şi nu mai are nici amintire. Nu mai ştie cum l-a chemat şi nu mai ştie să plîngă. I se pare atît de imposibil tot ce i s-a întîmplat, încît începe să creadă că el e altcineva, un bandit bătrîn sau un gardian sau o vacă sau un papuc de pîslă. Între fotoliul de puf din biuroul Băncii şi cizmele gardianului se desfăcuseră cîteva secole

și civilizații. A mai avut o singură tresărire a omului vechi, cînd, jupuindu-l de haine ca să-l îmbăieze, un gardian a dat ordinul:

— La piele!

Mașina de tuns a intrat lacomă cu dinții ei deschiși în părul negru ondulat, suculent de sănătate, și după cîteva scîrțîiri pipăitul contabilului trecu ca-n vis pe ghiuleaua capului, aspră a o dăsagă umflată de dovleac. Apoi, un brici mușcător pustiì toată podoaba bărbăției lui. Căzut în coma personalității, el nu aude glumele pieilor goale desfătate de dușa caldă și nu simte în aburul întunecos al sălii imense, pătată de plămădeala de foc a unei singure lămpi cu petrol, nici gîndacii mîncîndu-i săpunul uscat pe buric.

STĂRI SUFLETEŞTI

În buzunarul sufletului găurit, contabilul se anevoieşte să-şi adune mărunţişul pierdut al amintirilor unei zile încheiate. Se apleacă ici după un gologan, dincolo după cinci parale, şi de cele mai multe ori izbeşte cu degetele curate francul gelatinos al unui scuipat. Din toate lucrurile, petrecute totuş, cu preciziune, lipseşte, în ora cînd le recheamă, ca să-şi exprime abjectul conţinut, din fiecare un fragment — şi el le reconstituie pe cîte jumătate goale. Intervalul uimirii se taie egal cu cîte o linie de viziune plină.

Contabilul avea despre sineş impresia că pe de o parte ar fi fugit în pas gimnastic în interiorul unui pustiu circular îngrădit cu stinghii, iar că pe de altă parte ar fi trecut pe acolo, în acelaş timp, pe dinafară, şi că s-ar fi zărit pe sineş prin zăbrele, alergînd vărgat cu dungi: o dungă de realitate lîngă o dungă de ficţiune. Toată urzeala imaginilor în care suferinţa lui se cîrpeşte pestriţă, îi lasă o sensaţie de secol lichid şi de peizaj încreţit.

Şi, parcă, uneori, el ar fi fost şi nişte cărţi rînduite frumos, prăvălite însă într-un mare întuneric cu cadavre. Şi parcă tot el ar fi fost şi nişte şoareci, şi parcă şoarecii ar fi ciupit din cărţi şi din paginile ilustrate în culori. O muscă verde, stîrnită de miazma beznei, dar sfiioasă de întuneric şi umezeală, cîntă parcă, în sita lucarnei. Şi musca tot sufletul lui ar fi fost.

În reconstituirea zilei, gîndul contabilului de Bancă elaborează cu o unghie, alene, schițe slabe de gravură, începute și numaidecît aruncate, ca pe niște scoici de talc și spermanțet unsuros, cu speranță și cu dezgust. Dar și din speranță și dezgust el simte tot numai o fracțiune sau numai indicația exterioară fugitivă a unui fragment de sentiment, încercat într-un viitor care ar fi trecut, întors cîteodată pe jumătate înnapoi. Sensibilitatea lui se găsește alterată ca exactitatea vizuală a unui om înnecat într-un fluviu limpede de mare capitală, și numai pe trei sferturi mort. De dedesubtul undei, ochii aceluia citesc într-un turn cu orologiu, ceasurile de jos în sus...

— De ce a fost arestat? De ce a fost închis? Pentru ce a fost bătut?

Contabilul se complace în verificări tulburi, și înțelesul lui mat se ațintește stăruitor în cîte o problemă care degradează insul:

— Cine l-a bătut întîi? Directorul sau gardianul? Și de ce a fost bătut atîta timp și atît de tare?

Pentru că a izbutit să-l bată și să-i sluțească demnitatea, lașitatea lui fizică împrumută acestor doi magistrați noi o autoritate, de care totodată bravura lui se răzvrătește.

— Arestat... Bătut... Director... Gardian...

Definiții: Ce-i un director?... Ce-i un gardian?...

Silabisiri: gar-di-an...

Apoi rostirea sunetelor izolate: A... i... a... i... e... o...

Nimic nu mai are niciun sens!... Însă cuvîntul « bătut », întipărit pe toate organele lui cu de-amănuntul, ivește o jale nemaipomenită. Ca numele unui decedat de curînd, în familie, seara, cînd

rudele se regăsesc la cină singure și nu s-au deprins încă pe cine să-l mai servească cel dintîi.

— Nu se poate! Nu se poate! Nu se poate!

Răcnind, contabilul sare de jos în picioare, din mocirla lui de săpun, gesticulează o apărare violentă, și pornește prin aburul înnecăcios al sălii de baie, la o luptă imaginară și tîrzie, atlet de piatră albă pe o streașină de templu.

Puterea lui se desinează integrală, ageră și covîrșitoare pe un trup de mineral elastic. Dedesubtul mușchiului închis ca un brîu viu peste pîntec, ea se strînge bărbătește într-un ciorchin abrupt. Ura i se dezlănțuie însă, ca un mizer cataclism. El se înverșunează că a răbdat pedeapsa bătăii fără să lovească. Acum, el ar fi în stare a rostogoli zimbrii cu pumnul, izbiți între coarne. Slobod de legile sociale transpuse în costum; betelia și cusătura mijlocie a nădragilor: ca să împiedice avîntul; subsuorile jiletcii și ale vestonului: ca să reție ridicarea profetică a brațelor; mînușile: ca să comprime mîinile și să le ducă legate; gulerul: jug pe grumaz; încălțămintea: ca să strice mînia și să armonizeze pasul celui ce purcede drept; pălăria: graniță obștească a frunții; trupul contabilului, de o frumusețe cruntă, se regăsește în instinctele adevărate, poruncite din adînc, din pămînt. . .

Un sfîrșit de zi, de altă zi, irizează și începe să-l preocupe, fără motiv și consecință. . . Gîndurile lui se strecoară unele într-altele, contradictoriu, se compun în dezordine absurdă, ca și cum i-ar fi cîntate, din patru-cinci apartamente deodată, cu ferestrele deschise peste o grădină uscată, melodiile deosebite ale căsniciilor de prin etaje, cu flaut, celo, armonium și vioară. . .

Din geamul unui vagon, cu care se vede călătorind, ochii lui urmăresc, în apusul de aramă bălțată, zborul aplecat al unui corb singuratec,

întîrziat în luminişul crepuscular. Din cînd în cînd, pasărea se împleticeşte din linia lui oblică pe orizont. Corbul trecuse pe deasupra trenu-lui, demon de catifea, vast în uniformă neagră. Alunecase peste uscăturile cenuşli ale toamnei. Se depărtase. Şi deodată corbul şchioapătă pe cîte o arìpă.

De mai sus de el, dintr-un zbor paralel cu al lui, scoboară scurt, la timpuri, ca o săgeată vie, o pasăre mai mică. Loveşte corbul cu ciocul în cap, şi pleacă. Şi se întoarce iarăş ciocnindu-l. Şi se depărtează iarăş. Clătinat din masiva lui stabili-tate, pînă în marginea zării, corbul va trebui să cadă ucis. Ceea ce-l zguduie pe amintitor, în această necunoscută mare tragedie vesperală dintre două nevinovăţii, una lentă şi docilă şi alta agresivă şi agilă, este debilitatea lăuntrică a uriaşului corb, jucărie neputincioasă a unui pui de uliu asasin, resemnarea la fatalitatea că trebuie prăvălit din cerurile înnalte şi devorat de un gîndac.

— Închideţi geamul că se face frig!

E ordinul şovăitor al unui pasager din comparti-ment, cu gîlcile în bandaje şi care depune, uneori, cuprinsul unei guri cuviincioase, în cleiul vînăt al unei batiste cu monogam.

— Nu te-ai mai îmbrăcat, mă?

E apostrofa gardianului de la baie.

Un moment ridicată, fiinţa morală a contabilului de Bancă se dezumflă ca o spumă, cade ca o minge pe un acoperiş povîrnit, trece în scursori prin întunericul jgheabului şi al burlanului de ploaie. Teroarea execuţiei, la comandă răstită, îl ia în stăpînire.

Cămaşa, pantalonul, ciorapii şi ghetele sînt re-integrate pe om. Cu pardesiul de culoarea halva-lei, cu cravata şi bretelele pe umăr şi braţ, el întră în convoiul, condus prin închisoare de o feştilă cu fumăraie, aprinsă în vîrful răsucit al

unei sîrme. Lampagiul oficial poartă costumul cu tichie, desinat cu vărgi, al închisorii. E un fost șofeur, vinovat de moartea unui advocat sfărîmat în botul mașinii. El străbate cu procesiunea lui nocturnă curțile vinete, coridoarele expresioniste și arcadele pitite, ca preotul unui rit grotesc. Mîna lui dreaptă înnalță feștila, iar stînga duce căldărușa cu petrol, în care, cu bumbacul în jos, așteaptă feștilele de rezervă. Lampagiul bo-tează cu funingini toată închisoarea și participă, ca factor administrativ asimilat, la predarea dor-mitoarelor și a celulelor pe rînd, și, în drumul lui către dormitoare, convoiul noilor-sosiți, legă-nați de focul intermitent al feștilei, pare că sco-boară în Infern.

DINȚII

Contabilul de Bancă s-a mai aclimatizat și relațiile i s-au înmulțit. Pe « dumneavoastră » și pe « dumneata » le rezervă pentru cancelarie și ierarhie. În interiorul temniței un singur personagiu se mai bucură de titlurile politeței: ceaușul. Încrederea neclintită pe care o inspiră constant acest uriaș cu pumnii și spetele de piatră «primului de zi», îl așează dincolo de bine și de rău, în ipoteza marilor cauze cu efecte misterioase. Fie că bate, fie că încă nu s-a supărat, ceaușul e fix și invariabil, în piscurile lui, ca un Ceahlău. Lui nu-i poate cere nimeni socoteală decît « primul de zi », și « primul de zi » nu i-o cere niciodată. Ceea ce i se cere, se trece din mînă în mînă și nu face obiectul niciunui dialog.

Duminica, sute de femei așteaptă deschiderea porții, mai toate tinere și provocătoare, cu ochiul focos, cu gura umedă, cu șoldurile și sînii profesionalmente aparenți. O basma roșie cu buline negre înfășoară fața brună, bătută între sprîncene de un zuluf, o pălărie își culcă pana pe o ceafă grasă, un decolteu imens oferă ochilor o carnație durdă. Spectacolul seduce privirea scînteietoare, prin grilajul pătrat al sălii de vizită — « vorbitorul », de-o parte cu deținuții, și, dincolo, cu vizitatoarele, lipite de grilaj. În cîte un pătrat de zăbrele încrucișate se petrece o cocoloșire a mîinii apucată de mîna fremătată a hoțului dinlăuntru. Dacă doi gardieni n-ar păzi măsura distanțelor,

călcată numai cu inocență și prin farmecul unui zălog strecurat în palmă, sala de vizită ar fi, în fiecare duminică, o herghelie de instincte exprimate în comun, chiar cu piedica feroce a grilajului de fier, și de nechezuri. Hoții sînt obsedați de unica preocupare a fidelității conjugale, și jarul, pe care îl cunosc, pentru că i-a dogorît și i-a carbonizat, al părechii lor, îi fac bănuitori, siniștri și răzbunători în intenții, ceea ce place fetei cu genunchii mari, venită în vizită cu pantofi pe tocuri înnalte, dintr-altă margine de oraș, și cu pachetul la coapsă, plin de bunătățile săptămînii. Părechile fericite sînt acelea care pot număra săptămînile rămase pînă la liberare, și toate idealurile lor se concentrează în talazul de sensualitate, neputînd să fie doborît întreg decît de puterea singurului mascul ales. Beția luxuriei ațîțată de beția libertății, ațîță însă un entuziasm inconștient, și o nouă « lovitură » va despărți idila cu un stăvilar de fier, iarna viitoare.

Sala de vizită miroase a sudoare de lup. Printre părechile tinere, o gură bătrînă pune șoapte de maică în urechea unui deținut, copilul ei. Mama iartă totul și se roagă de Cristul ei, în uniformă cu vărgi, să se cumințească. Maica i-a adus tutun, pîine, un cîrnat, prăjituri și gologani pentru ceauș. Băiatul își plătește dormitorul corect. Ca să-și poată ține și aproviziona copilul, maica s-a băgat la stăpîn în București, lîngă închisoare. Înghesuită de femeile tinere de jurîmprejur, ea nu vede nimic, nu știe și nu-și închipuie nimic, fixată cu capul plecat într-un pătrat de drugi prin care își contemplă sfîntul, sfîntul ei, iscat în pîntecul, deformat acum vreo treizeci de ani, cînd plîngea și ofta mult mai puțin, dezmierdîndu-și hoțul gol și nevinovat, culcat în copaie.

La contabil nu vine niciodată nimeni, și mulți din temniță se gîndesc la solidaritatea celor ce au

lăsat acasă o familie, o nevastă, o amantă. Ieșirea vizitatorilor se face grămadă, într-o gloată pestriță. Frumosul arhivar și-a vîrît capul de căprioară lîngă obrazul alb al unei fete din mahala, care a luat ibovnicului ei, hoț de buzunare, un pachet cu rufe murdare. Insinuant dar și imperativ, arhivarul șoptește o întrebare. A crescut un zgomot; fetele, țiganii, babele, s-au oprit. Aleargă gardienii. S-a putut auzi o înjurătură: « Curvă! ». S-a putut auzi o palmă, cîrpită cu elocvență. Gura arhivarului ar povesti ceva, dar sîngele îi curge din nas pe buze și pe splendoarea cravatei. « Curva » l-a « pleznit » și e gata să pleznească și să doboare cu pumnii, după ce și-a pus jos pachetul, toată garda.

— Dați-i pace! poruncește locotenentul, vînător-de-munte, care păzește noaptea liniștea temniței. Domnișorul a găsit ce căuta...

— Vă zmintesc pe toți! amenință fata, cu brațele goale pînă la umeri, monumentală, înfruntînd pòtera cu șapcă a gardienilor, porniți alene, la strigătul arhivarului pălmuit.

Conflict între puterile civile, care se retrag chioriș în biurouri, și între puterile militare.

— Te joci, domnule, cu ăștia! se vaietă directorul, diminuat în prestigiul lui administrativ. Sînt în stare să-ți vîre baioneta în stomac... Mă duc să fac raport... Nu se mai poate trăi... Administrația se dezorganizează.

Hoții au o ușurare... Autoritatea absolutistă a unui biurou hermetic de minister și a unui mic autocrat zulufat și amoros, cu pantofii de lac, e cenzurată de militari.

În zdrențele lui, amintitoare de salarii și de tantieme defuncte și de șterpeliri nesimțite, contabilul de Bancă mai păstra o amintire vizibilă de opulență, patru dinți de aur, din față. Un complot s-a urzit în jurul acestor bijuterii, și doi din tovarășii lui de dormitor s-au hotărît să-i

fure dinții. Într-o dimineață, nimeni nu l-a mai recunoscut nici după față, cu gaura dreptunghiulară în gingia de sus, nici după rostire. Cuvintele lui fugeau prin noua lui strungăreață ca fulgii și se strecurau indistinct într-o gălăgie a gîtlejului neînțeleasă. De jurîmprejurul gurii obrazul purta urmele unei violențe complicate, colțul buzelor părea sfîșiat ca un colț de buzunar, de care ai fi tras, și ca rădăcina unei limbi de galoș. Dosul mîinii se ridica atent pînă la nas și tampona buza, comisura și obrazul ciupit și destesut. Între bărbie și ochi pielea se înfățișa ca frecată cu un material care poartă numele de glaspapir.

În timpul nopții, ceaușul dormise atît de adînc încît nu a putut auzi nimic, și tot așa dormiseră și cei cîțiva pensionari rămași, ai dormitorului. Doi tovarăși au prins pe contabil subt șezut, i-au căscat gura încet și i-au vîrît pe limbă o batistă, al căreia singur gustul fusese un chin neînchipuit. După șase zile contabilul mai scuipă și acum și-l fulgeră în înghițitoare nevoia de-a vărsa mațe, inimă, ficat și rinichi, ca să-și poată spăla măruntaiele cu săpun. Un dinte i-a fost zmuls cu burghiul de la briceag, și doi dinți au trebuit dezgrădinați cu vîrful, cu unghiile; ultimul dinte fiindu-i întors pe loc, ca un nasture de gheată, cu niște degete ca de fier, contabilul a căzut în leșin. Totul a fost lucrat pe întuneric, pe schema teoretică ce-și făcuseră devastatorii studiindu-i, fără ca el să-și fi dat seama la timp, mișcările gurii, mestecatul, rîsul și vorbirea. Îndemnat să se plîngă, contabilul a înțeles și a tăcut resemnat.

Ceaușul nu ar fi primit în ruptul capului acuzația că răpirea dinților s-ar fi putut petrece în imperiul autorității sale, și contabilul s-ar fi putut aștepta la niște pedepse, pe lîngă care toate suferințele din trecut rămîneau ca schițele vagi ale unui proiect ce trebuia să fie abia aplicat.

STREAJA DE NOAPTE

Doi gardieni, reprezintînd guvernul și puterile civile, dau în seama puterii militare, înfățișată printr-un sergent și opt ostași cu baioneta la armă, paza de noapte a pușcăriei.

Se face apelul nominal al unui dormitor. Numele lui Ion Cîță este citit pe registru, cu toate poreclele lui boierești: zis Ciocoiul, zis Alfons, zis Marghiloman. Arestații primesc apelul smirna, în atitudine, rînduiți în dreptul paturilor ce le-au fost destinate, și, în iluzia unei simpatii fără consecințe din partea armatei, ei se silesc să maimuțărească poziția « drepți » la perfecțiune.

Ion Cîță, zis Marghiloman, nu cuprinde în sumarul lui fizic și oratoric nimic din cîte ar putea să amintească figura provocătoare a ilustrului bărbat de curse. Pe jumătate despuiat și subțiat pînă la cartilaje, descompus și sperios, el învăluie alaiul forțelor executive într-o contemplare abstractă de apostol jigărit. Vina lui Ion Cîță, zis Alfons, e țigănească: furt de izmene, de pe frînghie. Detaliu umilitor: Cîță a fost prins înnainte de a fi putut fugi cu albiturile furate, muierile au închis poarta și au tăbărît pe Alfons cu zece reteveie.

— De ce îți zice așa, mă băiete? întreabă sergetul.

— Îmi mai hlichle hli Chlirhliac, răspunde Cîță cu naivitate.

— Îi mai zice și Chiriac, traduce un deținut, familiarizat cu limbajul exotic al lui « Marghi-loman ».

Sergentul bagă de seamă că « Marghiloman » pătimește de o gravă insuficiență a pronunțării și de o infirmitate dublă. Limba lui răscoaptă, lipită-n fund, gelatinează cuvintele și le beșică, iar buzele, automatizate de ritmul repețirii, întorc silaba de cîte două ori.

AGHIUȚĂ

« Aghiuță » reapare pentru a patrusprezecea oară într-un dormitor. Procurorul nu a putut tămădui labele acestui geniu monstruos, de nevroza lor naturală. Aghiuță profesează specialitatea de « scorțar », care consistă întru a îndemna buzunarele să-și verse fulgerător conținutul în profitul lui, fără ca proprietarul, transportat de admirație în fața cîte unui monument din capitală, să prindă de veste. Aghiuță operează în toate punctele unde cultura și conștiința națională s-au aliat într-un monument, la Ateneu, la Teatrul Național, la Cercul Militar, și cele mai multe șanse i le-a oferit pînă azi Mihai Viteazul, pentru memoria căruia profesează un respect deosebit.

Mutră de șaizeci de ani, pe un trup de cincisprezece, Aghiuță leagănă pe niște umeri slăbănogi un craniu de gigant, prins de un gîtlej ca un belciug. El se înfățișează ca un ciocan cu coada ruptă din mijloc, ca un șurub cu piulița prinsă în ghevint sau ca un balon umflat, de orificiul căruia spînzură un vierme. Pare zbîrcit într-un borcan cu spirt și îmbătrînit la vîrsta de avorton. Gura, fără buze, ca un plic, nu știe să grăiască. Rîsul ei e ca o linie decorativă scămoasă pe o spinare de păianjen. Privirea fugară chiorîș e maladivă de prea multa lumină a masalalei, și pleoapele sînt strînse ca niște cheotori. De la nasul umed, atrofiat, ocolindu-i bărbia cocoloșită, obrajii spînzură

putrezi pe două linii duse adînc, curbate pe bot. Buza de subt nări e mare cît fruntea, și fruntea, păroasă pînă-n sprîncene, e-a unui cap de pisică.

Aghiuță, cel mai idiot dintre hoți, este cel mai dibaci. Ca să petreacă la exercițiul abilităților lui excepționale, boierii îl desfid să le fure lucrurile din buzunare, și Aghiuță li le fură întodeauna, fără greș. Buricele degetelor lui se lipesc de obiecte ca lîna de scaieți, mîinile lui le imprimă o nerăbdare, le hipnotizează cu o amețeală magnetică uimitoare: ceasornicele, inelele, àcele de cravată, portofelele, doresc instantaneu să treacă în posesiunea irezistibilă a lui Aghiuță.

În timpul nopții, Aghiuță execută dorințele ceaușului din dormitor, jefuind pe noii-sosiți, culcați îmbrăcați și adormiți. Ceaușul, ales de Direcție dintre hoții remarcabili prin puterea pumnului, dintre aceia care strivesc un cap sau dogesc un piept sau înfundă cîteva coaste dintr-o singură lovitură, reprezintă, noaptea, într-un dormitor, ordinea și disciplina, aplicate pe loc. Descîntate de Aghiuță, încălțămintele părăsesc picioarele dulce, și hoțul, în luptă cu victima lui adormită, se acomodează elastic, ca un șarpe mut, cu mișcările și zvîrcolirile ei. Cînd cel adormit dă semne că ar putea să se trezească, ceaușul suflă-n lampă, lărgind jefuitorului sfera de acțiune. La nevoie, el dă pe tăcute o mînă de ajutor, strîngînd victima de boașe. Sufocat de durere, prizonierul leșină cu un suspin confundat cu visul.

Alteori, o luptă adevărată se încinge pe întuneric, o luptă în care noul-sosit, stupefiat de un atac neînțeles, atribuit diavolului din Sfînta Scriptură, nu se apără și nu lovește, ci numai își schimbă atitudinile și așteaptă desfășurarea crizei, înspăimîntat. Descălțarea și dezbrăcarea lui sînt atunci violente și radicale. La reaprinderea lămpii, jefuitul începe să se dezmeticească și să priceapă un

adevăr, pe care nu va îndrăzni niciodată, înnainte de punerea lui în libertate, să-l formuleze — și atunci numai pe tăcute.

Un sistem ingenios de-a fura pantalonii unui « fraier » e acela al « întoarcerii cu acul ». El permite dezbrăcarea unui adormit, la lumină, și jocul acului și al adormitului, purtat în toate direcțiile de vîrful ce-l înțeapă cu destoinicie, este egal cu o voluptate. Hoțul, așezat pe marginea patului, vizează punctul ascuns, înțepînd ușure în punctul opus. Adormitul se desface o dată și revine la o poziție anterioară. O nouă împunsătură, dozată, corectează poziția. Experimentînd sensivitatea subiectului, acul învață împunsătura eficace, și la fiece înțepătură corespunde deșertarea unui buzunar, descheierea unui nasture sau ieșirea unei părți a cracului din pantalon, de pe individ.

Cîteodată, contactul electric al acului, mîinile calde și febrile ale operatorului și fanteziile somnului, vizitat de imagini, au putut să determine beția simțurilor și să le înșele, punînd o piedică de zăvor la dezbrăcarea unui ins. . . Alteori, gemete guturale și mîngîieri, în fraza cărora se strecura numele diminutiv al unei femei rugate, cuprinsă goală în absorbirea fierbinte a demenții sensuale, se însumau într-un final tumultuos de convulsii și într-o agonie zbătută. . .

Pipăitul lui Aghiuță știa să exploateze cu rafinament și situațiile speciale.

LACĂTE

După apelul din dormitor, autoritățile trec în dormitoarele următoare. Ușa cu povara ei de fierării este trîntită adînc: ineluctabilă clipă a emoției cotidiane. Prizonierii și-au dat seama că sînt cu adevărat despărțiți de lumea întreagă și în puterea exclusivă a necunoscutului întreg. Cîteva zăvoare mari sînt bătute de-a curmezișul ușilor, pe dinafară, cu ciocanul. Zăvoarele refuză, broaștele mùrmură, cheile scrîșnesc, lacătele mușcă — injuriile și blestemele fierului în serviciul silit al dreptății.

Pe drumul de scînduri al coridoarelor înghețate, alaiul se depărtează, și pînă la ziuă nu se vor mai auzi din dormitoarele moarte, de-a lungul lui, decît pasul măsurat al sentinelei, schimbul gărzilor și rondul. . .

Iarna, se întovărășește însă jalea pe mii de flaute metalice de orgi ale vîntului, cu pustietatea infinită a tăcerii. Închisoarea este năvălită de miile de arătări născocite ale spaimei, în joc și zburdălnicie cu inima prizonierului. Sute de viori funebre cîntă triumfale la o ferăstruie puternic blindată, din fundul dormitorului, lîngă tavan, din care cad mărgele de umezeală. Prin geamul de sus, se uită înlăuntru satanii mărunței, improvizați din resorturi și sticlă, și care spionează, cu ochii cît pumnul, luminișul vînăt al încăperii. Urechile lor ciulite, păroase, ascultă chiar gîndurile hoților

încremeniți în frig. Unghia de curcă a cîte unuia zgîrie gheața din geam. Altul lovește geamul cu pumnul și fuge...

Ca să se încălzească fără combustibilul costisitor al închisorii, mai mulți hoți s-au asociat să tremure laolaltă, pe așternutul de lemn, înghețat ca o lespede mormîntală. Ei aud alergările în cete ale miilor de pitici urîți și cafenii, pe acoperișul alunecos, unde se dau pe gheață și în tobogan, în hohote, în aplauze și în urale, tocmai din vîrful turlelor cu cruci, pînă-n spital și cimitir.

Dar instrumentele de alint, preferate, ale iernii, sînt tobele mari. Împărăția nopții împresoară toată închisoarea cu timpane, ca să tortureze cu perversitate moralul oamenilor din pușcării. Și între tobele cît niște tancuri se intercalează giganticele tipsii, chiuie ocarina, purtată cu carul cu boi, și plînsul fără nădejde al piculinii. Iar prin simfonia tuturor orchestrelor adunate laolaltă și în dezlănțuire universală, se aude geamătul ca de moarte, pulverizat de uragane, al sentinelelor din turnuri, care-și răspund, din turn în turn, pe zidurile exterioare, că supraviețuiesc. Un oftat se-mprăștie uneori pe coridoare: sufletul canonit al sentinelelor din interior, răzbite de îngheț.

— Că rău m-ai mai blestemat, măicuță, Dumnezeu să te ierte!...

VARIETĂŢI

Din punctul de vedere superior, al justiţiei, dormitoarele sînt încălzite, fiecare dormitor avînd dreptul la cîte opt bucăţi de lemne pe zi, distribuite de către domnul «econom». Domnul «econom» opreşte însă cîte trei bucăţi de fiecare dormitor. Domnul «prim de noapte» ia cîte două, domnului «prim de zi» i se rezervă un lemn, iar altul este păstrat pentru a economisi. Lemnul cu noduri este destinat dormitorului, ca să încălzească aproximativ treizeci-patruzeci deţinuţi. Acest al optulea lemn rămîne de obicei întreg, carbonizat la vîrf. Înainte de a se fi crăpat de ziuă, hoţul cel mai abil l-a scos fumegînd din sobă, l-a stins în urină şi l-a dosit, intercalîndu-l subt curea, pe corp, la piele. Neprevăzuta marfă este negociată, între biserică şi spital. Acolo îşi fac plimbarea matinală, pe un trotuar de cărămizi, « boierii »: escrocii de marcă şi ceilalţi deţinuţi. Preţul unei bucăţi de lemn, cumpărată de la «camarazi », este un leu, mai ieftin cu vreo douăzeci şi cinci la sută decît la gardieni, care procură combustibil suficient pentru încălzirea dormitoarelor boiereşti.

Hoţul care a vîndut un leu bucata de lemn, este un gospodar prevăzător, căci, seara, în dormitor, el are nevoie de douăzeci şi cinci de bani, o taxă de hotel, plătită ceauşului la orele patru după-amiază. Ca să devie simpatic şi tolerat în toată ierarhia ocală, hoţul derînd trebuie să păstreze relaţii

normale cu ceaușul, perceptorul intim și consilierul tehnic și administrativ din timpul nopții. Cu ceaușul, reprezintantul cel mai de-aproape și mai vizibil al autorității, nu se glumește. Pasagerul care nu a făcut « rost » de douăzeci și cinci de bani pe zi, intră pieziș în dormitor, cu o privire învăluitoare pentru ceaușul lui. El va petrece o noapte excepțională. Ceaușul se va ocupa de dînsul atent și continuu, atingîndu-l cu mîna lui groasă și grea și bine hrănită.

De cîteva ori pe ceas, pasagerul neplătit va primi cîte o « gutuie ». Gutuia consistă în a sfredeli craniul cuiva, învîrtindu-i bărbierește, pe pielea capului, unghia mare strînsă a pumnului drept. Consecință: un simplu cucui de fiecare gutuie, sau o gutuie complectă. După douăzeci și cinci-treizeci de gutui, distribuite pe suprafața osoasă, primitorul își simte capul de zece ori mai voluminos și gingaș la pipăit, ca o friptură de rață.

Gutuia se servește cu două garnituri: căutarea pîrțagului sau frecarea tîmplelor în răspăr; cu deosebire că răspărul pîrțagului, operat cu tărie în gaura cefii, în punctul unde anatomia indică vecinătatea creierului mic, pe regiunea părului mărunt, are un efect mai accentuat. La tîmple, este ca și cum ai fi fost frecat o dată cu glaspapir, pecînd la ceafă ai sensația că lucrează o pilă cu dinții mari, un rașpel sau un polizor.

Bobîrnacul în tidvă, în pielea gîtului sau nas, e inocent, cu condiția să nu te ferești prea mult, ca să nu cadă bobîrnacul, din întîmplare, pe globul ochiului, pe care-l roșește și-l umflă. Sucirea zgîrciului urechii e mai dureroasă, comparabilă, în serie, cu strîngerea primei falange a unui deget pe articulația lui, în interiorul pălmii. Efectul acestui ultim act este îndeobște un răcnet, precedat de o convulsiune, ca la vulpile prinse cu laba într-o gingie de fier.

Sucirea urechii, a vîrfului urechii, se aseamănă cu arta japoneză: este delicată. După o pipăire catifelată a conturului superior, încovoi zgîrciul puțin, cum ai îndoi o petală de roză, și, strîngîndu-l, îi dai drumul. Mai violentă și rezolvată cîteodată cu sînge la rădăcina dintelui și a măselei, este figura pumnului proiectat în lățime, de jos în sus, pe subt bărbie. Această varietate a formelor cu care-și tratează pasagerul gratuit, intervine numai de cîteva ori în timpul unei nopți, și anume numai atunci cînd, scufundat în reflecții și rușinat cu anticipație de asprele mustrări, ale «primului de zi», că nu a știut să-și facă toată datoria, ceaușul se scoală brusc din pat și înnaintează...

Căci nici ceaușul nu-i de capul lui. Și el se înlănțuiește în angrenajul social, atîrnînd de cîteva roți dințate, cu care evoluează armonic. Ca să meriți postul de ceauș, cată să dovedești. Domnul «prim», cînd te distinge, îți pune în mod fracționat condițiile, pe care le-a consimțit și el, integral, primind un post de răspundere de la autoritatea unuia mai mare ca el, care la rîndul lui a fost numit cu o însărcinare. Căci dacă decretele și hîrtiile au un conținut general, ceremonia verbală însoțitoare a numirii, comportă confidențiale preciziuni imperative. Așa că, în ultima analiză, hoțul, pe care-l închide societatea ca să-l izoleze, face încă parte din armonia universală, întrucît, în dormitorul lui, el rămîne un factor activ, o celulă utilă registrului de Dare și Avere. La fardul vîndut cu cîteva sute de lei cutia, pentru uzul parfumat al unei cîntărețe europene, în trecere prin București, poate că au contribuit, prin osmoză și insinuare anatomică, și cei « douăzeci și cinci de bani pe noapte » ai lui Cîță, zis Ciocoiul, zis Alfons, zis Marghiloman: utilitatea obștească a unui număr de opt sute deținuți pe zi, cîți ospitalizează singura temniță a fostei mînăstiri Văcăreștii.

De la dormitoare, o administrație bine organizată ar putea înscri în bugetul ei, a douăzeci și cinci bani de cap, zilnic lei... două sute.

Din șapte lei pe zi, cît are un deținut bugetar, societatea ar putea realiza circa, a patru lei de cap... trei mii două sute lei.

De la gaz, fîn, materiale, pături, îmbrăcăminte etc., s-ar mai putea dobîndi pe zi cam... una mie lei.

Un total de lei patru mii cinci sute aproximativ pe zi, este susceptibil să puie în circulație, pentru mîngîierea suferințelor fine, un milion și jumătate de lei anual, de la o singură închisoare.

Personalul închisorilor fiind însă dezinteresat la extrem, aceste sume se pierd fără folos pentru nimeni. Și personalul, la dezinteres adaogă cumpătul, sobrietatea. Dacă uneori unul din șefiii sublimei instituții a penitenciarelor, cheltuiește cu mult peste salariu, și realizează proprietăți, aceasta se datorește, fără pic de îndoială, rezervelor personale, averilor părintești, resurselor familiei, în care născîndu-se cîte un element cu vocație specială pentru diriguirea duhovnicească a clasei hoților de rînd, este lăsat, ca un pictor, ca un literat, ca un muzicant boem, să-și urmeze chemarea de mizerie pe socoteala bătrînilor.

VOCAŢII

Dregătoria supremă a închisorilor e apanajul unui pasionat de carieră, care poartă titlul modest de director general al închisorilor. De obicei se aleg la acest post de frunte vocaţiile irezistibile, care pe tărîmul lor echivalează cu Socrate sau cu Corneille. Cineva se naşte director general de închisori după cum altcineva s-a născut Crispi sau Mozart: e un temperament, o predestinare din eternitate, un misticism.

Trebuie să fie în ţară cîteva sute de închisori mărunte şi cîteva zeci de puşcării calificate. Într-un ocol de ziduri grele, păzite de armată, trăieşte o lume supusă unui regulament şi stăpînită cu toate puterile executive reunite, acordate de Stat. Cetăţean mai docil prin definiţie, nu poate să fie ca deţinutul, cetăţean al unei republici închisă cu lanţuri. Peste aceste numeroase roiuri republicane împărăţeşte exclusiv, nedisputat şi fix, un singur personaj : directorul general, părintele, episcopul, mitropolitul, tatăl acestui regat. Subdirectorul, directorul contabilităţii, sînt numai Fiii şi Sfinţii Duh, contraşi în tripla şi totuş unica şi nedespărţita lui supremă individualitate. El e Alfa şi tot el Omega. Guvernele au cîte un control oarecare: Parlamentul şi Presa; directorul general al închisorilor reprezintă, în persoana lui multifrontală, şi activitatea şi controlul. El e de sine stătător şi incomensurabil, mai mare decît Armata,

mai tare ca Legea, mai autonom ca Universitatea, dincolo de Academie, de Teologie și de Barou, solitar și omnipotent în univers. Atîta putere în mîna fină și parfumată a unui singur ins e ceva admirabil, un rezultat miraculos al acestui echili-bru divin de Stat, care știe să asocieze contrariile și să separe identitățile, după capriciile totuș logice ale biologiei.

Porunca integrală, cu realizarea ei deplină în acțiunea altuia, s-a risipit, ca așezămînt, s-a pierdut din toate celelalte organizații sociale. În împărăția morților legale, adică a Direcției Generale, po-runca e tot atît de neștirbită ca în epoca lui Carol Magnul și a Genezei. Este cu neputință să se spună: nu.

Tronul împărăției osîndiților este ocupat actual-mente de fizicul zvelt și copilandru al unui director general, căruia i s-a dat, în poreclă, un nume de fată-n casă. Mersul lui de copilă se divide în pas de dans, pe niște piciorușe mici și febrile, de turturea. Înclinarea capului, strecurarea ochilor lui, lungi ca migdala crăpată, gurița lui înfiorată, șoldurile lui de fecioară britanică, părul lung, zulufat și retezat deasupra gulerului pur, cravata lui grațioasă, mișcările lui în *M* și *W*, sînt însușirile tipului *la garçonne*. Subt plastronul cămeșii parcă se desci-frează sînii noi ai unei fete slabe, de pensionat, și cele trei linii centrale, ale pantalonului, încru-cișate pe un pîntec plat, par lipite pe sexul neted al unei studente adolescente.

Cînd vorbește, grumazul acestui efeb cu părul alburiu, are cochetăria oftatului posesiunii, buzele lui se întreține cu vîrful limbii, roză ca la cățeii albi, într-un joc sensual, și corpul lui întreg undea-ză ca draperiile unei cadîne.

Mintea sprintenă din căpșorul gentilului auto-crat, e însă perfidă și dușmănoasă. Ea urzește zilnic o formulă de neliniște și de ură. Directorul

închisorii, primitiv, brutal și înfumurat, îl simte încolăcindu-i-se pe brațe și pe înghițitoare și însomnorîndu-l cu ochi de șarpe, ațintiți în ochii lui cu ulcioare și caș. Superiorul ține să-l doboare, subalternul rezistă. De patru ori a fost să-l arunce departe, surghiunit între stanele de sare ale unei ocne, și de patru ori atacul a dat greș. Vexat și ațîțat, directorul general îi dă ocol, ca o mîță unei colivii cu pitpalac. Laba lui catifelată a fost rănită la un asalt, dar știe ea că victima, pînă în cele din urmă, îi aparține.

Un protector puternic se interpune între ei: « nașul care m-a cununat ». Ocupînd o înnaltă magistratură, acest personaj poate vorbi de-a dreptul cu primul-ministru și cu ministrul de resort. Pentru că presa pomenește de cîtva timp numele magistratului, în legătură cu o eventuală criză de guvern, subalternul așteaptă acest eveniment ca să scoată, după expresia lui pitorescă. . . niște coarne! Și directorul general ezită. În ziua în care și-a dat seama că magistratul ostenit de speranțe și-a suprimat dorințele de candidat, directorul general n-a mai făcut decît o săritură, și victima s-a prăvălit, schițînd în cădere fulgerul diamantelor mari din inele. Cu soția lui gravidă, subalternul s-a transportat în munții de sare, ca să-și primească fătul între asasini și atentatorii la pudoarea propriilor lor nevîrstnice copile.

Directorul general explică uneori deținuților politici secretul solicitudinii, purtată de înnaltul magistrat directorului de închisoare, căruia i-ar fi dat în căsătorie o tînără croitoreasă, destinată în casa magistratului să îmbrace pe doamna și să coasă în taină nasturii domnului. Un titlu atît de imens hrănea în inima « Țiganului » pasiunea dezordonată și absurdă de-a parveni, din fost gardian de închisoare, la treapta cea mai de sus a specialității.

O secundă, într-o seară, visul era să fie o realitate. Magistratul fusese chemat la Palat: o ediție specială a suspendat respirația lumii judiciare și a închisorii. Directorul, instalat la telefon, aștepta comprimat între incertitudine și siguranță. Vîrful cel mai înnalt al ambiției ametise masivul. Închisoarea, cu urechea lipită la zăbrele, aștepta și ea, căci triumfătorul ar fi parcurs-o răcnindu-și izbînda și dînd ordin ca porțiile de ciorbă să fie a doua zi mai mici.

El a rămas în gura telefonului pînă la ziuă, fără să primească nimic. O altă secundă l-a dat peste cap. Căci magistratul a părăsit țara brusc, ducîndu-se la Paris.

— Sînt foarte supărat, se spovedea, la ora prînzului, directorul: nu mai fac politică niciodată. . .

El era sigur că fusese și bărbat politic.

VISUL UNUI DEŢINUT

Pe nopţile de urale, de gemete şi ecouri, în care temniţa fluieră ca o ţiteră vastă, hoţii, neliniştiţi ca nişte lunatici, sînt posedaţi de o singură idee: evadarea, visul secret al fiecărui deţinut. Hoţul se visează insinuînd o pilă în zăbrele şi măcinîn-du-le ritmic, în muzica vîntului din ferestre. Sau rupe uşa prin apăsarea lentă şi stăruitoare a spinărilor din dormitor. Pe urmă sare zidul, încolţit de sentinele. Focurile sînt stinse de zăpadă în ţeava « Manlicher », şi gloanţele sînt rupte, din gura puştii, de viscol şi vifor. El se va piti în şanţuri, se va strecura în cimitir şi printre morţi, va intra în oraş. Toate primejdiile fugii devin bucuriile sacre ale libertăţii, pe care oamenii liberi nu le cunosc. Într-o cîrciumă murdară cîntă o harmonică şi joacă trei muncitori fericiţi. . . Să te plimbi pe stradă, să nu te oprească nimeni, cît vrei, toată noaptea, toată ziua. Să stai în drum şi să zici: aci e biserica Sfîntul Spiridon, acolo e Mitropolia, acolo Poşta, Casa de Depuneri. Ce frumoasă vitrină! A cui o fi trăsura asta cu doi armăsari? Să cîştigi o pîine pe zi şi să te bucuri că o alegi din brutărie! Să nu te ispitească prisosul nimănuia, să nu rîvneşti la nimic, dar să te găseşti slobod, stăpîn pe viaţa ta, culcat de bunăvoie, sculat de bunăvoie, fără clopot şi fără apel nominal.

Hoţul se gîndeşte cît are de alergat într-un suflet pîn-acasă. Cîinele are să-l recunoască şi-i va linge

mîinile cu care a furat și care i-au fost legate. Are să bată în geam, întîi foarte încet, și se va furișa în casă între ai lui, hoți ca și el sau oameni de ispravă.

În timpul verii, condamnații la osîndă lungă își fac de lucru, grădinărind împrejurul celor două pietre albe, mutilate de o spoială cu var, resturi de morminte domnești. O tradiție foarte veche povestește auzului aplecat și îmbătat al deținuților, că o cale subterană răspunde în București, într-un mal de rîu, pe dedesubtul unui mormînt din curtea închisorii, acoperit cu pămînt. Pe-acolo veneau pe timpuri boierii păroși, în mînăstire, cu ibovnicile lor, și se ascundeau la egumeni, ca să petreacă neștiuți. Cînd se va descoperi subterana, toți deținuții vor putea să plece...

Deținutul nu-și împărtășește adevăratele lui gînduri, decît la privată, pe vine, prietenului sigur și tovarășului, atins cu cotul, de lîngă el, cu nădragii lăsați pe călcîie. În acest moment dezgustător, de latrină comună, sufletul lor cel mai curat și concepțiile sincerității, imaginația și pasiunea se unesc ca într-o operă de artă și dau actului lor vulgar un fel de măreție. În dormitoare, la muncă, pretutindeni, cuvintele deținuților, subînțelese și rezervate, se tem de «caiafă», un agent deghizat, care face meseria de-a consimți să stea în temniță pentru salariu, sau un deținut curtenitor față de autoritățile de penitenciar. Acesta dispare pe zi cîte o jumătate de ceas în cancelarie, unde dă raportul amănunțit și indică spiritului de observație al Direcțiunii proiectele de evadare.

Osîndiții pe viață, au părăsit orice speranță de fugă, burghezie resemnată a pușcăriei; totuș, ei așteaptă o punere în libertate neprevăzută, înainte de moarte. Zilele de Paști și de 10 Mai pot să le aducă o grațiere anul viitor. Într-o ladă, ei și-au pregătit un rînd de haine noi, pentru ieșire,

o părechе frumoasă de ghete, o cravată verde sau violetă, o pălărie neagră, şi, ca să-şi ofere treptat o bucurie în vederea liberării, ei îşi lustruiesc încălţămintele din cufăr, alintîndu-le ca pe nişte pisici şi ca pe nişte persoane scumpe.

Cînd o intenţie de evadare i-a fost semnalată, administraţia temniţei este apucată de febrilităţi solemne şi grave. Autorul proiectului de evadare e scos din dormitor, şi vine fierarul care-i pune la glezne şi la mîini cătuşe, apoi vinovatul e băgat « la gherlă ».

Niciun deţinut neprivilegiat de protecţia corupătoare a Direcţiunii, nu a denunţat niciodată planul unei evadări. Cînd îşi dau seama că s-au învoit cîţiva să o încerce, deţinuţii adorm adînc, cu inocenţă, lăsînd activii să opereze. Dacă, în vălmăşag, vor putea şi ei să se strecoare, o vor face bucuros. Niciodată ancheta unei încercări de evadare nu a izbutit să scoată din gura unui martor o dovadă.

Reverii absurde se leagă de posibilitatea unei fugi peste ziduri. La condamnaţii pe viaţă, ideea fugii e un extract mixt al zborului cocorilor care se înnalţă, al zbuciumului taurului legat, al ferocităţii mistreţului şi al faptei asasinului. În drumul lui după aer slobod şi lumină nezăbrelită, evadatul ucide tot ce i se împotriveşte.

Deţinuţii povestesc evadări celebre care n-au avut loc, mulţumindu-se să-şi hănească speranţele cu o literatură orală, în care pulsează idealul lor cel mai adevărat, succesiv în toate generaţiile puşcăriei.

GHERLA

De regulă, nicio evadare nu izbutește. Tentativele plătite cu gherla sînt mai mult de ordinul speculației intelectuale și sancționează precugetarea.

Gherla e supliciul corecțional local. O cameră strîmtă fără pat, fără ferestre. Vinovatul, în lanțuri, e îmbrîncit înlăuntru, și se prăvălește pe pardoseala de piatră, lîngă un urcior cu apă veche. El va rămîne nemișcat atîtea zile cîte a hotărît vocea răstită și jupuitoare a domnului director, și nu va primi nimic « dinafară ». Pe vremuri, gherla se înnăsprea cu tortura înțepenirii în butuc. Fluierele picioarelor erau încuiate între două grinzi găurite, și pedepsitul zăcea cu spinarea pe piatră, ca un om înnecat cu călcîile ridicate, prinse-n răchiți. Viețuitoarele nocturne ale clădirilor bătrîne, urechelnița fugace și febrilă, pe sute de fire monstruoase; gîngăniile negre împletite în articulații greoaie; jigania lustruită; făptura cenușie cu pîntecul alb a gîndacului de umezeală; broasca oloagă, cuibărită în piatră; melcul imberb; ploșnița cu tîrtița ardeiată de-o putoare grasă; păduchele unsuros; burlescul purice și toată natura drăcească, făcută pentru oameni, luau contact, prin mustața tactilă, prin bube sau ventuze, prin bale și zeamă, cu vinovatul de gherlă. Șoarecii cu ochii de gămălie i se suiau cercetători pe obraji,

iar şobolanul libidinos, cu coada bolnavă, îşi apropia nasul de ființa străină.

La gherlă, hîrdăul care întreține în dormitoare permanența gustului de latrină, lipseşte. Cînd sfincterul oboseşte de încordare şi băşica stă să plesnească subt strînsura maximă a voinței, pedepsitul erumpe în celula lui cu o explozie generală de fecale. Cerul care-şi hrăneşte pasările şi le îmbracă, trimite jivinilor din crăpături şi găuri anemicul lui aliment.

Din cînd în cînd, gherla e vizitată furiş, prin crăpătura uşii, de interogatoriul directorului sau al unui delegat, însărcinat să dezlege o problemă şi să curme un mister. Pedepsitul nu mai are nimic de spus, ca să-şi scurteze timpul de tortură. Uşa se închide. Cancelaria s-a fortificat în considerentul că pedeapsa dezleagă limbile, ca să țîşnească din mizerie şi degradare adevărul şi lumina. Tăcerea prizonierului îi jigneşte orgoliul ca o încăpățînare: lupta prestigiului cu cerbicia celui pedepsit e dusă pînă la capăt.

Atunci, de la gherlă, se întoarce în temnița « liberă » o fantomă cu dimensiunile pierdute, cu conturele sfîşiate, un om de ierbar. El poate fi lipit pe un părete cu pensula de pap, ca un afiş. Privirile lui s-au evaporat, încheieturile i se destramă, carnea e ca un bumbac întrebuințat, sîngele a devenit ca un praf care curge prin vine ca nisipul clepsidrei, părul s-a învechit, urechile atîrnă, nasul vădeşte osul dominant al scheletului, un surîs cunoscut se desinează prin pielea şi carnea transparentă.

Cînd îl întîmpină administrația cu reluarea pentru a suta oară a tiranicului interogator, pedepsitul nu mai poate cunoaşte nici regula şederii. În sforțările pe care le face pentru ca linia lui să se întindă reglementar, picioarele se frîng în zigzaguri, şoldul nu mai aderă cu pieptul,

mişcarea umerilor şi a braţelor s-a desolidarizat de ţinuta grumazului şi a bărbiei. Fosilul instabil dansează pe un metru de pămînt ce pare oblic în toate unghiurile, se reazimă de uluci, fără să se poată ţine, vine spre director, alunecă în stînga, se întoarce, într-un dezechilibru sinistru, ca un maimuţoi de carton, cu mişcările în dezordine calculată, jucată pe o sfoară.

IANCU NEBUNUL

În temniță vocifera un nebun fără vîrstă, Iancu. El ar fi putut să aibă cincizeci și cinci de ani, patruzeci de ani, treizeci și cinci, îndreptățind și numele de Unchiaș și titlul de Nene, ce i se da, deopotrivă, de către deținuți. Mersul lui tărăgănat, în cămașa cu poalele largi, încinsă peste izmene cu catarama unei curele, se adapta la toate vîrstele deopotrivă, ca un fluier sau ca un briceag. Tot așa, vocea lui, obișnuit domoală, răgușită și monotonă, care exprima puținele idei întîrziate în mintea lui neutră și uniformă.

Iancu pășea prin pietrele temniței, cu capul povîrnit subt povara unei preocupări misterioase, care i-l îngreuia cu mitra ei de calcar. Îi zăreai figura ridicată brusc din pămînt, și masca lui era cînd senină, cînd întărîtată.

Dulceața privirii îl făcea să semene uneori cu nevinovăția îngerilor din icoanele de zmalț, vîndute de bijutieri, pentru a fi strecurate pe un lanț de aur subțire, în sus și în jos, între sînii unei logodnice blonde. Atunci, un zîmbet plutea pe fața lui înfrumusețată, ca o nuanță iscată din nimic, în zorii zilei, pe pîlnia diafană a unei flori de zorele.

Alteori, el scula din pămîntul negru, cu o încetineală hotărîtă și agresivă, asupra trecătorului, o privire dîrză de taur cu coarnele scurte. Seara, Iancu putea să pară bunicul lui Iancu cel

de dimineață. Doi oameni deopotrivă de tari, cu două puteri alternative, se luptau în colivia lui de oase, și cînd zgomotul în interior era mai mare, se întîmpla ca adversarii încăierați să se prăvălească odată cu bietul trup neputincios și strîmt, în care își disputau întîietatea. Prins de convulsiuni uriașe, ca un vapor, în care marea și talazele ei ar fi călătorit pe dinlăuntru, Iancu se frămînta furtunos în țărînă. Cîțiva deținuți îi imobilizau brațele și picioarele cu brîie roșii, unul îl lua la spinare ca pe o albie și pornea cu el la spital, unde-l așeza legat în patul de scînduri și învălit cu o pătură cenușie ruptă.

Pe figura nebunului, turburată pînă în mocirlele adînci, ale sufletului, se ivea atunci tinerețea redeșteptată a ochilor, ca-ntr-un mărgăritar și ca-n pupila galbenă a florilor de mușețel, printre genele virginale, albe în vîrful unui fir. Surîsul i se evapora pe buze, fraged, ca o ceață alburie, întîrziată cu greierii, la revărsat, pe un lan de grîu somnoros.

Mă apropiam de patul lui cu țigarea aprinsă, pe care Iancu o lua din mîna mea, mulțumind cu o închidere a pleoapelor, cu o expresie discretă de suveran indulgent. Mă apropiam și mai mult de el, cu nevoia de a descifra în omăturile lui obscure o potecă de orientare către viața lui trecută, dar Ian-cu nebunul trecea pe dinaintea mea ca un drum, însoțit de două gropi lungi pe marginile lui, drum care nici nu începe nici nu are sfîrșit, făcînd din satul, prin fața căruia stă, fără să se miște și fără să știe nici el, înconjurul lumii. Pe insul lui Iancu aș fi putut umbla și merge zile, săptămîni întregi și ani, și nu aș fi ajuns niciodată.

În ceasurile lucide, el vorbea întristat de niște copii ai lui, care nu veneau la temniță să-l vadă. Avusese copii? nu avea copii? Aveau copiii în mintea lui o semnificare nebănuită? Cînd stăruiam să-și ducă gîndul pînă la un capăt, Iancu se

întorcea deodată întreg, ca o foaie de carte, la o pagină nouă, spiritul lui urma un angrenaj deosebit, ca o roată de maşină, care se apucă să se învîrtească de-a-ndaratele, fără pricină evidentă, sau ca o curea de transmisiune alunecată de pe o şaibă. Lumea lui era orînduită uneori cu simplicitatea unei mese, la care gesticulau cîteva păpuşi. Puşcăria era pentru el o mînăstire, din care trebuia să fugă, nu însă complotînd împotriva stareţului şi a consistoriului, ci pe faţă. El aştepta mereu o trăsură, pe care nu i-o trimiteau la timp *caiafele* şi *caţaveicele,* duşmanii şi muierile; spiona intrările, analiza zgomotele ce veneau dinafară, cu o pălărie de paie, ruptă, pe cap, cu un fost geamantan gol în mînă, plin cu *borderouri* închipuite. În temniţă şedeau şi *împăraţii,* care şi ei trebuiau să plece; de ce şedeau? de ce aveau să plece? Împăraţii erau deţinuţii politici, care vorbeau cu el împărăteşte. La poarta temniţii, undeva, şedea şi mitropolitul.

Într-o zi, în spital, alături de patul nebunului, murì un puşcăriaş bătrîn, sfîrşit de cufureală. Din pîntecul aceluia, moale şi zbîrcit ca un ciorap, se scurgea în valuri acre, liniştite şi continui, zeama sîngelui, sucurile tainice ale vieţii, ca dintr-un urcior răsturnat, şi ele s-au scurs şi s-au strecurat pînă ce lutul, scorojit de veghe, al bătrînului, a rămas gol, fără căldură, fără suflet, fără suferinţă. Pe Iancu, agonia calmă, de şipot, a vecinului, l-a interesat, fără să înţeleagă. Asupra morţii, Iancu nu mai avea nicio concepţie, şi între morţi şi vii el făcea aceeaş confuzie ca între deţinuţi, împăraţi, caiafe şi mitropoliţi. El părăsi chiuind sala spitalului, urmat de ochii bolnavilor, terorizaţi de moartea din patul bătrînului cufurit. Palizi, slabi de neîngrijire, ei îşi dădeau seama, în patul lor de scînduri, că sînt de două ori prizonierii morţii, în puşcărie şi în spital, şi li se

părea că moartea acolo e mai sigură și mai adîncă, mai ineluctabilă și mai matematic fatală decît în tot restul lumii, păziți de acelaș om, care îi pune și să scuipe și care îi și duce, odată morți, la spinare, fluierînd pe treptele de la beciul cada⸗vrelor, pardosit cu ciment, un cîntec de bodegă și de amintiri. De jos, din beci, îi lua furgonul, care vine de două ori pe săptămînă, ca rudele de⸗acasă.

Un deținut, un condamnat, învie, pînă la ultima secundă a osîndei, în nădejdea de care l⸗a despărțit societatea prin ceremonia legală a unui rit nepăsă⸗tor și sceptic. Odată instalat în spital, timpul își pierde marginile, și spațiul i se strînge ca un elastic, scăpat din întinderea lui, cîmpul pe care îi alergau visurile se mărginește, lumea e⸗n patul lui, asistat de patru pereți mari, spoiți cu var.

Omul se face mic și pornește de⸗a bușile, pe brînci, pe deasupra unui precipiciu haotic, de⸗a lungul unei scînduri lungi, încovoiată, îngustă, îngrozit de adîncimile negre, în care trebuie să se prăvale. Miròsul de petrol și fenol e ca un pre⸗ludiu olfactiv al mormîntului. Prin ferestrele mari ale spitalului se zărește cimitirul pe spinarea măgurii de peste drumuri, plantat cu cruci, vege⸗tație albă de pustietate șeasă. Toată viața hoțului bolnav se strînge la un pumn de musculițe, care zboară nevăzute de privirea sentinelei din turnuri și de paza placidă a gardianului chior. El poartă la frunte, brodate într⸗o ghirlandă de lanțuri decorative, două chei de argint pe șapca ocolită cu o bandă roșie de postav.

Cînd cariola morților veni de la Morgă, ca să ridice pe bătrînul golit de diaree, Iancu nebunul se preumbla prin curtea temniții cu geamantanul lui de borderouri și desculț. Doi cai de mizerie mare și de fantezie, trăgeau căruța neagră, conduși de biciul, lenevos ca un fir de salcie, al unui

vizitiu posomorît, cu o figură de maimuță galbenă. Cozorocul capelei lui cenușii, era tras peste nasul turtit deasupra unei guri strîmbate spre umăr, cu colțul mustăților murdar jurîmprejur.

Furgonul se opri dinaintea spitalului. Metodic, vizitiul, care nu era la primul cadavru, descărcă furgonul de o ladă lungă de brad, oprindu-i capacul în furgon. În acest coșciug tip sînt transportați toți morții din temniță la Morgă, și el servește indefinit noilor candidați la moștenirea împărăției cerești. Destul de larg, ca să încapă două-trei cadavre deodată, uneori de sex deosebit, el salvează, între spitalul temniței și Morgă, morala formelor sociale și vădește atenția Statului, față de supușii lui defuncți, cărora le ia hainele și le împrumută coșciugul.

O bucurie grandioasă izbucni din sufletul nebunului Iancu, pecînd doi deținuți, în haine vărgate și tichie, ca diaconii unui cult necunoscut, glumind între dînșii, scoteau coșciugul, în care bătrînul, căruia i s-a lăsat în stăpînire cămașa scrobită de fecale, sta smirna, cu brațele încrucișate, în atitudinea de-a se strecura, fără să se lovească, printre cele eterne. Iancu își îndesă pălăria de paie, fără fund, și se repezi pe capra furgonului, exclamînd cu o claritate neobișnuită:

— A venit trăsura!... Mă duc!... La revedere!...

După ce închise ușa furgonului și o înțepeni cu ciocul cîrligului basculant, vizitiul se urcă lîngă nebun, luă hățurile în mînă și puse-n mișcare caii porniți în tropotul inegal al copitelor bolnave, către poartă. Iancu saluta temnița în picioare, și deținuții rîdeau, salutîndu-l în deriziune.

La poartă, doi gardieni invitară blînd pe nebun să se scoboare. El se uită la dînșii uimit. Gardienii insistară. Apucară pe nebun de-o mînă, mîna li se supuse. Ochii nebunului fixau descurajați

uniforma portarului de la poarta boltită interi-oară, pecînd o cheie cît un topor intră în broasca porţii, învîrtită de două ori cu scrîşnet adînc. Piciorul se puse pe şina de fier a roţii şi, ajutat de gardieni, nebunul scoborî pe pămînt.

Şi pecînd porţile cu vîrfurile ridicate îşi reîn-chideau arìpile uriaşe de lemn, treptat şi teatral, Iancu nebunul, cu capul plecat, cu geamantanul cu acte tîrîş, se întorcea în spital, plîngînd, ca un copil al căruia balon se spărsese. . .

PATRIA NOUĂ

A trecut încă o zi în așteptare incoloră. Ceața dimineții impresionase pe camarazii matinali, care au văzut-o pe la cinci, doliu de toamnă timpurie, lăsat peste peizajul vizibil din galeria celulelor de sus. Grossu, prin ochelarii lui noi, cu sîrme de metal alb agățate de urechi, citește *Amintirile din casa morților* în traducere nemțească, un volum de formatul cărților de rugăciuni, și figura lui rasă și resemnată, de preot catolic, oftează:

— Vine toamna! murmură Grossu, cu o voce care trimite iluziilor un salut și le dă întîlnire la iarnă, tot în închisoare.

La prînz, la masă, în casa deținutului Floratos, care va aștepta zadarnic punerea lui în libertate pe ziua de azi, după trei ani de prevențiune, se fac proiecte, triste și entuziaste. Pe cele triste le exagerează, fidel viciului de melancolie și arțag, inteligentul, excelentul deținut Teodorescu, căruia Floratos îi cedează de urgență, cu începere chiar de astă-seară, cele două camere pe care le ocupa, — el întrebuințează verbul la imperfectul speranței, — mobilate cu o sobă de teracotă pentru lungile viitoare luni de iarnă. Detențiunea stăruitoare transformă și pe oamenii care au fost sindici la Bursă și politici și au luptat dramatic cu viața, în niște copii sugaci, capabili să se emoționeze pînă la crize de bunic, de un incident imaginar, cu aspect favorabil.

Condamnații la munca silnică pe viață, de cîte ori li se comută pedeapsa, își fac un rînd de haine noi, pe care le perie zilnic, mîngîind în ștofa lor carnea suavă a libertății, și mai au, pînă la părăsirea ocnei, cîte cinci și opt ani de răbdare, și ei stau de vorbă ore întregi cu costumul, cu ghetele și cu pălăria care le vor purta trupurile înlănțuite de peștera de sare, prin lumea slobodă a lui Dumnezeu. Și cînd li se pare că timpul durează mult, cînd teama de boală și moarte le străfulgeră sufletul, ei fac socoteala anilor ce mai rămîn, greșind cu intenție numărul lor. Constant, fiecare ocnaș se înșeală cel puțin cu un an, îndeobște un an în minus, asupra restului de osîndă.

Cei mai mulți au pierdut, în optsprezece și douăzeci de ani, orice legătură cu lumea dinafară. Satele lor s-au obișnuit cu ideea că locuitorii osîndiți la ocnă nu se vor mai întoarce.

Lumea îmbătrînește în comună. Cîte un pomelnic le rostește numele la acàtist, cu nesiguranță, cînd la vii, cînd la morți.

Osîndiții și-au schimbat și natura și genul. Cei mai mulți au adunat în ocnă parale, au învățat o meserie; cei mai mulți sacrifică pederastiei, dormind subt aceeaș pătură cu un ocnaș mai tînăr, care, cînd sosește între ei, devine obiectul unei licitații imense, a pasiunilor sălbatice, a delicatelor atențiuni, ofrande, scutiri de muncă, invitații... Ce vor face ei părăsind închisoarea, care i-a educat pentru o viață de povestiri fantastice și de schițe negre în *aquaforte*?

Unii se stabilesc, cu meseria profesată, în exterior, prin împrejurimile închisorii, staționează duminica în dreptul porților, păstrează relații cu funcționarii, cu gardienii penitenciarului, în care li s-a interzis să mai intre; pușcăria e familia lor, patria lor adoptivă, cosmosul particular.

Se povestește cazul unui ocnaș, care așteptînd de douăzeci și cinci de ani cu garderoba lui nouă de om liber, zilnic pipăită, în ziua punerii în libertate, ieșind din închisoare, după zece pași căzu mort în drum.

De bucurie sau de sentimentul golului universal?

OMUL DIN CINCI

Se petrece cu « boierii » un fenomen. De cîte ori e vorba de unul, se numesc toți ceilalți. Articolele din cod indică pare-se vîrsta unuia și aceluiaș animal cvintufront, care poartă numele de « boierii ».

— Cine-i domnul care trece? întreabă cîte un pușcăriaș nou.

— Știi, ziariștii...

Și noul-venit știe numaidecît că între boieri sînt cinci ziariști, care formează laolaltă un soi de grup statuar, cu personagiile gemene și lipite, unite unele altora, prin spete și pe la picioare, prin acelaș material de plumb, de bronz sau de sare...

Nu poate unul să se miște, că ceilalți patru se resimt. Întinde unul o mînă, tot blocul se deșteaptă:

— Ce vrei să faci?

Dacă rămîi singur, cel puțin încă unul vine să-ți ție de urît. Citești o scrisoare personală? Ceata întreagă se găsește jignită că-ți permiți a face dintr-însa un « secret ». Dacă necesitatea e adevărat că zămislește organul, toți cei cinci se vor trezi într-o noapte legați unul de altul printr-un maț fiziologic, care va parcurge în cinci direcții deosebite distanțele dintre ei. Este psihologic exclus să se vorbească altfel decît în grup de cinci. Orice

altă prietenie pare suspectă, pare o tendință de emancipare, care ți-e totalmente refuzată.

— Nu sîntem cinci? întreabă ochii celorlalți patru, nu sîntem ziariștii?

Vorbele lor sînt aceleași, convorbirile aceleași, materia dialogurilor e identică permanent. Te surprinzi chiar scriind despre aceleași lucruri ca alți doi-trei, în aceeaș seară. Un « comunism intelectual » dezgustător face din cinci un singur ins.

Fiecare din ziariști vorbește la plural. Vroind să zică *eu*, zice *noi*; « Cînd *vom* fi liberi... » « Azi ce *facem*?... » « Trebuie să *dăm* din mîini și din picioare ca să *scăpăm*... »

De cîte ori se trimite o cerere, o scrisoare, o petiție, hîrtia se acoperă cu cinci iscălituri, și unul e obligat să vorbească de cele cinci personagii jucate de el, ca de un scamator divers, și unic și multiplu în acelaș timp. Dacă unuia din cei cinci i-ar veni porunca punerii în libertate, ceilalți patru s-ar năpusti peste el și l-ar sugruma, ca să nu se știrbească unitatea de cinci.

Eziți să faci baie, să-ți schimbi cămașa, obsedat că în realitate speli și primenești pe ceilalți și că în ligheanul și în baia ta rămîn grăsime neagră și brînză cenușie de cinci. « Ce să-ți mai aduc? », te întreabă nevasta. « Nu-mi mai aduce nimic », răspunzi, cu sensația că nimic nu mai e pentru tine, că tu nu mai ești tu, că nicio acțiune a ta nu-ți mai aparține, de vreme ce ești din cinci.

Voi mai putea redeveni vreodată unul? te în-trebi neliniștit. Voi mai avea dreptul de-a rămîne vreodată singur, fără curiozitatea altora indirectă, ridicată peste umărul meu; fără obligația de a fi solidar cu alți patru, veniți aci din patru regiuni opuse ale pămîntului, să facă ființă cu mine? să-i miros cu plăcere cînd put, să-i ascult cînd vorbesc,

să-i suport cînd glumesc, să dau liniștea și singurătatea mea pradă nevrozei unuia sterile, analizei altuia, tovărășiei unui al treilea și al patrulea individ?

— Doamne Dumnezeule, izbăvește făptura mîinilor tale, de complexitate!

ION PETRESCU

Fiecare deținut « boier » are servitor, ca fiece ofițer ordonanță.

Plecîndu-i servitorul, Floratos a angajat dintre deținuți pe altul. Băiat harnic, deștept, cu o figură care exprìmă o francă sinceritate, cu o gură curată, făcută parcă numai pentru corurile de îngeri, noul Ion stîrnește de cîteva zile, ale noviciatului, admirația colectivă. Genul lui total are viața și veselia latentă a unui pui de animal, a căruia acțiune e un joc și un echilibru permanent. O privire luminoasă însoțește toate mișcările lui Ion, și în cîteva zile interiorul celor două odăi ale lui Floratos a căpătat o atitudine nouă, ca și cum o femeie voioasă i-ar fi imprimat un ritm de bucurie și un surîs amărunțit. Rapid în concepție, instantaneu în execuție, Ion, căruia începuse să i se zică Ionică, nu contenește, de dimineața pînă seara tîrziu, din munca lui, pe care o pricepe. Poate că degajamentul firii avea ceva exagerat, și sonoritatea cuvintelor lui un ton de intimitate nivelatoare, care nu făcea parte din programul unui servitor. Formele lui verbale « Stai să vezi » și « Îți aduci aminte că ți-am spus » denotă oarecare libertinaj, dar le atribuie fiecare extracției, pe care o crede țărănească, căutînd într-însele chiar satisfacții rustice în stilul mugetului vacilor și al fumului din hornuri.

Astă-seară, decepție generală. Curioși să analizeze necunoscutul acestui copilandru, care se părea că trebuie să ascundă surprize strălucite de naivitate, boierii l-au provocat părintește să vorbească. Furtul lui dubios de niște decorații, luate dintr-un pod, părea opera unui copil, care ținea să se joace cu niște tinichele, și podul în care decorațiile au fost găsite, era închipuit ca o dependință continuă a propriului pod al casei unde locuia el și unde s-ar fi dus să caute o ladă veche sau cîteva căpățîni de ceapă.

Împins să vorbească, Ion, cu o naturalețe dumnezeiască, a descris o escaladare cu spargere categorică, în podul caselor ocupate, în strada Sebastopol, de un ministru, și a făcut teoria morală a furtului profesional. Din ce în ce mai surprinși și tot așteptînd ca urmarea povestirii lui să corecteze cele spuse, cărora li se putea da o interpretare greșită, ascultătorii sfîrșiră prin a se uita unii la alții, încremeniți de stupoare.

Podul ministrului l-au spart de cinci ori, Ion și cu un « coleg », prost, pe care îi pare rău că-l luase cu el. În ziua în care a fost prins, el fuma în fereastra podului. Era ora nouă dimineața, și sta ascuns acolo de la zece seara, din ajun, ca să poată, folosindu-se de un moment potrivit, să scoată lucrurile furate. Mai furase șase covoare și le vînduse cu șapte mii de lei unui profesor de muzică, cu nume italian, care s-a « învîrtit » cu comisarul secției respective. Prințul Ghica, proprietarul imòbilului, locuit într-o arìpă, de ministru, își sorbea tocmai laptele în curte; era prin Mai — și primi scuipatul fumătorului din pod în ceașcă. Asaltarea podului și prinderea hoților.

Ca să ajungă la pod, hoții intrau pe scara mare, pe care circulau și locuitorii casei și care ducea pînă la învelitoare, și tot pe acolo scoborau și obiectele furate. — Ion e respectuos cu ierarhia:

— M-am dus să-i fur domnului ministru caseta cu bani, zise el, pe care am văzut-o de trei ori deschisă în fața mea, dar nu m-a ajutat norocul. Bine am făcut că i-am furat ce i-am furat, căci « mi-a scris că nu dă parale », adaogă Ion.

— Cum ți-a scris? ce însemnează asta?

— I-am dat o petiție, zise Ion.

— Petiție?!

— Da, cerîndu-i ajutoare, de mai multe ori, ca să ajut pe bătrînul tată-meu.

Nu s-a insistat asupra acestui capitol și a mecanismului relațiilor dintre Ion și ministru, înțelegînd că s-a produs o tentativă de șantaj, sau o manoperă de explorare hoțească a topografiei sentimentelor.

Îmbătat de sine, Ion mărturisește că mai este judecat în lipsă și pentru alt « fapt », în care, fiind prins, și-a dat un nume fals, și pentru care va lua doi ani pușcărie.

— Nu eram prost, spune el, să-mi dau numele meu adevărat. Dar vă întreb pe dumneavoastră, pot să fiu măcar ușor condamnat?

Și acest distinguo:

— Căci nu era marfă românească, *de-a noastră:* era marfă de la nemți.

Ion furase de la ocupanți puști, muniții, îmbrăcăminte, pături și bocanci, și se afirma patriot și naționalist.

Ion e întrebat cum de-i vine să fure, cînd are atîtea însușiri bune de muncă și de rînduială, și e încurajat să facă amendă onorabilă pentru viitor.

Ion răspunde cu teoria originală că trebuie să furi de cîteva ori ca să ajungi om cinstit, dînd pilda unui pescar din piață, care la doisprezece ani era în pușcărie pentru primul furt, și care astăzi are bălțile cele mai mari în arendă și e proprietar a cel puțin douăzeci și două de imòbile.

— Voi fi un al doilea Titircă, zise hoțul, citînd numele pescarului. O lovitură de șase-șapte mii

de lei — de la trei la șase luni închisoare. Faci cîteva lovituri de astea și-ți ajung, argumentează hoțul cu ochii luminoși, răspunzînd cu voce tare unei preocupări tăcute.

Liniștea povestitorului îngrozește. Niciun cinism la el, dar o sinceritate, un entuziasm, o determinare spirituală definitivă, congenitală. Conștiința pedepselor mici, pe care le asigură codul penal, hoților, facilitînd profesia furtului și promovînd-o ca o inocență, în vreme ce trimite la ocnă pe ucigașii din pasiune, furie și beție, trece la generații de indivizi, face școală, creează o clasă de bandiți încurajați să trăiască din parazitism și prădăciune, și să găsească în ele mijlocul opulenței și al imunității.

Ascultătorii se privesc lung, pecînd Ion le trimite, ca o pasăre albă, nevinovatul lui surîs, amestecat într-un clăbuc de fum de tutun.

— *Qu'en dites-vous?* întreabă cineva cu melancolie.

— *Je le ficherai à la porte,* răspunde Floratos afectat.

CUPRINSUL

Redactor responsabil: Gheorghe Pienescu
Tehnoredactor: Ida Marcus

Dat la cules: 17.06.1966. Bun de tipar: 27.12.1966. Apărut: 1967. Tiraj: 12180 ex. 1/1 legate. Hîrtie specială, cu filigran, de 90 g/m². Format: 800×920/32. Coli ed.: 10,49. Coli tipar: 8,75. A. nr.: 5000/1966. C.Z. pentru bibliotecile mari: 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R.32.

Hîrtia executată la fabrica «Steaua Roşie» — Bacău
Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică»
Calea Şerban Vodă 133, Bucureşti, — R. S. R.

